
ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1977

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19493

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδαχτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδαχτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΑΓΝΗΣ ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1977

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΝ

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Α. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ.

§ 1. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πέρασαν πολλοί αιώνες, χιλιετηρίδες διάσπαρτοι χρόνοι, για νά αναπτύχτει και νά έξελιχτει τό κράτος και νά φθάσει στή μορφή μέ τήν όποια τό γνωρίζουμε σήμερα. "Ομως πολύ περισσότερο χρόνια πέρασαν από τήν πρώτη έμφανση τοῦ ἀνθρώπου στόν πλανήτη μας, ώστουν φθάσουμε στή δημιουργία και τή συγκρότηση τῆς πρώτης μορφῆς μᾶς δργανωμένης κοινωνίας, πού ἐνώ ἦταν, δπως εἶναι φυσικό, ἐντελῶς ὑποτυπώδης, είχε ἐν τούτοις δρίσει τούς κανόνες και τίς ἀρχές αὐτοῦ, πού ἀποκαλοῦμε σήμερα κράτος.

'Η ἀρχή τῆς πορείας αὐτῆς πρός τό σημερινό κράτος πρέπει ν' αναζητηθεῖ στήν ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νά ζήσει μέ τή συντροφιά και τή βοήθεια ἄλλων ἀνθρώπων – στίς ἀρχικές προϊστορικές φάσεις, περίπου, δπως τά κοπάδια τῶν ζώων.

Ο ἀνθρωπός δμως, ἀκριβῶς ἐπειδή εἶναι «ζῶον κοινωνικόν», δπως τόν χαρακτήρισε δ 'Αριστοτέλης, προχώρησε πολύ γρήγορα και πολύ πέρα από τή μορφή τοῦ ἀρχέγονου κοπαδιοῦ ἐπειδή από τήν ἕδια τή φύση του ἀναζητοῦσε στήν κοινωνική και δμαδική ζωή πολύ περισσότερα πράγματα από τήν κοινή προσπάθεια και τήν ἀμοιβαία βοήθεια.

Αὐτή, δμως, ή κοινωνική ζωή τοῦ ἀνθρώπου, πού διαφέρει τόσο πολύ από τήν ἀτομική – τήν ἴδιωτική, δπως θά λέγαμε σήμερα – ζωή, διέπεται και καθορίζεται από ἄλλους, δικούς της νόμους και κανόνες και χαρακτηρίζεται από τά δικά της, ἴδιαίτερα, φαινόμενα. Καί γιά νά φθάσει στή σημερινή δργανωμένη μορφή τοῦ σύγχρονου κράτους,

πέρασε ἀπό πολλά, μακρινά καί δύσκολα στάδια. "Αν ἀνατρέξουμε πίσω, πολύ πίσω, θά ξεχωρίσουμε δύο βασικά στάδια τῆς πορείας αὐτῆς πρός τό σύγχρονο κράτος: τήν πατριαρχική οἰκογένεια καί τή φυλή.

"Ας δοῦμε, δημως, τίς δύο πρῶτες αὐτές μιօρφές τῆς κοινωνικῆς δογμάτωσης:

—**Η πατριαρχική οἰκογένεια** βασίζεται στή θέληση καί τή δύναμη τοῦ ἀρρηγοῦ της. 'Ο pater familias, δπως τόν εἶπαν ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι, ἔχει δικαίωμα ζωῆς καί θανάτου πάνω σέ δλα τά μέλη τῆς οἰκογένειας, τά δποῖα ὀφείλουν νά ὑπακούουν πιστά καί χωρίς ἀντίρρηση στίς διαταγές του. 'Η Παλαιά Διαθήκη ('Ἄβραάμ καί Ἰσαάκ) καί δλες σχεδόν οἱ μυθολογίες, ἀλλά καί οἱ ἴστορίες τῶν πρώτων χρόνων, εἶναι γεμάτες ἀπό περιπτώσεις καί παραδείγματα τῆς πατρικῆς ἔξουσίας καί τῆς σκληρότητας πού ἔδειχνε στήν ἀσκησή της δ ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας. Οἱ κανόνες πού ὅριζε δ ἀρχηγός ἀποτελούσαν νόμο καί κανένας δέν τολμοῦσε νά τούς παραδεῖ. Τά μέλη τῆς οἰκογένειας, πού ἦταν δχι μόνον τά παιδιά, ἀλλά καί οἱ νύφες, τά ἐγγόνια, τά δισέγγονα, ἀκόμη καί οἱ δοῦλοι, δέν εἶχαν δικαίωμα, χωρίς τή θέληση τοῦ ἀρχηγοῦ, νά παντρεύονται, οὔτε νά διατηροῦν δική τους περιουσία. Δέν μπορούσαν οὔτε νά ἐγκαταλείψουν τήν οἰκογένεια γιά νά ἐγκατασταθοῦν ἀλλοῦ.

—**Η φυλή** εἶναι τό ἐπόμενο στάδιο καί ἀποτελεῖ τή διάδοχο κατάσταση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας. Οἱ ἄντρες καί δ ἀρχηγός τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας ἀνακάλυπταν τήν ἀξία, τή σημασία καί τή δύναμη πού πρόσφερε δ ἔνωση. Τό ἐπόμενο λοιπόν δῆμα πρός τήν δημιουργία τῆς φυλῆς ἦταν ἀναπόφευκτο. Πολλές οἰκογένειες, πού ἔχουν ἵσως κοινούς προγόνους καί συνδέονται μέ τήν ἴδια γλώσσα, τή λατρεία πρός τούς ἴδιους θεούς καί κατοικοῦν, ἐπί πλέον, προσωρινά, σέ γειτονικές περιοχές, ἔνώνονται καί σχηματίζουν τίς πρῶτες φυλές. Κάθε φυλή ἔχει συνήθως ἔναν ἥγετη, πού εἶναι δχι μόνο δ πολιτικός ἀλλά καί θρησκευτικός ἀρχηγός της (δ Μωύσης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) καί κυρεονά δλόκληρη τή φυλή δρίζοντας τούς κανόνες, στούς δποίους ὑπακούουν δλοι.

Διαμορφώνονται δηλαδή, σιγά - σιγά, μερικά ἀπό τά χαρακτηριστικά πού δρίζουν τήν μιօρφή τοῦ κράτους, λείπει δημως πάντοτε τό κυριότερο: δι μόνιμη ἐγκατάσταση. 'Η φυλή δέν κατοικεῖ σέ δρισμένο

έδαφος. Περιφέρεται σέ διάφορες περιοχές, άνάλογα μέ τίς άνάγκες της καί τίς δυνατότητες διατροφής καί άσφαλειας πού της προσφέρει κάθε τόπος.

Τό **κράτος** δημιουργεῖται, όταν οι ἄνθρωποι τῆς φυλῆς παύσουν πλέον νά εἶναι νομάδες, ἐγκαταλείπουν τήν περιπλάνηση καί παραμένουν δριστικά σ' ἔναν τόπο.³ Ακόμα καί αὐτό δμως ἔγινε πάρα πολλά χρόνια μετά τήν δημιουργία τῶν πρώτων φυλῶν.⁴ Από τή στιγμή δμως πού ἔπαιψε ή περιπλάνηση καί τά μέλη τῆς μᾶς η τῆς ἄλλης φυλῆς ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα πιά σ' ἔνα τόπο, δημιουργήθηκαν οι βάσεις καί ή πρώτη καί ἀναγκαία προϋπόθεση, γιά νά συγκροτηθεῖ καί νά λειτουργήσει τό κράτος – δηλαδή νά ύπαρχει δρισμένος τόπος, δπου ζοῦν μόνιμα πιά δρισμένοι ἄνθρωποι.

Συνήθως, οι ἄνθρωποι μᾶς φυλῆς θά ἐγκαταλείψουν τή νομαδική ζωή καί θά ἐγκατασταθοῦν μόνιμα κάπου, όταν ή περιοχή αὐτή εἶναι πλούσια γιά τήν καλλιέργεια, τίς βοσκές καί τό κυνήγι, όταν ἔχει ήμερο κλίμα καί ἀφθονο νερό, όταν δρίσκεται κοντά στή θάλασσα καί ἐπιτρέπει τίς μετακινήσεις καί τίς μεταφορές καί όταν διαθέτει ἀφθονες τίς πρώτες ὕλες γιά τίς άνάγκες τῶν ὄντων πρώτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιά νά κατασκευάσουν τίς κατοίκες, τά ὅπλα καί ὅ,τι ἄλλο θά μποροῦσαν νά χρειαστοῦν, γιά νά ἐπιβιώσουν.

“Οταν δμως ύπάρχουν δλα τά εύνοϊκά στοιχεῖα, ἔρχονται συνήθως καί ἄλλοι νά τά διεκδικήσουν. Πολεμούσες ἀπό ἄλλες φυλές κάνουν τήν ἐμφάνισή τους καί προσπαθοῦν νά νικήσουν καί νά διώξουν τούς παλαιούς κατοίκους, γιά νά ἐγκατασταθοῦν οἱ ἴδιοι καί οἱ οἰκογένειές τους στίς εὕφορες καί εὐλόγημένες αὐτές περιοχές.

Οι κατακτητικοί πόλεμοι πού ἀρχιζαν ἀπό τήν αἰτία αὐτή τελείωναν συνήθως μέ τή νίκη τοῦ ίσχυρότερου καί μέ τήν ἡττα, τή φυγή ή τήν ἔξοντωση τοῦ πιό ἀδύνατου. Πολλές φορές ἔμεναν στόν τόπο πολλοί ἀπό τή νικημένη φυλή, εἴτε ἐπειδή τούς ἔπιαναν γιά δούλους, εἴτε οἱ γυναῖκες, ἐπειδή οἱ νικητές τούς χάριζαν τή ζωή.

‘Από τήν συμβίωση αὐτή, ἔστω καί κάτω ἀπό συνθήκες νικητῶν καί νικημένων, γινόταν σχεδόν πάντοτε ή ἀνάμιξη τῶν δυό φυλῶν καί ή δημιουργία, ὑστερ’ ἀπό πολλά χρόνια, μᾶς νέας, ἐνιαίας φυλῆς, μεγαλύτερης ἀριθμητικά καί ίσχυρότερης, πάντοτε δμως ἐγκαταστημένης στόν ἴδιο τόπο, ὥστε νά ἔξελιχθεῖ συντομότερα σέ μιά πρώτη μορφή κράτους.

Στά νεώτερα χρόνια ή συγχώνευση αύτή των διαφορετικών φυλών δέν πραγματοποιεῖται πιά μέ τήν κατάκτηση καί τήν ύποταγή, ἀλλά μέ μιάν δλλη μορφή πού διαδόθηκε κι ἐπικράτησε γιά κοινωνικούς καί γιά οἰκονομικούς λόγους: τή μετανάστευση. Οι Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ὁ Καναδάς, ή Αὐστραλία καί ἄλλα κράτη σχηματίσθηκαν, βασικά, ἀπό τή μετανάστευση μεγάλου ἀριθμοῦ Εὐρωπαίων, ἀπό διάφορες χώρες καί ἀπό τήν ἀνάμεξη τῶν λευκῶν φυλῶν μεταξύ τους. Οι ντόπιοι δέν ἀναμείχθηκαν μέ τούς λευκούς, γιατί κυριολεκτικά ἔξοντάθηκαν ἀπό αὐτούς.

"Ομως, τόσο στόν κατακτητικό πόλεμο δσο καί στήν εἰρηνική συγχώνευση καί διασταύρωση τῶν φύλων ἀπό τή μετανάστευση, προκύπτει πιά ή ἀνάγκη νά συγκροτηθοῦν καί νά ἐφαρμοστοῦν δρισμένες ἀρχές, πού θά ἐκφράζουν τή νέα κοινωνική τάξη." Ετσι δημιουργοῦνται τά **ἔθιμα**, ή **όργανωση** καί τό **δίκιο**, γιά νά διατηρήσουν τήν ἐσωτερική εἰρήνη καί νά ἔξασφαλίσουν τά ἀγαθά ἀπό τήν ἀρπαγή.

§ 2. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

Οι ἄνθρωποι πού κατοικοῦν σέ μιά χώρα δέν ἀποτελοῦν πάντα **ἔνα** ἔθνος. Κράτος καί ἔθνος είναι δυό ἔννοιες πού δέν ταυτίζονται σέ δλες τίς περιπτώσεις.

Τό κράτος μπορεῖ νά είναι μεγαλύτερο ἀπό τό ἔθνος, νά ἀσκεῖ δηλαδή τήν κυριαρχία του σέ δύο ή περισσότερα ἔθνη, ὅπως π.χ. τό ουμαϊκό κράτος, πού περιελάμβανε ὅλα σχεδόν τά τότε γνωστά ἔθνη, ή ή δθωμανική αὐτοκρατορία ώς τό 1912, πού κυριαρχοῦσε σ' ὅλα τά Βαλκάνια καί στή Μέση Ἀνατολή.

'Αντίθετα μπορεῖ τά δρια τοῦ κράτους νά είναι πολύ στενότερα ἀπό τά δρια τοῦ ἔθνους· π.χ. τό ἐλληνικό ἔθνος περιλαμβάνει καί τούς "Ἐλληνες πού ζοῦν στήν Κύπρο ή στήν Κωνσταντινούπολη, σέ μέρη δηλαδή πού δέν ἀνήκουν στό ἐλληνικό κράτος, ἀλλά σέ ἄλλα κράτη.

Μπορεῖ ἐπίσης νά ὑπάρξει ἔθνος, πού νά μήν ἔχει καθόλου κρατική ὑπόσταση, ὅπως ἡ ταν π.χ. οἱ Ἐβραίοι ὥστου ιδρύθηκε τό κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Τό ἵδιο ἰσχύει καί γιά τούς Ἀρμενίους.

"Ἐθνος δηλαδή είναι ἔνα σύνολο ἀνθρώπων, πού συνδέονται

μεταξύ τους μέ τήν ἴδια ίστορία κι ἔχουν τήν ἴδια συνείδηση γιά τήν καταγωγή τους. Ἡ κοινή γλώσσα καὶ ἡ κοινή θρησκεία δέν εἶναι ἀπαραίτητα, γιά νά ύπάρξει **ἔθνος**, γιατί π.χ. τό γεομανικό ἔθνος περιλαμβάνει καὶ καθολικούς καὶ διαμαρτυρόμενους, ἐνῶ τό ἐλβετικό περιέχει γαλλόφωνους, γερμανόφωνους καὶ ιταλόφωνους Ἐλβετούς. Ὁστόσο ἡ κοινή γλώσσα ἡ ἡ κοινή θρησκεία ἀποτελοῦν δασικούς παράγοντες γιά τή διαμόρφωση ἔθνικῆς συνείδησης.

§ 3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ: ΛΑΟΣ, ΧΩΡΑ, ΕΞΟΥΣΙΑ

“Οταν σήμερα μιλούμε γιά τό κράτος, ἔχουμε στό νοῦ μας δρισμένα στοιχεῖα, πού τά συνδέομε σέ μιά ἔννοια. Τά στοιχεῖα αὐτά εἶναι τά ἔξῆς:

Ο λαός. Στό κράτος, δ λαός δέν εἶναι πιά πρόσωπα πού συνδέονται μεταξύ τους μέ συγγένεια (ὅπως στήν οἰκογένεια), ἡ μέ τήν ἴδια γλώσσα ἡ θρησκεία (ὅπως στή φυλή). Ἐκείνο πού τά συνδέει εἶναι δτι κατοικοῦν δλα μόνιμα στό ἵδιο ἔδαφος κι ἔχουν τήν ἴδια δργάνωση ἔξουσίας. Μποροῦν νά μιλοῦν διάφορες γλώσσες, νά ἔχουν διάφορες θρησκείες, ν' ἀποτελοῦν ἔνα ἡ πολλά ἔθνη καὶ, ἐν τούτοις, ν' ἀποτελοῦν τό λαό ἐνός κράτους, ἐφ' δσον ζοῦν τώρα στήν ἴδια χώρα.

Η χώρα. Χώρα εἶναι ἡ περιοχή, δπου τό κράτος ἀσκεῖ τήν ἔξουσία του πάνω σέ δλα τά πρόσωπα πού εἶναι ἐγκαταστημένα στό ἔδαφός της. Η χώρα περιλαμβάνει δχι μόνο τό ἔδαφος, τή γῆ, ἀλλά καὶ τή θάλασσα ώς μιά δρισμένη ἀπόσταση ἀπό τήν ἀκτή (χωρικά ὄδατα), καθώς καὶ τόν ἀέρα πάνω ἀπ' δλο τό κράτος.

Η ἔξουσία, δηλαδή τό γεγονός δτι δρισμένοι ἀνθρωποι διοικοῦν τούς ἄλλους. Τήν ἔξουσία του τό κράτος τήν ἀντλεῖ ἀπό τόν ἑαυτό του καὶ δχι ἀπό ἄλλον δργανισμό ἡ ἄλλο κράτος (τήν ἔχει, δπως λένε, «ἔξ ἰδίου δικαίου»).

‘Υπάρχουν καὶ ἀνθρωποι πού ἀσκοῦν ἔξουσία, μέ διαφορετική δμως μιοφή, πάνω σ' ἄλλους ἀνθρώπους, δπως δ πλοιάρχος στό πλήρωμα, δ δάσκαλος στούς μαθητές, δ ἐργοδότης στούς ἐργάτες κ.λ.π., ἀλλά ἡ ἔξουσία δλων αὐτῶν δέν εἶναι δπως ἡ κρατική, γιατί δίνεται ἀπό τό κράτος. Γι' αὐτό λέμε πώς τό κράτος εἶναι δ ἀνώτερος δργανισμός ἔξουσίας πάνω στούς ἀνθρώπους. Γιατί δ ἀνθρωπος ὑπά-

γεται πάντοτε στήν ἔξουσία κάποιου κράτους, ἐνῶ μπορεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ ὅπτο τήν ἔξουσία τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ δραγανισμῶν, ἃν ἀλλάξει ἐπάγγελμα ἢ κατοικία.

§ 4. ΑΠΟ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΕΕΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ μεγάλη ἔξουσία πού διαθέτει τό κράτος γέννησε ἀπό πολὺ παλιά τό ἐρώτημα στούς ἀνθρώπους: ἀπό ποῦ κατάγεται καὶ πῶς δικαιολογεῖται ἡ ἔξουσία αὐτῆς; Οἱ φιλόσοφοι ἐρεύνησαν τό ζήτημα καὶ κατέληξαν σέ διάφορα συμπεράσματα, ἀνάλογα μέ τήν νοοτροπία τῆς ἐποχῆς τους καὶ τίς συνθῆκες πού ἔζησαν.

Ὑπῆρχε ἐποχὴ πού πίστευαν πῶς ἡ πολιτική ἔξουσία πηγάζει ἀπό τό Θεό, ὁ δόποις τήν παραχωρεῖ λ.χ. στούς θασιλεῖς. Ἀλλά στά πολιτεύματα πού ὀνομάζομε δημοκρατίες, ἡ ἔξουσία τοῦ κράτους πηγάζει μονάχα ἀπό τό λαό κι ἔχει σάν δικαιολογία καὶ προορισμό νά ἔξυπηρτετήσει τούς σκοπούς τῆς κοινωνίας, δηλαδή τήν εὐημερία τῶν ἀνθρώπων. Γιά νά πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποί αὐτοί, χρειάζεται νά ὑπάρχει μία θέληση ἀνώτερη ἀπό τή θέληση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν διμάδων, πού συγκροτοῦν τό κράτος.

§ 5. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ ἔξουσία τοῦ κράτους ὅσο μεγάλη καὶ ἀν εἰναι, δέν εἰναι ἀπεριόριστη. Οἱ περιορισμοί τῆς εἰναι φυσικοί ἢ νομικοί. Φυσικός περιορισμός σημαίνει ὅτι τό κράτος, ὅση ἔξουσία καὶ ἀν διαθέτει, δέν μπορεῖ νά ὑπερδεῖ δρισμένα δρια, πού χαράσσουν τήν δράση του ἢ ἀνθρώπινη φύση ἢ οἱ κοινωνικοί νόμοι. Οἱ "Ἀγγλοί, γιά νά παραστήσουν τήν ἀλήθεια αὐτή, λένε ὅτι «τό κοινοδούλιο εἰναι παντοδύναμο, μπορεῖ τά πάντα νά κάνει δχι δμως καὶ νά μεταβάλει τόν ἄντρα σέ γυναίκα». Οἱ οἰκονομικές συνθῆκες ἐπίσης δάζουν συχνά περιορισμούς στή δύναμη τοῦ κράτους.

Ἐκτός δμως ἀπό τούς φυσικούς περιορισμούς, τό ἴδιο τό κράτος περιορίζει τήν ἔξουσία του μέ τό Σύνταγμα καὶ μέ τούς νόμους. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ περιορισμοί πού πηγάζουν ἀπό τίς ὑποχρεώσεις πού ὀναλαμβάνει τό κράτος μέ διεθνεῖς συνθῆκες, εἴτε πρός ἄλλα κράτη, εἴτε πρός τούς διεθνεῖς δραγανισμούς (π.χ. τόν ΟΗΕ). Οἱ περι-

ορισμοί αύτοί μποροῦν ν' ἀναφέρονται στήν ἐξωτερική πολιτική τοῦ κράτους, δπως π.χ. ή ὑποχρέωση νά μήν κάνει πόλεμο ἢν δέν ὑποστεῖ ἐπίθεση καί πρὸν ἔξαντληθοῦν τά εἰρηνικά μέσα γιά τή λύση τῶν διαφορῶν, η στήν ἐσωτερική διοίκηση, δπως ή ὑποχρέωση νά σέβεται τίς ἔθνικές καί θρησκευτικές μειονότητες, πού δέ δικαιοῦται νά τίς καταπιέζει.

§ 6. ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Στήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου ἀναφέρεται δτι καί τά πρωτόγονα κράτη εἶχαν διπλό προορισμό, τόν ἐξωτερικό καί τόν ἐσωτερικό.

Ο ἐξωτερικός προορισμός ἔχει μείνει μέσα σ' δλους αὐτούς τούς αιώνες σχεδόν ἀναλλοίωτος. Καί σήμερα πρέπει νά ἔξασφαλίζεται ή χώρα ἀπό κάθε ἐξωτερικό ἔχθρο, ἀλλά γίνεται προσπάθεια ή ἀσφάλεια αύτή νά παρέχεται μέν εἰρηνικό τρόπο. Γιά τό σκοπό αύτό τά κράτη ἰδρυσαν διεθνή δικαστήρια, δπου λύνουν μερικές τουλάχιστον ἀπό τίς διαφορές τους καί δέν καταφεύγουν δπως ἄλλοτε, ἀκόμη καί γιά ἀσήμαντα ζητήματα, σέ πολέμους. Εξ ἄλλου ἰδρύθηκε καί δ 'Οργανισμός Ἡνωμένων Έθνων (ΟΗΕ), γιά νά προλαβαίνει τούς πολέμους. Ή κατάκτηση ἄλλων λαῶν κι ἐδαφῶν δέν είναι σήμερα, πιά, δπως παλαιότερα, δ προορισμός τοῦ κράτους, γιατί σήμερα ἀποτελεῖ κοινή πεποίθηση τό δτι κάθε λαός ἔχει τό δικαίωμα νά αὐτοκυρεγνάται (δικαίωμα αὐτοδιαθέσεως).

Ο ἐσωτερικός δμως προορισμός σημείωσε πολύ μεγαλύτερη ἐξ-έλιξη μέσα στούς αιώνες. Οι θεωρητικοί τοῦ περασμένου αιώνα π.χ. πίστευαν δτι τό κράτος είναι μόνο ἔνας «νυκτοφύλαξ κύων», δηλαδή δτι προορισμός του είναι ν' ἀφήνει κάθε πολίτη ἐλεύθερο νά κανονίζει τόν τρόπο τῆς ζωῆς του, τό ἐπάγγελμά του κλπ., ἐνώ τό κράτος θά φροντίζει μόνο νά διατηρεῖ τήν ἀσφάλεια καί νά προφυλάσσει τήν κοινωνική ζωή ἀπό κάθε διατάραξη.

Σήμερα δέν ὑπάρχει **ούτε μία** ἐκδήλωση στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, στήν δποία τό κράτος δέν ἔχει τό δικαίωμα η καί τήν ὑποχρέωση νά ἐπέμβει, ἅμεσα η ἔμμεσα, γιά νά προστατεύσει τά συμφέροντα ἐκεῖνα, πού ἀναγνωρίζονται πώς είναι κοινά. Τό κράτος πρέπει νά φροντίζει γιά τήν παιδεία, γιά τίς συγκοινωνίες, γιά τήν γεωργία, γιά τό ἐμπόριο καί τή βιομηχανία, γιά τήν ύγεια τήν περίθαλψη καί τήν κοινωνική

πρόνοια τῶν πολιτῶν, γιά τήν ἐργασία, γιά τόν ἀθλητισμό, γιά τά γράμματα και τίς τέχνες και γιά δλες γενικά τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς.

Από τό τέλος τοῦ δ' παγκόσμιου πολέμου τό κράτος πραγματοποιεῖ και ἐπενδύσεις, διαθέτει δηλαδή χρήματα γιά ἔργα παραγωγικά, πού θά δώσουν ἀπασχόληση στόν ἐργαζόμενο πληθυσμό και θά συντείνουν, ὥστε νά ἀνυψωθεῖ τό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ.

B. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. ΕΙΔΗ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ

Κάθε κράτος ἀποτελεῖ μιά δργάνωση. Άλλα τό θέμα εἶναι: **ποιός** ἐκφράζει τή θέληση τοῦ κράτους και **πῶς** τήν ἐκφράζει; Αύτό ἐννοοῦμε, δταν ωτάμε ποιά εἶναι ἡ **μορφή** τοῦ **πολιτεύματος**. Ο **Ἀριστοτέλης** (333 π.Χ.) μᾶς δίδαξε πώς μποροῦμε νά κατατάξουμε δλα τά πολιτεύματα στίς ἔξης τρεῖς μεγάλες κατηγορίες:

τή **μοναρχία**, δηλαδή τό πολίτευμα δπου ἀρχει ἔνας μόνος. Αύτός συνήθως εἶναι δ βασιλιάς. Έπιδάλλει τή θέληση του, νομοθετεῖ, διοικεῖ και δικάζει ἡ νομοθετεῖ και διοικεῖ μονάχα και διορίζει δικαστές, πού δικάζουν στ' ὅνομά του. Τύπος τέτοιας μοναρχίας ἦταν ἡ Γαλλία στήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', δ δποῖος, δπως ἔρομε, ἔλεγε: «*L'état c'est moi*» (Τό κράτος είμαι ἐγώ).

τή **ἀριστοκρατία** ή **ολιγαρχία**, δηλαδή τό πολίτευμα δπου ἡ ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπό μιά τάξη ἀνθρώπων, πού διακρίνεται γιά τόν πλούτο της, τήν καταγωγή της ἡ τό ἐπάγγελμά της, ἐνώ οι λοιποί κάτοικοι δέ συμμετέχουν στή διοίκηση τής χώρας. Τύπος τέτοιου πολιτεύματος ἷταν ἡ Ἀθήνα τήν ἐποχή τῶν «Τριάκοντα τυράννων».

τή **δημοκρατία**, δηλαδή τό πολίτευμα δπου δλοι οί πολίτες συμμετέχουν στήν κρατική ἔξουσία, συναθροίζονται ταχτικά σέ συνελεύσεις και ἐλέγχουν τόν ἀρχηγό ἡ ἀρχηγούς, πού κυβερνοῦν μόνο γιά δρισμένο χρονικό διάστημα. Αύτό τό πολίτευμα είχε ἡ Ἀθήνα τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ. Άλλά ή λέξη δημοκρατία είχε τότε ἐντελῶς ἄλλη ἔννοια ἀπ' δ, τι ἔχει σήμερα. Σήμαινε τήν κυβέρνηση τοῦ δήμου. Δημότης δμως δέν ἷταν τό κάθε ἀτομο πού ζοῦσε μέσα στήν πόλη. Ο δοῦλος, δ ἀπελεύθερος, δ ξένος, δέν είχαν τήν ίδιότητα τοῦ δημότη.

Παρ' δλες δμως τίς διαφορές τής ἀρχαίας δημοκρατίας ἀπό τή

σημερινή ή μεγάλη διαιρεση τῶν πολιτευμάτων τοῦ Ἀριστοτέλη μπορεῖ καὶ σήμερα ἀκόμη νά ἐφαρμοστεῖ μέ δοισμένες παοαλλαγές.

Γ. ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Τά πολιτεύματα πού ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν στόν 20ό αἰώνα εἶναι:

1) ή **μοναρχία** πού διαιρεῖται σέ ἀπόλυτη καὶ συνταγματική, 2) ή **δημοκρατία** πού διαιρεῖται σέ βασιλευομένη καὶ προεδρική ἢ προεδρευομένη, 3) Τά διοκλητωτικά καθεστώτα (ή **δικτατορία**, ο **φασισμός**, το **σοβιετικό** καὶ το **κινεζικό** πολίτευμα καὶ, ὡς παραλλαγή αὐτῶν, ή λαϊκή δημοκρατία).

1) **Μοναρχία:** α) Ἐπόλυτη **μοναρχία** εἶναι τό'πολίτευμα, ὅπου ἔνα μονάχα πρόσωπο μέ τόν τίτλο τοῦ βασιλιά ἡ τοῦ αὐτοκράτορα, ὅχι μόνο εἶναι ἀρχηγός τοῦ κράτους, ἀλλά καὶ συγκεντρώνει στά χέρια του ὅλες τίς ἔξουσίες. β) **Συνταγματική μοναρχία** εἶναι τό πολίτευμα, ὅπου ὁ βασιλιάς κατέχει βέβαια θεωρητικά ὅλες τίς ἔξουσίες τοῦ κράτους, τίς ὅποιες καὶ συγκεντρώνει στά χέρια του, παραχωρεῖ ὅμως τίς περισσότερες ἀπ' αὐτές στό λαό μέ συμφωνία (συνθήκη), πού λέγεται Σύνταγμα. Τό Σύνταγμα σέ μιά συνταγματική βασιλεία συντάσσεται μέ συνεργασία τοῦ βασιλιά καὶ τοῦ λαοῦ καὶ δέν μπορεῖ νά μεταρρυθμιστεῖ παρά μονάχα μέ τή σύμπραξη τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων καὶ πάλι. Ὁ συνταγματικός βασιλιάς συμπράττει στήν ψήφιση τῶν νόμων καὶ οἱ ὑπουργοί διορίζονται ἀπό αὐτόν καὶ μόνο. Στήν Ἑλλάδα ἔχει τό πολίτευμα αὐτό ἐπί Ὀθωνος (1844 - 1862).

2) **Δημοκρατία** εἶναι τό πολίτευμα, ὅπου ὁ λαός ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀναθέτει μέ τό **Σύνταγμα** (πού μόνος του καταρτίζει καὶ ψηφίζει μ' ἔθνοσυνέλευση ἐκλεγμένη είδικά γι' αὐτόν τό σκοπό) ἔξουσίες καὶ σέ ἄλλα ὅργανα (π.χ. τά δικαστήρια κ.λ.π.). Ὁ λαός ὅμως εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀφαιρέσει τίς ἔξουσίες αὐτές μεταβάλλοντας τό Σύνταγμα μέ νέα ἔθνοσυνέλευση, δηλαδή μέ ἀντιπροσώπους του πού ἐκλέγονται ἐπίτηδες γιά τό σκοπό αὐτό.

α) **Βασιλευομένη δημοκρατία** εἶναι μιά μορφή πολιτεύματος πού ἔξαφανίζεται σιγά - σιγά ἀπό τόν κόσμο. Μετά τήν κατάργηση τῆς βασιλείας στήν Ἑλλάδα (1974) τό πολίτευμα αὐτό διατηρεῖται στήν Εὐρώπη σέ λίγα σχετικά κράτη: Ἀγγλία, Βέλγιο, Ὀλλανδία, Νορδη-

γία, Σουηδία, Ισπανία καί σέ έλάχιστες ἄλλες χώρες τῆς Μέσης Ανατολής καί τῆς Ασίας.

Στή βασιλευόμενή δημοκρατία δ' ἀρχηγός τοῦ κράτους, δ' ἀνώτατος ἄρχων, εἶναι **κληρονομικός**. Προορίζεται δηλαδή λόγω καταγωγῆς – καί ὅχι γιά ἄλλον κανένα λόγο – νά γίνει κάποια στιγμή, συνήθως μετά τό θάνατο τοῦ πατέρα του, ἀρχηγός τοῦ κράτους.

Στή βασιλευόμενή δημοκρατία, δημος, δ' βασιλιάς, ἔστω καί ἂν τυπικά ἐμφανίζεται μέ πολλαπλές ἔξουσίες, ἐν τούτοις στήν πραγματικότητα δέν ἀσκεῖ αὐτός τήν ἔξουσία. Κάθε πράξη του πρέπει νά ὑπογράφεται ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό, πού φέρει τήν εὐθύνη της, καί κάθε ἐνέργειά του πρέπει νά ἐγκρίνεται ἀπό τήν κυβέρνηση πού σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα ἐλέγχει καί κατευθύνει τίς βασιλικές πράξεις.

β) **Η προεδρευόμενη δημοκρατία** ἀποτελεῖ ἄμεση καί κατευθεῖαν ἔξέλιξη ἀπό τό θεσμό καί τό πολίτευμα τῆς βασιλευόμενης δημοκρατίας. Ἐδῶ δ' ἀνώτατος ἄρχων, δ' ἀρχηγός τοῦ κράτους **δέν** εἶναι κληρονομικός. Ἐκλέγεται ἀπό τό λαό, συνήθως μέ ἔμμεσο τρόπο, δηλαδή ἀπό τό κοινοδούλιο, πού ἐκφράζει τό λαϊκό αἰσθημα, καί οἱ ἀρμοδιότητες καί οἱ δικαιοδοσίες του εἶναι ἐπίσης τυπικές, δημος καί στήν περίπτωση τοῦ βασιλιά στή βασιλευόμενη δημοκρατία· ἵσως μάλιστα νά εἶναι καί ἀκόμη ἴσχυρότερες οἱ ἔξουσίες του.

Ἡ χώρα μας ὑπῆρξε προεδρευόμενη δημοκρατία ἀπό τό 1924 ώς τό 1935 καί εἶναι σήμερα πάλι μετά τό δημοψήφισμα τῆς 8 Δεκεμβρίου 1974.

γ) **Προεδρική δημοκρατία.** Παράλληλα μέ τήν προεδρευόμενη ἔχει διαμορφωθεῖ παλαιότερα, ἀλλά πιό πολύ πρόσφατα μιά ἄλλη μιօρφή δημοκρατικού πολιτεύματος, ἡ **προεδρική δημοκρατία**. Ἐδῶ δ' ἀρχηγός τοῦ κράτους δέν εἶναι μόνο τυπικά ἀνώτατος ἄρχων. Ἐκλέγεται, συνήθως, μέ ἄμεση ψηφοφορία κατ' εὐθείαν ἀπό τό λαό καί αὐτό τοῦ προσφέρει πρόσθετο κύρος καί οὐσιαστική ἔξουσία, πού τήν ἀσκεῖ, πάντοτε δημος, δημος δοίζει τό Σύνταγμα τῆς χώρας του.

Σέ δρισμένα κράτη δ' πρόεδρος εἶναι ταυτόχρονα καί πρωθυπουργός (ὅπως στίς Ἡνωμένες Πολιτείες Ἀμερικῆς), ἐνῶ ἀλλοῦ (ὅπως στή Γαλλία) ὑπάρχει **καί** πρωθυπουργός, ἀλλά δ' πρόεδρος εἶναι πολύ πιό ἴσχυρός. Αὐτός μαζί μέ τή Βουλή καθορίζει στίς γενίκες γραμμές τήν ἐσωτερική καί τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς χώρας του.

3. Όλοκληρωτικά Καθεστώτα

α) Δικτατορία

”Οταν ένα ή μιά μικρή διμάδα άνθρωπων άρπαξουν τήν έξουσία μέτη βία ή μέ τό δόλο ή καί μέ τά δύο μαζί καί κυβερνοῦν μόνοι τους, χωρίς νά γίνονται έκλογές καί χωρίς νά υπάρχει δουλή, δηλαδή άντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ή μέ έκλογές άνελεύθερες τότε τό πολίτευμα λέγεται **δικτατορία**. Οι δικτάτορες έπιβάλλουν τήν θέλησή τους συνήθως μέ τή δοήθεια τοῦ στρατοῦ ή, πιό συχνά, μιᾶς μικρῆς μερίδας άξιωματικῶν καί μέ δπλα, πού προορίζονται γιά τήν ύπερασπιση τῆς πατρίδας από ξένοντας έπιδρομέα. Οι έλευθερίες τῶν πολιτῶν καταργούνται, οι έφημερίδες καί τά ἄλλα μέσα μαζικῆς έπικοινωνίας λογοκρίνονται καί οἱ ἀντίπαλοι τοῦ καθεστώτος συλλαμβάνονται, φυλακίζονται, ξειρίζονται καί πολύ συχνά δασανίζονται η ἀκόμη καί θανατώνονται. Παραπέμπονται έπισης νά δικαστοῦν σέ ἔκτακτα στρατοδικεῖα, ἐνώ τά τακτικά δικαστήρια παραμερίζονται.

Τά δικτατορικά καθεστώτα διατηρούνται συνήθως μέ τήν ἀστυνόμευση τοῦ κάθε πολίτη καί στήν ίδιωτική του ζωή, εἴτε ἀπό ἀστυνομικούς ή, συχνότερα, ἀπό μυστικούς πράκτορες. Τά τηλέφωνα παρακολουθούνται, τά ταξίδια στό έξωτερικό παρεμποδίζονται καί γενικά καταπιέζεται κάθε έκδήλωση ἐλευθερίας τῆς γνώμης η τῆς συνείδησης. Τό χειρότερο δόμως κακό τῆς δικτατορίας είναι ότι έχει καταστεπτική ἐπίδραση στό θήσος τῶν πολιτῶν, τά ἀποτελέσματα τῆς δποίας έκδηλώνονται μακροπρόθεσμα. Τέτοιο καθεστώς είχαμε στήν ‘Ελλάδα ἐπί δικτατορίας Μεταξά (4 Αύγουστου 1936 - 1941) καί ἀπό τήν 21 Απριλίου 1967 ώς τίς 23 Ιουλίου 1974. Καί οἱ δύο δικτατορίες κατέρρευσαν μέ ἀφορμή πολεμικά γεγονότα καί ἄφησαν πίσω τους οἰκονομικό χάος καί θενική καταστροφή (κατοχή - ἀπόθαση Τούρκων στήν Κύπρο).

β) Τό φασιστικό πολίτευμα

”Ο φασισμός ήταν ένα πολιτικό σύστημα πού ἐπικράτησε κατ’ ἀρχήν στήν Ιταλία (1922-1943) καί στή Γερμανία μέ τ’ ὄνομα έθνικο-σοσιαλισμός (1933-1954), ἐνώ στήν Ισπανία συνεχίζεται ἀπό τό 1939 ώς σήμερα· ἐπίσης ἐπικράτησε καί σέ δρισμένες ἄλλες χῶρες.

Τό φασιστικό πολίτευμα ἀποτελούσε τή στυγνότερη μορφή δικτα-

τορίας. "Ολη ή έξουσία είχε συγκεντρωθεῖ ούσιαστικά στό έθνικο σιαλιστικό ή φασιστικό κόμμα και ίδιως στούς άρχηγούς των κομμάτων αυτών (Ντούτσε, Φύρερ, Καουντίλιο). "Όλα τά άλλα κόμματα είχαν διαλυθεί μέ τή δία και οι έλευθερίες τῶν πολιτῶν και τοῦ τύπου είχαν καταργηθεῖ. Σέ δρισμένες ἀπ' αὐτές τίς δικτατορίες είχε διατηρηθεῖ ή βουλή, άλλα είχε μόνο διακοσμητικό χαρακτήρα.

"Ολα τά ἐργατικά συνδικάτα είχαν διαλυθεῖ και ὅλοι οι ἐργάτες ὑποχρεώθηκαν νά ἐνταχθοῦν μαζί μέ τούς ἐργοδότες τους σέ κρατικές δργανώσεις. Ή ἀπεργία είχε ἀπαγορευθεῖ μέ τήν ποινή τοῦ θανάτου. Κάθε πολίτης πού τολμοῦσε νά ἀντιδράσει στό καθεστώς ἀντιμετώπιζε καταδίωξη και ή πιό συνηθισμένη ποινή ήταν νά κλειστεῖ σέ «στρατόπεδο συγκεντρώσεως». Στή Γερμανία μάλιστα θεωρήθηκαν ἔχθροι τοῦ καθεστώτος οι Ἐδραίοι – και 6 ἑκατομμύρια Ἐδραίοι ἔξοντώθηκαν μέ τόν πιό βάρδαρο τρόπο.

Τά φασιστικά κόμματα, γιά νά διατηρηθοῦν στήν έξουσία, είχαν δργανώσει είδικά σώματα στρατιωτικῆς ἀστυνομίας ("Ες - "Ες, Μιλίτσια, Γκεστάπο κ.λ.π.).

Ο ἵταλικός και ὁ γερμανικός φασισμός προσπάθησαν νά λύσουν τό οἰκονομικό πρόβλημα τῆς χώρας τους μέ ἐπιθέσεις σέ γειτονικά κράτη πού τελικά δόήγησαν στό 6' παγκόσμιο πόλεμο. Αὐτός ὑπῆρξε ἔνας ἀγώνας δλων τῶν ἐλευθέρων λαῶν ἐναντίον τῆς δίας και τελείωσε μέ τή συντριβή τοῦ ἵταλικοῦ και γερμανικοῦ φασισμοῦ.

γ) Τό **σοβιετικό πολίτευμα**, είναι ή ἐφαρμογή στήν πράξη τῆς θεωρίας τοῦ κομμουνισμοῦ, πού είναι παράλληλα πολιτικό και οἰκονομικό σύστημα.

Ως **οἰκονομικό σύστημα** στηρίζεται στήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας στά μέσα παραγωγῆς. Ἰδιοκτήτης δλων αὐτῶν τῶν μέσων -ῆ, μηχανές, κεφάλαιο- είναι τό κράτος. Οί συγκοινωνίες, τό ἔξαγωγικό ἐμπόριο, ή βιομηχανία ἀνήκουνται διευθύνονται ἀπό τό κράτος, πού δέν ἐπιτρέπει σέ κανέναν ἰδιώτη νά ἔχει δική του ἐπιχείρηση, ἐκτός ἀπό τίς πολύ μικρές. Οἱ ἐργαζόμενοι ἔχουν δλοι κοινόν ἐργοδότη τους τό κράτος. Γενικά δλόκληρη ή οἰκονομία τῆς χώρας διευθύνεται ἀπό τό κράτος σύμφωνα μέ οἰκονομικά προγράμματα πού καταστρώνονται γιά πέντε ώς ἑφτά χρόνια.

Ως **πολιτικό σύστημα** δ κομμουνισμός ἐφαρμόστηκε γιά πρώτη φορά ύστερα ἀπό τή ρωσική ἐπανάσταση τῆς 7 Νοεμβρίου 1917, και

τό πρώτο κομμουνιστικό κράτος πού δημιουργήθηκε δνομάστηκε «Ένωση Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν» (ΕΣΣΔ) καὶ ὅχι Ρωσική «Ένωση, γιατί τὸ σοβιετικό κράτος δέν ἐποτελεῖται μόνο ἀπό τὸ ωσικό ἔθνος, ἀλλά ἀπό δεκάδες διαφορετικές ἔθνοτητες.

Τό σοβιετικό κράτος βασίζεται θεωρητικά στούς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες, ἀλλά στήν πράξῃ ἡ ἔξουσία ἀσκεῖται δικτατορικῇ ἀπό τό πανίσχυρο κομμουνιστικό κόμμα, τά ἀνώτατα στελέχη τοῦ δποίου συγκροτοῦν τήν κυβέρνηση καὶ κατέχουν δλα τά ὑψηλά ἀξιώματα τοῦ κράτους. Ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν συγκροτοῦν σέ κάθε περιοχή τά τοπικά συμβούλια, πού λέγονται «σοβιέτ» (ἀπ' αὐτά πῆρε τ' ὄνομά του τό νέο κράτος).

Τά τοπικά σοβιέτ ἐνώνονται σέ ἐπαρχιακά σοβιέτ, αὐτά σέ περιφερειακά καὶ τά περιφερειακά ἐνώνονται στά σοβιέτ τῶν διαφόρων δημοκρατιῶν πού ἀποτελοῦν τήν ΕΣΣΔ.

Τό προεδρεῖο (Πρεζίντιον) καὶ ἡ κεντρική ἐπιτροπή, μαζί μέ τόν παντοδύναμο γενικό γραμματέα τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, κατευθύνουν δλόκληρη τήν κρατική μηχανή.

Τά βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, δπως ἡ διάκριση τῶν ἔξουσιῶν καὶ οἱ ἀτομικές καὶ πολιτικές ἐλευθερίες, δέν ὑπάρχουν στή χώρα αὐτή. Δέν ἐπιτρέπεται νά λειτουργεῖ ἄλλο κόμμα ἐκτός ἀπό τό κομμουνιστικό καὶ οἱ ἀντίπαλοί του, πού τυχόν θά ἐμφανισθοῦν, ἔξουδετερώνονται.

Τό κράτος διαθέτει ἐκεὶ τρομερή δύναμη καὶ κατευθύνει τά πάντα, τόσο τήν οἰκονομική, δσο καὶ τήν κοινωνική καὶ πνευματική ζωή τοῦ τόπου. Ὁχι μόνο ἡ ἐκπαίδευση, ἀλλά καὶ δλες οἱ ἐφημερίδες καὶ τά περιοδικά ἐκδίδονται καὶ ἐλέγχονται ἀπό τό κράτος, καὶ ἀπαγορεύεται ἡ ἔκδοση καὶ ἡ κυκλοφορία ἐφημερίδων πού ἀντιπολιτεύονται τό καθεστώς.

Ἡ ἀπεργία τιμωρεῖται μέ δαριές ποινές, γιατί θεωρεῖται ὅτι στρέφεται ἐναντίον τῆς κομμουνιστικῆς κοινωνίας.

Ταυτόχρονα διμως τό κράτος, ἔχοντας στά χέρια του δλα τά μέσα παραγωγῆς, πραγματοποίησε μεγάλα τεχνικά ἐργα πού ἀναμόρφωσαν καὶ ἐκσύγχρονισαν τήν ἀπέραντη αὐτή χώρα, πού ἀπό καθυστερημένη ἀγροτική ἔγινε μιά μεγάλη βιομηχανική δύναμη. Παράλληλα ἐνισχύθηκε ἡ τεχνική παιδεία καὶ ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα, ἵδιως στίς φυσικές ἐπιστήμες.

δ) Τό πολίτευμα τῆς Κίνας ἀποτελεῖ μά παραλλαγή τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος καὶ πρέπει νά ἔξεταστεī χωριστά.

‘Η Κίνα μέ τά 700 καὶ πάνω ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων της ἀποτελεῖ σήμερα τό μεγαλύτερο κράτος τῆς γῆς καὶ ἡ πορεία καὶ ἡ ἔξελιξη πού πραγματοποιοῦνται ἐκεῖ τά τελευταῖα 25 χρόνια, παρουσιάζουν σημαντικό ἐνδιαφέρον γιατί θά ἐπηρεάσουν ὅχι μόνο τήν πολιτική πορεία τῆς Ἀσίας, ἀλλά ἐνδεχομένως καὶ τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου.

Τό καθεστώς τοῦ Μάο Τσέ Τούγκ πού ἐπικράτησε στό Πεκίνο τό 1949 ὕστερο’ ἀπό ἔναν μακρύ, αίματηρό καὶ καταστρεπτικό πόλεμο, ἐπιβάλλει στούς Κινέζους αὐτοτροφή λιτότητα, τρομακτική αὐτοσυγκράτηση καὶ ἐντυπωσιακή πειθαρχία. (Κοινόδια, κυριαρχία τῆς «Σκέψης τοῦ Μάο» σέ κάθε ἐκδήλωση τοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ δίου κ.λ.π.). Πρόκειται γιά δλοκληρωτικό σύστημα πού δέν ἀφήνει τά παραμικρά περιθώρια ἐλευθερίας καὶ πού όυθμίζει μέ ἄγρυπνο ἐλεγχο ἀκόμη καὶ τόν ἰδιωτικό δίο δλων ἀνεξαιρέτως τῶν πολιτῶν.

ε) Οἱ λαϊκές δημοκρατίες πού ἐπικράτησαν ἡ ἐπιβλήθηκαν μετά τόν δ’ παγκόσμιο πόλεμο στήν’ Ανατολική Ἐνρώπη μέ τήν παρουσία ἡ τήν ἐνεργό ἀνάμιξη τῶν σοδιετικῶν στρατευμάτων ἀποτελοῦν στήν πραγματικότητα μά παραλλαγή τοῦ κομμουνιστικοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτειακοῦ συστήματος καὶ ἔνα σκαλοπάτι πρός τό σοδιετικό πολίτευμα.

Στήν πρώτη φάση τῆς δημιουργίας τους μάλιστα οἱ λαϊκές λεγόμενες δημοκρατίες διατηρήσαν δρισμένα ἀπό τά στοιχεία καὶ τά χαρακτηριστικά τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν. Τά πρῶτα χρόνια μετά τόν πόλεμο στά κράτη αὐτά ἐπιτρέποταν ἡ λειτουργία καὶ ἄλλων κομμάτων παράλληλα μέ τά κομμουνιστικά. Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ δουλή μέ κάποια ἐλευθερία λόγου καὶ κοριτκῆς καὶ δρισμένες ἐφημερίδες μπορούσαν νά ἐπικρίνουν τό καθεστώς. Παράλληλα είλη καὶ ἡ οἰκονομία διατηρήσει σέ δρισμένους τομεῖς τή δομή τῶν δυτικῶν καθεστώτων, ἰδίως στήν ἀναγνώριση τῶν μικρῶν καὶ μέσων ἐπιχειρήσεων.

Ἐν τούτοις ἡ εἰκόνα αὐτή δέ διατηρήθηκε γιά πολύ. Τό ἔνα μετά τό ἄλλο τά στοιχεία καὶ τά γνωρίσματα αὐτά καταργήθηκαν, ἐκμηδενίσθηκαν ἡ ἀφέθηκαν νά σθησουν. “Ολες οἱ ἐπιχειρήσεις ἔθνικοποιήθηκαν καὶ ὅλα τά μέσα παραγωγῆς πέρασαν στήν ἔξουσία καὶ τήν ἀρμοδιότητα τοῦ κράτους.

Κατά τόν ίδιο τρόπο βαθμαία καταργήθηκαν οι πολιτικές έλευθερίες στις χώρες αύτές. Τά διάφορα κόμματα διαλύθηκαν ή απορριφήθηκαν από τά κομμουνιστικά κόμματα, πού στά κράτη αύτά αποτελοῦν νόμιμους πολιτικούς δργανισμούς. Ή έλευθεροτυπία καταργήθηκε. Οι Βουλές μεταβλήθηκαν σέ απλά διακοσμητικά σώματα και οι έκλογές έπαψαν νά είναι μιά πολιτική μάχη και έλευθερη άναμετρηση μεταξύ διαφορετικών κομμάτων και μεταβλήθηκαν σέ μιά μόνιμη έκλογική νίκη τών κυβερνήσεων.

§ 8. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

‘Απ’ όλα τά παραπάνω πολιτεύματα, τά περισσότερα πλεονεκτήματα παρουσιάζει ή **δημοκρατία**. Γ’ αύτό δποτελεῖ τή σημαία, γιά τήν δποία και σήμερα άκρη γίνονται σκληροί και αίματηροί άγωνες.

‘Η δημοκρατία έμψυχώνει και άνυψωνει τούς λαούς, γιατί τό κράτος κυβερνάται **άπό** τό λαό και υπάρχει **γιά** τό λαό. ‘Η δημοκρατία είσηγαγε τήν καθολική ψηφοφορία, τήν ύποχρεωτική έκπαίδευση και τήν ύποχρέωση τοῦ κράτους νά φροντίζει γιά τή βελτίωση τής ζωής τών έργαζομένων. ‘Η δημοκρατία δηλαδή εύεργέτησε θετικά τούς πολίτες άνυψωνοντας τή στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ τους και φροντίζοντας γιά τήν εύημερία τους. Τό κυριότερο δμως είναι δτι ή δημοκρατία κατοχυρώνει τίς άτομικές έλευθερίες τών πολιτών, δηλαδή τό πολυτιμότερο άγαθό τοῦ άνθρωπου.

‘Άλλα και μόνο από τήν ήθική άποψη ἀν τό έξετάσουμε, ή δημοκρατία έξυψωνει τόν πολίτη, έπειδή ή συμμετοχή στήν κυβέρνηση τής χώρας δημιουργεί ένα καινούργιο ένδιαφέρον στή ζωή του, άφού μέ τήν έκπαίδευση διαπλάθονται καλύτεροι χαρακτήρες και άναπτύσσεται τό κοινωνικό αϊσθημα τοῦ άνθρωπου. ‘Η δημοκρατία τονώνει έπίσης και τή φιλοδοξία τοῦ πολίτη, δταν δ καθένας έχει τίς ίδιες πιθανότητες νά φτάσει στά άνωτατα άξιώματα τοῦ κράτους, δπως έγραψε ό Θουκυδίδης στόν «Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλῆ».

‘Άλλα δέν έχει μόνο πλεονεκτήματα ή δημοκρατία. Παρουσιάζει και δρισμένους κινδύνους, πού δμως είναι εύκολο νά καταπολεμηθούν. Αύτοί είναι:

α) ή **άδιαφορία** του πολίτη γιά τά κοινά συμφέροντα· ή άδιαφορία αύτή μόνο με τήν παιδεία μπορεῖ νά καταπολεμηθεῖ.

β) ή **δημαγωγία**, δηλαδή ή έκμετάλλευση του λαού από έπιτηδείους πού κολακεύουν τίς άδυναμίες του, γιά νά κατακτήσουν τήν έξουσία. 'Ο μιρφωμένος δώμας πολίτης μπορεῖ νά ξεχωρίζει τό δημαγωγό από τόν καλό καί τίμο πολιτικό·

γ) ή έλευθερία πού παρέχει στούς έχθρούς της νά δργανωθοῦν καί νά συμφωνοῦν γιά τήν άνατροπή της.

§ 9. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Τό Σύνταγμα αποτελεῖ σήμερα συστατικό στοιχεῖο σέ κάθε κράτος. 'Ονομάζεται καί «Καταστατικός Χάρτης τῆς χώρας» καί είναι δ' βασικός νόμος, δπου άναγράφονται δλες οι άρχες πού θεμελιώνουν τή διοίκηση τού κράτους, καθώς καί οι έξουσίες πού έχουν άνατεθεῖ στά διάφορα κρατικά δργανα. Τό Σύνταγμα αποτελεῖ έναν άπαραίτητο σιδερένιο φραγμό έναντίον δπουασδήποτε αύθαιρεσίας, έπειδή κάθε δργανο τού κράτους, άκομη καί αύτός δ' άνωτατος άρχων, είτε βασιλιάς είναι είτε πρόεδρος μπορεῖ νά δράσει μόνο μέσα στά πλαίσια τού Συντάγματος.

Κάθε "Έλληνας έχει δχι μονάχα **ήθική** άλλά καί **νομική** ύποχρέωση νά φροντίζει νά τηροῦνται δλες οι διατάξεις τού Συντάγματος, καί δχι μόνο νά μήν τίς παραβιάζει δ' ίδιος, άλλά νά ύπακούει σ' αύτό καί νά τό ύπερασπίζεται, δταν πρόκειται νά παραβιαστεί από άλλους. 'Η νομική ύποχρέωση τού πολίτη νά τηρει τό Σύνταγμα έκφραζεται άλλωστε καί μετά μέ τή διάταξη τού άρθρου 120 παρ. 2 «Ο σεβασμός πρός τό Σύνταγμα καί τούς συνάδοντας πρός αύτό νόμους καί ή άφοσίωσις πρός τήν Πατρίδα καί τήν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη ύποχρέωσιν πάντων τῶν 'Ελλήνων». "Ολοι οι κρατικοί λειτουργοί, από τόν άνωτατο ώς τόν κατώτατο, δ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, οι ύπουροι, οι δημόσιοι ύπαλληλοι, οι άξιωματικοί, οι δικαστικοί καί δλοι οι άλλοι δρκίζονται πίστη στό Σύνταγμα, δταν άναλαμβάνουν τά καθήκοντά τους.

Είδικότερα, τό Σύνταγμα ρυθμίζει δλα τά σπουδαῖα θέματα, δπως λ.χ.:

—Τή μιρφή τού πολιτεύματος, καί ποιά είναι τά πρόσωπα πού

δισκούν τίς ποικίλες έξουσίες τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ.

—Τίς γενικές γραμμές τῆς λειτουργίας τῶν δργάνων τοῦ κράτους. Πῶς συγκρατεῖται ἡ Βουλή, πῶς ἐργάζεται, πῶς ψηφίζονται οἱ νόμοι, πῶς ἀσκεῖται ἡ διοίκηση ἀπό τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τοὺς ὑπουργούς καὶ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, πῶς ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη.

—Τὰ δικαιώματα καὶ τίς ἐλευθερίες πού ἀναγνωρίζει τὸ κράτος στά ἄτομα, τὴν προστασία τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τοῦ οἰκογενειακοῦ ἀσύλου, τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῆς δημιουργίας συλλόγων καὶ ἄλλα.

—Τέλος περιλαμβάνονται καὶ διατάξεις γιά τὸν τρόπο, μέ τὸν δποῖο μπορεῖ νά μεταρρυθμιστεῖ τὸ Σύνταγμα στά ἀρθρα του ἐκεῖνα, πού δέ θεωροῦνται «θεμελιώδη» δπως ἡ μορφή τοῦ πολιτεύματος καὶ οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες.

“Οταν λέμε δτι τὸ Σύνταγμα είναι δ ὑπέρτατος νόμος τοῦ κράτους, ἐννοοῦμε δτι δλες οἱ πράξεις τῶν κρατικῶν δργάνων είναι ἔγκυρες, μόνον δταν είναι σύμφωνες μέ τὸ Σύνταγμα, δταν δηλαδή είναι **συνταγματικές**. “Οταν ἔνας νόμος ἡ μιά διοικητική πράξη είναι **ἀντισυνταγματική**, τότε τά δικαστήρια μποροῦν νά δρνηθοῦν τήν ἐφαρμογή τους· ἄν π.χ. ἔνας νόμος καταργήσει τήν ἐλευθεροτυπία καὶ ἐπιβάλει προληπτική λογοκρισία στίς ἐφημερίδες, τότε τά δικαστήρια δφείλουν νά μήν τόν ἐφαρμόσουν, γιατί είναι ἀντίθετος δχι μόνο μέ τό πνεύμα ἄλλα καὶ μέ τό γράμμα τοῦ Συντάγματος.

§ 10. ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

‘Η πολιτική έξουσία ἀσκεῖται ἀπό δργανα τοῦ κράτους, σέ δλό-κληρη τήν ἐπικράτεια καὶ πάνω σέ δλους τούς ἀνθρώπους πού κατοικοῦν σ’ αὐτόν. ’Εκτός δμως ἀπό τήν πολιτική, τήν κοσμική, δπως τή λένε, έξουσία, ὑπάρχει καὶ ἡ **πνευματική** έξουσία. Καὶ σημαντικό μερίδιο τῆς πνευματικής αὐτῆς έξουσίας ἀσκεῖται στή χώρα μας, ἄλλα καὶ σέ πολλές ἄλλες χώρες, ἀπό τήν ’Εκκλησία.

Παλαιότερα, μάλιστα, στούς περασμένους αιῶνες, ὑπῆρχε παράλληλα ἀσκηση τῶν δύο αὐτῶν έξουσιῶν καὶ πολλή σύγχυση, ίδιως δταν ἡ ’Εκκλησία διέθετε δχι μόνο πνευματική δύναμη καὶ έξουσία, ἄλλα ἐπίσης καὶ πολιτική κι ἐπέμενε ν’ ἀσκεῖ τήν πολιτική έξουσία παράλ-

ληλα πρός τήν πνευματική, πολλές φορές παρά τή θέληση τῆς πολιτικής ἡγεσίας μᾶς χώρας.

Σήμερα δέν ύπάρχουν πιά ἀνάλογες περιπτώσεις.³ Απομένουν δύμας δρισμένα κατάλοιπα τῆς παλαιᾶς πολιτικῆς καὶ κρατικῆς ἔξουσίας πού διέθετε, ίδιαιτέρα, ἡ καθολική Ἐκκλησία. Μέσα στήν καρδιά τῆς Ρώμης ύπάρχει σήμερα ἔνα μικρό σέ ἔκταση, ἀλλά πάντοτε ἰσχυρό ἐκκλησιαστικό κράτος. Είναι τό Βατικανό, πού παραμένει τώρα πιά σάν ἔνα κατάλοιπο τῆς παλαιᾶς κοσμικῆς ἔξουσίας πού ἀσκοῦσαν ἐπί αἰῶνες οἱ πάπες τῆς Ρώμης.

Στήν Ἑλλάδα δέν ύπάρχει, οὕτε ύπῆρχε ἀνάλογο φαινόμενο.⁴ Η Ἑλληνική δρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι δεμένη, στενότατα, ὅχι μόνο μέ τόν Ἑλληνισμό γενικά, ἀλλά ἐπίσης καὶ μέ τήν ἴστορία καὶ τήν πορεία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ δεσμοί αὐτοί δύμας ύπηρξαν διαφορετικοί ἀπό τούς δεσποτικούς δεσμούς πού συνέδεσαν, ἀλλοτε, ἀλλες Ἐκκλησίες καὶ ἄλλους λαούς καὶ κράτη.

Ἄλλα δρόλος τῆς δρθόδοξης Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, στή χώρα μας, οἱ σχέσεις τῆς μέ τό Ἑλληνικό κράτος, οἱ πνευματικές ἔξουσίες πού διατηρεῖ καὶ ἀσκεῖ ἡ παρουσία καὶ ἡ δράση τῆς στήν Ἑλληνική δημοκρατία, τά καθήκοντα, τά δικαιώματα, ἀλλά καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῆς, καθορίζονται μέ κάθε σαφήνεια. Αὐτό ἀπαιτεῖ ἡ μακριά παράδοση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας δρόλος πού ἔπαιξε καὶ παῖζει ἀκόμη στούς ἔθνικοαπελευθερωτικούς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τῆς Ἐκκλησίας μέσα στό πνεῦμα καὶ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας, καθώς καὶ τά πλαίσια τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ὅπου κινεῖται καὶ ἀναπτύσσει τή δραστηριότητά της.

Αὐτά ὅλα καθορίζονται στό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 ὅπου τονίζεται εἰδικότερα:

—ὅτι ἡ Ἑλληνική δρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία στήν Ἑλλάδα. Χαρακτηριστικό εἶναι ἐπίσης, ὅτι δόλα τά Ἑλληνικά Συντάγματα ἀπό τό 1821 ώς τό σημερινό, ἔχουν γιά ἐπικεφαλίδα τίς λέξεις: «εἰς τό δνομα τῆς Ἀγίας καὶ δμουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος».

—ὅτι ἡ Ἑλληνική Ἐκκλησία εἶναι αὐτοκέφαλη, δηλαδή ὅτι δέν ἔξαρτάται ἀπό ἄλλες δρθόδοξες Ἐκκλησίες.

—ὅτι δύμας εἶναι ἐνωμένη δογματικά μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρ-

χεῖο στήν Κωνσταντινούπολη. Αύτό ἀναφέρεται μάλιστα σέ δύο περιπτώσεις στό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος: στήν πρώτη ἀναγνωρίζεται ὅτι «ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἡνωμένη δογματικῶς μετά τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» καὶ στό τέλος τῆς ἰδίας παραγράφου τονίζεται ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος συγχροτεῖται «τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ πατριαρχικοῦ νόμου... τοῦ 1850».

—ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικό καθεστώς πού ὑπάρχει σήμερα σέ δρισμένες περιοχές τῆς χώρας μας (λ.χ. Μακεδονία, Κρήτη, Δωδεκάνησος), σύμφωνα μέ τό δόποιο οἱ ἐκεὶ μητροπολίτες καὶ ὄλες οἱ ἐκκλησιαστικές ἀρχές ὑπάγονται ἀπ' εὐθείας στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καὶ ὅχι στήν Ἀρχιεπισκοπή τῆς Ἀθήνας, δέ θίγεται ἀπό τίς διατάξεις αὐτές.

Ἡ ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας αὐτοδιοικεῖται. Τό ἀνώτατο ὅργανό της εἶναι ἡ διαρκής Ἱερά Σύνοδος τῶν ἀρχιερέων πού ἐκλέγεται ἀπό τοὺς μητροπολίτες, ὃσοι ὑπάγονται στήν αὐτοκέφαλη Ἑλληνική Ἐκκλησία. Ἡ πολιτεία δέν ἔχει ἀνάμιξη στά ἐσωτερικά τῆς Ἐκκλησίας. Τό κράτος ὅμως ἔχει τό δικαίωμα νά παρακολουθεῖ τόν τρόπο λειτουργίας τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας, δπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἄλλης Ἐκκλησίας πού ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ στή χώρα μας.

Ἡ ἵδρυση νέων ναῶν ἡ χειροτονία ἴερέων κλπ. εἶναι καθήκοντα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἀρχιερέων, πού διοικεῖ τήν Ἑλληνική Ἐκκλησία, ἐνώ τό κράτος, δπως δρίζουν οἱ σχετικοί νόμοι, ἔχει τό δικαίωμα νά ἐποπτεύει τίς πράξεις τῆς Ἐκκλησίας, δχι ὅμως καὶ νά ἐπεμβαίνει στά δογματικά ζητήματα (πῶς λ.χ. τελοῦνται τά Μυστήρια κλπ.). Τό ἐκκλησιαστικό δίκαιο καθορίζει μέ κάθε λεπτομέρεια τίς σχέσεις κράτους καὶ ἐκκλησίας, καθώς καὶ τά δικαιώματα ἐποπτείας τοῦ κράτους. Ἡ πολιτεία μέ τίς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες της προστατεύει νομικά τήν Ἐκκλησία.

Οἱ ὑπόλοιπες θρησκείες, δπως ἡ μουσουλμανική, ἡ ἰουδαϊκή, καὶ δόγματα ὅπως τό καθολικό, ἔχουν πλήρη ἐλευθερία στήν Ἑλλάδα. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιορισμοί, γιατί ἀπαγορεύεται ὁ προστήλυτισμός, δηλαδή ἡ προσπάθεια νά μεταβάλεις τή θρησκευτική συνείδηση τοῦ ἄλλου μέ ἀθέμιτα μέσα (χρήματα, κοινωνικά ὡφελήματα κλπ.).

Δ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

‘Η συνταγματική ίστορία τῆς χώρας μας ἀκολούθησε τὴν ἔξης πορεία:

1. Δημοκρατία (1821-1832).

Τό πρῶτο Σύνταγμα τῆς Ἐλλάδας ἦταν τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822.

‘Η Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου συνῆλθε στίς 20 Δεκεμβρίου 1821 καί, ἀφοῦ κήρυξε τὴν πολιτική ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ψήφισε τὸ Σύνταγμα, γνωστό ὡς «Προσωρινόν πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου», ἕνα σύνταγμα δημοκρατικό. Οἱ διχόνοιες ἀνάμεσα στοὺς Ἐλλήνες δημοιούργησαν τὴν ἀνάγκη νά συγκληθεῖ τό 1823 ἥ Β’ Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων στό **Αστρος** τῆς Κυνουρίας πού μεταρρύθμισε τό πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου. Ἄλλα δὲ μερικά σπαραγμός συνεχίσθηκε ὡς τό 1827, δπότε συνῆλθε στήν **Τροιζῆνα** ἥ Γ’ Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων, ἥ δποτία ψήφισε νέο Σύνταγμα, ἐπίσης δημοκρατικό, ἀλλ’ ἀναγνώρισε πώς ἡ ἐκτελεστική ἔξουσία πρέπει νά ἀσκεῖται ἀπό **ἕνα μόνο** πρόσωπο, τόν Κυβερνήτη, καὶ τή θέση αὐτή ἐπρότεινε στόν Ιωάννη Καποδίστρια. Στό Σύνταγμα αὐτό ἀναφέρεται γιά πρώτη φορά ὅτι «ἡ κυριαρχία ἀνήκει στό ἔθνος».

‘Ο Καποδίστριας ἔφτασε στήν Ἐλλάδα τό 1828, διάλυσε τή βουλή καὶ κυβέρνησε τήν Ἐλλάδα αὐταρχικά. Ἡ στάση του αὐτή δύμας προκάλεσε σηματική ἀντίδραση στούς κοτσαμπάσηδες τῆς Πελοποννήσου, μέ αποτέλεσμα νά δολοφονηθεῖ ὁ κυβερνήτης στό Ναύπλιο τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1831.

Δημουργήθηκαν τότε σοβαρές ἀνωμαλίες στή χώρα καί, μέ αφορμή τήν κατάσταση αὐτή, οἱ λεγόμενες προστάτιδες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία πρότειναν στούς Ἐλλήνες γιά βασιλιά τόν πρίγκηπα Οθωνα τῆς Βαναρίας. Ἡ Δ’ Ἐθνοσυνέλευση τῶν Ἐλλήνων, πού συνῆλθε στό μεταξύ στό **Ἀργος**, ἐπικύρωσε τήν ἐκλογή τοῦ Οθωνα, ἐνώ ταυτόχρονα διατύπωσε τήν εὐχή δ νέος βασιλιάς νά

‘Η ἔξιστόρηση περιορίζεται μόνο σέ γεγονότα πού ἔχουν σχέση μέ τή μορφή τοῦ πολιτεύματος. Τά λοιπά ίστορικά γεγονότα δέν ἀναφέρονται γιατί προϋποτίθεται ὅτι είναι γνωστά ἀπό τό μάθημα τῆς ίστορίας.

χορηγήσει Σύνταγμα στούς "Ελληνες. Είναι άξιοσημείωτο πώς σ' δόλο τό διάστημα πού διαιρούσε ή ἐπανάσταση ή ὑπαρξη **Συντάγματος**, πού σήμαινε τήν ἐποχή ἐκείνη κυριαρχία τοῦ λαοῦ καί ἐλευθερίες τοῦ πολίτη, δέν ἔπανσε νά θεωρεῖται σάν ἔνας ἀπό τούς τελικούς σκοπούς τοῦ ἀγώνα.

2. Απόλυτη μοναρχία (1833 - 1843).

"Ο βασιλιάς" Οθων ἔφτασε στό Ναύπλιο τό 1833 καί, δέδαιος, ἀπό τήν καταγωγή του, γιά τήν «ἐλέω Θεοῦ» ἀποστολή τῶν βασιλέων, ἐγκατέστησε στήν Ἑλλάδα ἀπόλυτη μοναρχία. Ὡς πού νά ἐνηλικιωθεῖ κυβέρνησαν τρεῖς Βαναροί ἀντιβασιλεῖς, δ Ἀρμανσμπεργκ, δ Ἀβελ καί Μάουερ.

Τό ἀπολυταρχικό πολίτευμα συνεχίσθηκε καί ὅταν ἐνηλικιώθηκε δ "Οθων, μέ δργανα τούς Βαναρούς, ξένους πρός τήν ἐλληνική νοοτροπία. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης δμως, δ ἔνας μετά τόν ἄλλον, ἐπαναστατοῦσαν μέ κύριο αἴτημα νά τούς διθοῦν **Συντάγματα**, δηλαδή ἐλευθερίες στούς πολίτες. Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση αὐτή οι Ἀθηναῖοι, ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Καλλέργη, ζήτησαν καί πέτυχαν τήν 3 Σεπτεμβρίου 1843 στήν πλατεία τῶν Ἀνακτόρων – πού ἀπό τότε λέγεται πλατεία Συντάγματος – νά συγκαλέσει δ "Οθων τήν «Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικήν Συνέλευσιν», δ δποία καί ψήφισε τό Σύνταγμα τοῦ 1844.

3. Συνταγματική βασιλεία (1844 - 1862).

Τό Σύνταγμα τοῦ 1844 ἐγκαθίδρυσε στήν Ἑλλάδα τή συνταγματική βασιλεία. Τό Σύνταγμα δηλαδή ἦταν θεωρητικά ἔνας αὐτοπεριοδισμός τοῦ βασιλιᾶ. Μέ αὐτό δ "Οθων παραχώρησε δρισμένες ἔξουσίες στό λαό καί στούς ἐκπροσώπους του.

Τό Σύνταγμα αὐτό παραβιάσθηκε πολλές φορές ἀπό τόν "Οθωνα γι' αὐτό καί ἔγιναν ἀρκετές ἔξεγέρσεις ἐναντίον του, ὠσότου τό 1862, ὕστερ" ἀπό νέα ἔξεγερση τοῦ λαοῦ, ἐκθρονίσθηκε δ "Οθων καί ἔξοριστηκε ἀπό τήν Ἑλλάδα. Ἀμέσως μετά συνῆλθε δ «Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνοσυνέλευσις», πού ψήφισε τό Σύνταγμα τοῦ 1864.

4. Βασιλευόμενη δημοκρατία (1864 - 1924).

Τό πολίτευμα πού είσήγαγε στήν Ἑλλάδα ή ἐθνοσυνέλευση τοῦ 1863 ἦταν ή βασιλευόμενη δημοκρατία. Βασιλιάς ἔξελέγη δ πρίγκη-

πας Γεώργιος - Χριστιανός τῆς Δανίας, πού βασίλευσε πενήντα σχεδόν χρόνια μέ τὸ ὄνομα Γεώργιος Α'.

Σύμφωνα μέ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, ὅλες οἱ ἔξουσίες ἐπήγαζαν ἀπό τὸν λαό καὶ, ἀντίθετα ἀπ' ὅ, τι ἵσχυε πρότι, δοισμένες ἀπό αὐτές τις ἔξουσίες τίς παραχωροῦσε διὰ λαός στὸ βασιλιά. Δηλαδὴ ἀπό τὸ 1864 ἀναγνωρίστηκε πανηγυρικά ἡ ἀρχή τῆς **λαϊκῆς κυριαρχίας**. Τό Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιέρωσε μόνο μία Βουλή, κατάργησε τή γερουσία καὶ κατοχύρωσε, μέρητη συνταγματική διάταξη, τήν καθολική ψηφοφορία. Τέλος θεοπίσθηκε ὅτι τό Σύνταγμα μπορεῖ νά ἀναθεωρηθεῖ μόνο μέ τή θέληση τοῦ λαοῦ, χωρίς τή σύμπραξη τοῦ βασιλιά.

Τό Σύνταγμα αὐτό ἵσχυσε ἐπί σαρανταεννιά χρόνια, ὡς τό 1911, δόποτε, χωρίς νά καταργηθεῖ, ἀναθεωρήθηκε σέ πολλά ἀπό τά ἄρθρα του. Καταργήθηκε τό 1924, ἀλλά ἵσχυσε ἔναντι ἀπό τό 1935 ὡς τό 1936 καὶ ἀπό τό 1945 ὡς τό 1952.

Τό 1909 ἔγινε στό Γουδί στρατιωτική ἐπανάσταση, μέ κύριο στόχο τήν κατάργηση τοῦ παλαιοκομμουνισμοῦ πού ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο στήν πρόοδο.

Ἡ ἐπανάσταση αὐτή ἐπικράτησε καὶ κάλεσε τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο ἀπό τήν Κρήτη νά ἀναλάβει τήν κυβέρνηση τῆς χώρας. Ὁ Βενιζέλος προκήρυξε τίς ἐκλογές τοῦ 1910 καὶ 1911, ἀπό τίς δοποῖς προήλθε ἡ λεγόμενη «Ἀναθεωρητική Βουλή», πού μεταρρύθμισε τό Σύνταγμα τοῦ 1864, χωρίς νά θίξει τής βασικές του διατάξεις.

Τόν Δεκέμβριο τοῦ 1923, ὕστερον ἀπό τή μικρασιατική καταστροφή, ἔγιναν νέες ἐκλογές καὶ ἔξελέγη ἡ «Δ' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνέλευσις», ἡ δοποία, στήν 25 Μαρτίου 1924, κήρυξε ἔκπτωτο τό βασιλιά Γεώργιο Β' καὶ καθόρισε ὅτι μορφή τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος θά είναι ἡ προεδρική δημοκρατία.

5. Προεδρική δημοκρατία (1924 - 1935).

Μέ τό δημοψήφισμα τῆς 13 Ἀπριλίου 1924 ἡ Ἑλλάδα, ἀνακηρύχθηκε **προεδρική δημοκρατία** κοινοβουλευτικῆς μορφῆς. Ἡ Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ 1920 ψήφισε τό Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας τοῦ 1927. Ἀρχηγός τῆς Ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας ἦταν διὰ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Τά 8 χρόνια πού ἵσχυσε τό Σύνταγμα αὐτό (1927 - 1935), ἡ χώρα μας είχε δύο προέδρους δημοκρατίας, τόν Παύλο Κουντουριώτη καὶ τόν Ἀλέξανδρο Ζαΐμη.

6. Η παλινόρθωση (1935).

Η αδασίλευτη δημοκρατία δέ διατηρήθηκε γιά πολύ στήν Έλλάδα. Μετά τό στρατιωτικό κίνημα τῆς 1ης Μαρτίου 1935, πού κατεστάλη από τήν τότε κυβέρνηση, ἔγιναν νέες ἐκλογές γιά τήν «Ε΄ ἐν Αθήναις ἐθνοσυνέλευσιν», πού κατάργησε τήν προεδρική δημοκρατία καί ἐπανέφερε τό Σύνταγμα τοῦ 1864/1911. Μέ τό δημοψήφισμα τοῦ Νοεμβρίου 1935, ἐπανῆλθε στό θρόνο ὁ Γεώργιος Β΄. Τήν 4 Αὐγούστου 1936 δ τότε πρωθυπουργός Ιωάννης Μεταξᾶς κήρυξε τή δικτατορία καί ἀνέστειλε τό Σύνταγμα καί τίς ἐλευθερίες ἐπί μία τετραετία ώς τόν Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Ο πόλεμος αὐτός ἀρχισε στήν Εὐρώπη τόν Σεπτέμβριο 1939, στήν Έλλάδα ὅμως 14 μῆνες ἀργότερα τήν 28 Οκτωβρίου 1940 μέ τήν ἐπίθεση τῆς Ιταλίας στά ἀλδανικά σύνορα. Ο ἐλληνικός λαός μ' ἔνα περήφανο «ὅχι» ἀπέκρουσε τούς ἐπιδομούς. Η ἐπέμβαση ὅμως τῆς χιτλερικῆς Γερμανίας στό πλευρό τῆς φασιστικῆς Ιταλίας ὀδήγησε μοιραία στήν κατάληψη τῆς χώρας ἀπό τούς στρατούς τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων. Οἰκονομική ἐξάρθρωση, πείνα καί δυστυχία ἔπεσαν τότε στόν τόπο. Η ἀντίσταση ὅμως πού προέβαλαν οἱ Ἐλληνες τόσο στίς ἀρχές κατοχῆς, δσο στά δουνά καί στίς πόλεις, ἥταν καθολική καί ἡρωική.

Στό διάστημα τῆς κατοχῆς ὁ βασιλιάς καί ἡ κυβέρνηση ἔψυγαν στό ἔξωτερικό, ἀπ' δπού συνέχισαν τόν πόλεμο στό πλευρό τῶν συμμάχων. Οἱ γερμανικές καί ἵταλικές ἀρχές κατοχῆς μέ κυβερνήσεις πού διόριζαν αὐτές ἀσκησαν τή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία ἐπί τριάμυσυ χρόνια.

Μετά τήν ἀπελευθέρωση ἔγιναν ἐκλογές τόν Μάρτιο 1946 γιά τήν Δ΄ Αναθεωρητική Βουλή καί δημοψήφισμα τήν 1η Σεπτεμβρίου 1946 πού ἐπανέφερε στό θρόνο τόν Γεώργιο Β΄. Η Αναθεωρητική Βουλή κατάρτισε ἔνα νέο Σύνταγμα πού ψηφίστηκε μόλις τόν Δεκέμβριο 1951 καί ἀρχισε νά ισχύει ἀπό τήν 1η Ιανουαρίου 1952.

Τόν Απρίλιο 1947 πέθανε ὁ Γεώργιος Β΄ καί τόν διαδέχθηκε στόν θρόνο δ ἀδελφός του Παύλος Α΄, δ δποῖος βασίλεψε ώς τό θάνατό του (6 Μαρτίου 1964).

Κατά τό διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Παύλου Α΄ ἡ χώρα πέρασε ἀπό ἔνα αίματηρό ἐμφύλιο πόλεμο (1946 - 1949).

Μετά τόν Παῦλο Α΄ ἀνέβηκε στόν θρόνο, σέ ἡλικία μόλις 23 ἑτῶν,

δι γιός του Κωνσταντίνος. Ή βασιλεία του ήταν σύντομη και πολυτάραχη. Οι έκλογές που τελικά προκηρύχθηκαν γιά τόν Μάιο 1967 δέν πρόφτασαν νά γίνουν, γιατί στις 21 Απριλίου 1967 μιά δμάδα συνταγματαρχῶν, πού ἐπικράτησε νά λέγεται «χούντα» (Ισπανική λέξη πού σημαίνει «ἐπιτροπή»), ἀρπάξαν τήν ἔξουσία μέ βίᾳ και μέ δόλο, κατάργησαν τό Σύνταγμα, κήρυξαν τόν στρατιωτικό νόμο και ἐγκατέστησαν στή χώρα μιά ἀπό τίς πιό συγγένες δικτατορίες τοῦ αιώνα μας. Ό βασιλιάς παρέμεινε ἀρχηγός τοῦ κράτους ώς τόν Δεκέμβριο 1967, διότε προσπάθησε μέ στρατιωτικό ἀντικίνημα νά ἀνατρέψει τούς συνταγματάρχες. Ἀπέτυχε δμως και κατέφυγε στή Ρώμη, διόπου ἔμεινε ώς τό 1973, χωρίς νά καθαιρεθεῖ, γιατί στό μεταξύ τό κράτος λειτουργούσε ώς βασίλειο μ' ἔναν ἀντιβασιλέα.

Στήν ἐπταετία τῆς δικτατορίας ἔγιναν μέ βίᾳ και νοθεία δύο δημοψηφίσματα. Μέ τό πρώτο, τοῦ Σεπτεμβρίου 1968, διατρήθηκε δι βασιλιάς, ἀλλά περιορίσθηκαν σημαντικά οι ἔξουσίες του πρόσδιος δικαίου τοῦ στρατοῦ.

Τήν 1η Ιουνίου 1973 δμως δ Κωνσταντίνος κηρύχθηκε ἔκπτωτος τοῦ θρόνου ἀπό τή δικτατορία και ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἀδασίλευτη δημοκρατία.

Μέ τό **δεύτερο** νόθο δημοψήφισμα πού ἔγινε στίς 29 Ιουλίου ἔξελέγει πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ώς τό 1981 δ ἀρχηγός τῆς χούντας Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Στίς 25 Νοεμβρίου 1973, και ἀφού εἶχε μεσολαβήσει ἡ ἡρωική ἀντίσταση τῶν φοιτητῶν τοῦ Πολυτεχνείου, ἀνατράπηκε τό καθεστώς τοῦ Παπαδόπουλου ἀπό μιάν ἄλλη στρατιωτική δικτατορία, πιό σκληρή και ἀπάνθρωπη ἀπό τήν πρώτη. Ἀλλά και ἡ δικτατορία αὐτή κατέρρευσε μόνη τής στίς 23 Ιουλίου 1974 ὑστερ' ἀπό τήν ἐγκληματική τής ἐπέμβαση στήν Κύπρο πού δόδήγησε στήν ἀπόβαση τουρκικοῦ στρατοῦ στή μεγαλόνησο και στήν κατάληψη τῶν 40% τοῦ κυπριακοῦ ἐδάφους ἀπό τούς Τούρκους.

Τό χάος ἔκεινο προσπάθησε νά ἀντιμετωπίσει ἡ κυβέρνηση ἐθνικῆς ἐνότητας πού σχημάτισε δ πολιτικός κόσμος. Σκοπός τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς, ἥταν νά διασώσει δ, τι ἥταν δυνατό νά σωθεῖ στήν Κύπρο και νά προχωρήσει σ' ἐλεύθερες ἔκλογές.

Οι ἔκλογές ἔγιναν στίς 17 Νοεμβρίου 1974 και ἔξελέγει μέ πλειοψηφία 55% τό κόμμα τῆς «Νέα Δημοκρατίας». Στίς 8 Δεκεμβρίου

1974 έγινε δημοψήφισμα και ο λαός μέτρια ψήφισε 69,2% κατάργησε τή βασιλεία και έγκατέστησε τή δημοκρατία.

Στό μεταξύ ήδη από τόν Αύγουστο 1974 ή κυβέρνηση έθνικής ένοτήτας μέτρια συντακτική πράξη είχε καταργήσει τά δικτατορικά Συντάγματα τοῦ 1968/1973 και είχε έπαναφέρει τό Σύνταγμα τοῦ 1952, χωρίς δύμως τίς διατάξεις περί βασιλείας. Τά καθήκοντα τοῦ ἀνώτατου ἄρχοντα ἀσκοῦσε δρόσωρινός Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Η Αναθεωρητική Βουλή πού προέκυψε ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ 1974 προχώρησε στήν κατάρτιση τοῦ νέου Συντάγματος πού ίσχύει ἀπό 11 Ιουνίου 1975. Τίς κυριότερες διατάξεις του θά δοῦμε παρακάτω στά σχετικά κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Στό πρώτο άρθρο και κάτω από τόν τίτλο «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος» τό νέο Σύνταγμά μας τοῦ 1975 διακηρύσσει πανηγυρικά: «Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος είναι ἡ λαϊκή κυριαρχία» και προσθέτει «Ἄπασαι αἱ ἔξουσιαι πηγάζουν ἐκ τοῦ λαοῦ και ὑπάρχουν ὑπέρ αὐτοῦ και τοῦ Ἐθνους».

Ο τρόπος μέ τόν δποῖο παραθέτει τίς λέξεις **λαός** και **ἔθνος** ἡ διάταξη αὐτή, δείχνει πώς τό Σύνταγμα θεωρεῖ τήν ἔννοια **ἔθνος** εὐρύτερη ἀπό τήν ἔννοια λαός. Αύτό φαίνεται και ἀπό τό ἄρθρο 108 τοῦ ίδιου Συντάγματος, πού θεμελιώνει τήν ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νά φροντίζει ὅχι μονάχα γιά τούς **“Ἐλληνες πού ζοῦν μέσα στά δρια τῆς χώρας ἀλλά και γιά τόν ἀπόδημο ἐλληνισμό.**

Ἡ λέξη **“ἔθνος”** ἔχει βαθειές ίστορικές και ψυχικές ρίζες. Ἡ φράση **“αἱ ἔξουσιαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Ἐθνους”** ὑπῆρχε και στό Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος τοῦ 1827. **“Οσοι ἀσκοῦν δποιδήποτε λειτούργημα, τό ἀσκοῦν στό δνομα τοῦ λαοῦ, δ ὅποιος, ἀμεσα ἢ ἔμμεσα, ἀναθέτει τό ἔργο αὐτό τῆς ἔξουσίας σέ διάφορα ὅργανα.** Ἔκείνος πού ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπιβάλει τή θέλησή του σέ ἄλλα πρόσωπα, δηλαδή νά ἀσκεῖ τήν ἔξουσία τοῦ κράτους, δέν ἀσκεῖ δικό του δικαίωμα, ἀλλά λειτούργημα συγκεκριμένο, πού τοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ και τό ἀσκεῖ στό δνομα τοῦ λαοῦ. **“Ο δημόσιος ὑπάλληλος, δ νομάρχης, δ δασάρχης και κάθε ἄλλος δημόσιος λειτουργός, πού ἐκδίδει μά διαταγή ἢ μά διοικητική πράξη, ἔνεργει ἔμμεσα **«ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ»**.** Και γιά τήν πράξη του αὐτή τό ὅργανο τοῦ κράτους πρέπει νά λογοδοτήσει στόν ἀνώτερό του και δ ἀνώτερος στόν ὑπουργό, δ ὅποιος πάλι μέ τή σειρά του πρέπει νά ἀπαντήσει, δταν ἔνας διοικητής ἀντιπρόσωπος τοῦ

λαοῦ, ζητήσει νά μάθει γιατί έγινε ή συγκεκριμένη πράξη (κοινοβουλευτικός έλεγχος). Ό ύπουρογός είναι ύποχρεωμένος νά λογοδοτεί γιά δλες τίς ένέργειες τού Υπουργείου του στούς αντιπροσώπους τού λαοῦ, καί αύτοί πάλι ἐκθέτουν καί ἔξηγουν στούς ἐκλογεῖς τους τί ἔκαμαν ὅπ' ὅσα τούς ύποσχεθηκαν.

§ 12. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

‘Η ψῆφος είναι τό εἰρηνικό μέσο, μέ τό δόποιο δ λαός μετέχει στήν ἔξουσία. “Οσο περισσότεροι πολίτες ἔχουν τό δικαίωμα αὐτό, τόσο τό πολίτευμα είναι δημοκρατικότερο.

1. Καθολική είναι ή ψηφοφορία, δταν τά μόνα προσόντα πού ἀπαιτούνται ἀπό τόν ἐκλογέα είναι νά ἔχει δρισμένη ήλικια καί νά μήν τού ἔχει ἀφαιρεθεῖ τό δικαίωμα τῆς ψῆφου μέ ἀπόφαση δικαστηρίου.

Κατά τό σύστημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, κάθε πολίτης είναι κατά κανόνα καί ἐκλογέας. Ή ἀρχή αὐτή, πού μᾶς φαίνεται σήμερα πολύ φυσική, χρειάστηκε ἐν τούτοις σχεδόν ἔναν αἰώνα, γιά νά διαμορφωθεῖ στά δημοκρατικά πολιτεύματα. Δέν είναι πολύς καιρός, μόλις τό 1953, πού ἀπέκτησαν οι ‘Ελληνίδες πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Αλλοτε, πούν ἀπό μερικές δεκαετίες ἀκόμη, γιά νά είναι κανείς ἐκλογέας, ἐκτός ἀπό τήν δρισμένη ήλικια, χρειαζόταν νά ἔχει καί μόρφωση η ἐπάγγελμα η φύλο η δλα αὐτά μαζί. Ομως δλες αὐτές οι προϋποθέσεις καταργήθηκαν, ἐπειδή ή πολιτική συνείδηση ἀναπτύχθηκε καί καθημερινά γινόταν πιό ἐπιτακτική ή ἀνάγκη νά ἔχουν ψῆφο δλοι οι πολίτες χωρίς ἔξαίρεση.

Στήν ‘Ελλάδα ή καθολική ψηφοφορία τῶν ἀνδρῶν ἵσχυε ἥδη ἀπό τό 1844. Τό 1864 ἐνισχύθηκε μέ ειδική συνταγματική διάταξη. Αύτό δείχνει πόσο νωρίς οι ‘Ελληνες ζήτησαν καί πέτυχαν νά εύρυνουν τήν ἔννοια τῆς δημοκρατίας.

Σήμερα οι μόνοι περιορισμοί τού ἐκλογέως, πού ύπαρχουν κατά τούς ἔλληνικούς νόμους, είναι οι ἔξης:

- Νά είναι πολίτης ‘Ελληνας.
- νά είναι πάνω ἀπό 21 χρόνων.
- νά μήν ἔχει στερηθεῖ μέ δικαστική ἀπόφαση τό δικαίωμα νά διαχειρίζεται τήν περιουσία του (δικαστικῶς ἀπαγορευμένος φρενο-βλαβής).

— νά μήν ᔁχει καταδικαστεῖ γιά έγκληματική πράξη μέ φυλάκιση καί μέ ταυτόχρονη στέρηση τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων γιά δρι- σμένα χρόνια.

—νά ᔁχει ἐγγραφεῖ στούς ἐκλογικούς καταλόγους καί, στίς μεγάλες πόλεις, νά ᔁχει καί ἐκλογικό βιβλιάριο.

§ 13. Η ΨΗΦΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

α) 'Ιστορία τοῦ γυναικείου κινήματος

Μιὰ ἀπό τίς βάσεις τῆς σημερινῆς δημοκρατίας εἶναι νά ἀποκλεί- ονται δσο τὸ δυνατόν λιγότεροι πολίτες ἀπό τὸ δικαίωμα νά ᔁχουν ἐπίσημα γνώμη γιά τά δημόσια πράγματα. Δέν πρέπει λοιπόν νά ἀποκλείονται οἱ γυναῖκες, γιατί καί αὐτές εἶναι πολίτες, ἀποτελοῦν τό μισό πληθυσμό κάθε χώρας, πληρώνουν φόρους καί γενικά προσφέ- ρουν ὑπηρεσίες στήν κοινωνία.

'Η ίστορία τῆς γυναικείας ἰσοπολιτείας εἶναι σχετικά πρόσφατη. Μόλις διαιρεῖ ἔναν αἰώνα. Καί παλαιότερα εἶχε τεθεῖ τό θέμα, ἀκόμη καί δ' Ἀριστοφάνης τό σατύρισε μέ τίς κωμῳδίες του, ἀλλά ή ἰσοπολι- τεία δέν πραγματοποιήθηκε ἐπί αἰῶνες γιατί οἱ γυναῖκες δέν εἶχαν ἀκόμη χειραφετηθεῖ **οίκονομικά** καί **κοινωνικά**.

'Η **φεμινιστική** κίνηση ἀρχισε πρῶτα στήν Ἀγγλία τό 1861 καί οἱ ἀγωνίστριες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δνομάστηκαν «σουφραζέτες».

Διεθνῆ ἀναγνώριση πήρε τό ζῆτημα μόνο μετά τόν Α' παγκόσμιο πόλεμο, γιατί αὐτός ἔγινε ἀφορμή μεγάλες μᾶζες γυναικῶν νά ἐργα- στοῦν σάν ἐργάτες ἢ ὑπάλληλοι ἔξω ἀπό τό σπίτι. "Ετοι συνειδητοποι- ήθηκε σέ δλες τίς χῶρες ή ἵδεα τῆς ἰσοπολιτείας τῶν γυναικῶν καί οἱ μεταπολεμικές δημοκρατίες ἀναγνώρισαν τό δικαίωμα ψήφου στίς γυναῖκες. Μετά τόν Β' παγκόσμιο πόλεμο διακηρύχτηκε καί στόν καταστατικό χάρτη τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν δτι οἱ γυναῖκες δλων τῶν ἐθνῶν πρέπει νά ᔁχουν τά ἴδια δικαιώματα μέ τούς ἀνδρες καί ή ἀρχή αὐτή ἐπισημοποιήθηκε μέ τή Διεθνῆ Σύμβαση τῆς Νέας Ὑόρκης (1953) γιά τά πολιτικά δικαιώματα τῆς γυναικας πού ἐπικυρώθηκε στήν Ἐλλάδα μέ τό νόμο 2620/1953.

β) 'Η γυναικεία Φήφος στήν 'Ελλάδα

Στήν Ἐλλάδα ή φεμινιστική κίνηση πρωτοφάνηκε γύρω στά 1890,

μέ επικεφαλής τήν Καλιρρόη Παρρέν. Ἐκδηλώθηκε ὅμως εὐρύτερα μετά τόν Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, ὅταν τήν ἡγεσία τοῦ κινήματος ἀνέλαβε ἡ Αὔρα Θεοδωροπούλου. Οἱ Ἑλληνίδες ἀπέκτησαν ἀρχικά τό δικαίωμα τῆς ψήφου στίς δημοτικές καὶ κοινοτικές ἐκλογές μ' ἓνα διάταγμα τοῦ 1930, ἀλλά μόνο ὅσες ἦσαν πάνω ἀπό τριάντα χρόνων καὶ ἐφ' ὅσον γνωρίζαν ἀνάγνωση καὶ γραφή. Στίς δημοτικές ἐκλογές τοῦ 1934 οἱ Ἑλληνίδες ψήφισαν γιά πρώτη φορά. Συνολικά παρουσίαστηκαν τότε στίς κάλπες 2336 γυναῖκες στήν Ἀθήνα καὶ 8325 στίς ἐπαρχίες.

Ομως τό δικαίωμα νά ὑποδάλουν ὑποψηφιότητα ὡς δημοτικοί καὶ κοινονικοί σύμβουλοι ἀμφισβητήθηκε στίς γυναικες.

Τό 1949 μέ τό νόμο 949 παραχωρήθηκε σέ ὅλες τίς Ἑλληνίδες ἀπό 21 χρόνων καὶ πάνω τό δικαίωμα ψήφου στίς δημοτικές καὶ κοινοτικές ἐκλογές, καὶ ἀπό 25 χρόνων καὶ πάνω τό δικαίωμα νά ἐκλεγοῦν δημοτικοί ἡ κοινοτικοί σύμβουλοι (ὅχι ὅμως καὶ δήμαρχοι). Στίς δημοτικές ἐκλογές τοῦ Ἀπριλίου 1951 ψήφισαν συνολικά 734.750 γυναικες καὶ ἔξελέγησαν 71 δημοτικοί καὶ 56 κοινοτικοί σύμβουλοι γυναικες, σέ σύνολο περίπου 40.000 συμβούλων.

Τέλος μέ τό νόμο 2151 τοῦ 1952 ἔξομοιώθηκαν οἱ Ἑλληνίδες μέ τούς ἄνδρες καὶ ἀπέκτησαν πλήρες δικαίωμα νά ἐκλέγονται καὶ στίς βουλευτικές ἐκλογές. Οἱ Ἑλληνίδες ψήφισαν γιά πρώτη φορά στίς ἐπαναληπτικές βουλευτικές ἐκλογές τής Θεσσαλονίκης τόν Ιανουάριο τοῦ 1953, δόπτε καὶ ἔξελέγει ἡ πρώτη Ἑλληνίδα βουλευτίνα.

Ἀπό τό 1956 καὶ ὕστερα ψηφίζουν ὅλες οἱ Ἑλληνίδες μέ χωριστούς ἐκλογικούς καταλόγους καὶ, στούς μεγάλους οἰκισμούς, σέ χωριστά ἐκλογικά τμήματα. Οἱ γυναικες ὑποψήφιες είναι σχετικά λίγες.

γ) Καταργοῦνται καὶ ἄλλες ἀνισότητες

Ἄφοῦ ἐπικυρώθηκε ἀπό τήν Ἑλλάδα ἡ Διεθνής σύμβαση γιά τά δικαιώματα τῆς γυναικας, καταργήθηκαν τό 1954 καὶ 1955 μέ εἰδικούς νόμους καὶ ἄλλες ἀνισότητες μεταξύ τῶν δύο φύλων. Ἔτσι οἱ γυναικες σήμερα:

- γίνονται δικαστίνες καὶ συμβολαιογράφοι,
- γίνονται ἔνορκοι στά δρκωτά δικαστήρια,
- παρίστανται μάρτυρες στά συμβόλαια,

— γίνονται δικαστικοί άντιπρόσωποι στίς ἐκλογές, ἐνῶ ὡς τότε δέν εἶχαν κανένα ἀπό τά δικαιώματα αὐτά.

Τήν τελευταία καί πιό σημαντική κατάκτηση τῶν γυναικῶν θά τη δροῦμε στίς πανηγυρικές διακηρύξεις τῶν ἄρθρων 4 παρ. 2 καὶ 22 παρ. τοῦ νέου Συντάγματος, ὅπου ἀναγράφονται τά ἔξῆς:

«Ἐλληνες καὶ Ἐλληνίδες ἔχοντις σα δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις» καὶ «Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακοίσεως δικαιοῦνται ἵσης ἀμοιβῆς δι' ἵσης ἀξίας ἐργασίαν».

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§ 14. ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στήν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδα ἡ δημοκρατία ἦταν εὔκολο νά λειτουργήσει ἄμεσα, δηλαδή μέ τή συμμετοχή **ὅλων** τῶν πολιτῶν στήν «ἐκκλησία τοῦ δήμου». Ἡ γνώμη πού συγκέντρων τίς περισσότερες ψήφους, δηλαδή τήν **πλειοψηφία**, ἐπικρατοῦσε.

Ἡ δημοκρατία αὐτή λέγεται **ἄμεση**, ἀλλά δέν μπορεῖ νά λειτουργήσει σήμερα στά κράτη μέ τά πολλά ἐκατομμύρια κατοίκους. Τό θέμα αὐτό λύθηκε ἐδῶ καί ἀρκετούς αἰῶνες γιά πρώτη φορά στήν Ἀγγλία μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τῆς **ἀντιπροσωπίας** τοῦ λαοῦ, δηλαδή μέ τό σύστημα νά ἀσκοῦνται οἱ ἔξουσίες ἀπό τό λαό διά μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του — βουλευτῶν — πού ἐκλέγονται ἐπίτηδες γι' αὐτό τόν σκοπό.

§ 15. ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Ἐφ' ὅσον οἱ πολίτες δέν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν καθένας χωριστή πολιτική δράση, οὕτε καθένας νά ψηφίζει τόν ἑαυτό του, είναι φυσικό ὅτι θά ἐνωθοῦν πολλοί μαζί, γιά νά σχηματίσουν πολιτικές ὁμάδες ἢ δραγανώσεις, μέσα στίς δποῖες συνδέονται εἴτε μέ κοινές ἰδέες καί προγράμματα, εἴτε μέ κοινή πίστη πρός ἔναν δρισμένο ἀρχηγό. Μέ τόν τρόπο αὐτό σχηματίσηκαν τά πολιτικά κόμματα, πού είναι οἱ ἴσχυροτεροί ὁμαδικοί παραγόντες, μέ τούς δποίους δ πολίτης ἐκφράζει τή θέλησή του.

1. Ειδη κομματων. Τά κόμματα σάν δργανώσεις τῶν πολιτῶν πού ἐπιδιώκουν τήν πραγματοποίηση δρισμένων πολιτικῶν σκοπῶν ἀπό τό κράτος, διακρίνονται γιά τίς ἐπιδιώξεις τους ἢ γιά τίς κοινές ἰδέες τῶν μελῶν τους. Καί ἐπειδή εἶναι φυσικό ὅτι, κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση διαφόρων ἰδεολογικῶν τοποθετήσεων, οἱ ἄνθρωποι θά διαιροῦνται σ' ἔκεινούς πού ἐπιζητοῦν τή μεταβολή τοῦ ἴσχυοντος συστήματος καὶ σέ ἄλλους πού ἐπιδιώκουν τή διατήρησή του, τά κόμματα μποροῦν νά καταταγοῦν ἀνάλογα σέ δυό μεγάλες κατηγορίες: στά λεγόμενα δεξιά καὶ τά λεγόμενα ἀριστερά κόμματα. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουν καὶ ἀποχρώσεις στίς δυό αὐτές γενικές κατατάξεις, πού χαρακτηρίζονται ὡς **κεντρώα** κόμματα. Ἡ δονομασία δεξιά, ἀριστερά ἢ κέντρο καθιερώθηκε ἀπό τίς θέσεις πού εἶχαν καταλάβει τά ἀντίστοιχα κόμματα στίς αἴθουσες τῶν κοινοβούλιων.

Κάθε δημοκρατούμενη χώρα ἔχει τουλάχιστον δύο ἢ συχνά καὶ περισσότερα κόμματα, μέ διάφορες δονομασίες καὶ διάφορες ἀποχρώσεις συντηρητικῶν ἢ προοδευτικῶν προγραμμάτων.

2. Σημασία τῶν κομμάτων. Τά κόμματα ἀποτελοῦν τόν κυριότερο παράγοντα λειτουργίας τῆς Βουλῆς καὶ τῶν κυβερνήσεων, γιατί ἐνσαρκώνουν ούσιαστικά τή θέληση τοῦ λαοῦ. Τά κόμματα καταρτίζουν τούς συνδυασμούς τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ, μετά τίς ἐκλογές, ὁ ἀρχηγός τοῦ κόμματος τῆς πλειοψηφίας, πού εἶναι γνωστός, ἀπό πρόν γίνεται πρωθυπουργός καὶ ὑποδεικνύει ἔκεινούς πού θά γίνουν ὑπουργοί. Ἔτσι καθοδηγοῦν τή νομοθεσία καὶ τήν κυβέρνηση, ἀφοῦ ἄλλωστε ἔχουν χαράξει, συνήθως ἀπό πρόν, τήν πολιτική πού πρόκειται νά ἐφαρμόσουν, ὅταν καταλάβουν τήν ἔξουσία. Ἐξάλλου τά κόμματα ἐπηρεάζουν, συνήθως, καὶ τόν τύπο καὶ μέ αὐτόν τήν κοινή γνώμη.

Τά κόμματα, σάν γενικοί δργανισμοί τοῦ πολιτικοῦ βίου μέσα στό σημερινό κράτος, διαδραματίζουν συχνά σπουδαῖο ρόλο καὶ πολλές φορές εὐεργετοῦν, ἐπειδή συγκεντρώνουν τή δύναμη τῶν πολιτῶν πού ἄλλιως θά ἔμενε ἀνοιχάνωτη καὶ δέ θά κατόρθωνε νά ἐπιτύχει μόνη τής τούς πολιτικούς καὶ κοινωνικούς σκοπούς πού ἐπιδιώκει, οὔτε νά προστατεύσει τά γενικότερα συμφέροντα τοῦ λαοῦ.

3. Καταγωγή τῶν κομμάτων. Τά κόμματα ἐμφανίστηκαν γιά πρώτη φορά στήν **Αγγλία**, ὅπου ἥδη ἀπό τό 1660 οἱ συντηρητικοί δονομάστηκαν Τόρροις καὶ οἱ φιλελεύθεροι Οὐήγοι. Σήμερα στήν **Αγγλία**

τά δυό μεγάλα κόμματα, είναι τό συντηρητικό καί τό έργατικό (σοσιαλιστικό). Στίς Ἡνωμένες Πολιτείες τῆς Ἀμερικῆς σχηματίστηκαν ἀπό τό 1783 δύο μεγάλα κόμματα, τό δημοκρατικό καί τό ρεπουμπλικανικό, πού είναι καί σήμερα τά ἴδια καί ἐναλλάσσονται στήν ἔξουσία.

4. Διεθνή κόμματα. Ἐκτός ἀπό τά κόμματα πού ἀναπτύχθηκαν σέ κάθε χώρα, ὑπάρχουν καί κόμματα πού είναι κοινά σέ ὅλες τίς χώρες καί συνδέονται διεθνῶς μεταξύ τους. Αὐτά είναι τά σοσιαλιστικά, πού ὑπερτονίζουν τόν διεθνή χαρακτήρα τους καί τά κομμουνιστικά πού πολὺ συχνά τοποθετοῦν τό χαρακτήρα τους αὐτό πάνω ἀπό τό ἐθνικό συμφέρον τῶν ἐπιμέρους πατριόδων.

Καί τά δύο ἔχουν πρόγραμμα τή φιλική μεταβολή τοῦ οἰκονομικοῦ καί κοινωνικοῦ συστήματος καί τήν ἀναδιογάνωσή του πάνω σέ ἄλλες δάσεις, μέ τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἴδιοκτησίας στά μέσα παραγωγῆς (π.χ. τά ἔργοστάσια, τά ἀγροκτήματα, τίς Τράπεζες κλπ.).

Ἄλλα τά σοσιαλιστικά κόμματα ἐπιδιώκουν τό σκοπό αὐτό μέ τή φιλοσιμοποίηση δημοκρατικῶν μέσων, ὅπως οἱ ἐκλογές καί ἡ πολιτική ὁργάνωση, ἐνῶ τά κομμουνιστικά κόμματα ἐπιδιώκουν τούς ἴδιους σκοπούς μέ τήν ἀνατροπή τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος καί τήν ἐπιβολή τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταιαριάτου.

§ 16. ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τά Ἑλληνικά Συντάγματα ἀπό τό 1821 ὥς τό 1864 δέν ἀνέφεραν τή λέξη κόμμα καί τήν ἀγνοοῦσαν, ἀν καί ἀποτελοῦσε μιά ζωντανή πραγματικότητα. Είναι ἀξιοσημείωτο ὅτι καί μετά τήν καθιέρωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἀπό τόν Χαρίλαο Τρικούπη πάλι δέ συναντᾶμε καμιά ορτή διάταξη στά Συντάγματα τοῦ 1911, 1927 ἢ 1952, πού νά ἀναφέρει τά κόμματα. Μόνο ὁ κανονισμός τῆς Βουλῆς ὅριζε ὅτι οι κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές συγκροτοῦνται ἀνάλογα μέ τή δύναμη τῶν κομμάτων.

Τό νέο Σύνταγμά μας τοῦ 1975 ἀντίθετα μέ τά προηγούμενα φυμίζει στό ἀριθμό 29 μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια τήν ἰδρυση καί τήν λειτουργία τῶν κομμάτων. Σύμφωνα μέ τήν διάταξη αὐτή οἱ Ἑλληνες πολίτες πού ἔχουν ἐγγραφεῖ στούς ἐκλογικούς καταλόγους καί μποροῦν νά ψηφίσουν στίς βουλευτικές ἐκλογές, μποροῦν νά ἴδρυσουν ἡ

νά γίνουν μέλη σέ πολιτικά κόμματα. Τά κόμματα ὅμως αὐτά πρέπει μέ τήν δράση τους νά ύπηρετοῦν τήν **έλεύθερη λειτουργία** τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

“Οσοι δέν είναι ἀκόμη ἐκλογεῖς, γιατί δέν ἔχουν φθάσει στήν νόμιμη ἡλικία, μποροῦν νά μετέχουν στά τμήματα νέων, πού λειτουργοῦν μέσα στά κόμματα.

Γιά πρώτη φορά ἐπίσης προβλέπεται στό Σύνταγμα ὅτι τό κράτος μπορεῖ νά ἐνισχύσει καί οίκονομικά ἔνα κόμμα, σύμφωνα μέ τόν νόμο, πού ὅμως ἀκόμη δέν ἔχει ψηφιστεῖ. Ἐπίσης ὁ ἵδιος νόμος μπορεῖ νά ζητήσει ἀπό τά κόμματα νά δημοσιεύσουν τόν ἀπολογισμό γιά τά ἔξοδα πού ἔκαναν στίς ἐκλογές, ἀναφέροντας συγχρόνως καί ἀπό ποῦ δρῆκαν τά χρήματα, γιά νά καλύψουν τά ἔξοδα αὐτά. Ἡ διάταξη αὐτή ἔχει σκοπό νά ἔξασφαλίσει τήν ἀνεξαρτησία τῶν κομμάτων, γιατί οἱ δαπάνες γιά κάθε ἐκλογή είναι τόσο τεραστίες, ὥστε πολύ συχνά τά κόμματα ἀναγκάζονται νά καταφύγουν σέ χρηματοδότες, οἱ δόποιοι είναι πιθανόν νά ζητήσουν ἀνταλλάγματα (προστατευτικούς νόμους, φορολογικές διευκολύνσεις καί ἄλλα), ὅταν τό κόμμα πού δοήθησαν νά κερδίσει τίς ἐκλογές καί νά γίνει κυβέρνηση.

Τό ἵδιο μποροῦμε νά ποῦμε καί γιά τούς ὑποψήφιους δουλευτές.

‘Η πιό πάνω διάταξη τοῦ ἄρθρου 29 ἀφορᾶ ὅλους τούς Ἕλληνες, οἱ δόποιοι μέ αὐτόν τόν τρόπο παροτρύνονται νά μετέχουν στή ζωή τῶν πολιτικῶν κομμάτων. ‘Υπάρχουν ὅμως καί ὁρισμένα πρόσωπα, στά δόποια τό Σύνταγμα ἀπαγορεύει νά συμμετέχουν στίς ἐκδηλώσεις τῶν πολιτικῶν κομμάτων, χωρίς νά τούς ἀπαγορεύει νά είναι μέλη μή

Τά πρόσωπα αὐτά είναι:

- οἱ σπρατιωτικοί γενικά,
- τά ὅργανα τῶν σωμάτων ἀσφαλείας,
- οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι,
- οἱ ὑπάλληλοι τῶν δήμων, κοινοτήτων καί δημοσίων ὅργανισμῶν.

Σύνθεση τῶν κομμάτων

Στή χώρα μας τά κόμματα ἔταν, γιά πολλές δεκαετηρίδες, καί είναι ἀκόμη ώς σήμερα, μερικά τουνάχιστον, δραγανώσεις γύρω ἀπό ἔναν ἀρχηγό μέ πανελλήνιο γόητρο πού στηρίζεται σέ τοπικούς παράγοντες.

Από τήν έποχή τοῦ Τρικούπη, δηλαδή γύρω στά 1870, ἀρχισαν νά σχηματίζονται μεγάλα κόμματα μέ προγράμματα. Τά δυό μεγάλα κόμματα, πού διεκδικούσαν ἐπί δεκαετίες τήν ἔξουσία ἦταν τό Λαϊκό πού ἰδρυθηκε τό 1915 καί τῶν Φιλελευθέρων πού ἰδρυσε τό 1910 δὲ Ελευθέριος Βενιζέλος. Από τό 1924 κι ύστερα σχηματίστηκαν μικρότερα κόμματα μέ διάφορες ἀποχρώσεις ἀλλά περίπου ὅμοιες ἰδεολογικές ἀρχές. Τό 1919 δημιουργήθηκε καί τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἐλλάδας πού ὅμως κηρύχθηκε ἐκτός νόμου ἀπό τό κράτος ἐπί πολλά χρόνια, ἀλλά νομιμοποιήθηκε πάλι τό 1974.

§ 17. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Τό κοινοβουλευτικό σύστημα βασίζεται στήν ἀρχή ὅτι μιά κυβέρνηση μπορεῖ ν' ἀναλάβει καί νά διατηρήσει τήν ἔξουσία, μόνο ὅταν στηρίζεται στήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀποτελεῖ σήμερα ἓνα πρόσθετο στοιχεῖο δημοκρατοποιήσεως τοῦ πολιτεύματος, γιατί, μέ τήν ἐφαρμογή του, ἔξαρταται πιά δχι μόνο ἡ νομοθετική ἔξουσία ἀλλά καί ἡ κυβέρνηση ἀπό τήν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, δηλαδή ὀύσιαστικά ἀπό τή θέληση τῆς πλειοψηφίας τοῦ λαοῦ.

Τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀναπτύχθηκε ἀρχικά στήν Ἀγγλία, ἔξ αἰτίας δρισμένων ἴστορικῶν γεγονότων, καί ἔφτασε σέ μεγάλη αἰγλή ἰδίως τόν περασμένον αἰώνα, τήν ἐποχή δηλαδή τοῦ Γλάδστωνα καί τοῦ Δισραέλι. Πάντοτε ὅμως ἐφαρμόστηκε στήν Ἀγγλία, χωρίς νά πάρει τή μορφή γραπτοῦ νόμου.

Ο κοινοβουλευτισμός στήν Ἐλλάδα

Στή χώρα μας τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀρχισε νά ἐφαρμόζεται ἀπό τό 1875, ὅταν δ Γεώργιος Α΄ ἔξεφώνησε στή Βουλή τόν περιφέρημο βασιλικό λόγο, πού εἶχε συντάξει δ Τρικούπης. Στόν λόγο αὐτό ἀναφέρθηκε γιά πρώτη φορά ἡ ἀνάγκη, κάθε κυβέρνηση, πού ἀναλαμβάνει τήν ἀρχή, νά ἔχει τήν «δεδηλωμένην» (δηλαδή τήν ἐκ τῶν προτέρων, τή φανερή) **ἐμπιστοσύνη τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς**. Ἡ ἀρχή αὐτή ὄνομάζεται ἀπό τότε, «ἀρχή τῆς δεδηλωμένης». Από τήν ἐποχή ἐκείνη ἵσχυσε ἡ καί ὡς ἔθιμο, ἀγραφο ἀλλά ἵσχυρο, ἡ ἀρχή, ὅτι δ ἀνώτατος ἀρχων εἶναι ἐλεύθερος νά ἐκλέγει τόν πρωθυπουργό καί τούς ὑπουργούς του, ἀλλά ἡ κυβέρνηση πού σχηματίζουν αὐτοί πρέπει νά

έμφανιστεī στή Βουλή και νά πάρει τήν ψήφο έμπιστοσύνης της, γιατί διαφορετικά δέν μπορεῖ νά παραμείνει στήν Ἀρχή. "Ετσι, στήν ούσια, ή κυβέρνηση ύποδεικνύεται ἀπό τό κόμμα πού ἔχει τήν πλειοψηφία στή Βουλή. Τό κοινοβουλευτικό σύστημα καθιερώθηκε και πιό ἐπίσημα μέ τά Συντάγματα τοῦ 1927 και τοῦ 1952 και σήμερα μέ τό ἄρθρο 83 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975.

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο αὐτό, ὁ κοινοβουλευτισμός χρημίζεται στήν χώρα μας πάνω στίς ἔξης βάσεις:

— "Η κυβέρνηση, ἀλλά και χωριστά καθένας ἀπό τούς ὑπουργούς, πρέπει νά ἔχουν τήν έμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς. Ή κυβέρνηση δφεύλει, μόλις σχηματιστεῖ, νά έμφανιστεī στή Βουλή και νά ζητήσει ἀπό αὐτήν «ψήφο έμπιστοσύνης». Μπορεῖ ὅμως και ἐκτός ἀπό τήν περίπτωση αὐτή νά ζητήσει και δποτεδήποτε ἄλλοτε κρίνει σκόπιμο τήν ψήφο έμπιστοσύνης.

— "Η Βουλή ἔχει τό δικαίωμα νά ἐλέγχει τούς ὑπουργούς γιά κάθε πράξη πού ἀφορᾶ στήν ἀρμοδιότητά τους και οἱ ὑπουργοί εἶναι ὑποχρεωμένοι ν' ἀπαντήσουν στόν ἔλεγχο αὐτόν. Η Βουλή, ἀν δέν ίκανοποιηθεῖ ἀπό τήν ἀπάντηση τοῦ ὑπουργοῦ, μπορεῖ νά τόν ἔξαναγκάσει σέ παραίτηση.

— "Η δυσπιστία πρός τήν κυβέρνηση ἐκφράζεται μέ τοόπο κατηγορηματικό· δηλαδή: α) πρέπει νά ἔχει ὑπογραφεῖ ἀπό τό 1/6 τῶν δουλευτῶν και νά περιέχει ὅλα τά θέματα πού θά συζητηθοῦν, β) δέν μπορεῖ νά ὑποβληθεῖ, ἀν δέν περάσουν τούλαχιστον **6 μῆνες** ἀπό τότε πού ἀπορρίφθηκε ἄλλη πρόταση δυσπιστίας (ἄρθρ. 83 παρ: 2), ἐκτός ἀν θά τήν ὑπογράψει τούλαχιστον ή πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν δουλευτῶν, γ) ή συζήτηση πάνω στήν πρόταση δυσπιστίας δέν μπορεῖ νά διαρκέσει πάνω ἀπό τρεῖς ήμέρες (ἄρθρ. 83 παρ. 4).

Η ψήφος έμπιστοσύνης πρός τήν κυβέρνηση πρέπει νά ἐγκριθεῖ ἀπό τήν «ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων δουλευτῶν» ή ὅποιας ὅμως δέν ἐπιτρέπεται νά εἶναι κατώτερη ἀπό τά 2/5 «τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν». Στήν ψηφοφορία συμμετέχουν και οἱ ὑπουργοί και ὑφυπουργοί, ἐφ' ὅσον εἶναι μέλη τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 83 παρ. 7).

Παρ' ὅλες τίς παρά πάνω αὐστηρές διατάξεις, ή σημερινή μορφή τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἀπέχει πολύ ἀπό τήν παλιά, «δεδηλωμένη» τοῦ Τρικούπη, γιατί σήμερα τό Σύνταγμα δέν ἀπαιτεῖ ή κυβέρνηση νά

σχηματίζεται όπαραίτητα άπό τούς διουλευτές τού κόμματος τής πλει-
οψηφίας. Μπορεῖ νά προέρχεται έπισης και άπό τή μειοψηφία και νά
κυθερώνα μέ τήν «άνοχή» τής Βουλής ή και νά σχηματιστεί μέ δηλωμένο
σκοπό νά διαλύσει τή Βουλή και νά προκηρύξει νέες έκλογές.

Ερδαπότερη σημασία έχει η διαδικασία απόφασης για την απόβαση της Βουλής.
Αυτή οφείλεται στην απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

Η απόβαση της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση γίνεται μέσω της απόβασης της Βουλής στην Εθνοσυνέλευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Α. ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Τό γεγονός ότι δύο ανθρώπως ζει σέ μία κοινωνία έπιβάλλει ύποχρεώσεις πρός τούς άλλους ανθρώπους. Οι ανθρώποι δργάνωσαν τήν κοινωνία και σχημάτισαν τά κράτη, πού άντιπροσωπεύουν τό σύνολο τού πληθυσμοῦ, γιά νά ζοῦν καλύτερα. «Ἐγένετο μέν ἡ πολιτεία τοῦ ζῆν ἔνεκα, ὑπάρχει δέ τοῦ εὖ ζῆν ἔνεκα», ἔλεγε δὲ Ἐριθρόποτος. Ή δόλτητα αὐτή, γιά νά ἐκπληρώσει τούς σκοπούς της και νά ἔξασφαλίσει τήν εύημερία της, έπιβάλλει στά μέλη της καθήκοντα πολλαπλά: λ.χ. τό καθήκον νά πληρώνουμε φόρους, νά στρατευόμαστε, νά ψηφίζουμε και ἄλλα. Τό σπουδαιότερο δμως, τό μοναδικό μᾶλλον, καθήκον τού πολίτη ἀπέναντι στό κράτος, γιατί ἀπ' αὐτό προκύπτουν δλα τά ἄλλα, είναι δύ πακοή στούς νόμους.

Ἡ ύποταγή ἐνός ἐλεύθερου λαοῦ στούς νόμους και στίς νόμιμες ἔξουσίες, δταν τό κράτος είναι δργανωμένο δημοκρατικά μέ τίς ἀρχές τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας και τῆς ἐλευθερίας, δέν ἔχει τήν ἔννοια ότι δ λαός ύποδουλώνεται. Ἀντίθετα δ πολίτης ύπακούει στόν ἰδιο τόν ἔαυτό του. Και αὐτό είναι πού διακρίνει τό **κράτος δικαίου** ἀπό τό κράτος τῆς δίας και αὐθαιρεσίας. Ἐκείνοι πού πίστεψαν πρός στιγμή στό ἀπατηλό σύνθημα «ἡσυχία και τάξη» θά κατάλαβαν γρήγορα πόσο δίκαιο ἔχει δ Σοφοκλῆς δταν λέει στή «Φαίδρα» του ότι: «Δέν ύπάρχει καμία ἀσφάλεια σέ καμιά πόλη, δταν ποδοπατοῦνται τό δίκαιο και δ γνώση και δπου ἔνας τύραννος πολυλογάς ἀρπάζει στά πανοῦργα χέρια του τήν ἀρχή και μέ τόν τρόδο τούς πολίτες κυβερνᾶ.» «ού γάρ ποτ' ἄν γένοιτο ἄν ἀσφαλής πόλις, ἐν δ τά μὲν δίκαια και τά σώφρονα λάγδην πατεῖται, κωτίλος δ' ἀνήρ λαβὼν πανοῦργα κέντρα κηδεύει πόλιν».

Κάθε κρατική έξουσία ἀπορρέει ἀπό τό λαό. Γι' αὐτό, δταν τό Σύνταγμα ἀναθέτει τήν τήρησή του στόν πατριωτισμό τῶν Ἑλλήνων, ἐννοεῖ δτι δ λαός, γνωρίζοντας πώς μέ τό Σύνταγμα ἐκφράζεται ή δική του θέληση, δέ θά θελήσει νά τό παραδιάσει.

Ἐξ ἀλλου ή τήρηση τοῦ Συντάγματος καί ή ὑπακοή στούς νόμους δέν είναι μόνο **καθῆκον** ἀλλά καί **συμφέρον** τοῦ πολίτη. Γιατί κάθε ἄνθρωπος πού ζει σέ ἐλεύθερη χώρα, ἀπολαμβάνει, χάρη στό γεγονός αὐτό, πολυνάριθμες ὑπηρεσίες ἀπό τή χώρα του. Είναι ἔμπορος; Ἐν δέν ἐπικρατοῦσε ή τάξη, πού τήν ἔξασφαλίζουν οι νόμοι καί τά δικαστήρια, ἀλλά καί ή συνδρομή τῶν ἀλλων πολιτῶν, τά κακοποιά στοιχεῖα θά λεηγατοῦσαν τό κατάστημά του. Είναι ὑπάλληλος; Ἐν δέν πολίτες ἀρνηθοῦν νά πληρώνουν τούς φόρους, θά χάσει τή θέση του καί θά πεινάσει. Αὐτό ἀκριβῶς είναι τό χαρακτηριστικό τής προστασίας, πού ή δλότητα παρέχει σέ καθένα ἀπό τά μέλη της χωριστά, καί γι' αὐτό ἀντλεῖ τή δύναμη της ἀπό τήν ὑποταγή τῶν ἀτόμων στήν κοινή θέληση. Ἡ ἅμυνα τής γενικῆς ἐλευθερίας στηρίζεται ἀκριβῶς στό γεγονός δτι κάθε πολίτης θεληματικά θυσιάζει ένα μέρος τής ἐλευθερίας του γιά τό κοινό καλό.

Ο νόμος, καί δταν ἀκόμη φαίνεται ἀδικος γιά έναν δρισμένο πολίτη, είναι ἐν τούτοις νόμος καί δλοι δφείλουν νά ὑποτάσσονται σ' αὐτόν. Στόν «Κρίτωνα», τόν ἔξαισιο πλατωνικό διάλογο, ἔμφανίζονται οι ἀθηναϊκοι νόμοι στό Σωκράτη καί λένε: «Δοκεῖ σοι οἶόν τε ἔτι ἐκείνην τήν πόλιν καί μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ἦ αἱ γενόμεναι δίκαιαι μηδὲν ἰσχύονται, ἀλλά ὑπό ἴδιωτῶν ἄκνοι τε γίγνονται καί διαφθείρονται;... ἡμεῖς γάρ σε γεννήσαντες, ἐκθρέψαντες, παιδεύσαντες, μεταδόντες ἀπάντων ὥν οἶοι τ' ἡμεν καλῶν σοὶ καί τοῖς ἀλλοις πᾶσι πολίταις, δμως προαγορεύομεν τῷ ἔξουσίαν πεποιηκέναι Ἀθηναίων τῷ διουλομένῳ, ἐπειδὰν δοκιμασθῇ καί ἵδη τά ἐν τή πόλει πράγματα καί ὑμᾶς τοὺς νόμους, φ ἄν μη ἀρέσκωμεν ἡμεῖς, ἔξεῖναι λαβόντα τὰ αὐτοῦ ἀπίεναι, δπον ἄν δούληται, ἔχοντα τὰ αὐτοῦ, δς δ' ἄν ὑμῶν παραμείνῃ, δρῶν, δν τρόπον τήν πόλιν διοικοῦμεν, ἥδη φαμὲν τοῦτον ὠμολογηκέναι ἔργω, ἡμῖν, ἄ ἄν ἡμεῖς κελεύωμεν». (Νομίζεις, Σωκράτη, δτι είναι δυνατόν νά ὑπάρξει ένα κράτος, δταν οι ἀποφάσεις του είναι ἀνίσχυρες καί δταν οι ἴδιωτες τίς περιφρονοῦν καί τίς ποδοπατοῦν; Ἐμεῖς σέ γεννήσαμε, σέ ἀναθρέψαμε, σέ ἀναπτύξαμε, δίνοντας σ' ἐσένα δπως καί στούς ἀλλους πολίτες δτι καλό είχαμε. Καί ἀφή-

νουμε ἐλεύθερο δποιον δέν εὐχαριστοῦμε, νά φύγει ἀπό τόν τόπο μας και νά ἐγκατασταθεί ἀλλοῦ. Ἐκεῖνος δμως πού θά μείνει, ἀφοῦ ἔξετάσει μέ ποιόν τρόπο ἐμεῖς διοικοῦμε και δικάζουμε, θά ύποχρεωθεῖ νά κάνει ἐκεῖνο πού θά τόν διατάξουμε).

Ἄλλα ἡ ύπακοή στούς νόμους δέν ἀποκλείει τό δικαίωμα τοῦ πολίτη νά προσφεύγει στά δικαστήρια ἢ τά διοικητικά δργανα και νά ἀμύνεται μέ κάθε νόμυμο μέσο ἐναντίον τῆς ἀδικίας πού τοῦ ἔγινε, ζητώντας τήν ἴκανοποίησή του. Ἀντίθετα μάλιστα, κάθε ἐλεύθερος πολίτης ἔχει τό καθήκον νά διαμαρτύρεται γιά τήν ἀδικία και νά μήν τήν ἀνέχεται δουλικά, ἀλλά νά προσβάλει τίς δίκαιες ἀπαιτήσεις, τίς ἀντιρρήσεις και τά παρόπονά του, και νά συντελεῖ ἔτσι στήν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου. Ἔξ ἄλλου, ἐπειδή ἡ ἐλεύθερία είναι τό πολυτιμότερο ἀγαθό, οι πολίτες δφείλουν νά τήν ύπερασπίζουν ἀπό κάθε ἐπιβούλεα πού θέλει νά τήν καταργήσει μέ τό πρόσχημα πώς θά ἐπιβάλει «τήν ἡσυχία και τήν τάξη». Ἐνας μεγάλος Ἰσπανός, δ Ὁρτέγκα ύ Γκάσετ, ἔλεγε δτι: «Τάξη δέ θά πεῖ καταπίεση πού ἐπιβάλλεται σέ μιά κοινωνία ἀπέξω, ἀλλά ἵσορροπία πού πραγματοποιεῖται ἀπό μέσα». Γιά νά ύπάρξει κράτος και κοινωνία, χρειάζεται ή συνδρομή ὅλων μαζί τῶν πολιτῶν και καθενός χωριστά.

Τήν ύποχρέωση αύτή τοῦ πολίτη πρός τό κράτος τήν ἐκφράζει ή διάταξη τοῦ ἀρθρου 25 παρ. 4 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 μέ τά ἔξης λόγια: «Τό κράτος δικαιοῦται νά ἀξιώνει παρ' ὅλων τῶν πολιτῶν τήν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς και ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης».

B. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Ἡ ύλοποίηση τῶν ύποχρεώσεων τοῦ κράτους πρός τόν πολίτη φανερώνεται μέ τήν σημασία πού δίνει τό Σύνταγμα στό κύριο γνώρισμα τῆς δημοκρατίας: τίς ἀτομικές ἐλεύθερίας τοῦ πολίτη και τά κοινωνικά δικαιώματά του.

1. Τί είναι ἀτομικές ἐλεύθερίες

Ἀτομικές ἐλεύθερίες είναι ἔνα τρίπτυχο πού τό ἀποτελοῦν τά πολιτικά, τά ἀστικά και τά ἀτομικά δικαιώματα.

Και τό Σύνταγμα μας τοῦ 1975, ὅπως ἄλλωστε και τά παλαιότερα Ἑλληνικά και τά Συντάγματα τῶν περισσότερων δημοκρατικῶν χω-

ρῶν, κατοχυρώνει τά δικαιώματα αυτά σ' ἔνα ίδιαίτερο κεφάλαιο πού παλαιότερα είχε τόν τίτλο «Δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων» ἐνώ σήμερα δόνομάζεται «**άτομικά καὶ κοινωνικά δικαιώματα**» καί περιέχει τά ἀριθμού 4 - 25. "Ολα αὐτά τά ἀριθμού ἀναφέρονται στίς ἐλευθερίες τοῦ Ἑλληνα πολίτη, καθώς καὶ ὅσων ζοῦν μέσα στὸν Ἑλληνικό χῶρο.

Αναφέρονται δῆμος – καὶ αὐτό εἶναι ἐξ ἵσου σημαντικό – καὶ στάδια πού σταματᾶ ἡ ἐπέμβαση τοῦ κράτους στή ζωή τῶν ἀτόμων. Ή ἀρχή δτι οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες ἔξασφαλίζονται ὅχι μόνον γιά τούς Ἑλληνες ἀλλά καὶ γιά τοὺς ξένους ἐκφράζεται οριτά μέ τῇ διάταξῃ τοῦ ἀριθμοῦ 5 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 πού λέγει δτι «Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντός τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀπολαύονται ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων».

Εἰδικότερα, δσον ἀφορῶ τούς ξένους πού διώκονται στὸν τόπο τους γιά τήν πολιτική τους δράση καὶ τούς ἀγῶνες τους γιά τήν ἐλευθερία, ἢ ἀμέσως ἐπόμενη παραγάραφος δρίζει νά μήν ἐκδίδονται αὐτοί στήν χώρα τους (ὅταν διώκονται ἀπό ποινικά δικαστήρια ἢ στρατοδικεῖα), ἐφ' δσον ἔχουν καταφύγει στήν Ἑλλάδα ζητώντας πολιτικό ἄσυλο.

Ἡ πρόσφατη ἐμπειρία τῶν Ἑλλήνων πού ἦταν πολιτικοί ἔξοριστοι στίς ξένες χώρες, στό διάστημα τῆς ἐπταετίας πού κυνερούνσε τή χώρα μας ἢ χούντα, ἔκαναν τούς Ἑλληνες νομοθέτες νά θέλουν νά προστατεύσουν, δλους, δσους ἔχουν ἀνάλογη τύχη, γιατί στή χώρα τους ἔχει ἐπικρατήσει ἢ βία.

Ἡ κατοχύρωση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν εἶναι ἄλλωστε καὶ σήμερα ἀκόμη τό νόημα δλων τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων καὶ κινημάτων · δτι δηλαδή ἡ κρατική ἔξουσία, δσο καὶ ἀν εἶναι ἔξοπλισμένη καὶ ἔξοπλίζεται κάθε μέρος καὶ πιό πολύ, ἔχει ἀπέναντί της τόν πολίτη πού δέ διαθέτει τίποτε ἄλλο παρά ἔνα τελευταῖο, μά ἀκαταμάχητο δπλο: τήν ἀρνητή του νά ύποταχθεῖ σέ δποιοδήποτε είδος τύραννου, ἔξωτερικό ἢ ἐσωτερικό. Τό δπλο αὐτό οι λαοί προσπαθοῦν νά τό κατοχυρώσουν μέ γραπτές διατάξεις στά Συντάγματά τους. "Οσοι θέλησαν μέ τή βία καὶ τόν ἀπαραίτητο σύμμαχό της, τό ψέμα, νά καταλύσουν τά Συντάγματα, θά καταλήξουν τελικά σέ παράλογη χρήση τῆς βίας τους καὶ σέ αὐτοκαταστροφή.

"Ας δοῦμε δμως μέ τή σειρά τους τά τρία αύτά δικαιώματα πού έξασφαλίζει τό Σύνταγμα.

Πολιτικά δικαιώματα έχουν μόνο οι "Ελληνες πολίτες καί ἀπό αὐτούς ὅχι δλοι, ἀλλά μόνο δσοι έχουν δρισμένη ἡλικία. Αύτά είναι τά δικαιώματα τῆς φήφου, τό νά είναι κανείς ύποψήφιος γιά αίρεται ἀξιώματα, νά κληρώνεται ἔνορκος στά δρκωτά δικαστήρια, νά διορίζεται δημόσιος ὑπάλληλος ή νά γίνεται ἐκδότης ἐφημερίδας.

Άστικά δικαιώματα έχουν δλοι οι "Ελληνες, ἀνεξάρτητα ἀπό φύλο η προσόντα, καθώς καί οι ξένοι πού είναι ἐγκαταστημένοι στήν Ἐλλάδα. Αύτά είναι: τό δικαίωμα νά συνομολογεῖ κανείς νομικές πράξεις, νά ἀποκτά περιουσία, νά ἔξασκει ἔνα ἐπάγγελμα κλπ. Ὁρισμέναι αστικά δικαιώματα δέν παρέχονται σέ δλους τούς ξένους, δπως ἐπίσης δέν ἀναγνωρίζονται στούς ἀνήλικους "Ελληνες, οὔτε στούς φρενοβλαβεῖς.

Οι **άτομικές ἐλευθερίες** τέλος παρέχονται σέ κάθε πρόσωπο πού δρίσκεται μέσα στά δρια μιᾶς χώρας, εἴτε είναι πολίτης τοῦ κράτους είτε ξένος ὑπήκοος.

2. Ιστορία καί σημερινή ἔξελιξη τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν

Οι ἀτομικές ἐλευθερίες, μέ τήν ἔννοια πού τούς δίνομε σήμερα, ἀποτελοῦν κατάκτηση καί δικαίωμα τῶν τελευταίων κυρίως χρόνων, ἔστω καί ἄν δρισμένες ἀπό αὐτές έχουν τίς οἵτες τους σέ παλαιότερες ἐποχές, π.χ. στήν **Ἀγγλία** μέ τό δόγμα *habeas corpus* καί στήν **Γαλλία** μέ τίς ιστορικές ἀρχές καί διακηρύξεις τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης.

'Ακόμη καί στήν ἀρχαία Ἐλλάδα – στήν ἀθηναϊκή δημοκρατία, οί ἀτομικές ἐλευθερίες, μέ τήν ἔννοια πού τούς δίνομε σήμερα, ἦταν ἀνύπαρκτες καί ἀκατανόητες.

Τό μόνο ούσιαστικό δικαίωμα πού διέθεταν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἦταν ή συμμετοχή τοῦ πολίτη στήν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς, δηλαδή ή συμμετοχή στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου. "Άλλες ἐλευθερίες καί δικαιώματα δέν ἦταν γνωστά. Τό κράτος ἦταν πανίσχυρο καί συγκέντρωνε ὅλες τίς ἔξουσίες στά χέρια τῶν ἀρχόντων καί κανένας δέ διανοίθηκε πώς μπορούσαν νά περιοριστοῦν τά τρομακτικά δικαιώματα τῆς κρατικῆς ἔξουσίας γιά χάρη τῶν πολιτῶν.

Πρώτη καί διστακτική προσπάθεια νά ἀναγνωριστεῖ καί νά κατο-

χυρωθεῖ ἔνα ἐλάχιστο ἀπό τά δικαιώματα αὐτά ἐκδηλώθηκε πρὸιν ἀπό τέσσερεις αἰῶνες στήν Ἀγγλία, ὅταν, παρά τὴν σοβαρή ἀντίθεση τῶν τότε βασιλέων, καθιερώθηκε τό περίφημο δόγμα τοῦ *habeas corpus*. Πρόκειται γιά τό δικαιώμα κάθε πολίτη νά είναι ἀσφαλής ἀπό αὐθαίρετες καταδιώξεις, συλλήψεις καί περιορισμούς καί νά μπορεῖ νά καταφεύγει στή δικαιοσύνη, ὅταν παραβιάζεται τό δικαιώμα αὐτό. Στήν ἵδια τήν Ἀγγλία ἐφαρμόστηκε ὅχι πολύ ἀργότερα, ἔνας ἄλλος βασικός κανόνας τοῦ δικαιου, ὅτι δηλαδή ἡ ποινή πρέπει νά ὑπάρχει **πρίν** ἀπό τή διάπραξη τοῦ ἀδικήματος.

Αὐτοί οἱ κανόνες καί τά βασικά δικαιώματα δέν είχαν κατορθώσει νά ἀπλωθοῦν πέρα ἀπό τά βρεταννικά νησιά. Χρειάστηκε νά γίνει ἡ γαλλική ἐπανάσταση μέ τήν περίφημη **διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου** καί τοῦ **πολίτη** τοῦ 1789, γιά νά καθιερωθοῦν διαδοχικά οἱ ἐλευθερίες τοῦ πολίτη καθώς καί ἡ **ἀτομική**, ἡ **δικαστική**, ἡ **νομοθετική** καί ἡ **φορολογική ισότητα** δὲν τῶν ἀτόμων.

Οἱ ἀρχές αὐτές ἀποτελοῦν σήμερα τήν ούσια καί τή βάση κάθε ἐλεύθερου καί δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καί, ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, ὑπῆρξε πολύτιμη, σχεδόν μοναδική, ἡ συνεισφορά τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης στήν καθιέρωση καί στήν ἐφαρμογή τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν.

Βέβαια οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες καί ἴδιως τό δικαιώμα τῆς ἴδιοκτησίας καί ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐπαγγέλματος είχαν ἀπό τότε ὑποστεῖ πολλούς περιορισμούς καί σ' αὐτά ἀκόμη τά φιλελεύθερα κράτη, γιατί ἡ ἀπεριόριστη ἀνάπτυξη τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν δημιουργεῖ κινδύνους γιά τή μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ. "Ἐτοι π.χ., σύμφωνα μέ τήν ἀρχή δτι κάθε ἀτομο διαθέτει ἐλεύθερα τόν ἑαυτό του, δέ θά ἔπρεπε νά ὑπάρχουν νόμοι πού ἀπαγορεύουν τήν ἐργασία στά παιδιά κάτω τῶν 14 χρόνων ἢ στίς ἐπίτοκες γυναῖκες.

Γενικότερα μποροῦμε νά ποῦμε πώς ἡ σημερινή κοινωνία προσπαθεῖ νά δρεῖ τήν εὐημερία τῆς μέ τόν συνδυασμό τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καί τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας. Ἡ τάση στά φιλελεύθερα κράτη ώς τό τέλος τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου ἦταν δτι πρέπει νά ἐνισχυθοῦν οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες.

Μετά τό 1920 ὅμως ἀρχισε νά πνέει διαφορετικός ἄνεμος. Σέ δρισμένα κράτη, δπως ἡ Ἰταλία καί ἡ Γερμανία, δπου ἐπικράτησε δ φασισμός, καταργήθηκαν ἐντελῶς οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες. Τό σοβι-

ετικό κράτος τίς κατάργησε έπισης, ξεκινώντας δμως από διαφορετικές έπιδιωξεις. Στίς παλαιές δμως κοιτίδες τοῦ εύρωπαικοῦ φιλελευθερισμοῦ, τήν 'Αγγλία καί τή Γαλλία, οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες διατηρήθηκαν ἀμειώτες. 'Ο Β' παγκόσμιος πόλεμος, πού ἦταν ἔνας ἀγώνας τῶν λαῶν ἐναντίον τῆς βίας τοῦ φασισμοῦ, ἔδωσε παγκόσμιο χαρακτήρα στά αἰτήματα τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. 'Ακόμη καί ὅσο διαρκοῦσε ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος, ὑπογράφηκε ἀπό τοὺς συμμάχους δο «**Χάρτης τοῦ 'Ατλαντικοῦ**» (1941), γιά νά διακηρύξει δτὶ «ὑπέρτατος πολεμικός καί μεταπολεμικός σκοπός τῶν συμμάχων εἶναι ή ἀπελευθέρωση τῶν ἀνθρώπων ἀπό **τό φόβο, τήν ἀνάγκη καί τή φτώχεια**». Τό ἰδανικό αὐτό ἀπεικονίζεται καί στό «**χάρτη τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν**», πού ὑπογράφηκε στόν 'Αγιο Φραγκίσκο τῆς Αμερικῆς τό 1945 καί κυρώθηκε ἀπό τήν 'Ελλάδα μέ τό νόμο 585 τοῦ 1945. (Τό κείμενό του παρατίθεται στό παράρτημα τοῦ διηγήσου αὐτοῦ).

Στό χάρτη τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν δέν ἀπαριθμοῦνται ἔνα πρός ἓν τά ἀτομικά δικαιώματα καί οἱ ἐλευθερίες. Αὐτό ἔγινε 'ὔστερ' ἀπό τρία χρόνια ἀπό τήν «Οἰκουμενική διακήρυξη τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν», πού ψήφισε ή Γενική Συνέλευση τοῦ ΟΗΕ τόν Δεκέμβριο τοῦ 1948. 'Η 'Ελλάδα εἶναι ἀπό τά πρῶτα κράτη πού ὑπέγραψαν τήν οἰκουμενική διακήρυξη, πού δχι μόνο ἐπαναλαμβάνει τίς γνωστές ἀτομικές ἐλευθερίες, ἀλλά ἀναγνωρίζει ἐπίσης καί ἄλλα δικαιώματα, δπως εἶναι ή προστασία τῆς μητέρας καί τοῦ παιδιοῦ, ή ἔξασφάλιση ἀνεκτοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ή ἐργασία, ή συμμετοχή στήν ἀπόλαυση καί τήν καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καί τῆς τέχνης καί ἄλλα.

Οἱ λεγόμενες «κλασικές», δηλαδή οἱ παλαιές ἀτομικές ἐλευθερίες, περιλαμβάνονται καί στή «Σύμβαση τῆς Ρώμης», πού ὑπογράφηκε ἀπό διάφορα εύρωπαικά κράτη τό 1950 καί ἐπικυρώθηκε ἀργότερα ἀπό τήν 'Ελλάδα μέ τό νόμο 2329/1953. 'Η σύμβαση αὐτή, ἐκτός ἀπό τίς οὐσιαστικές διατάξεις γιά τήν κατοχύρωση τῶν ἐλευθεριῶν, προχωρεῖ στή σύσταση τοῦ **Εύρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων**, πού ἐδρεύει τώρα στό **Στρασβούργο**. Σ' αὐτό μποροῦν νά καταφεύγουν κράτη, ὁργανώσεις ή ἴδιωτες, ὅταν παραβιάζονται ἔνα ή περισσότερα ἀπό τά δικαιώματα πού κατοχυρώνει ή σύμβαση.

3. Οι ἀτομικές ἐλευθερίες στήν 'Ελλάδα

Τό Σύνταγμα καθιερώνει: α) τήν **ἀτομική ισότητα** μέ τά ἄρθρα 4

παρ. 1 καί 2 καί 5. (οἱ Ἔλληνες εἶναι ἔσοι ἀπέναντι τῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας), 6) τῇ **φορολογική ισότητα** μέ τό ἄρθρο 4 παρ. 5 (ὅλοι συνεισφέρουν στά δημόσια βάρη ἀνάλογα μέ τίς δυνάμεις τους), γ) τῇ **δικαστική ισότητα** μέ τό ἄρθρο 8 (οὐδείς στερεῖται ἄκαν τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένου δι' αὐτὸν δικαστοῦ) καὶ δ) τίς **άτομικές ἐλευθερίες**, πού διαρρέουνται στή σωματική ἐλευθερία, τήν ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τήν ἐλευθερία νά ἐκδηλώνει κανείς τίς σκέψεις του.

Θά ἔξετάσουμε πιό κάτω μία πρός μία τίς ἐλευθερίες αὐτές.

§ 18. ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Σ' αὐτή ὑπάγονται εἰδικότερα:

1. **Η προσωπική ἀσφάλεια**

Τό Σύνταγμα δρίζει στό ἄρθρο 5 παρ. 3 δτι «ἡ προσωπική ἐλευθερία εἶναι ἀπαραδίαστος. Οὐδείς καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, ἢ ἄλλως πως περιορίζεται εἰ μὴ δόπταν καὶ δπον ὁ νόμος δρίζει».

Καθιερώνεται δηλαδή ἡ γενική ἀρχή ὅτι κανένα δργανο τοῦ κράτους (ἀστυνομία, ἀνακριτής κλπ.) δέν ἔχει τό δικαίωμα νά περιορίσει τή σωματική ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἃν δέν ὑπάρχει εἰδικός νόμος πού νά τό ἐπιτρέπει καὶ μάλιστα μέ δρισμένες ἐγγυήσεις, ὥστε νά προλαμβάνεται ἡ αὐθαιρεσία.

Νόμοι πού περιορίζουν τήν σωματική ἐλευθερία εἶναι λ.χ. οἱ στρατολογικοί, οἱ ὑγιεινομικοί, πού σκοπό ἔχουν τήν πρόληψη μᾶς ἐπιδημίας (καραντίνα), οἱ νόμοι γιά τήν τροχαία κίνηση, γιά τήν μετανάστευση καὶ ἄλλοι.

Οἱ περιορισμοί δμως αὐτοί εἶναι γενικοί καὶ δέ στρέφονται ἐναντίον δρισμένων προσώπων.

Μπορεῖ δμως δ περιορισμός νά στρέφεται καὶ ἐνατίον δρισμένου προσώπου, δταν αὐτό καταδιώκεται γιά ἀξιόποινη πράξη. Ἀλλά ἀκόμη καὶ γιά τήν ποινική δίωξη τό Σύνταγμα δέν ἀφήνει τούς νόμους νά ωθηται τόν ἀναγκαῖο περιορισμό τῶν ἀτόμων, ἀλλά δρίζει τό ἵδιο μέ τό ἄρθρο 6 τά ἔξης:

α) Κατ' ἀρχήν ἔνα πρόσωπο ἐπιτρέπεται νά συλληφθεῖ μόνο κατά δύο τρόπους: **ἐπ' αὐτοφώρωφ**, δηλαδή τή στιγμή πού διαπράττει τό

έγκλημα, ή **κατόπιν** «γήτιολογημένου δικαιοστικοῦ ἐντάλματος συλλήψεως», πού κοινοποιεῖται στὸ διωκόμενο τῇ στιγμῇ πού τὸν συλλαμβάνουν.

6) Μετά τὴ σύλληψή του, ἐπ' αὐτοφώρῳ ή μέ ενταλμα, δ πολίτης πρέπει νά προσαχθεὶ ἀμέσως – τὸ πολὺ μέσα σέ 24 ὥρες – στόν ἀνακριτή.

γ) Ὁ ἀνακριτής ὀφείλει, τὸ ἀργότερο μέσα σέ τρεῖς ἡμέρες, νά ἐκδώσει «ἐνταλμα προφυλακίσεως» γιά τὸν συλληφθέντα ή νά τὸν ἀπολύσει, ἢν δέν προκύψουν στοιχεῖα ἐναντίον του. Ἡ προφυλάκιση πάντως δέν μπορεῖ νά διαιρέσει περισσότερο ἀπ' δσο δρίζει δ νόμος. Οἱ προφυλακισμένοι γιά κοινά ἔγκλήματα μποροῦν, ὑπό δρους, νά ζητήσουν ν' ἀπολυθοῦν προσωρινά, ὡσότου ἐκδικαστεῖ ή ὑπόθεσή τους, καί ἀφοῦ καταβάλουν σχετική χρηματική ἐγγύηση.

δ) Ἐν ή προθεσμία παρέλθει ἀπρακτή, ἢν δηλαδή δ ἀνακριτής δέν ἀπολύσει τὸν πολίτη πού ἔχει συλληφθεῖ ή δέν ἐκδώσει ἐνταλμα προφυλακίσεως μέσα σέ τρεῖς ἡμέρες, τότε ὀφείλει κάθε δεσμοφύλακας, διευθυντής φυλακῶν ἢ δποιοσδήποτε ἄλλος στρατιωτικός ή πολιτικός ὑπάλληλος, πού ἔχει τῇ φύλαξῃ τὸν κρατουμένου, νά τὸν ἀπολύσει «παραχρῆμα» (ἄρθρο 6 παρ. 3).

Τό Σύνταγμα προβλέπει δτι οἱ παραδάτες τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται «ἐπὶ παρανόμῳ κατακρατήσει» καί δτι ὑποχρεοῦνται ἐπὶ πλέον «εἰς τὴν ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καί τὴν ἴκανον πολέμου αὐτὸῦ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὃς δ νόμος δρίζει» (ἄρθρο 6 Παρ. 3). Αὐτό σημαίνει δτι δ πολίτης πού ὑπέστει ἀδικα τέτοια μεταχείριση καί ζημιώθηκε ἀπό τὴν παράνομη κατακράτησή του ἔχει δικαίωμα νά ζητήσει ἀποζημίωση.

Παραδάτες μποροῦν νά είναι: δ ἀστυνομικός πού συνέλαβε τὸν πολίτη, δ ἀνακριτής πού δέν τὸν ἔξετασε ή δ δεσμοφύλακας πού δέν τὸν ἀπόλυσε. Δέν είναι ἀνάγκη ή κατακράτηση τὸν πολίτη νά ἔγινε μέ δολία προαιρεση. Είναι ἀρκετό τό γεγονός δτι γνώριζαν οἱ ὑπάλληλοι αὐτοί πώς ή κατακράτηση ἦταν παράνομη. Ἐκτός δμως ἀπό τὴν εὐθύνη τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων ἀπέναντι τοῦ ἀτόμου πού κρατήθηκε παράνομα, ἔχει καί τό κράτος εὐθύνη ἀπέναντί του. Τό Σύνταγμα δρίζει δτι εἰδικός νόμος θά υιθμίσει τὴν ὑποχρέωση τοῦ κράτους νά ἀποζημώνει δσους προφυλακίστηκαν ή καταδικάσθηκαν ή στερήθηκαν μέ ἄλλο τρόπο τὴν προσωπική τους ἐλευθερία παράνομα (ἄρθρο 7 παρ. 4).

2. Η άσφαλεια του ἀτόμου ἀπό αὐθαίρετη ποινική καταδίωξη

Τό Σύνταγμά μας, δπως και δλα τα ἄλλα Συντάγματα, καθιερώνει τήν ἀρχή δτι, γιά νά θεωρητεί μία πράξη ἀδίκημα, πρέπει νά ὑπάρχει **νόμος**, πού νά τίν χαρακτηρίζει ώς ἀδίκημα και νά δρίζει ταυτόχρονα και τήν ποινή της (ἄρθρο 7 παρ. 1). ¹Ο νόμος αὐτός πρέπει νά ὑπάρχει **πρίν** τελεσθεῖ ἡ πράξη (*nulla poena sine lege*). Τό ἄρθρο 7 μάλιστα προχωρεῖ και σέ ἐπεξήγηση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, μέ τη φράση: «*δαρντέρα ποινή οὐδέποτε ἐπιβάλλεται κατά τήν τέλεσιν τῆς πράξεως*», γιά νά προλάβει ἐνδεχόμενη ἄλλης μορφῆς παράβαση τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Τά δικαστήρια πού ἐπιβάλλουν τίς ποινές εἶναι τά **τακτικά** δικαστήρια, πού ἐδρεύουν σέ μιάν δρισμένη πόλη και λειτουργοῦν, ἔστω και δταν δέν ὑπάρχουν κατά καιρούς ὑποθέσεις γιά νά δικάσουν. Τό Σύνταγμα ἀπαγορεύει ἀπόλυτα νά συσταθεῖ ἔκτακτο δικαστήριο μέ εἰδική ἀποστολή νά δικάσει δρισμένη πράξη **μετά** τήν τέλεσή της.

Κατά τό ἄρθρο 7 παρ. 2 και 3 τοῦ Συντάγματος, ἀπαγορεύονται και τιμωροῦνται τά δικαστήρια, δηλαδή οί σωματικές κακώσεις, διάβητη τῆς ύγειας ἡ κάθε ἄλλη προσδολή τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καθώς και ἡ γενική δήμευση τῆς περιουσίας. ²Αποκλείεται ἐπίσης γιά τά **πολιτικά ἔγκληματα** ἡ θανατική ποινή, (ἐφ' δσον τό ἄρθρο αὐτό τοῦ Συντάγματος δέν ἔχει ἀνασταλεῖ μέ τόν στρατιωτικό νόμο).

3. Τό ἀσυλο τῆς κατοικίας

Οί "Αγγλοι λένε: «Τό σπίτι μου εἶναι τό φρούριό μου!». Κανένας δέν μπορεῖ, χωρίς τήν ἀδεια τοῦ ἐνοίκου, νά παραβιάσει τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μου, εἴτε ἰδιώτης εἶναι, εἴτε ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους. Τό ἄρθρο 9 τοῦ Συντάγματος δρίζει δτι τό ἀσυλο τῆς κατοικίας εἶναι **ἀπαραθίαστο** και δτι ἡ κρατική ἀρχή ἔχει δικαίωμα νά ἐνεργήσει «κατ' οίκον ἔρευνα» μόνο δταν τό ἐπιτρέπει δ **νόμος**. Οί παραβάτες τῶν διατάξεων αὐτῶν τιμωροῦνται γιά κατάχρηση ἔξουσίας. ³Η ποινική δικονομία ἐπιτρέπει τήν ἔρευνα, δταν μέ αὐτή πρόκειται νά ἔξακριβωθεῖ ἔνα ἀδίκημα ἡ ν' ἀνακαλυψθοῦν οί ἔνοχοι. ⁴Η ἔρευνα γίνεται πάντοτε τήν ἡμέρα και μόνο μέ εἰδική ἀδεια τοῦ ἀνακριτή. Τή νύχτα δέν ἐπιτρέπεται νά παραβιαστεῖ τό ἀσυλο τῆς κατοικίας παρά μόνο σέ περίπτωση πυρκαγιᾶς ἡ πλημμύρας ἡ δταν φωνές ἀπό μέσα στό σπίτι καλοῦν σέ δοήθεια.

§ 19. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Τό κεφάλαιο αύτό τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν προστατεύει εἰδικότερα τά έξης δικαιώματα:

1. Τό «ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν»

Τό ἀρθρο 13 τοῦ Συντάγματος δοῖξει δτι τό ἀπόρρητο τῆς ἀλληλογραφίας καί κάθε ἀλλης μορφῆς ἐλεύθερης ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπαραδίστο. Αὐτό σημαίνει δτι δλοι οἱ ἀνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι νά ἐκφράζουν τίς σκέψεις τους μέ ἐπιστολές, τηλεγραφήματα, τηλεφωνήματα ή ἄλλα μέσα τηλεπικοινωνίας, χωρὶς νά μπορεῖ δποιαδήποτε κρατική ἀρχή νά πληροφορηθεῖ τό περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς κλπ. Ἡ λογοκρισία στά γράμματα ἐπιτρέπεται μόνο, δταν κηρυχθεῖ δ στρατιωτικός νόμος. Οι ταχυδρομικοί ὑπάλληλοι δχι μόνο δέ δικαιοῦνται ν' ἀνοίγουν τά γράμματα, ἀλλά οὔτε ἐπιτρέπεται ν' ἀνακοινώσουν σέ δποιονδήποτε, ἀτομο η κρατική ἀρχή, δτι τυχόν γνωρίζουν ἀπό τήν ὑπηρεσία τους σχετικά μέ τήν ἀλληλογραφία τῶν πολιτῶν. Ἐξ ἄλλου, καμά ἀρχή, ἐκτός ἀπό τήν δικαστική, δέν ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀνοίξει σφραγισμένη ἐπιστολή. Ἐπίσης καί οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ὀργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν (OTE), πού πληροφοροῦνται κατά τήν ὑπηρεσία τους τό περιεχόμενο τῶν τηλεγραφημάτων καί τῶν τηλεφωνημάτων, εἶναι ὑποχρεωμένοι νά τηρήσουν ἀπόλυτη ἐχεμύθεια καί νά μήν ἀποκαλύψουν δσα πληροφοροῦνται σέ κανέναν ἀπολύτως, οὔτε σέ ἰδιώτη, οὔτε σέ κρατική ἀρχή. Εἰδικότερα γιά τά δικαστήρια τό ἀρθρο 13 τοῦ Συντάγματος προοβλέπει δτι μέ νόμο μπορεῖ νά ἐπιτραπεῖ στά δικαστήρια νά μή δεσμεύονται ἀπό τό ἀπόρρητο γιά λόγους ἐθνικῆς ἀσφαλείας η γιά νά ἔξακριβώσουν ἰδιαιτέρως σοδαρά ἐγκλήματα. Ἡ τελευταία αύτη διάταξη δέν ὑπῆρχε στά προηγούμενα Συντάγματα καί ἀποτελεῖ κάποιον, ἀναγκαῖον ἴσως ὑπό τίς σημερινές συνθῆκες, περιορισμόν τοῦ ἀτόμου νά ἐπικοινωνεῖ ἐλεύθερα.

§ 20. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας ἀποτελεῖ μία ἀπό τίς σπουδαιότερες ἐγγυήσεις, δτι τό κράτος δέ θά ἐπεμβαίνει στήν ἰδιωτική ζωή καί τήν συνείδηση τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας καθιερώθηκε γιά πρώτη φορά μέ τήν περίφημη «Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ

άνθρωπου και τοῦ πολίτη» πού ἐκφράζει τίς ἀρχές τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1789. Στό Σύνταγμά μας τοῦ 1975 οἱ διατάξεις γιά τήν ἐλευθερία τῆς θρησκείας περιλαμβάνονται στό κεφάλαιο περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, καί εἰδικότερα στό ἄρθρο 13.

Στή χώρα μας τό ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας δέν ἔχει τόση μεγάλη σημασία ὅσο σέ ἄλλα κράτη, γιατί στήν Ἑλλάδα ὑπάρχει μεγάλη θρησκευτική διμοιογένεια, πού αὐξήθηκε ἀκόμη περισσότερο μετά τό 1922, ὅταν ἤλθαν οἱ πρόσφυγες ἀπό τή Μικρά Ασία καί ἀποχώρησαν οἱ περισσότεροι μουσουλμάνοι ἀπό τήν Ἑλλάδα ὑστερί οὐ πάσην τήν Συνθήκη τῆς Λωζάνης τοῦ 1923. Οἱ ἐλάχιστοι ἀλλόθρησκοι εἶναι οἱ λίγοι Ἐβραῖοι πού ἀπέμειναν μετά τήν διαδική ἐξόντωσή τους ἀπό τούς χιτλερικούς στόν δ' παγκόσμιο πόλεμο καί οἱ μουσουλμάνοι στή Θράκη καί στή Δωδεκάνησο, ἐνῶ σέ διαφορετική κατηγορία ὑπάγονται οἱ Ἑλληνες καθολικοί.

Αντίθετα, σέ πολλά ἄλλα κράτη σημαντικές μερίδες τοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦνται ἀπό ἀλλοθρήσκους, ἐνῶ συχνά ὁ χριστιανικός πληθυσμός μιᾶς χώρας εἶναι διαιρεμένος σέ καθολικούς καί διαμαρτυρομένους.

Ἡ θρησκευτική ἐλευθερία στά φιλελεύθερα κράτη περιλαμβάνει: α) τήν ἀρχή δτι κάθε ἀνθρωπος μπορεῖ νά πρεσβεύει δποιοδήποτε θρησκευμα θέλει καί β) τήν ἀρχή δτι ή λατρεία κάθε γνωστῆς θρησκείας (δηλαδή οἱ ἔξωτερικές πράξεις, ὅπως οἱ λειτουργίες, λιτανεῖες, τελετές, ἀνέγερση ναῶν κλπ.) εἶναι ἐλεύθερη, ἀρκεῖ νά μήν προσάλλει τήν δημοσία τάξη καί τά χρηστά ἥθη.

Μία μόνο ἀπαγόρευση θεοπίζει τό Σύνταγμα σχετικά μέ τή θρησκεία, δτι **δέν ἐπιτρέπει τόν προσηλυτισμό** (ἄρθρο 4, παρ. 5 τοῦ Συντάγματος). ቩ ἀπαγόρευση αύτή δέν εἶναι ἀρνητη τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἀντίθετα τήν ἐπικυρώνει. ቩ προσηλυτισμός εἶναι μιά πράξη ἐντελῶς διαφορετική ἀπό τήν ἐλεύθερη προσχώρηση σέ μιάν ἄλλη θρησκεία, γιατί μέ αύτόν γίνεται προσπάθεια, μέ διάφορες πιέσεις, δία, δόλο, πλάνη, ὑποσχέσεις ἡ παροχές, νά πεισθεῖ ὁ ἄλλος ν' ἀλλάξει τή θρησκεία του καί ν' ἀσπαστεῖ τή θρησκεία αύτοῦ πού θέλει νά τόν προσηλυτίσει.

2. Τήν ἐλευθερία τῆς παιδείας

Ἡ παιδεία περιλαμβάνεται στό Σύνταγμα μαζί μέ τίς **ἀτομικές**

έλευθερίες, γιατί δικαιώματα νά μεταδώσει τίς γνώσεις του μέ τη διδασκαλία. Ή έκπαιδευση δμως είναι ταυτόχρονα και μια ύποχρέωση τοῦ κράτους, πού δφείλει νά τήν παρέχει δωρεάν σέ δλα τά Έλληνόπουλα.

α) **Η παιδεία σάν άτομική έλευθερία**, δηλαδή ή έλευθερία τοῦ άτόμου νά διδάσκει «κατ' οίκον» ή σέ ίδιωτικά σχολεῖα, έχει μεγάλη σημασία γιά τήν έλευθερη έκδηλωση τής σκέψης και τή διάδοση τῶν ίδεῶν.

Η έλευθερία τῆς διδασκαλίας ἐν τούτοις δέν ἀποκλείει τό δικαίωμα τῆς πολιτείας νά ζητᾶ εἰδική διαδικασία, π.χ. ἀδεια κρατική, γιά νά ίδρυθει ίδιωτικό έκπαιδευτήριο, και ν' ἀπαιτεῖ δρισμένα προσόντα (μόρφωση κλπ.) ἀπό αὐτούς πού θά διδάξουν ή και τέλος νά ζητᾶ ἀπό τά ίδιωτικά σχολεῖα νά συμμορφωθοῦν μέ τό πρόγραμμα τῶν δημοσίων σχολείων, ἀν έπιθυμοῦν νά άναγνωρισθοῦν τά πτυχία τους σάν ίσοτιμα μέ τά πτυχία τοῦ Δημοσίου (ἀρθρο 16, παρ. 8 τοῦ Συντάγματος).

β) **Η παιδεία σάν ύποχρέωση τοῦ κράτους** στηρίζεται στήν ἀρχή, δτι ή σημειωνή δημοκρατία, πού διασίζεται στή θέληση δλου τοῦ λαοῦ, πρέπει νά ἀποτελεῖται ἀπό πολίτες μέ τόσες γνώσεις, ώστε νά έχουν δύνατον σημειώση γιά τή συμμετοχή τους στήν κοινωνία και τίς εύθυνες τους ἀπέναντι στό κράτος. Αύτός είναι δ λόγος, γιά τόν δποίο καμιά δημοκρατία δέν έπιτρέπεται πιά νά έχει πολίτες ἀναλφαβήτους, εἴτε ἄνδρες είναι, εἴτε γυναῖκες. Τό κράτος δχι μόνο παρέχει τήν παιδεία σέ δλους, ἀλλά **ύποχρεώνει** και τά παιδιά νά φοιτήσουν στά σχολεῖα ἐπί έννεα τώρα χρόνια τουλάχιστον, δηλαδή τιμωρεῖ τούς γονεῖς πού δέ στέλνουν τά παιδιά τους στό σχολεῖο. Στή μεταβατική διάταξη τοῦ ἀρθρου 16 τοῦ Συντάγματος άναφέρεται δτι ή ύποχρέωση τοῦ κράτους νά παρέχει δωρεάν **ύποχρεωτική** έκπαιδευση ἐπί **έννέα** χρόνια σέ δλα τά Έλληνόπουλα θά δλοκληρωθεῖ μέσα σέ μά πενταετία ἀπό τότε πού ἀρχίζει νά ισχύει τό Σύνταγμα, δηλαδή ώς τό 1980. Παράλληλα δμως έχει τό κράτος τό χρέος νά δοηθεῖ οίκονομικά τόν ἀπορο μαθητή, ἔπειδή κατά μέγα μέρος ή ἀδυναμία τῶν γονέων νά στείλουν τά παιδιά τους στό σχολεῖο προέρχεται ἀπό τή φτώχεια και δχι ἀπό ὀπροθυμία ή κακή θέληση (ἀρθρο 16, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

3. Τήν ἐλευθερία τῆς τέχνης καί τῆς ἐποτήμης

Τό ἀρθρο 16, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος δορίζει ότι «ἡ τέχνη καί ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία τους εἶναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ κράτους». Μέ τῇ διάταξῃ αὐτῇ καθιορίζεται ἡ ἀρχή ότι ἡ πολιτεία ἔχει ὑποχρέωση νά συντηρεῖ δσα ἴστορικά ἔργα τέχνης βρίσκονται στὸ ἔδαφος της, ἰδρύοντας καὶ συντηρώντας μουσεῖα γιά τό σκοπό αὐτό. Τό κράτος ἐπίσης ἔχει ὑποχρέωση νά συντηρεῖ ἡ.νά ἐπιχορηγεῖ ἀνώτερα καλλιτεχνικά σχολεῖα, νά ὑποστηρίζει τή θεατρική τέχνη μέ τήν ἵδρυση κρατικοῦ θεάτρου ἡ μέ ἐπιχορηγήσεις θιάσων, πού διδάσκουν ἔργα τέχνης κλπ. Τό κράτος ἀφήνει τούς καλλιτέχνες ἐλεύθερους στήν ἔξασκηση τῆς τέχνης τους, μπορεῖ δμως νά θέσει δρια στήν ἐλευθερία αὐτή, δταν προσδάλλει τά δημόσια ἥθη.

Ἡ φροντίδα τοῦ κράτους γιά τήν ἐπιστήμη πραγματοποιεῖται μέ τήν ἵδρυση πανεπιστημάων ἡ ἄλλων ἀνωτέρων σχολῶν. Ἐπειδή ἡ ἀσκηση τῆς ἐπιστήμης εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἐπάγγελμα, τό κράτος μπορεῖ νά ζητήσει δρισμένα προσόντα ἀπό ἐκείνους πού θά τό ἀσκήσουν, δπως λ.χ. τό δίπλωμα τοῦ Πανεπιστημίου, τήν πρακτική ἔξασκηση κλπ. Ἀσχετα μ' αὐτό δμως ειδικές διατάξεις τῶν παρ. 4 καὶ 5 τοῦ ἀρθρου 16 τοῦ Συντάγματος δορίζουν πῶς παρέχεται ἡ ἀνώτατη ἐκπαίδευση ἀπό ἵδρυματα αὐτοδιοικούμενα, δηλαδή τά πανεπιστήμια, ότι τό ἀνώτερο καὶ κατώτερο διοικητικό προσωπικό εἶναι δημόσιοι λειτουργοί, ότι τό κράτος ἀσκεῖ μόνο ἐποπτεία στά ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἵδρυματα.

4. Τό δικαίωμα τοῦ πολίτη νά ἀναφέρεται στίς κρατικές ἀρχές

Τό ἀρθρο 10 τοῦ Συντάγματος δορίζει ότι «ἔκαστος ἡ πολλοὶ δμοῦ» ἔχουν τό δικαίωμα νά ἀπευθύνονται μέ ἔγγραφο πρός τίς ἀρχές οἱ δποίες εἶναι ὑποχρεωμένες ν' ἀπαντήσουν μέ τόν ἵδιο τρόπο. Τό δικαίωμα αὐτό πού δέν περιλαμβάνει μόνο τίς αἰτήσεις πρός τίς ἀρχές, ἀλλά καὶ τά παράπονα ἡ τίς διαμαρτυρίες τό ἔχουν ὅχι μόνο οἱ Ἑλληνες, ὀλλά καὶ δσοι ἔνοι εἶναι ἐγκαταστημένοι στήν Ἑλλάδα. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δφείλουν ν' ἀπαντήσουν μέ ἔγγραφο καὶ νά ἐνεργήσουν ἀνάλογα. Σήμερα δ.πολίτης ἔχει καὶ ὀλλα μέσα, γιά νά ἀμυνθεῖ ἐναντίον τῆς ἐνδεχομένης αὐθαιρεσίας τῶν δημοσίων δργάνων, δπως

είναι ή προσφυγή στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, οἱ ἐπερωτήσεις στή βουλή καὶ οἱ διαμαρτυρίες ἀπό τίς στῆλες τῶν ἐφημερίδων.

§ 21. Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

‘Η ἐλευθερία τῆς σκέψης πού θεωρεῖται δὲ ἀκρογωνιαῖος λίθος ἐνός ἐλεύθερου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἔχει οὐσιαστικά τὴν ἔκφρασή της στήν ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Αὐτή ἀποτελεῖ τῇ συνισταμένῃ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἐπειδή ἡ ὑπαρξή της καὶ μόνη ἐπιτρέπει τὴν κριτική καὶ τὴν καταδίκη κάθε παραδίσασης δλων τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν.

‘Αν παραδιασθοῦν οἱ ἄλλες ἐλευθερίες, μπορεῖ σέ πολλές περιπτώσεις τό γεγονός αὐτό νά συγκαλυφθεῖ, νά κρυφτεῖ ἢ ἔστω νά φανερωθεῖ μέ μεγάλη καθυστέρηση.

‘Αν δμως καταργηθεῖ ἡ ἐλευθεροτυπία, ὅχι μόνο θά γίνει αὐτό ἀμέσως γνωστό, ἀλλὰ ἐπί πλέον μποροῦν τώρα ἀγενόχλητα νά παραδιασθοῦν ἀπό τούς τυράννους δλες οἱ ἄλλες προσωπικές ἐλευθερίες. Κανείς δέν μπορεῖ νά διαμαρτυρηθεῖ, γιατί ἡ φωνή τῆς ἐλευθερίας ἀντηγεῖ σχεδόν πάντοτε μέσα ἀπό τούς τρόπους καὶ τά μέσα πού ἐκφράζει ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.

‘Αποτελεῖ δμως ἔνα είδος παραδοξολογίας τό δτι αὐτό πού ὁνομάζομε, ἀπό συνήθεια πλέον «ἐλευθερία τοῦ τύπου», ἔχει πάψει σήμερα νά ἀφορᾶ τὸν τύπο καὶ ἐπεκτείνεται καὶ στά νέα μαζικά μέσα καὶ τρόπους, μέ τούς δποίους ἐκφράζονται στήν ἐποχή μας οι σκέψεις.

Παλαιότερα, δταν λέγαμε τύπος, ἐννοούσαμε δέβαια τίς ἐφημερίδες, τά περιοδικά, τίς ἐπιθεωρήσεις, ἀκόμη καὶ τά βιβλία. Ἡ τεχνολογική πρόοδος πρόσθεσε τώρα καὶ νέα μέσα πού μποροῦν νά ἐνταχθοῦν στή γενική ὁνομασία «τύπος» καὶ ἵδιως σ’ αὐτό πού θά πρέπει τώρα, γιά νά κυριολεκτήσουμε, νά τό πούμε καλύτερα «ἐντυπος τύπος».

Τύπος είναι κατ’ ἀρχήν δλα τά τεχνικά, χημικά ἡ μηχανικά μέσα, μέ τά δποία ἐπιτυγχάνεται ἡ πολλαπλή ἀναπαραγωγή ἐνός κειμένου ἡ μᾶς εἰκόνας.

Πέραν αὐτοῦ δμως θά πρέπει νά ἐνταχθοῦν τώρα στήν ἐννοια τύπος καὶ τά «**ήλεκτρονικά** μέσα ἐνημερώσεως» δηλαδή τό ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόραση.

‘Η τρομακτική διάδοση τῶν δύο αὐτῶν «μαγικῶν κουτιῶν» σέ

δλόκληρο τόν κόσμο τούς έχει προσφέρει μά σχεδόν ύπερφυσική δύναμη. Τήν έφημερίδα, τό περιοδικό, τό βιβλίο, ἄν θέλεις τά ἀγοράζεις καί τά βάζεις μέσα στό σπίτι σου. Ἡ τηλεόραση καί τό φαδιόφωνο δρίσκονται ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ σέ δλα σχεδόν τά σπίτια. Τά διέπουν καί τ' ἀκούν δλα τά μέλη τῆς οἰκογένειας πού παρακολουθοῦν τά διάφορα προγράμματα. Καί ἀντίθετα πρός τά ἔντυπα πού ἐκδίδονται καί κυκλοφοροῦν δρισμένες ἡμέρες καί δρισμένες ὥρες τῆς ἡμέρας, ἡ τηλεόραση καί τό φαδιόφωνο μποροῦν νά ἐργάζονται καί νά προσφέρουν τά μηνύματά τους στόν θεατή ἢ στόν ἀκροατή δλόκληρο τό είκοσιτετράδρῳ.

Ἡ καλή ἢ ἡ κακή χρήση τους μποροῦν νά διαδραματίσουν ἀνυπολόγιστο ρόλο γιά τή διατήρηση ἢ τήν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας. Είναι γνωστό ἄλλωστε, δτι δλοι δσοι ἐπιδιώκουν νά ἀρπάξουν μέ τή δία τήν ἔξουσία καί νά διοικήσουν δικτατορικά ἔνα λαό, ἔχουν γιά πρώτο στόχο τού πραξικοπήματός τους τήν κατάληψη τῶν φαδιοφωνικῶν καί τηλεοπτικῶν σταθμῶν.

Γι' αὐτό ἡ ἐλεύθερη, ἔντιμη καί μετομένη χρήση τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας ἀπό μιά δημοκρατική κυβέρνηση ἀποτελεῖ ἀποφασιστικό στοιχεῖο τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης καί τής ἐλευθεροτυπίας εἰδικότερα.

Ἐπειδή τά «μαζικά μέσα ἐνημερώσεως» ἀνήκουν συνήθως στό κράτος ἢ, ἄν δέν ἀνήκουν, ἐλέγχονται δλοκληρωτικά ἀπό αὐτό, ἡ δύναμη τους γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη καί οἱ πιθανότητες νά γίνει κακή χρήση τους είναι πολύ μεγάλες.

Τό Σύνταγμά μας τού 1975 στό ἀρθρο 14 προστατεύει βασικά τήν ἐλευθερία τῶν ἐντύπων, ἄλλα γιά τά μαζικά μέσα ἐνημερώσεως, μιλάει σέ είδική διάταξη τό ἀρθρο 15 τού Συντάγματος. Ἐνῶ δμως γιά τόν τύπο ἀναφέρονται μέ κάθε λεπτομέρεια οἱ λίγες περιπτώσεις πού τό κράτος μπορεῖ νά πάρει καταστατικά μέτρα, γιά τό φαδιόφωνο καί τήν τηλεόραση δρίζεται δτι «αἱ προστατευτικά διὰ τὸν τύπον διατάξεις δὲν ἐφαρμόζονται» στά μέσα αὐτά τῆς δημοσιότητας. Εἰδικότερα ἀναφέρεται στό ἀρθρο 15, παρ. 2: «ἡ φαδιοφωνία καί ἡ τηλεόρασης τελοῦν ὑπὸ τὸν ἀμεσον ἐλεγχον τού Κράτους, σκοποῦν δὲ εἰς τήν ἀντικειμενικήν καί ἐπ' δροις μετάδοσιν πληροφοριῶν καί εἰδήσεων». Αύτη είναι ἡ μόνη ἐγγύηση πού ἔχουν δσοι ἀντιπολιτεύονται τήν Κυβέρνηση πού ἐλέγχει τό E IPT, γιά νά μποροῦν νά μεταδόσουν καί αὐτοί τίς ἀπόψεις τους γιά κάθε ἐπίκαιο φέμα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς

ή τά έκλογικά τους προγράμματα στίς παραμονές των βουλευτικῶν ἡ δημοτικῶν έκλογῶν.

“Οσο γιά τόν Τύπο, ύπαρχει ἐκτός ἀπό τό Σύνταγμα καί εἰδικός νόμος περὶ τύπου πού προστατεύει τήν ἐλευθεροτυπία καί δοῖζει τίς ἐλάχιστες καί αὐστηρά περιορισμένες περιπτώσεις πού ἐπιτρέπεται στό κράτος νά διατάξει **καταστατικά** μέτρα κατά τοῦ τύπου καί προβλέπει τόν τρόπο πού θά κριθοῦν, ἀπό εἰδικά δικαστήρια.

Τό σοβαρότερο καταστατικό μέτρο είναι ἡ **κατάσχεση** τῆς ἐφημερίδας πού γίνεται μόνο μέ παραγγελία τοῦ εἰσαγγελέα καί σέ πολὺ εἰδικές περιπτώσεις πού ἀναφέρονται **περιοριστικά** στό ἀριθμὸ 14 παρ. 3 τοῦ Συντάγματος. Αὐτές είναι: α) ὅταν τό δημοσίευμα προσβάλλει τή χριστιανική ἡ κάθε ἄλλη γνωστή θρησκεία, β) ὅταν προσβάλλει τό πρόσωπο τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, γ) ὅταν τό δημοσίευμα είναι ἄσεμνο καί προσβάλλει «καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδῶ». Στήν περίπτωση αὐτή τό Σύνταγμα ἀφησε περισσότερη ἐλευθερία στόν νόμο νά ρυθμίζει καί νά καθορίζει τά μέτρα καί τήν περιστολή τῆς ἄσεμνης φιλολογίας. Ὁ νόμος πού ψηφίσθηκε πάνω στό θέμα αὐτό ἀκολουθεῖ τή διεθνή σύμβαση τῆς Γενεύης γιά τήν καταπολέμηση τῶν ἀσέμνων δημοσιευμάτων, πού ἔχει ὑπογράψει καί ἡ Ἑλλάδα, δ) Μπορεῖ ἐπίσης νά ἐπιτραπεῖ ἡ κατάσχεση, ὅταν ἔνα ἔντυπο **δημοσιεύει** πληροφορίες γιά τή σύνθεση τοῦ ἔξοπλισμοῦ καί τήν διάταξη τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἡ τήν δχύρωση τῆς χώρας. Τέλος ε) μπορεῖ νά κατασχεθεῖ μά ἐφημερίδα, «ὅταν τό δημοσίευμα σκοπῇ εἰς τήν διαίταν ἀνατροπήν τοῦ πολιτεύματος ἡ στρέφεται κατά τῆς ἀκεραιότητας τῆς χώρας.»

Τά **ἀδικήματα τοῦ τύπου**. Ἡ ἑλληνική νομοθεσία περὶ τύπου ὑπάρχει ἥδη ἀπό τό 1837, ἔχει δμως μεταρρυθμιστεῖ πολλές φορές ἀπό τότε. Ὁ νόμος πού ἰσχύει σήμερα δοῖζει ὅτι τιμωροῦνται δσοι χρησιμοποιοῦν τόν τύπο, γιά νά διεγέρουν ἄλλους, ὥστε νά διαπράξουν κακουργήματα καί πλημμελήματα ἡ νά μήν πειθαρχήσουν, γενικά, στούς νόμους ἡ δσοι προτρέπουν τούς πολίτες νά μήν παρουσιασθοῦν, ὅταν κληθοῦν ὑπό τά δπλα, ἡ τούς στρατιώτες νά παραδοῦν τίς στρατιωτικές τους ὑποχρεώσεις. Ἐπίσης τιμωροῦνται δσοι δημοσιεύουν ψεύτικες εἰδήσεις πού μποροῦν νά ἐμβάλουν σέ ἀνησυχία τούς πολίτες, νά κλονίσουν τό θενικό νόμισμα (τή δραχμή), δσοι ἔξυδροζουν ἡ δυσφημοῦν τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ἡ τή Βουλή καί δσοι ἔξ-

υνδρίζουν ή χλευάζουν τούς άρχηγούς ή ἀντιπροσώπους τῶν ξένων κρατῶν. Ἡ δίωξη τοῦ τύπου γίνεται πάντοτε ὑστερός ἀπό ἐντολή τοῦ εἰσαγγελέα καὶ οἱ ποινές πού προβλέπονται εἶναι αὐστηρότατες.

Ο νόμος, ἐκτός ἀπό τὰ πάρα πάνω ἀδικήματα, τιμωρεῖ καὶ δσους δυσφημίζουν, ἔξυνδρίζουν η συκοφαντοῦν δποιονδήποτε πολίτη. Ἐπίσης καὶ τά ἄσεμνα δημοσιεύματα η εἰκόνες μποροῦν νά ἐπιφέρουν, ἐκτός ἀπό τήν κατάσχεση πού προβλέπει τό Σύνταγμα, καὶ ποινές χρηματικές καὶ φυλακίσεις γιά τούς ἐκδότες τῶν ἐφημερίδων.

Τά ἀδικήματα τοῦ τύπου πού ἀφοροῦν στό **δημόσιο θίο** η δρι- σμένα δημόσια πρόσωπα θεωροῦνται αὐτόφωρα καὶ δικάζονται ἀπό εἰδικά δικαστήρια. Τά ἀδικήματα πού ἀφοροῦν στήν ίδιωτική ζωή δημοσίων η μή δημοσίων προσώπων, ὅπως η ἔξυνδριση η η συκοφαντία, δικάζονται ἀπό τά τακτικά δικαστήρια.

Ἐπανορθώσεις. Ὅπως προστατεύεται δ τύπος ἀπό τίς τυχόν παρεκτροπές τοῦ κράτους, ἔτσι πρέπει καὶ δ ἰδιώτης νά προστατεύεται ἀντίστοιχα ἀπό τίς παρεκτροπές τοῦ τύπου. Γι' αὐτόν τό λόγο, ἐκτός ἀπό τήν ποινή πού καθορίζει δ νόμος, παρέχεται καὶ μιά ἄλλη σπουδαία προστασία στόν πολίτη ἐκεῖνον πού θίγεται ἀπό ἓνα δημοσίευμα, καὶ αὐτή εἶναι τό **δικαίωμα νά ἀπαντήσει**. Ἀν μιά ἐφημερίδα ἀναγράψει εἰδήσεις πού θίγουν, π.χ. ἔνα δημόσιο ὑπάλληλο, εἶναι ὑποχρεωμένη νά δημοσιεύσει τό ταχύτερο τήν ἀπάντηση τοῦ ὑπαλλήλου η τῆς ἀδομδίας ὑπηρεσίας «εἰς τήν αὐτήν θέσιν καὶ μέ τά αὐτά τυπογραφικά στοιχεῖα». Ἡ ὑποχρέωση αὐτή ὑπάρχει καὶ δταν η ἐφημερίδα θίξει ἔναν ίδιωτη. Ἀν αὐτός ἔχει πεθάνει, δφείλει νά δημοσιεύσει τήν ἀπάντηση τῶν συγγενῶν του. Ἡ ἐφημερίδα πού ἀρνεῖται νά δημοσιεύσει τά κείμενα αὐτά τιμωρεῖται μέ μεγάλη χρηματική ποινή.

Ο κινηματογράφος, η φωτογραφία, η φαδιοφωνία καὶ ἄλλα ἀνάλογα μέσα πού μεταδίδουν εἰδήσεις δέ θεωροῦνται τύπος καὶ σ' αὐτά ἐπιτρέπεται η προληπτική λογοκρισία. Ἐπίσης στά δημόσια θεάματα, δηλαδή τό θέατρο, η λογοκρισία ἐπιτρέπεται. Γιά τόν κινηματογράφο, εἰδικότερα, ὑπάρχει ὑπηρεσία λογοκρισίας τῶν ταινιῶν, πού κρίνει ποιές ταινίες εἶναι κατάλληλες η ἀκατάλληλες γιά ἀνηλίκους καὶ ποιές ταινίες πρέπει ν' ἀπαγορευθοῦν ἐντελῶς.

§ 22. ΠΟΤΕ ΑΝΑΣΤΕΛΛΟΝΤΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Ολες οι ἀτομικές ἐλευθερίες πού ἀπαριθμήσαμε ἴσχυουν καὶ προ-

στατεύονται σέ κάθε περίπτωση. Έγγυητής τους είναι τά δικαστήρια. Μπορεῖ κατά καιρούς νά δημιουργηθοῦν έντελως έξαιρετικές περιστάσεις, πού ή απεριόριστη χρήση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν μπορεῖ νά βλάψει τά γενικότερα συμφέροντα τῆς πολιτείας. Γ' αύτό το Σύνταγμα (ἀρθρο 48) ἔχει προβλέψει σ' αὐτές τίς περιπτώσεις τήν προσωρινή ἀναστολή τῶν ἐλευθεριῶν, ώστου παρέλθει ή ἀνωμαλία πού προκάλεσε τό ἔκτακτο αύτό μέτρο. Ή ἀναστολή τῶν ἐλευθεριῶν γίνεται, ὅταν κηρυχθεῖ ή «κατάσταση πολιορκίας», ή ὅπως λέγεται συνήθως, μέ τόν στρατιωτικό νόμο. Μέ τήν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου είναι δυνατόν ν' ἀνασταλοῦν δλες ή μόνο δρισμένες ἀπό τίς διατάξεις μερικῶν διασικῶν ἀρθρων τοῦ Συντάγματος, καί εἰδικότερα:

α) **τοῦ ἄρθρου 5**, παρ. 4, πού ἔξασφαλίζει ἐλευθερία κινήσεως τοῦ ἀτόμου. Μετά τήν ἀναστολή τοῦ ἀρθρου αύτοῦ μποροῦν ν' ἀπαγορευθοῦν ταξίδια Ἑλλήνων στό ἔξωτερικό ή εἰσοδος στήν χώρα Ἑλλήνων πού ἔχονται ἀπό τό ἔξωτερικό.

β) **τοῦ ἄρθρου 6**, πού ἔξασφαλίζει τή **σωματική** ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Μπορεῖ δηλαδή νά συλληφθοῦν καί νά προφύλακισθοῦν ἀτομα χωρίς δικαστικό ἔνταλμα. Οἱ προθεσμίες γιά τήν προσαγωγή στόν ἀνακριτή δέν ἴσχουν.

γ) **τῶν ἄρθρων 11 καί 12**, πού ἔξασφαλίζουν τήν ἐλευθερία «τοῦ συνέρχεσθαι καί συνεταιρίζεσθαι». Ή πολιτείας ἔχει σέ περίπτωση στρατιωτικοῦ νόμου τό δικαίωμα νά ἀπαγορεύσει τίς δημόσιες συναθροίσεις ή νά διαλύσει πολιτικούς ή ἄλλους συλλόγους χωρίς δικαστική ἀπόφαση.

δ) **τοῦ ἄρθρου 19**, πού κατοχυρώνει τό **«ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν»**. Στίς ἔξαιρετικές αὐτές περιπτώσεις τό κράτος, χρησιμοποιώντας ειδικούς ὑπαλλήλους λογοκρισίας, ἀποσφραγίζει τίς ἰδιωτικές ἐπιστολές καί κατακρατεῖ δσες περιέχουν ειδήσεις, πού θά μποροῦσαν νά ζημιώσουν τίς κρατικές ὑποθέσεις, ή διαγράφει τό ἐπιλήψιμο μέρος τῆς ἐπιστολῆς.

ε) **τοῦ ἄρθρου 14**, πού κατοχυρώνει τήν **ἐλευθερία τοῦ τύπου**. Ή ἀναστολή τοῦ ἀρθρου αύτοῦ ἔχει πολύ μεγάλη σημασία καί γίνεται ἀμέσως αἰσθητή, γιατί λογοκρίνονται οἱ ἐφημερίδες καί ἀπαγορεύεται νά δημοσιευθεῖ δποιαδήποτε είδηση, ἀν δέν τήν ἐγκρίνει ή ὑπηρεσία

λογοκρισίας.⁷ Επίσης μπορεῖ νά κατασχθεῖ όποιοδήποτε έντυπο, χωρίς δικαστικές διατυπώσεις, καί γιά άλλους λόγους, έκτός από έκεινους πού άναφέρει τό Σύνταγμα στό άρθρο 14.

στ) τοῦ ἄρθρου 9, πού δογζεῖ δτι τό ἀσυλο τῆς κατοικίας είναι ἀπαραδίαστο. "Οταν ίσχύει δ στρατιωτικός νόμος, ἐπιτρέπεται ή «κατ' οίκον ἔρευνα» όποτεδήποτε καί γιά δποιοδήποτε λόγο.

ζ) τέλος τῶν ἄρθρων 96, παρ. 4 καί 97, πού ἔξασφαλίζουν τήν κανονική λειτουργία τῶν τακτικῶν δικαστηρίων. Μέ τήν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ Νόμου, τά πολιτικά ἀδικήματα, καθώς καί τά ἀδικήματα τοῦ τύπου, δέν ὑπάγονται, δπως γίνεται συνήθως, στά τακτικά δικαστήρια, ἀλλά σέ ἔκτακτα στρατοδικεῖα, πού συγκροτοῦνται ἐπιτηδες καί λειτουργοῦν μόνο, ἐφ' δσον διαρκεῖ ή κατάσταση πολιορκίας.

Ἐπειδή ή κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου είναι ἔνα θέμα πολύ σοβαρό καί μπορεῖ νά ἔχει δυσάρεστες συνέπειες, τό Σύνταγμα (άρθρο 48) θέλησε νά προστατεύσει, δσο τό δυνατόν περισσότερο, τίς ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι' αύτό ἐπιτρέπει νά κηρυχτεῖ ή χώρα σέ κατάσταση πολιορκίας μόνο στίς ἀκόλουθες περιπτώσεις: α) σέ περίπτωση πολέμου ή ἐπιστρατεύσεως ἔξαιτίας ἔξωτερικῶν κινδύνων, β) σέ περίπτωση πού ή δημοσία τάξη καί ή ἀσφάλεια τῆς χώρα ἔχουν διαταραχτεῖ ή ἀπειλοῦνται φανερά ἀπό ἔσωτεροικούς κινδύνους. Σέ κάθε ἄλλη περίπτωση ή κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου είναι ἀντισυνταγματική.⁸ Άλλα καί αύτη ή κήρυξη του δέν μπορεῖ νά γίνει αὐθαίρετα ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀλλά μόνο μέ δρισμένους περιορισμούς.

"Ο στρατιωτικός νόμος δέν μπορεῖ νά διατηρηθεῖ γιά πολύν καιοῦ Γι' αύτό τό Σύνταγμα προβλέπει δτι, δ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας α) δέν μπορεῖ νά τροποποιήσει τόν στρατιωτικό νόμο κατά τή διό ψεια τῆς ἐφαρμογῆς του, β) πρέπει, δσο διαρκεῖ δ στρατιωτικός νόμος, νά φοροντίζει γιά δσο τό δυνατόν γρηγορώτερη ἀποκατάσταση τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

Ἐφ' δσον δ στρατιωτικός νόμος κηρύχθηκε, γιατί ἀρχισε δ πόλεμος ή ἔγινε ἐπιστράτευση, αἱρεται ἀμέσως, μόλις παύσει δ πόλεμος ή γίνει ή ἀποστράτευση. Σέ κάθε ἄλλη περίπτωση δ στρατιωτικός νόμος αἱρεται αὐτοδικαίως 30 ήμέρες ἀφ' δτου κηρύχθηκε, έκτός ἀν συνέλθει στό μεταξύ ή Βουλή καί ἐπιτρέψει μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς νά παραταθεῖ ή ίσχύς του. Ή Βουλή συγκαλεῖται ἀκόμη κι

δν έχει διαλυθεῖ. Τό κύριο χαρακτηριστικό στήν κατάσταση πολιορκίας είναι ότι ή φροντίδα, γιά την άσφαλεια της χώρας, πού σέ δμαλές περιστάσεις άνήκει στίς διοικητικές ἀρχές, ἀσκεῖται ἀπό τίς **στρατιωτικές**, οἱ δοποῖς δμῶς μποροῦν νά χρησιμοποιήσουν καί τήν ἀστυνομία καί τή χωροφυλακή, γιά νά τηρήσουν τήν τάξη στό ἔξωτερικό τῆς χώρας.

§ 23. Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Πρέπει νά ἔξεταστε χωριστά, παρ' δλο πού ρυθμίζεται ἀπό τό Σύνταγμα μαζί μέ τίς βασικές ἀτομικές ἐλευθερίες. Τό ἄρθρο 17, δορίζει: «*Ἡ ἰδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς δμῶς δικαιώματα δέν δύνανται νά ἀσκοῦνται εἰς δάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος... Οὐδέποτε στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας του εἰμὴ διὰ δημοσίαν ὡφέλειαν... πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως»». Αὐτό δείχνει τή σημασία καί τή σοβαρότητα πού ἀποδίδει τό πολίτευμα μας στό ζήτημα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καί τής προστασία της ἀπό τό κράτος.*

Παλαιότερα ἔδιναν πολύ μεγαλύτερη σημασία καί ἀξία στήν προστασία τῆς ἰδιοκτησίας, πού τή θεωροῦσαν μάλιστα «*ἴερή καὶ ἀπαρδίαστη*».

Ο τρόπος μέ τόν δποῖο ἀντιμετωπίζει κάθε κράτος μέ τό Σύνταγμά του, καθώς καί μέ ἄλλους βασικούς νόμους, τό θέμα τῆς ἰδιοκτησίας ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιατί ἀπό τήν διατύπωση τῶν σχετικῶν ἀρθρῶν ἔχει ωριμάζει ἡ κοινωνική μορφή τοῦ πολιτεύματος δηλαδή ἀν αὐτό είναι ἀστικό ἡ σοσιαλιστικό. Πραγματικά, στά σοσιαλιστικά καί κομμουνιστικά καθεστώτα ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία, δχι μόνον δέν προστατεύεται, ἀλλά οὕτε κάν ἀναγνωρίζεται, γιατί θεωρεῖται πώς είναι τό κύριο στοιχεῖο τῆς ἀνισότητας στήν κοινωνία.

Οι ἰδέες περὶ τῆς ἰδιοκτησίας σημείωσαν μεγάλη ἔξελιξη καί ἄλλαξαν σημαντικά μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων καί τώρα πιά ἀπό τίς παλαιές ἀρχές γιά τήν προστασία τῆς ἰδιοκτησίας πολύ λίγες είναι ἔκεινες πού διατηροῦνται.

Σήμερα ὑπερισχύει ἡ θεωρία ὅτι ἡ ἰδιοκτησία δέν είναι μόνο δικαίωμα, ἀλλά ὅτι είναι ταυτόχρονα καί κοινωνική λειτουργία καί δτι γεννᾶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἰδιοκτήτη ἀπέναντι τοῦ συνόλου. Αὐτή τήν

ἀρχή θεσπίζει καί τό Σύνταγμα τοῦ 1975 μέ τήν παράγραφο 1 τοῦ ἀρθρου 17 πού ἀναφέρομε πιό πάνω. 'Ο ἴδιοκτήτης δηλαδή ἀναγνωρίζεται ἀπό τήν κοινωνία καί προστατεύεται ὅχι μόνο γιατί ἔχει φυσικό δικαίωμα, ἀλλά γιατί, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, εἶναι χρήσιμο στήν κοινωνία νά ὑπάρχουν ἴδιοκτῆτες, ὑπό τόν ὅρο βέβαια νά ἐκμεταλλεύονται τήν περιουσία τους μέ τέτοιον τρόπο, ὥστε νά ὠφελεῖ καί αὐτούς ἀλλά καί τό σύνολο.

'Ετοι ἔξελίχθηκαν οἱ ἀντιλήψεις γιά τήν ἴδιοκτησία, ὥστε νά μή θεωρεῖται πιά δικαίωμα «ἰερόν καί ἀπαραδίαστον» καί νά μεταβληθεῖ ἡ στάση τοῦ κράτους ἀπέναντι της. Σάν παράδειγμα ἀναφέρομε δτι στίς ἀρχές τοῦ 20ου αιώνα παρουσιάσθηκε ἡ ἀνάγκη ν' ἀπαλλοτριώθοιν στήν 'Ἐλλάδα τά μεγάλα ἀγροκτήματα, ἰδίως τῆς Θεσσαλίας, γιά ν' ἀποκατασταθοῦν ὡς μικροκαλλιεργητές οἱ ἀκτήμονες ἀγρότες (κολίγοι). 'Επειδή δμως τό Σύνταγμα δέν ἐπιτρέπε τήν ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση παρά μόνο γιά **«δημόσια ἀνάγκη»** καί ἡ ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν δέ θεωρήθηκε ἀπό τά δικαστήρια δημοσία ἀνάγκη, μεταρρυθμίσθηκε τό 1911 τό Σύνταγμα τοῦ 1864 καί ἡ λέξη δημοσία **ἀνάγκη** ἀντικαταστάθηκε μέ τόν ὅρο δημοσία **ἀφέλεια**. 'Η ιερότητα δηλαδή τῆς ἴδιοκτησία ὑποχώρησε γιά χάρη τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύει δτι τό δικαίωμα τῆς ἴδιοκτησίας ὑπάρχει καί γιά τό σύνολο καί ὅχι μόνο γιά τόν ἴδιοκτήτη. 'Οσο προχωρεῖ ἡ ἔξέλιξη, τόσο περισσότερο πλαταίνει ἡ ἔννοια τῆς «δημοσίας ἀφέλειας», γιά τήν δποία ἐπιτρέπεται νά στερηθοῦν τά ἀτομα ἀπό τήν ἴδιοκτησία τους. 'Ετοι σήμερα θεωρεῖται δημοσία ἀφέλεια, ὅχι μόνον ἡ ἀποκατάσταση ἀκτημόνων, ἀλλά καί ἡ ἐγκατάσταση προσφύγων, οἱ λαϊκές κατοικίες, τά ἐργοστάσια, τά σχολεῖα, οἱ τουριστικές ἐγκαταστάσεις κ.λ.π. καί γίνονται κάθε μέρα ἀπαλλοτριώσεις γιά τούς σκοπούς αὐτούς.

Στήν **'Ελλάδα** σήμερα προστατεύεται ἡ ἴδιοκτησία τῶν 'Ἐλλήνων καί τῶν ξένων ἔξ ἴσουν. 'Απαλλοτρίωση ἐπιτρέπεται «διά δημοσίαν ὀφέλειαν, δτε καί ὅπως ὁ νόμος δοίζει».

Αποζημιώσεις. Τό κράτος δέν μπορεῖ ν' ἀπαλλοτριώσει ἀκίνητο ἦ κινητό κτῆμα ἐνός ἴδιωτη, χωρίς νά τόν ἀποζημιώσει. 'Η ἀποζημίωση δέν προσδιορίζεται αὐθαίρετα ἀπό τήν κυβέρνηση, ἀλλά ἀπό τά **τακτικά** δικαστήρια.

Μέ ἴδιαίτερες διατάξεις τοῦ ἀρθρου 18 τοῦ Συντάγματος ωθηθεί-

ται ή ίδιοκτησία γιά τίς ιαματικές πηγές, τούς ἀρχαιολογικούς θησαυρούς και τά τρεχούμενα ή ύπόγεια νερά και γενικά τόν ύπόγειο πλούτο. Μπορεῖ μέ νόμο νά δριστεῖ, λ.χ. ότι δέν ἀναγνωρίζεται ίδιωτική ίδιοκτησία πάνω στά ἀγαθά αὐτά, και δτι, δταν ἀνευρίσκονται, ἀνήκουν στό κράτος, χωρίς ν' ἀποζημωθεῖ δι ίδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους.

Εἰδικά, ἐπίσης, προβλέπεται και δ περιορισμός τῆς ίδιοκτησίας σέ περίπτωση ἐπιδημίας ή γενικότερα δταν κινδυνεύει δημοσία ύγεια. "Ετοι, π.χ. μπορεῖ ν' ἀπαγορευτεῖ ή κατασκευή βόθρων, δπου ύπάρχουν πηγάδια ή νά μή λειτουργοῦν δουστάσια, σφαγεῖα ή βυρσοδεψία σέ πολυκατοικημένες περιοχές.

Πνευματική ίδιοκτησία. Ἐκτός δπό τήν υλική ίδιοκτησία, πού είναι ἀκίνητη (ἀγροτικά ή ἀστικά κτήματα) ή κινητή (πράγματα, ἐμπορεύματα, αὐτοκίνητα, ἀμάξια, ζῶα και ἄλλα) ύπάρχει και ή **πνευματική** ίδιοκτησία. Αύτή είναι τό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου πάνω στά προϊόντα τῆς πνευματικής του ἐργασίας, δπως είναι τά ἔργα ἐνός συγγραφέα, οί συνθέσεις ἐνός μουσουργοῦ, οί τεχνικές ἐφευρέσεις κ.λ.π.

Ἡ πνευματική ίδιοκτησία δέν προστατεύεται εἰδικά δπό τό Σύνταγμα, ἀλλά μόνο δπό τή νομοθεσία ἔτοι, ὥστε νά μήν μπορεῖ ἄλλος νά τυπώσει ή νά χρησιμοποιήσει τά πνευματικά ἔργα χωρίς τήν ἄδεια ἐκείνων πού τά δημιουργησαν.

"Ολα σχεδόν τά κράτη ἔχουν, μέ νεώτερους νόμους, παραδεχθεῖ τήν ἀρχή αὐτή και προστατεύουν τά προϊόντα τῆς πνευματικής ἐργασίας ἐντός τοῦ κράτους, δπου δημουργήθηκαν. ቩ πνευματική ἐργασία προστατεύεται και ἔξω δπό τά σύνορα τῆς χώρας μέ εἰδικές διεθνεῖς συμβάσεις.

Τό δικαίωμα τοῦ συγγραφέα γιά τήν ἀποκλειστική ἐκμετάλλευση τῶν ἔργων του ἐκφράζεται σέ δλον τόν κόσμο μέ τήν ἀγγλική λέξη **κόπτυραϊτ (copyright).** Ἐπίσης τό δικαίωμα τοῦ ἐφευρέτη, μπορεῖ, μέ αἴτησή του, νά προστατευθεῖ μέ εἰδικό δίπλωμα εύρεσιτεχνίας (πατέντο), πού είναι δυνατόν νά ἀναγνωριστεῖ και ἀπό ἄλλα κράτη.

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ, ΣΩΜΑΤΕΙΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Τά ἀρθρα 11 και 12 τοῦ Συντάγματος περιέχουν δύο δπό τίς πιό ἀξιόλογες ἀτομικές ἐλευθερίες: «τήν ἐλευθερία τοῦ συνέργεος και

τήν ἐλευθερία τοῦ συννεταιρίζεσθαι». Τά δικαιώματα αὐτά ἀνήκουν δχι μόνο στούς Ἔλληνες, ἀλλά καὶ στοὺς ἔνοντας, οἱ ἐγγυήσεις ὅμως πού παρέχει τὸ Σύνταγμα ἰσχύοντα διασικά μόνο γιά τοὺς Ἔλληνες.

§ 24. ΟΙ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ

Τό «δικαίωμα τοῦ συνέργεσθαι» εἶναι ἡ ἐλευθερία πού ἔχει ὁ πολίτης νά πραγματοποιεῖ πολιτικές συγκεντρώσεις, διαδηλώσεις, διαλέξεις ἢ ἄλλες συναθροίσεις. Τό ἄτομο δέβαια πρέπει νά διατηρεῖ τήν προσωπικότητά του, ἀλλά ἡ σημερινή μορφή τῆς ζωῆς ἀπαιτεῖ μερικές φορές τήν **ὅμαδική** ἐνέργεια γιά τήν ἐπιτυχία δποιουδήποτε σκοπού. Δέν ἀρκεῖ νά ἐκδηλώσει ὁ πολίτης **μόνος του** τά φρονήματά του ἢ τήν ἴδεολογία του. Ἡ ἐκδήλωση αὐτή συχνά ἀποκτά σημασία καὶ διαρύτητα, ὅταν γίνεται ἀπό **ὅμαδες** ἀτόμων, πού μποροῦν νά εἶναι προσωρινές, τυχαῖες ἢ συμπτωματικές, ὅπως οἱ διαδηλώσεις καὶ συναθροίσεις, ἢ διαιρείας καὶ μόνιμες, ὅπως τά σωματεῖα.

Τό Σύνταγμα προστατεύει τή συγκρότηση τῶν ὅμαδων αὐτῶν καὶ μέ τίς δύο μορφές. Μέ τό ἄρθρο 11 δίνει τό δικαίωμα στούς Ἔλληνες νά συνέρχονται ἀλλά πάντοτε «ἡσύχως καὶ ἀδρόλως» γιά νά μή κινδυνεύει τό δημοκρατικό πολίτευμα. Μόνο στίς δημόσιες συναθροίσεις πού γίνονται στό ὑπαίθρο ἔχει δικαίωμα νά παρευρίσκεται ἡ ἀστυνομία. Οἱ συναθροίσεις στό ὑπαίθρο μποροῦν νά ἀπαγορεύονται, ἀν ἀπό αὐτές προκύπτει κίνδυνος γιά τή δημόσια ἀσφάλεια. Ἡ σχετική ἀπαγόρευση τῆς Ἀστυνομίας πρέπει πάντοτε νά ἀναγράψει τήν αἰτιολογία τῆς.

Οἱ συναθροίσεις διαιροῦνται σέ **ἰδιωτικές** καὶ **δημόσιες**.

Ίδιωτικές εἶναι οἱ συναθροίσεις, ὅταν σ' αὐτές μποροῦν νά μετέχουν μόνο δρισμένα ἄτομα, μέ προσωπικές προσκλήσεις. Ὁ χῶρος, ὅπου γίνονται οἱ συναθροίσεις αὐτές, μπορεῖ νά εἶναι Ἰδιωτική κατοικία ἢ δημόσιος τόπος (π.χ. θέατρο) ἢ ὑπαίθριος περιτοιχισμένος χῶρος, πού ὅμως κατά τήν ὥρα πού γίνεται ἡ συγκέντρωση δέν εἶναι προσιτός σέ ὅλον τόν κόσμο. Σ' αὐτές τίς συγκεντρώσεις ἡ Ἀστυνομία δέν ᔭχει δικαίωμα νά παρευρίσκεται, οὔτε νά τίς ἀπαγορεύσει ἐκ τῶν προτέρων.

Οἱ δημόσιες συναθροίσεις, ἀντίθετα, εἶναι προσιτές σέ ὅλους, ἔστω καὶ ἀν εἰσπράττεται εἰσιτήριο στήν εἴσοδο. Μόνο γιά τίς ὑπαίθριες συναθροίσεις, π.χ. τίς προεκλογικές, χρειάζεται προηγούμενη ἄδεια

τῆς ἀστυνομίας. ⁵ Υπάρχουν περιπτώσεις πού ἡ ἄδεια δέ δίνεται, ὅταν ὑπάρχει φόδος ὅτι ἀπό τή συνάθροιστη θά διασαλευτεῖ ἡ δημόσια ἀσφάλεια ἡ ἀν σέ δοισμένη περιοχή, π.χ. ἀγροτική, «ἀπειλήται σο-βαρά ἡ διαταραχή τῆς κοινωνικο - οἰκονομικῆς ζωῆς» (ἄρθρο 11 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

‘Υπαίθριες συναθροίσεις εἶναι ἐκεῖνες, πού γίνονται σέ χῶρο **μή περιστοιχισμένο**, ἔστω καὶ ἀν εἶναι σκεπασμένος. “Ολες οι συναθροί-σεις αὐτές πρέπει νά ἐπιδιώκουν σκοπούς **νόμιμους**.

§ 25. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ «ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ»

Στή σημερινή κοινωνία, ὅπου κάθε σοβαρή ἐκδήλωση τῆς ζωῆς ἔχει ἀποκτήσει συλλογικό χαρακτῆρα καὶ ὅπου διοίκησης μόνος δέν εἶναι σέ θέση νά ὑπερασπίσει τά συμφέροντά του, εἴτε ἐπαγγελματικά, εἶναι, εἴτε κοινωνικά ἡ πολιτικά, ἡ «ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι» εἶναι, φυσικά, ἡ σπουδαιότερη ἀπ' δλες τίς ἐλευθερίες τοῦ ἀτόμου.

‘Η ἐλευθερία αὐτή καθιερώθηκε στήν Ἑλλάδα ἀρκετά ἀργά, μόλις μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1864. Οι Ἐθνοσυνελεύσεις πού ἔγιναν ἀπό τό 1911 καὶ ὑστερα είχαν ὑπ' ὅψη τους, ὅχι μόνο τίς πολιτικές δραγανώσεις, ἀλλά καὶ τά ἐπαγγελματικά σωματεῖα καὶ ιδίως τά ἐργατικά, πού στό μεταξύ είχαν ἀναπτυχθεῖ καὶ στήν Ἑλλάδα, ὅπως σέ δλον τόν κόσμο. Στό σημερινό Σύνταγμά μας ἡ ἐλευθερία αὐτή κατοχυρώνεται μέ τό ἀρθρο 12. ⁶ Αντίθετα μέ τά προηγούμενα, τό Σύνταγμα τοῦ 1975 δέν ἀναφέρει τή λέξη «συνεταιρίζεσθαι», ἀλλά τό «δικαίωμα τῶν Ἑλλήνων νά συνιστοῦν ἐνώσεις καὶ σωματεῖα».

Τό δικαίωμα αὐτό περιλαμβάνει δύο κυρίως σημεῖα: ὅτι **δέν** ἀπαι-τεῖται κυβερνητική ἄδεια, γιά νά συσταθεῖ ἔνα σωματεῖο καὶ ὅτι ἡ κυβερνητική **δέν** ἔχει δικαίωμα νά διαλύσει αὐθαίρετα ἔνα σωματεῖο παρά μόνο γιά παράδαση τῶν νόμων, ἀλλά καὶ τότε ἡ αἵτηση τοῦ εἰσαγγελέα γιά τή διάλυση τοῦ σωματείου ὑποβάλλεται στά **τακτικά δικαστήρια**, πού ἔξετάζουν ἀν εἶναι βάσιμοι οι λόγοι γιά τούς δποί-ους ζητεῖται ἡ διάλυση, πρίν ἐκδώσουν τή σχετική ἀπόφαση.

Οι ἐνώσεις, τίς δποίες ἐννοεῖ τό Σύνταγμα, εἶναι ἐκεῖνες πού ἐπι-διώκουν σκοπούς **μή κερδοσκοπικούς**. Δέν ἔχει σημασία ποιός εἶναι ὁ τίτλος τους καὶ ἀς λέγονται σύνδεσμος, σύλλογος, ἑταιρία, ἐνωση ἡ σωματεῖο. Οι σκοποί τους μπορεῖ νά εἶναι πολιτικοί, ἐκπαιδευτικοί,

καλλιτεχνικοί κ.λ.π. Οἱ κερδοσκοπικοὶ συνεταιρισμοὶ, καθώς καὶ οἱ ἐμπορικές ἔταιρεῖς δέν ἔχουν προστασία ἀπό τὸ Σύνταγμα. Γι' αὐτό ὁ νόμος μπορεῖ νάθεωρήσει ἀπαραίτητη τήν κυριερητική ἄδεια για τή συγκρότηση κάθε εἰδούς ἐμπορικῶν ἔταιρειῶν καὶ ἐπίσης νά προσβλέπει πῶς εἶναι δυνατόν νά διαλυθοῦν μέ διοικητική πράξη, ἐνῶ δέν μπορεῖ νά κάνει τό ἴδιο γιά τά σωματεῖα.

1. Τί εἶναι σωματεῖο;

Σύμφωνα μέ τόν ἀστικό κώδικα, τό διασικό δηλαδή Νόμο πού όνθιμίζει τίς ἴδιωτικές σχέσεις, σωματεῖο εἶναι «ἡ ἔνωσις εἴκοσι τουλάχιστον προσώπων, τά δποῖα συγκεντρώνουν κατά τρόπον διαρκῆ τάς γνώσεις ἢ τάς ἐνεργείας των, χωρίς νά ἐπιδιώκουν τήν κερδοσκοπίαν».

—Χρειάζονται λοιπόν, τό λιγότερο εἴκοσι πρόσωπα, γιά νά συσταθεῖ ἔνα σωματεῖο. Στό ωμαϊκό δίκαιο ἀρκοῦσαν τρία (tres faciunt collegium) · ἡ συνεισφορά τῶν μελῶν, ἀντίθετα πρός ὅ,τι ἰσχύει γιά τίς ἐμπορικές ἔταιρεις, δέν εἶναι χρηματική. Εἶναι προσφορά ἀπό γνώσεις καὶ ἐνέργειες. Αὐτό ὅμως δέν ἀποκλείει νά πληρώνουν τά μέλη μιά συνδρομή. Ἡ διάρκεια, πού ἀπαιτεῖ ὁ νόμος, γιά νά συγκροτηθεῖ ἔνα σωματεῖο, εἶναι τό στοιχεῖο πού τό διακρίνει ἀκριβῶς ἀπό τή συνάθροιση (παροδική ἔνωση προσώπων). Τό σωματεῖο μπορεῖ νά διαρκέσει πολύ περισσότερο ἀπό ὅσο διαρκοῦν τά πρόσωπα πού τό ἴδρυσαν, καὶ ἡ ζωή καὶ ἡ λειτουργία του δέν ἐπηρεάζονται ἀπό τόν θάνατο τῶν μελῶν του · ὁ μή κερδοσκοπικός σκοπός σημαίνει ὅτι ἡ περιουσία τοῦ σωματείου οὐδέποτε ἀνήκει στά μέλη του, ούτε εἶναι ποτέ δυνατόν τά μέλη νά μοιρασθοῦν μεταξύ τους τά ἐνδεχόμενα κέρδη ἀπό τήν καλή τοποθέτηση τής περιουσίας τοῦ σωματείου. Ἀκόμη καὶ ὅταν διαλυθεῖ ἔνα σωματεῖο, ἡ περιουσία του δέν ἐπιστρέφεται στά μέλη του, ἀλλά προσφέρεται σέ ἔνα ἄλλο ἢ σέ περισσότερα ἄλλα σωματεῖα μέ ἀνάλογο σκοπό. Σέ κάθε περίπτωση ὅμως πρέπει ὁ σκοπός ἐνός σωματείου νά μήν εἶναι ἀντίθετος μέ τούς νόμους ἢ τήν ἡθική, γιατί τότε τό δικαστήριο μπορεῖ νά διατάξει τή διάλυσή του, π.χ. ὅταν ἀποδειχθεῖ ὅτι ἔνα σωματεῖο ἐπιδιώκει τή διάδοση ναρκωτικῶν φαρμάκων ἢ τή σωματευτορία, τότε οί σκοποί του εἶναι παράνομοι καὶ ἀνήθικοι καὶ πρέπει νά διαλυθεῖ ἀπό τά δικαστήρια.

α) **Μέλη σωματείου.** Κάθε Ἐλληνας ἢ ἀλλοδαπός μπορεῖ νά εἶναι

μέλος δισωνδήποτε σωματείων. Οἱ ἀλλοδαποὶ μποροῦν νά εἶναι μέλη σωματείων στήν Ἑλλάδα, ἐφ' ὅσον αὐτά **δέν** εἶναι πολιτικά.

Γιά νά ἰδουθεῖ ἔνα σωματεῖο, χρειάζεται ἡ συγκατάθεση τῶν μελῶν του, πού ἐκδηλώνεται μέ τό ἰδουτικό του ἔγγραφο.

6) **Καταστατικό.** Κάθε σωματεῖο πρέπει ἀπαραιτήτως νά ἔχει ἔνα καταστατικό. Κατά τὸν ἀστικό κώδικα (ἄρθρα 78 - 90), τό καταστατικό πρέπει νά περιλαμβάνει:

– τὸν **τίτλο** καὶ τὴν **ἔδρα** τοῦ σωματείου, π.χ. Φιλόπτωχος Ἐταιρεία, ἔδρα Σπάρτη.

– τὸ **σκοπό** τοῦ σωματείου, νόμιμο καὶ καθορισμένο μέ ἀκρίβεια.

– τὸν **τρόπο** καὶ τοὺς ὅρους μέ τοὺς ὅποιους ἔγγράφονται καὶ διαγράφονται τά μέλη.

– τὸν τρόπο πού **διοικεῖται** καὶ **ἐκπροσωπεῖται** τό σωματεῖο καὶ πῶς γίνονται οἱ γενικές συνελεύσεις τῶν μελῶν.

– στοιχεῖα γιά τοὺς **πόρους** τοῦ σωματείου καὶ γιά τὴν τοποθέτηση καὶ διαχείρηση τῆς περιουσίας του.

– πῶς **διαλύεται** τό σωματεῖο ἀπό τά ἴδια του τά μέλη.

"Οταν συνταχθεῖ τό καταστατικό, ὑποβάλλεται στό Πρωτοδικεῖο γιά ἔγκριση. "Αν τό καταστατικό περιλαμβάνει ὅλα τά παραπάνω στοιχεῖα, τότε ἔγκρίνεται ἀπό τό Πρωτοδικεῖο, ἔγγράφεται σέ εἰδικό βιβλίο σωματείων καὶ θεωρεῖται πιά ὅτι εἶναι σωματεῖο **ἀναγνωρισμένο**. Μέ τήν ἀναγνώριση ἀπή τό σύλλογος γίνεται ἔνα νέο **νομικό πρόσωπο**, ἀσχετο πρός τά ἄτομα πού τό ἀποτελοῦν. "Εχει τό δικαίωμα νά διατηρεῖ δική του περιουσία, νά τήν διαχειρίζεται καὶ νά παρίσταται στά δικαστήσει. Ή διάρκειά του εἶναι ἀσχετη μέ τή ζωή καὶ τόν θάνατο τῶν μελῶν του. Τά μή ἀναγνωρισμένα σωματεῖα, ἀν καὶ ὑπάρχουν, δέν ἔχουν νομική προσωπικότητα.

γ) **Διοίκηση.** Οἱ σύλλογοι, ὅπως καὶ κάθε νομικό πρόσωπο, χρειάζονται **φυσικά πρόσωπα**, δηλαδή ἀνθρώπους, πού νά τούς ἀντιπροσωπεύουν. Ό νόμος δοίζει ὅτι ἀνώτατη ἀρχή στό σωματεῖο εἶναι ἡ **γενική συνέλευση** τῶν μελῶν. Τουλάχιστο μιά φορά τόν χρόνο καὶ δρισμένο μῆνα πρέπει νά συγκεντρωθοῦν ὅλα τά μέλη, ν' ἀποφασίσουν γιά τή δράση τοῦ σωματείου τόν ἐπόμενο χρόνο, νά ἔγκρίνουν τή λογοδοσία τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου γιά τόν προηγούμενο χρόνο καὶ γενικά νά πάρουν ἀποφάσεις γιά ὅλα τά ζητήματα πού ἀτασχολοῦν τό σωματεῖο τους.

‘Η γενική συνέλευση ἐκλέγει κατά διαστήματα δριζόμενα ἀπό τά καταστατικό (π.χ. κάθε χρόνο ή κάθε δύο ή τρία χρόνια) τό διοικητικό συμβούλιο. Αυτό ἀποτελεῖ τήν «κυβέρνηση» τοῦ σωματείου. ‘Ο ἀριθμός τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. δριζεται ἀπό τό καταστατικό, ἀλλά πρέπει διπωσδήποτε νά ὑπάρχει δι πρόεδρος, δι γραμματέας καί δι ταμίας. ‘Ο πρόεδρος δέν μπορεῖ ποτέ νά είναι μαζί καί ταμίας. Μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου μποροῦν νά είναι ἀνδρες καί γυναικες ἐνήλικοι. Τά μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου δέν πληρώνονται γιά τίς ὑπηρεσίες τους.

δ) **Ἐποπτεία.** Τό κράτος ἀφήνει βεδαίως ἐλεύθερα τά σωματεία στή δράση τους, ἀλλά ἔχει τό δικαίωμα νά παρακολουθεῖ καί νά ἐλέγχει ἄν ἐφαρμόζουν τό καταστατικό τους καί δέν ἀπομακρύνονται ἀπό τόν ἀρχικό τους σκοπό.

ε) **Διάλυση σωματείου.** Τό ἄρθρο 12 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει, δτι τά σωματεία διάλυονται μόνο μέ δικαστική ἀπόφαση. Τή διάλυση μπορεῖ νά ζητήσει ή εἰσαγγελική ἀρχή ή δι πουργός. Απασχολήσεως γιά τά ἐπαγγελματικά σωματεία. ‘Η διάλυση μπορεῖ νά ἀποφασιστεῖ καί ἀπό τή γενική συνέλευση, δπως δριζει τό καταστατικό, ἀλλά στή συνέλευση αὐτή ἀπαιτεῖται μεγαλύτερη ἀπαρτία, δηλαδή νά είναι παρόντα τουλάχιστο τά 2/3 τῶν μελῶν

στ) ‘Η δικαστική διάλυση ἐνός σωματείου ἐπιτρέπεται:

- ὅταν τά μέλη είναι λιγότερα ἀπό 20,
- ὅταν ἐπιδιώκουν σκοπό πού είναι ἀντίθετος μέ τούς νόμους καί τήν ἡθική,
- ὅταν στό διοικητικό συμβούλιο μετέχουν ἀνήλικοι, ξένοι ὑπήκοοι ή καταδικασμένοι.

§ 26. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

Τά ἐπαγγελματικά σωματεία διαφέρουν ἀπό τά ἀλλα σωματεία μόνο σέ δι τι ἀφορᾶ τήν **ἰδιότητα τῶν μελῶν**, πού πρέπει ν' ἀσκοῦν τό ἴδιο ή παραπλήσιο ἐπάγγελμα καί νά ἐπιδιώκουν, μέ τήν ἰδρυση τοῦ σωματείου, νά προασπίσουν τά ἐπαγγελματικά καί οίκονομικά τους συμφέροντα. ‘Ο σκοπός τοῦ ἐπαγγελματικοῦ σωματείου δέν πρέπει νά είναι κερδοσκοπικός. Τά μέλη πρέπει νά ἀνήκουν δλα στήν ἴδια τάξη ή κλάδο. ‘Εργάτες καί ἐργοδότες δέν μποροῦν νά είναι μέλη τοῦ ἴδιου ἐπαγγελματικοῦ σωματείου. (Στά φασιστικά καθεστώτα τῆς Ἰταλίας

(1922 - 1943) καί τῆς Γερμανίας (1933 - 1945) εἶχαν ίδουθεῖ μέν νόμο ἐπαγγελματικά σωματεῖα, δόπου μετεῖχαν ύποχρεωτικά καί οἱ ἐργοδότες. Στή Σοδιετική Ἐνώση ἡ συμμετοχή ὅλων τῶν ἐργαζομένων στά ἀντίστοιχα συνδικάτα εἶναι ὑποχρεωτική. Τό συνδικαλιστικό κίνημα κατευθύνεται πάντα ἀπό τό Κράτος. Ἡ ἀπεργία ἀπαγορεύεται). Τά σωματεῖα τοῦ ίδιου ἐπαγγέλματος σέ διάφορες πόλεις τῆς Ἑλλάδας μποροῦν νά ἐνωθοῦν σέ μιά μεγαλύτερη ὁργάνωση, τήν **ὅμοσπονδία** (π.χ. ἡ Καπνεργατική Ὀμοσπονδία τῆς Ἑλλάδας). Πολλά ἐπαγγελματικά ἡ ὑπαλλήλικά σωματεῖα στήν ἵδια πόλη μποροῦν νά ἐνωθοῦν σέ μιά τοπική ὁργάνωση, πού λέγεται **Ἐργατικό Κέντρο**. "Ολα τά ἐργατικά σωματεῖα τῆς χώρας μαζί ἐνώνονται στήν **Γενική Συνομοσπονδία Ἐργατῶν Ἑλλάδος** (ΓΣΕΕ).

1. Ἐργατικές ὄργανωσεις (συνδικάτα)

Ο συνδικαλισμός τῶν ἐπαγγελματῶν, καί ίδιαίτερα τῶν ἐργατῶν καί ὑπαλλήλων, εἶναι τό σπουδαιότερο κοινωνικό φαινόμενο τοῦ 19ου καί τοῦ 20ου αἰώνα. "Οταν ἀκόμη ἡ παραγωγὴ ἦταν περιορισμένη στό σπίτι καί δέν ὑπῆρχαν ἐργοστάσια, ἀλλά μόνο μικρά βιοτεχνικά ἐργαστήρια, οἱ διάφοροι ἐπαγγελματικοί κλάδοι ἦταν δραγανωμένοι σέ **συντεχνίες**. Οἱ συντεχνίες αὐτές εἶχαν σχεδόν μονοπωλήσει τήν δραγανωση καί τόν ἔλεγχο τῆς παραγωγῆς καί εἶχαν τή δύναμη νά ἀποκλείουν ἄλλους ἀπό τό ἐπάγγελμα, ὥστε νά ἔξασφαλίσουν μιά διαρκή ἀπασχόληση γιά τά μέλη τους. Σέ περιπτώσεις ἀνάγκης προσέφεραν καί προσωρινή διοήθεια σ' ἕνα παροδικά ἀνεργοί μέλος τους. Ο ἐργάτης ἀποτελοῦσε μέλος τῆς οἰκογένειας τοῦ «μάστορα», ζοῦσε μαζί του κάτω ἀπό τήν ἵδια στέγη καί εἶχε συχνά περίθαλψη σέ περίπτωση ἀσθένειας. Οἱ συντεχνίες εύδοκιμησαν ὅλον τόν μεσαίωνα, ἀλλά κατάντησαν στό τέλος νά εἶναι τυραννικές, γιατί ἔξασφάλιζαν εἰδικά προνόμια στούς ἀπογόνους, τούς γιούς καί τούς γαμπρούς τῶν μαστόρων, ἐνώ, ἐξ ἄλλου, παρεμπόδιζαν ὅλους τούς ἄλλους νά προοδεύσουν καί ἀντιτάχθηκαν στή βιομηχανοποίηση τῆς παραγωγῆς. Γ' αὐτό ἡ γαλλική ἐπανάσταση κατάργησε τίς συντεχνίες καί διακήρυξε τήν ἀρχή τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐργασίας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία, ὅταν προσλαμβάνεται ἔνας ἐργάτης, γίνεται μιά σύμβαση μεταξύ ἐργοδότη καί ἐργάτη μέ τήν ἐλεύθερη θέληση καί τῶν δύο. Αὐτό δικαίως ἐσήμαινε πώς ὁ ἐργάτης ἀφήνεται στίς δικές του δυνάμεις,

Τό κράτος, μέ τίς ἀντιλήψεις πού ἐπικρατοῦσαν τότε, ὅτι μόνος προορισμός του ἦταν τοῦ «νυκτοφύλακος κυνός», δηλαδή ὅτι δέν πρέπει νά ἔχει καμιάν ἀνάμεξη στήν κοινωνική ζωή, ἀλλά νά περιμένει τήν κοινωνική ἀρμονία ἀπό τόν ἐλεύθερο συναγωνισμό τῶν ἀτόμων, δέν ἥθελε καί δέν ἐπιδίωξε νά ἐπέμβει στίς συμβάσεις ἐργασίας.⁷ Ήταν φυσικό λοιπόν οἱ ἐργάτες ν' ἀντιληφθοῦν πολύ γρήγορα, πώς μόνο μέ τήν ἔνωση καί τήν ὁργάνωσή τους σέ ἐπαγγελματικά σωματεῖα θά μποροῦσαν νά διεκδικήσουν τά δικαιώματά τους. Στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, ἡ σκέψη αὐτή ἀρχισε νά γίνεται κοινή συνείδηση στούς ἐργαζομένους καί στήν Ἀγγλία ἀρχισαν νά ίδρυνται τήν ἐποχή ἐκείνη οἱ πρώτες τοπικές ἐργατικές ἑνώσεις, συνδικάτα (Trade Unions).⁸ Ήταν ὅμως τέτοια ἡ προκατάληψη τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου ἐναντίον τῶν συνδικάτων, ὥστε χρειάστηκε σκληρός ἀγώνας καί μεγάλη προσπάθεια, γιά ν' ἀναγνωρισθοῦν τά πρώτα ἐργατικά σωματεῖα ἀπό τό κράτος καί νά μπορέσουν νά λειτουργήσουν νόμιμα. γιά νά ἀντιμετωπίσει τίς δύσκολες περιστάσεις. "Οταν λοιπόν, λίγα χρόνια ὕστερο" ἀπό τή Γαλλική Ἐπανάσταση, ἀρχισε νά πραγματοποιεῖται ἡ διομήχανοποίηση τῆς παραγωγῆς καί ἡ ἀνάπτυξή τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, ἀνατρέπτηκαν ὅλοι οἱ ὅροι ἐργασίας πού ἵσχυαν ὡς τότε. Ή ἀθρόα προσφορά ἐργατικῶν χεριῶν προκάλεσε τή μείωση τῶν ἡμερομισθίων καί τήν ἀνάλογη ἐκμετάλλευση τῶν μισθωτῶν ἀπό τούς ἐργοδότες τους, κυρίως στό θέμα τῶν ὠρῶν ἐργασίας. Δουλειά 10 - 16 ὥρων τήν ἡμέρα ἦταν σχεδόν κανόνας.

"Αρχικός σκοπός τῶν ὁργανώσεων αὐτῶν ἦταν νά προστατεύσουν τά μέλη τους σέ περίπτωση ἀρρώστειας ἢ ἀνεργίας μέ τή δημιουργία ταμείων ἀλληλοισθείας.⁹ Άλλα πολύ σύντομα ἡ ἀρμοδιότητά τους ἀπλώθηκε σέ ποιλλά ἄλλα θέματα καί εἰδικότερα στίς συμβάσεις ἐργασίας μεταξύ τῶν ἐργατῶν καί τοῦ ἐργοδότη, ὅπου καθόριζαν κατώτατα ὅρια ἡμερομισθίων, ὥρες καί συνθήκες ὑγιεινῆς στήν ἐργασία καί ἄλλα θέματα σχετικά μέ κάθε δουλειά.

Μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων, οἱ διάφορες τοπικές ἐργατικές ὁργανώσεις ἀρχισαν νά ἔνωνται σέ μεγαλύτερους ὁργανισμούς, καί τέλος συσπειρώθηκαν καί συγκρότησαν μιά ἔθνική ἐργατική ἔνωση, τή Γενική Συνομοσπονδία Ἐργατῶν. Στήν Ἀγγλία, στή χώρα ὅπου πρωτοαναπτύχθηκε ὁ συνδικαλισμός, οἱ ἐργατικές ἑνώσεις ἀποτέλεσαν τή βάση τῆς δημιουργίας τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος, πού ἔγινε ἔνα ἀπό τά

δύο ίσχυρότερα άγγλικά πολιτικά κόμματα καιί κυριότερης φορές τή Μεγάλη Βρετανία.

Στή σημερινή δημοκρατία τό κράτος όχι μόνο δέν άπαγορεύει τήν έλευθερη ασκηση τής συνδικαλιστικής δραστηριότητας, άλλα άντιθετα τήν προστατεύει «έναντιόν πάσης προσδοκίας», όπως άναφέρει οητά τό άρθρο 23 τοῦ νέου μας Συντάγματος. Καί ή διάταξη προσθέτει «ή άπεργία άποτελεῖ δικαίωμα, άσκείται δέ άπό τής νόμιμες συνδικαλιστικές δργανώσεις, διά νά διαφυλάξουν οί έργαζόμενοι τά οίκονομικά καιί έργασιακά συμφέροντά τους».

Γιά τούς δημοσίους καιί δημοτικούς ύπαλλήλους, καθώς καιί γιά τό προσωπικό τῶν δημοσίων έπιχειρήσεων πού έξυπηρετοῦν βασικές άνάγκες τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τό δικαίωμα τής άπεργίας «τελεῖ ύπό ώρισμένους περιορισμούς», πού ομως δέν μπορεῖ νά είναι τέτοιοι, ώστε νά φθάνουν στήν κατάργηση τοῦ δικαιώματος τής άπεργίας.

2. Έργοδοτικές έργανώσεις

Σχεδόν ταυτόχρονα άρχισαν νά δργανώνονται καιί οί έργοδότες. Οί τελευταίοι δέν άναγνώριζαν καμία έξουσία στό κράτος, νά έπεμβαινει στίς έπιχειρήσεις τους καιί στίς σχέσεις τους μέ τό προσωπικό τους, άλλα ένώθηκαν, γιά νά μποροῦν νά διαπραγματεύονται σάν διμάδα καιί νά ύπερασπίζονται τά δικά τους συμφέροντα. «Οταν ομως ή δργάνωση τῶν έργατῶν στά συνδικάτα προχώρησε καιί οί έργατικές διαφορές πήραν διμαδικό χαρακτήρα, άναγκαστηκε τό κράτος νά έπεμβει σάν ρυθμιστής στίς σχέσεις καιί τίς διαφορές άναμεσα στούς έργάτες καιί τούς έργοδότες καιί οί **συλλογικές** συμβάσεις έργασίας γίνονται τώρα πιά μέ συμμετοχή καιί τοῦ κράτους.

3. Ένώσεις τῶν δημοσίων ύπαλλήλων

Διαφορετική είναι ή κατάσταση τῶν δημοσίων ύπαλλήλων. Παντοῦ έπικράτησε, μετά άπό μακρές συζητήσεις, ή γνώμη ότι ή συνδικαλιστική έλευθερία τῶν δημοσίων ύπαλλήλων είναι περιορισμένη καιί ότι, ἀν καιί μποροῦν νά είναι μέλη έπαγγελματικῶν δργανώσεων, γιά νά προστατεύονταν τά συμφέροντα τους, ομως δέν μποροῦν ν' άναπτύξουν τήν ίδια συνδικαλιστική δραστηριότητα μέ τούς έργάτες καιί τούς ίδιωτικούς ύπαλλήλους.

Τή γνώμη αύτή έκφραζει και τό άρθρο 12 παρ. 4 του Συντάγματος που λέει τά έξης: «Διά νόμου δύναται νά έπιβληθοῦν περιορισμοί εἰς τό δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δπως συνεταιρίζωνται». Τό ίδιο ισχύει και γιά τούς ὑπαλλήλους τῶν δήμων και κοινοτήτων και τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων. Βασίζεται στήν ἀντίληψη, δτι οι δημόσιοι ὑπαλληλοί είναι, ἀπό μια ἄποψη, τό ίδιο τό κράτος και ἐπομένως ή σχέση δημοσίων ὑπαλλήλων και κράτους δέν είναι δυνατόν νά ρυθμίζεται μέ συλλογικές συμβάσεις και διαπραγματεύσεις, ούτε μέ απεργίες και ἄλλους συνδικαλιστικούς ἀγώνες.

Γι' αυτόν τόν λόγο τό ίδιο άρθρο 12 του Συντάγματος **περιορίζει** τό δικαίωμα απεργίας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων και ὑπαλλήλων Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και **ἀπαγορεύει** τήν ἀπεργία στούς δικαστικούς λειτουργούς και σαύτούς πού ὑπηρετοῦν στά σώματα ἀσφαλείας.

Ἡ αὐτηρούτητα αύτή προέρχεται ἀπό τήν ἄποψη, δτι οι δημόσιοι ὑπαλληλοί δέν μοιάζουν μέ ἄλλους ἐργαζόμενους και δέν ἐπιτρέπεται ν' ἀπεργοῦν, γιατί μέ τήν ἐκδήλωσή τους αύτή προκαλοῦν ἀναστάτωση στόν κρατικό μηχανισμό, ἐνῶ τό κοινό συμφέρον ἀπαιτεῖ νά συνεχίζεται πάντοτε ἀδιατάρακτη ἡ λειτουργία τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

§ 27. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

1. Γενικά. Παρ' ὅλο πού δέν ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τή συνταγματική προστασία του «δικαίωματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι» και ὑπάγονται κυρίως στήν πολιτική οίκονομία, τό νέο Σύνταγμά μας περιλαμβάνει και τούς συνεταιρισμούς στό σχετικό άρθρο 12, παρ. 5 δρίζοντας δτι τελοῦν ὑπό τήν προστασία και τήν ἐποπτεία τοῦ Κράτους.

Συνεταιρισμός (cooperativē) είναι μιά ἐλεύθερη ἔνωση ἀτόμων, μέ σκοπό νά ἀναπτύξουν ἀπό κοινού οίκονομική δραστηριότητα, γιά νά ὠφεληθεῖ ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τή συμμετοχή του. Οι καταβολές τῶν συνεταιρίων λέγονται **μερίδες** ἡ μετοχές. Ούτε ὁ ἀριθμός τῶν συνεταιρίων, ούτε οι μερίδες τους είναι στοιχεῖα σταθερά. Μποροῦν νά ἀλλάξουν ἀνάλογα μέ τίς ἐργασίες τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Οι συνεταιρισμοί είναι γέννημα τῶν τελευταίων χρόνων και ἀναπτύχθηκαν περισσότερο μέσα στόν 19ον αἰώνα, σάν ἀντίδραση στόν

οίκονομικό άνταγωνισμό πού γινόταν ὅλο και πιο ἔντονος. Σχεδόν ταυτόχρονα άναφάνηκαν γύρω στά 1845 στήν Ἀγγλία, τή Γερμανία και τή Γαλλία.

Οι συνεταιρισμοί, ἀντίθετα με τίς ἐμπορικές ἑταιρεῖες, δέν εἶναι κεφαλαιοκρατικές ἐπιχειρήσεις, ἀλλά προσωπικές και ἡθικές ἐνώσεις ἀτόμων. Γι' αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο στίς γενικές συνελεύσεις τῶν μελῶν νά ἔχονται **τά ίδια** τά μέλη και ὅχι ἀντιπρόσωποί τους. Ἐπί πλέον οἱ συνεταιρισμοί ἔχουν και τοπικό ἥ κλειστό ἐπαγγελματικό χωρία.

Ἡ ἡθική σημασία τοῦ συνεταιρισμού εἶναι μεγάλη, γιατί τό συνεταιριστικό κίνημα δοηθᾶ, ὥστε ἡ **πολιτική** δημοκρατία, πού καθιερώνεται ἀπό τό Σύνταγμα, νά γίνει **κοινωνική** και **οἰκονομική**. Μέσα στούς συνεταιρισμούς ἐκπαιδεύεται ὁ λαός, γιατί συνηθίζει στίς συναλλαγές, σέ νέα συστήματα ἐργασίας, σέ αὐτοδοήθεια και αὐτοδιοίκηση.

2. Εἰδὴ συνεταιρισμῶν. Ὑπάρχουν οἱ **πιστωτικοί** συνεταιρισμοί, οἱ συνεταιρισμοί **παραγωγῆς** και οἱ **καταναλωτικοί**. Ἀνάλογα μέ τή συμμετοχή τῶν προσώπων σ' αὐτούς, διαιροῦνται σέ **ἀστικούς** και **γεωργικούς**.

α) Οἱ **πιστωτικοί συνεταιρισμοί** συγκεντρώνουν τά μικρά κεφάλαια, ἰδίως τά ἀγροτικά, και τά χρησιμοποιοῦν μέ χαμηλό τόκο γιά τίς ἀνάγκες τῶν μελῶν τους.

β) Οἱ **συνεταιρισμοί παραγωγῆς** ἔχουν σκοπό νά κατεργάζονται πρώτες ὕλες, νά παράγουν εἰδὴ κατεργασμένα ἥ ἡμικατεργασμένα και νά τά διαθέτουν χωρίς νά μεσολαβοῦν μεσάζοντες.

γ) Οἱ **καταναλωτικοί συνεταιρισμοί** προμηθεύουν στά μέλη τους εἰδὴ πρώτης ἀνάγκης σέ τιμές «χονδρικῆς πωλήσεως».

δ) Οἱ **γεωργικοί συνεταιρισμοί** δονομάζονται ἔτσι, ἐπειδή τά μέλη τους εἶναι ἀγρότες. Ἐπιδιώκουν νά καλυτερέψουν τά γεωργικά τους προϊόντα και νά τά διαθέσουν σέ καλές τιμές χωρίς τό κέρδος τῶν μεσαζόντων.

Οἱ συνεταιρισμοί μπορεῖ νά ἐνωθοῦν σέ τοπικούς συνασπισμούς και αὐτοί πάλι σέ ἐνώσεις συνεταιρισμῶν ὅλου τοῦ κράτους, τέλος συνδέονται και μέ διεθνεῖς συνδέσμους.

Οἱ συνεταιρισμοί διοικοῦνται ἀπό διοικητικά συμβούλια πού ἐκ-

λέγονται άπό τίς γενικές συνελεύσεις τῶν μελῶν. Τίς πράξεις τοῦ διοικητικοῦ συμβολίου ἐλέγχει τό **ἐποπτικό** συμβούλιο, πού ἐπίσης ἐκλέγεται άπό τή γενική συνέλευση τῶν μελῶν.

3. Οἱ συνεταιρισμοὶ στήν Ἑλλάδα. Πρίν ἀπό τό 1915 δέν ὑπῆρχαν παρά μόνο ἐλάχιστοι συνεταιρισμοί στήν Ἑλλάδα καί λειτουργοῦσαν μέ τή μορφή ἐταιρείας ἢ σωματείου. Τό 1915 ἔγινε δό Νόμος, 602 - πού ἴσχυει καί σήμερα ἀκόμη μέ πολλές παραλλαγές - καί μέ βάση τήν εὐνοϊκή αὐτή νομοθεσία, τό συνεταιριστικό κίνημα σημείωσε τεράστια ἀνάπτυξη. Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶναι οἱ περισσότεροι πιστωτικοὶ, ὑπάρχουν ὅμως καί πολλοὶ παραγωγικοὶ ὅπως οἱ συνεταιρισμοὶ οἰνοποιίας (δό γνωστότερος εἶναι στό Μαρκόπουλο τῆς Ἀττικῆς), σηροτροφοφίας, ἐλαιοπαραγωγῆς καί ἄλλοι.

Τό 1973 ὑπῆρχαν στήν Ἑλλάδα 6871 ἀγροτικοί συνεταιρισμοί μέ 635 381 μέλη καί 134 ἐνώσεις συνεταιρισμῶν. Ἀπό αὐτούς οἱ 5087 εἶναι πιστωτικοί, 1482 παραγωγικοί καί οἱ ὑπόλοιποι διαφόρων ἄλλων εἰδῶν. "Ολοι μαζὶ ἐνώνονται στήν Πανελλήνια Συνομοσπονδία "Ἐνωση Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν (ΠΑΣΕΓΕΣ).

4. Αὐτόνομοι Ὁργανισμοί. Τό κράτος, γιά νά διευκολύνει τή συγκέντρωση δόσιμένων γεωργικῶν προϊόντων σ' ὅλη τή χώρα, ἰδρυσε μέ εἰδικούς νόμους ἀρκετούς αὐτόνομους δογανισμούς, πού φροντίζουν δό καθένας νά συγκεντρώνει κάθε χρόνο τά προϊόντα τής δικαιοδοσίας του, νά βελτιώνει τίς καλλιέργειες καί νά διαθέτει τήν παραγωγή στίς ἀγορές τοῦ ἐσωτερικοῦ καί τοῦ ἐξωτερικοῦ. "Ετοι δημιουργῆθηκαν δό «Αὐτόνομος Σταφιδικός Ὁργανισμός» (ΑΣΟ) γιά τή σταφίδα, ἡ «Κεντρική Ὑπηρεσία Διαχειρίσεως Ἐγχωρίων Προϊόντων» (ΚΥΔΕΠ) γιά τά σιτάρια καί τό βαμβάκι, ἡ «Συνεταιριστική Ἐνωση Καπνοπαραγωγῶν Ἑλλάδος» (ΝΕΚΕ) καί ἄλλες.

"Ἐπίσης μποροῦν νά ἰδρυθοῦν ἀπό τό κράτος καί **ἀναγκαστικοί συνεταιρισμοί**, μέ μέλη τους ἀγρότες πού πήραν κλήρους ἀπό τά μεγάλα ἀγροκτήματα δταν ἀπαλλοτριώθηκαν γί' αὐτόν τόν λόγο ἀπό τό κράτος. Τό ἀρθρο 12 τοῦ Συντάγματος προβλέπει εἰδικά γιά τούς συνεταιρισμούς αὐτούς πού ἀποβλέπουν σέ σκοπούς κοινῆς ὥφελείας ἡ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος π.χ. νά ἀποξηράνουν ἔλη, νά κατασκευάσουν δρόμους, ποτιστικές ἐγκαταστάσεις ἡ ἄλλα παρόμοια ἔργα. Σ' αὐτούς συμμετέχουν **ἀναγκαστικά** ὅλοι ὅσοι ὥφελοῦνται ἀπό τά ἔργα αὐτά.

Τέτοιοι άναγκαστικοί συνεταιρισμοί ύπηρχαν τό 1973 σ' ὅλη τήν Ελλάδα 293 μέ σύνολο 64 289 μέλη. Τό Σύνταγμα πού τους προστατεύει εἰδικά μέ το ὄρθρο 12, παρ. 6, δπαιτεῖ νά ἔξασφαλίζεται μέσα στούς άναγκαστικούς συνεταιρισμούς ή ἵση μεταχείρηση αὐτῶν πού συμμετέχουν.

5. Άστικοί συνεταιρισμοί θεωροῦνται ἐκεῖνοι, πού τά μέλη τους δέν είναι ἀγρότες. Συνήθως είναι συνεταιρισμοί καταναλωτικοί, πού διαθέτουν στά μέλη τους τρόφιμα, εἴδη ρουχισμοῦ καί ἄλλα τέτοια εἴδη. Περισσότερη ἀνάπτυξη πήραν τελευταῖα οἱ **οικοδομικοί** συνεταιρισμοί. Αύτοί ἀγοράζουν μεγάλες ἐκτάσεις πού τίς χωρίζουν σέ οἰκόπεδα γιά τά μέλη τους καί συχνά ἀναλαμβάνουν νά κτίσουν καί μικρές κατοικίες μέ κόστος φθηνότερο ἀπό τό τρεχούμενο τῆς ἀγορᾶς.

Οἱ ἀστικοί συνεταιρισμοί δέν ἔχουν πολύ μεγάλη διάδοση στήν Ελλάδα, σέ σχέση μέ τούς γεωργικούς. Οἱ περισσότεροι είναι στό Λεκανοπέδιο Ἀττικῆς.

Ἄστικοί συνεταιρισμοί παραγωγῆς είναι καί οἱ λεγόμενες **συνεργατικές**. Ὡς τώρα λειτούργησαν συνεργατικές μέ μέλη ἐμποροοράπτες, ψαράδες κ.ἄ. μέ σχετική μόνο ἐπιτυχία καί οἱ πιό πολλοί ἔχουν διαλυθεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Α' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 28. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

1. Σεβασμός της ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου

Ἡ σκληρή ἐμπειρία τῆς τυραννικῆς ἐπταετίας, ἔκανε, ὥστε, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού σχημάτισαν τὴν Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ 1974 καὶ ψήφισαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975, νά τονίσουν μέ τρόπο πανηγυρικό ὅτι πρωταρχική ὑποχρέωση τῆς πολιτείας, είναι νά προστατεύσει καί νά σέβεται τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπίσημη αὐτή διακήρυξη, περιλαμβάνεται στὸ **δεύτερο** ἄρθρο τοῦ Συντάγματός μας καί δείχνει καθαρά, πόση σημασία δίνει τό σημερινό κράτος στὴν πνευματική καί ἡθική ἀξίᾳ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διάταξη αὐτή, τόσο ἀπό τὴν θέση πού τῆς ἔδωσαν, μεταξύ τῶν πρώτων ἄρθρων τοῦ Συντάγματος, ὅσο καί γιατί είναι τοποθετημένη στὸ κεφάλαιο πού τιτλοφορεῖται «Μορφή τοῦ Πολιτεύματος», δείχνει ὅτι ἀποτελεῖ **θεμελιώδη** διάταξη τοῦ καταστατικοῦ μας χάρτη, πού δέν μπορεῖ ν' ἀναθεωρηθεῖ μέ καμία ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος.

Θά ἔπρεπε δηλαδή νά πάψει νά ὑπάρχει ἡ σημερινή μορφή τοῦ δημιοκρατικοῦ μας πολιτεύματος, γιά νά καταργηθεῖ καί ἡ ὑποχρέωση τῆς πολιτείας νά σέβεται καί νά προστατεύει τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου.

2. Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου

Δέ σταματάει ὅμως στό σεβασμό καί τὴν προστασία τοῦ ἀνθρώπου τό Σύνταγμά μας. Σέ εἰδικό ἄρθρο (25 παρ. 1 - 3) ἀναφέρεται μέ διάταξη, πού γιά πρώτη φορά περιέχεται σέ Ἑλληνικό Σύνταγμα ὅτι

«Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου σάν ἄτομο καὶ σάν μέλος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου τελοῦν ὑπό τήν ἐγγύηση τοῦ Κράτους». Καί ἡ διάταξη συμπληρώνει τήν προστασία προσθέτοντας ὅτι ὅλα τά ὅργανα τοῦ Κράτους, (διοίκηση, ἀστυνομία, χωροφυλακή, δημόσιοι ὑπάλληλοι κ.λ.π.). είναι ὑποχρεωμένα νά διασφαλίζουν τήν ἐλεύθερη καὶ χωρίς κανένα ἐμπόδιο ἀσκηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, γιατί, ὅπως λέει ἡ ἐπόμενη παράγραφος τοῦ ἵδιου ἀρθρου 25, ὅταν ἡ πολιτεία ἀναγνωρίζει καὶ προστατεύει τά **θεμελιώδη** καὶ **ἀπαράγραπτα** δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποδλέπει στήν **πραγματοποίηση τῆς κοινωνικῆς προόδου** μέσα σέ πνευμα ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης.

Αναλυτικότερα δρίσκομε τήν προστασία αὐτή στό ἀρθρο 5 παρ. 1, τοῦ Συντάγματος πού δρίζει ὅτι ὁ καθένας δικαιοῦται νά ἀναπτύξει ἐλευθέρα τήν προσωπικότητά του καὶ νά συμμετέχει στήν κοινωνική καὶ οἰκονομική ζωή τῆς χώρας, ἐφ' ὅσον δέν προσδάλει τά δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δέν παραδιάζει τό Σύνταγμα ἡ τά χρηστά ἥθη.

Οσον ἀφορᾶ τήν τελευταία αὐτή φράση θά πρέπει νά τή συνδυάσομε καὶ μέ τήν παρ. 3 τοῦ ἀρθρου 25 τοῦ Συντάγματος πού δέν ἔπιτρέπει τήν **καταχρηστική ἀσκηση** τῶν δικαιωμάτων ἀπό τά ἄτομα σέ βάρος τῶν συνανθρώπων τους.

Β' ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Γενικά. Μέ ειδκή διάταξη, τό ἀρθρο 21, παρ. 1, τοποθετημένη στό κεφάλαιο «ἄτομικά καὶ κοινωνικά δικαιώματα» τό Σύνταγμα ἀσχολεῖται πιο εἰδικά μέ τήν ἰδιωτική ζωή τῶν πολιτῶν, μέ τά ἔξης λόγια: «Ἡ οἰκογένεια, ὡς θεμέλιον τῆς συντηρησεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἐθνους, ὡς καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότητς καὶ ἡ παιδική ήλικια τελοῦν ὑπό τήν προστασίαν τοῦ κράτους».

Οι σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα στήν οἰκογένεια, τῶν συζύγων μεταξύ τους, τῶν παιδιῶν πρόσ τούς γονεῖς καὶ τῶν γονέων πρόσ τά παιδιά είναι ἔνα ἀπό τά πρῶτα θέματα πού ἀπασχόλησαν τό δίκαιο ἀπό τότε πού ὑπάρχουν κράτη καὶ νόμοι. Ἐνας εἰδικός κλάδος δικαί-

ου, τό «οίκογενειακό δίκαιο», έφαρμόζεται έπι αιώνες άπό τά δικαστήρια καὶ διδάσκεται στά πανεπιστήμα. Στήν Ἑλλάδα οἱ διατάξεις τοῦ οίκογενειακοῦ δικαίου περιέχονται στόν ἀστικό κώδικα, τόν βασικόν αὐτό νόμο πού ρυθμίζει τίς ἴδιωτικές σχέσεις τῶν ἀτόμων.

Γιατί λοιπόν ἔπειτα νά κατοχυρωθοῦν οἱ θεσμοί αὐτοί **καὶ** ἀπό τό σύνταγμα; Ὁ λόγος εἶναι ὅτι οἱ συντάκτες τοῦ Συντάγματος θέλησαν νά δώσουν μιά κατευθυντήριο γραμμή στίς κυβερνήσεις καὶ στά κοινοβούλια πού θά διοικήσουν ἀπό τώρα καὶ ὑστερα τή χώρα μέ βάση τό νέο Σύνταγμα. Σύμφωνα μέ τή γραμμή αὐτή κάθε νόμος πού θά ἔθιγε λ.χ. τό θεσμό τοῦ γάμου θά εἶναι ἀντισυνταγματικός. Πέρα δημοσ ἀπό αὐτό, ἡ φράση «ἡ οἰκογένεια ως θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ἔθνους» ἀποτελεῖ καὶ μιά διακήρυξη πίστης τῆς σημερινῆς πολιτείας πρός τούς πανάρχαιους καὶ βασικούς αὐτούς θεσμούς.

Ἐκτός ἀπό αὐτό δημοσ, τό ἄρθρο 21 τοῦ Συντάγματος ἐκφράζει ὅχι μόνο τήν ἐπιθυμία τῆς Πολιτείας νά στερεώσει καὶ νά ἐνισχύσει τούς θεσμούς αὐτούς καὶ τήν ἀνησυχία της γιά ἓνα σοβαρό πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζει τό ἔθνος μας. Εἶναι ἡ ὑπογεννητικότητα πού, δυστυχῶς, ἀποτελεῖ τόν τελευταίο καιρό τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας, ἴδιαίτερα στίς πόλεις.

”Οταν δύο νέοι παντρεύονται, πρέπει ν' ἀποκτήσουν παιδιά. Αὐτό δέν εἶναι μόνο δική τους ἐπιθυμία καὶ ἐπιταγή τῆς φύσης, ἀλλά καὶ μιά ἔθνική ἀνάγκη. Γιατί ἡ χώρα μας πρέπει νά μεγαλώσει ὅχι σέ ἔκταση ἀλλά σέ πληθυσμό μέ νέους πολίτες πού θά πάρουν τή σκυτάλη ἀπό τούς παλιούς καὶ θά συνεχίσουν αὐτοί πλέον τήν πορεία τοῦ ἔθνους. ”Οταν ἔνα ζευγάρι ἀποκτήσει μόνο δύο παιδιά, ἀπλῶς συντηρεῖται ὁ σημερινός πληθυσμός τῶν Ἐλλήνων καὶ ἡ χώρα μας δέν προωχωρεῖ. Μένει στάσιμη. ”Οταν δημοσ ἔνα ζευγάρι ἀποκτά ἔνα μόνο παιδί, τό ἔθνος δέν σταματᾶ μόνο ἐκεῖ πού δρίσκεται, ἀλλά διπισθοχωρεῖ καὶ χάνει τόν ἀγώνα πού εἶναι ὑποχρεωμένο νά δίνει καθημερινά παντοῦ καὶ πρός ὅλους. Αὐτό σημαίνει πώς ἡ ὑπογεννητικότητα πού ὑπάρχει σήμερα στήν Ἑλλάδα, ὅχι μόνο ἔχει καθηλώσει τόν πληθυσμό τῆς χώρας μας στούς ἵδιους σχεδόν ἀριθμούς, ἀλλά ἀποτελεῖ ταυτόχρονα καὶ τροχοπέδη γιά τήν ἀνάπτυξη καὶ πρόοδο τῆς χώρας μας. Αὐτή εἶναι ἡ βαθύτερη ἔννοια τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος.

2. Πολύτεκνοι.

Στήν άμέσως έπόμενη παράγραφο τοῦ ἀρθρου 21 ἀναφέρεται ὅτι οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες «δικαιοῦνται τῆς προστασίας τοῦ κράτους». Ο εἰδικός νόμος περὶ πολυτέκνων ὁρίζει ὅτι πολύτεκνοι θεωροῦνται κατ' ἀρχῆν ὅσοι ἔχουν πάνω ἀπό πέντε παιδιά, οἱ χῆρες μέτρια παιδιά καὶ πάνω.

Στούς πολυτέκνους παρέχονται εὐκολίες στήν ιατρική καὶ φαρμακευτική περίθαλψη, ἐκπτώσεις στά εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνιῶν, εὐκολίες καὶ φορολογικές ἀπαλλαγές, για ν' ἀποκτήσουν λαϊκή στέγη καὶ ἄλλα προνόμια. Στό πρώτο παιδί τους, δὲ νόμος δίνει ἀπαλλαγή ἀπό τῇ στρατιωτικῇ θητείᾳ καὶ σέ δλα τά παιδιά πολυτέκνων προνόμια γιά τήν παιδεία.

Ύπαρχουν 106 Ἐνώσεις καὶ Σύλλογοι Πολυτέκνων στίς κυριώτερες πόλεις τῆς χώρας μας καὶ μιά δύσπονδιά ὅλων αὐτῶν τῶν σωματείων στήν Ἀθήνα. Οἱ πολύτεκνες οἰκογένειες σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα δέν ξεπερνοῦν τίς 26.700.

3. Μητρότητα καὶ παιδική ἡλικία.

Ἡ προστασία τῆς μητρότητας καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἶναι θέματα πού ἀπασχολοῦν τό κράτος ἐδῶ καὶ πολλές δεκαετίες καὶ ωρθούνται ἀπό ἕνα πλήθος εἰδικούς νόμους.

—Ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία προβλέπει γιά τήν προστασία τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν καθώς καὶ τῶν γυναικῶν πρίν καὶ μετά τόν τοκετό.

—Εἰδικός κλάδος στή διοίκηση, τό Ὕπουργειο Κοινωνικῶν Ὅπηρεσιῶν, ἰδρύει μαιευτήρια, βρεφοκομεῖα, δρφανοτροφεῖα, πρεβεντόρια, παιδικούς σταθμούς καὶ ἄλλα τέτοια καταστήματα προστασίας παιδιῶν καὶ τά συντηρεῖ μέ δικό του προσωπικό.

—Τό ἴδιο Ὕπουργειο ἀναθέτει σέ δργανισμούς δημοσίου δικαίου, ὅπως τό Πατριωτικό Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως, (ΠΙΚΠΑ), τό Ἐθνικόν Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας (ΕΙΠ) καὶ ἄλλα, τήν εὐθύνη γιά δρισμένους τομεῖς τῆς παιδικῆς προστασίας καὶ ἐπιχορηγεῖ γενναῖα τά ἴδιωτικά ἰδρύματα στόν τομέα αὐτόν ἐπιβλέποντας τήν κανονική λειτουργία τους.

—Τά Ὕπουργεια Παιδείας καὶ Ἀπασχολήσεως δργανώνουν θεορίνες κατασκηνώσεις γιά τά παιδιά τῶν σχολείων καὶ τούς ἐργαζομέ-

νους νέους. Γιατί λοιπόν έπρεπε και τά θέματα αύτά νά άναφερθοῦν μέ εἰδική διάταξη ἀπό τό Σύνταγμα; Καί ἐδῶ συμβαίνει αὐτό πού εἴπαμε πιό πάνω: δηλαδή τό Σύνταγμα θέλει μέ εἰδική μνεία νά τονίσει τή σημασία πού δίνει τό σημερινό κράτος - αὐτό πού οι θεωρητικοί δύνομασαν στόν 200ν αἰῶνα «Κράτος - Πρόνοια» - στήν προστασία τῆς μητέρας και τοῦ παιδιοῦ. Ἰσως αὐτό νά γίνεται ἐπειδή οι συντάκτες του, διαπιστώνοντας ὅτι στή χώρα μας δέν ἔχει ἀκόμη ἀναπτυχθεῖ σέ δῆλη τίν κοινωνία ή ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων και τῆς προστασίας τῶν ἀδυνάτων θέλουν και μέ εἰδική μνεία στό Σύνταγμα νά ὑπενθυμίσουν στό λαό τόν εἰδικό αὐτό προσωρισμό τοῦ κράτους. "Ομως μόνη ή ἀναγραφή αὐτῶν τῶν διατάξεων στό Σύνταγμα, δέν παρέχει στόν πολίτη τό δικαίωμα νά καταφύγει στά δικαστήρια και μέ ἀγωγή κατά τοῦ δημοσίου νά ζητήσει τήν προστασία τοῦ ἀριθμοῦ 21 τοῦ Συντάγματος, ἄν δέν ὑπάρχουν και **εἰδικοί νόμοι** πού νά καθορίζουν μέ κάθε λεπτομέρεια τή μορφή και τήν ἔκταση τῆς προστασίας αὐτῆς.

§ 30. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

1. Ἀνάπτηροι και θύματα πολέμων

Ἡ ὑποχρέωση τοῦ κράτους γιά τή δοήθεια πρός τούς σωματικά ἢ οἰκονομικά ἀδυνάτους είναι πολύ μεγαλύτερη ἀπέναντι τῶν ἀναπήρων πολέμου ἀπ' δ', τι γιά κάθε ἄλλη τάξη ἡ διμάδα πολιτῶν, γιατί αὐτοί ἔχασαν τήν υγεία τους ἢ τήν ἀρτιμέλεια τοῦ σώματός τους πολεμώντας γιά τήν πατρίδα και ὅχι ἀπό τυχαιο γεγονός.

Ἐκτός ἀπό τίς τιμητικές διακρίσεις πού δίνονται στούς ἀναπήρους πολέμου, τό κράτος τούς παρέχει δλοκληρωμένη ἱατρική περιθαλψη και λουτροθεραπεία, ἐπαγγελματική ἀποκατάσταση σέ περιπτερα ἢ θέσεις στό δοιθητικό προσωπικό τῶν μεγάλων δργανισμῶν, ἐκπτώσεις στά εἰσιτήρια τῶν συγκοινωνικῶν, ἀπαλλαγές ὡς ἔνα σημεῖο ἀπό τούς φόρους εἰσοδήματος και διευκολύνσεις φορολογικές και ὅλλες διευκολύνσεις γιά τήν ἀπόκτηση λαϊκῆς στέγης.

Τό κυριότερο διμας είναι οι συντάξεις πού χορηγεῖ ἡ πολιτεία στούς ἀναπήρους πολέμου πού καθορίζονται ἀνάλογα μέ τό βαθμό ἀναπηρίας τοῦ κάθε συνταξιούχου. Στόν τακτικό προϋπολογισμό τοῦ

Κράτους τοῦ 1975 ὁ ὀριθμός τῶν πολεμικῶν συντάξιούχων ὑπερβαίνει τοὺς 63.000 καὶ τὸ συνολικό ποσόν πού καταβάλλεται γιά τίς συντάξεις τους φθάνει τά 1.957 ἑκατομμύρια δραχμές.

Δέν ἀποτελεῖ ὅμως, μόνον ὑποχρέωση τοῦ κράτους, ἡ φροντίδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιά τοὺς ἀναπήρους καὶ τὰ θύματα πολέμου. "Ολοὶ οἱ Ἑλληνες μικροί καὶ μεγάλοι, δφείλουν σεβασμό καὶ εὐγνωμοσύνη πρός ἐκείνους πού θυσιάστηκαν γιά τήν πατρίδα μας.

Σεβασμό ὅμως, ἃν θέλουμε νά μιλήσομε γενικότερα, -δφείλουμε ἐπίσης ὅλοι οἱ Ἑλληνες καὶ πρός κάθε ἄλλον ἀνάπτηρο καὶ συνάνθρωπό μας, πού ἀπό κάποια ἀτυχία, ὑποφέρει ἀπό κάτι σοδαρό, δέν ἔχει ἀκέραια δλα τά μέλη τοῦ σώματός του, ἡ δέν ἀντιλαμβάνεται καλά καὶ σωστά ὅσα τοῦ λέμε. Σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις, ἡ συμπεριφορά μας πρέπει νά είναι πολύ προσεκτική, ὅχι μόνον ἐπειδή οἱ ἀνθρώποι αὐτοί χρειάζονται ίδιαίτερη προστασία καὶ φροντίδα, ἀλλά καὶ ἐπειδή ποτέ δέν πρέπει νά τούς δείχνουμε ὅτι τούς ξεχωρίζομε ἢ τούς ὑποτιμάμε.

2. Προστασία ὑγείας

Σέ ἄλλη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 21 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρεται δτι τό Κράτος «μεριμνᾶ διά τήν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικά μέτρα διά τήν προστασίαν τοῦ γήρατος καὶ τῆς ἀναπηρίας».

Μέ τή διάταξη αὐτή ἐπιβεβαιώνεται δτι τό κράτος δέν ἔχει μόνο ὑποχρέωση γιά λόγους κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης νά φροντίζει γιά τήν ὑγεία τῶν πολιτῶν, ἀλλά ἔχει καὶ **συμφέρον**. Γιατί στ' ἀλήθεια τό μεγαλύτερο οίκονομικό ἀγαθό σέ κάθε χώρα είναι αὐτό πού σήμερα τό δύνομάζουν «δ ἀνθρώπινος παράγων». Οὔτε τά κεφάλαια, οὔτε τά πλούτη, οὔτε τά κτίρια καὶ οἱ ἐγκαταστάσεις λογαριάζουν τόσο, δσο οἱ γεροί ἀνθρώποι πού μέ τήν ἐργασία τους θά κάνουν, ὥστε δλα αὐτά νά ἀποδώσουν. Γι' αὐτό στόν κρατικό προϋπολογισμό προβλέπεται ἔνα πολύ σημαντικό κονδύλι στά τακτικά ἔξοδα γιά τήν ὑγεία, τά ίατρεῖα, νοσοκομεῖα, ἀγροτικούς γιατρούς, μέτρα γιά τήν προφύλαξη ἀπό ἐπιδημίες καὶ τήν καταπολέμησή τους, δταν ἐκδηλωθοῦν. Καὶ στόν προϋπολογισμό ἐπενδύσεων ἀναγράφονται σοδαρές πιστώσεις γιά νέα ἔργα στόν τομέα τῆς ὑγείας καὶ γιά σωματική ἢ πνευματικά ἀνάπηρα ἄτομα τά δποια προστατεύει είτε σέ εἰδικά ίδρυματα, δπως οἱ

οίκοι τυφλῶν, κωφαλάλων κ.λ.π. δπου παρέχει τή λεγόμενη **κλειστή κοινωνική πρόνοια**, σέ δημόσια ίδρυματα τοῦ Δημοσίου ή τῶν Ὁργανισμῶν Δημοσίου Δικαίου ή σέ ίδιωτικά καταστήματα πού ἐπιχορηγοῦνται ἀπό τό κράτος, εἴτε μέ επαγγελματική ἀποκατάσταση καὶ ἐνίσχυση τῆς οἰκογένειας, δηλαδή τήν λεγόμενη **ἀνοικτή πρόνοια**.

Γι' αὐτό ἄλλωστε ἐγγράφονται στόν κρατικό προϋπολισμό, τόσο στόν τακτικό δσο καὶ στόν προϋπολογισμό ἐπενδύσεων τεράστια ποσά γιά τίς δαπάνες κοινωνικῆς πρόνοιας καὶ ὑγείας. Παραθέτομε ἐδῶ ἔναν πίνακα πού δείχνει τίς σχετικές μέ τά θέματα αὐτά δαπάνες γιά τό 1977, σέ σύγκριση μέ τό 1976 (σέ ἑκατομμύρια δραχμές):

I. Δαπάνες Προνοίας	1977	1976	255,7
Τακτικός Προϋπολογισμός	3925,7	3.670	255,7
Προϋπολογισμός Ἐπενδύσεων	150	130	120
II. Δαπάνες ‘Υγείας			
Τακτικός Προϋπολογισμός	11,671,2	9.696,8	1.974,4
Προϋπολογισμός Ἐπενδύσεων	600	600	135,0

3. Περίθαλψη ήλικιωμένων

Ἐπειδή ἀκριβῶς δ ἄνθρωπος εἶναι τό πολυτιμότερο ἀγαθό γιά τό κράτος, γι' αὐτό ἡ ὁργανωμένη κοινωνία πρέπει νά μεριμνᾷ καὶ γιά ἐκείνους πού ἔχασαν τίς δυνάμεις τους μέ τά χρόνια καὶ δέν μποροῦν πιά ν' ἀποδώσουν μέ τήν ἔργασία τους καὶ νά συντελέσουν στήν οἰκονομική πρόοδο τῆς χώρας. Ὁ κυριότερος τρόπος, μέ τόν δποῖο τό κράτος φροντίζει νά ἔξασφαλίσει τούς γέρους εἶναι οἱ **συντάξεις γήρατος**.

Σήμερα οἱ περισσότεροι Ἔλληνες εἶναι ἀσφαλισμένοι. Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν πόλεων στό Ἰδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ), οἱ ἀγρότες στόν Ὁργανισμό Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΟΓΑ), οἱ ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες (ἰατροί, δικηγόροι, ἔμποροι, αὐτοκινητιστές, βιοτέχνες καὶ ἄλλοι) στά κλαδικά τους ταμεία καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι συντάξιοδοτοῦνται ἀπό τό δημόσιο. “Ολοι σχεδόν οἱ ἀσφαλισμένοι καταβάλουν εἰσφορές στά ταμεία τους πού δμως τίς περισσότερες φορές δέν εἶναι ἀνάλογες μέ τίς δαπάνες γιά τίς συντάξεις. Τά ἐλλείματα καλύπτονται ἀπό τό δημόσιο ή ἀπό εἰδικές

φορολογίες τούς λεγόμενους κοινωνικούς πόρους. Είδικά οί συντάξεις τού ΟΓΑ παρέχονται χωρίς τακτικές είσφορές τῶν ἀγροτῶν καὶ τά ἔξοδα καλύπτονται ἀπό πρόσθετη φορολογία πού καταβάλλουν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων γιά αὐτόν τό σκοπό.

Τό σύνολο τῶν ἀσφαλισμένων γιά τό 1975 ἦταν:

	ἄτομα
– στό ΙΚΑ	1.025.00
– στόν ΟΓΑ	1.642.758
– ἀπό τά Κλαδικά Ταμεῖα	140.000

Γ' ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

§ 31. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ἐκτός ἀπό τίς ἀτομικές ἐλευθερίες, τά νεώτερα Συντάγματα καθιερώνουν καὶ τά **κοινωνικά δικαιώματα** πού ἔχει ὁ πολίτης ὅχι πιά μέ τήν ἴδιοτητά του σάν ἄτομο, ἀλλά σάν **μέλος τῆς κοινωνίας** καὶ σάν **έργαζόμενος ἀνθρωπος**.

Οσο μεγάλωνε ὁ ἀριθμός τῶν ἐκλογέων, μέ τήν ἐφαρμογή τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, τόσο περισσότερο τά πλατύτερα λαϊκά στρώματα ζητοῦσαν νά ἀναγνωρισθεῖ, ὅχι μόνο ἡ **ύποχρέωση** τού κράτους νά **μήν ἐπεμβαίνει** στίς ἐλευθερίες τού ἀτόμου, ἀλλά συγχρόνως καὶ ἡ **ύποχρέωση** τού κράτους νά **ρυθμίζει** τήν οἰκονομική ζωή γιά τό ὅφελος τῶν ἐργαζομένων.

Ἡ οἰκονομική ἔξέλιξη, ὕστερος ἀπό τήν ἐκπληκτική ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας μέσα στίς τελευταῖες δεκαετίες, ἔδειξε ὅτι τά καθήκοντα τού κράτους δέν μποροῦν νά περιορισθοῦν στή μή ἐπέμβαση στήν οἰκονομική ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων. Γιατί πολύ συχνά ἡ ἐλευθερία αὐτή ὀδηγεῖ στήν ἐκμετάλλευση τῶν ἀδυνάτων ἀπό τούς οἰκονομικά ίσχυρούς. Ἀντίθετα, τό κράτος πρέπει νά παίρνει ὅλα τά ἀναγκαῖα μέτρα γιά τήν προστασία τῶν ἐργαζομένων, ἔστω καὶ ἀν τά μέτρα αὐτά περιορίζουν τίς ἀτομικές ἐλευθερίες τῶν ίσχυροτέρων.

Φυσική συνέπεια τῆς νέας αὐτῆς νοοτροπίας εἶναι ὅτι στό 20όν αιῶνα ἀναγνωρίσθηκε ἡ **ύποχρέωση** τού κράτους νά **έξασφαλίζει** στό

λαό μιάν ἀνεκτή οἰκονομική ζωή, νά προστατεύει καί νά τοῦ προσφέρει ἐργασία, νά ἔξασφαλίζει συντάξεις στούς ήλικιωμένους, ὅταν θά σταματήσουν νά ἐργάζονται, καθώς καί περίθαλψη ἰατρική καί νοσοκομειακή γιά τούς ἀρρώστους. Οἱ ἵδεες αὐτές ἔγιναν μετά τὸν 6' παγκόσμιο πόλεμο κοινό αἴτημα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας καί γ' αὐτὸ περιέχονται στὸν περιόρθημο «Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ» τοῦ 1941, ὅπου διακυρώσσεται ὅτι: «οἱ ἀνθρωποὶ πρέπει νά ἀπελευθερωθοῦν ἀπό τό φόβο, τὴν ἀνάγκη καί τὴν ἔνδεια». Ἡ ἀρχή αὐτῆς ἀποτελεῖ τὴν βάση τῶν λεγομένων «κοινωνικῶν δικαιωμάτων».

Τό εἶλληνικό Σύνταγμα τοῦ 1952 δέν ἀνέφερε οριτά τά κοινωνικά δικαιώματα, τά περισσότερα ὅμως εἶχαν ἡδη ἀναγνωριστεῖ μέ τή νομοθεσία τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων. Στό νέο Σύνταγμα τοῦ 1975 προστατεύονται στό ἄρθρο 22 τά κοινωνικά δικαιώματα ὡς ἔξης:

1. Τό δικαίωμα τῆς ἐργασίας

Τό ἄρθρο 22 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος δοῦται ὅτι «ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα καί τελεῖ ὑπό τὴν προστασία τοῦ κράτους». Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀναγνωρίζεται συνταγματικά τό δικαίωμα κάθε Ἑλληνα νά ἐκλέγει καί νά ἀσκεῖ τό ἐπάγγελμα πού θέλει. Ταυτόχρονα ὅμως οἱ νόμοι ἀναγνωρίζουν τό δικαίωμα τοῦ κράτους νά ἐπεμβαίνει στήν ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, γιά νά προστατεύει τούς ἐργαζομένους. Πρακτικά, αὐτό σημαίνει ὅτι τό κράτος μπορεῖ νά ἐπέμβει στή συμφωνία ἐργασίας μεταξύ ἐργαζομένου καί ἐργοδότη (στή λεγομένη «σύμβαση ἐργασίας») καί νά ρυθμίσει μέ νόμους ἡ διατάγματα: τίς ὕρες ἐργασίας, τίς ἡμέρες ἀργίας, τὴν προστασία τῶν ἐργαζομένων παιδιῶν, τούς ὅρους ὑγιεινῆς στούς τόπους ἐργασίας, τά μέτρα ἀσφαλείας, γιά νά προλαμβάνονται τά ἐργατικά ἀτυχήματα. Αὐτό σημαίνει ὅτι τό κράτος μπορεῖ νά ζητεῖ εἰδική ἀστυνομική ἀδεια, γιά νά ἐπιτρέψει τὴν ἔξασκηση δρισμένου ἐπαγγέλματος καί μπορεῖ νά διατηρήσει τό δικαίωμα νά μή χορηγεῖ τὴν ἀδεια αὐτῆς, ὅταν τό ἐπάγγελμα εἶναι ἐπικίνδυνο ἡ βλαβερό ἡ ὅταν ὑπάρχει στόν κλάδο αὐτό μεγάλη ἀνεργία κ.λ.π. Τό κράτος μπορεῖ ἐπίσης νά διατιμήσει δρισμένα εἰδη πρώτης ἀνάγκης ἡ νά ἀπαγορεύει τὴν εἰσαγωγή καί ἔξαγωγή δρισμένων ἐμπορευμάτων. προστατεύοντας μέ τόν τρόπο αὐτόν τὴν ἐγχώρια παραγωγή ἡ τὴν κατανάλωση ἡ τό νόμισμά του, ἔστω καί ἄν μέ τό

μέτρο αυτό περιορίζει τήν άσκηση του ἐπαγγέλματος του ἐμπόρου.

‘Η σειρά ὅλων αὐτῶν τῶν μέτρων περιόρισε τήν παλαιά ἑλευθερία τοῦ ἀτόμου, ν’ ἀσκεῖ δύοιοδήποτε ἐπάγγελμα ὅποτε καὶ ὅπως αὐτό θέλει.

Σήμερα ἐπικρατεῖ ἡ ἀντίληψη, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι κοινωνική λειτουργία καὶ πρέπει νά ρυθμίζεται μέ τέτοιον τρόπο, ὥστε νά ὀφελεῖται ἀπό αὐτήν τό σύνολο τῆς κοινωνίας.

2. Ή πλήρης ἀπασχόληση

‘Η ἵδια παράγραφος 1 τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ Συντάγματος ἀναφέρει πιὸ κάτω: «τοῦ κράτους μεριμνῶντος διὰ τήν δημιουργίαν συνθηκῶν καὶ ἀπασχολήσεως, πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τήν ἡθικήν καὶ ὑλικήν ἔξυψωσιν αὐτῶν».

‘Η διάταξη αὐτή ἐκφράζει τό σημερινό προορισμό τοῦ κράτους, πού ἔχει τήν ύποχρέωση νά προσφέρει στοὺς πολίτες του, ὅχι μόνο ἀσφάλεια ἐσωτερική καὶ ἐξωτερική, ἀλλά πρέπει ἐπί πλέον νά τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπό τή φτώχεια, τό φόρο καὶ τήν ἀνάγκη. Γι’ αὐτό ἡ σύγχρονη οἰκονομική ἐπιστήμη παραδέχεται, ὅτι ἔνα ἀπό τά καθήκοντα τοῦ κράτους εἶναι νά παρέχει **πλήρη ἀπασχόληση** στόν πληθυσμό του. Αὐτό σημαίνει ὅτι τό κράτος ἔχει ύποχρέωση νά δημιουργεῖ ἐργα παραγωγικά, ὅπου κάθε πολίτης θά μπορεῖ νά δρίσκει ἐργασία, καὶ ταυτόχρονα ὅτι εἶναι δικαίωμα τοῦ πολίτη νά ζητήσει δουλειά. Γι’ αὐτό, ἄλλωστε, μιά ἀπό τίς κυριότερες φροντίδες τοῦ σημερινοῦ κράτους εἶναι ἡ καταπολέμηση τῆς ἀνεργίας.

3. Τό δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νά ἐκφράζουν τίς ἀπόψεις τους στόν καθορισμό τῶν ὅρων ἐργασίας.

Βασικό αἴτημα τῶν ἐργατῶν καὶ ύπαλληλων, πού ἀποτελοῦν σήμερα τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ σέ κάθε κράτος, εἶναι νά μήν θεωρεῖται πιά ἡ ἐργασία «ἐμπόρευμα» καὶ νά μήν ρυθμίζονται οἱ μισθοί καὶ τά ἡμερομίσθια ἀνάλογα μέ τήν προσφορά καὶ τήν ζήτηση, ἀλλά ἀνάλογα μέ τήν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς. Ἐπί πλέον οἱ ἐργαζόμενοι ζητοῦν νά συμμετέχουν, μέ ἀντιπροσώπους τους, στή ρύθμιση αὐτή. Τό δικαίωμα αὐτό ἔχει περιληφθεῖ στό ἄρθρο 22, παρ. 2, τοῦ Συντάγματος, ἀλλά προϋποθέτει ὅτι οἱ μισθωτοί θά εἶναι ὀργανωμένοι σέ

Ισχυρές έργατικές δργανώσεις (συνδικάτα) καιί δτι αύτές θά είναι σέ θέση νά διεκδικήσουν τά δικαιώματά τους. "Οσο λιγότερο άναπτυγμένη είναι μιά μή κομμουνιστική χώρα, τόσο πιό άδύνατο είναι συνήθως τό συνδικαλιστικό της κίνημα καιί έλεγχεται από έκεινους πού άσκούν τήν κρατική έξουσία.

Σχετική είναι έπίσης καιί ή άξιωση τῶν έργαζομένων νά συμμετέχουν στό καθορισμό τῶν κατώτατων δρίων τῶν ήμερομισθίων (συλλογικές συμβάσεις).

4. Ή ισότητα άνδρων καιί γυναικῶν στήν άμοιθή έργασίας

"Οταν οί γυναίκες άρχισαν νά έργαζούται έξω άπό τό σπίτι, γιατί ή παραγωγή έφυγε πιά άπό τήν οίκιακή καιί βιοτεχνική οίκονομία καιί μεταφέρθηκε στά έργοστάσια, προσέφεραν άρχικά έργασία άνειδικευτη. Έπι πλέον διάριθμός τῶν γυναικῶν πού ζητούσαν δουλειά ήταν πολύ μεγάλος καιί κάθη μέρα μεγάλωνε καιί πιό πολύ. Συνέπεια αύτού, μέ τίς άντιλήψεις πού έπικρατούσαν στίς άρχές τοῦ 19ου αιώνα, δτι δηλαδή ή προσφορά καιί ή ζήτηση καθορίζει τίς τιμές τῶν ήμερομισθίων καθώς καιί τῆς έργασίας, ήταν νά καθορίζονται τά ήμερομισθία τῶν γυναικῶν τῆς έποχής έκείνης σέ έπίπεδα πολύ κατώτερα από τά άνδρικά. Ή άρχη αύτή διατηρήθηκε καιί άφού οί γυναίκες είδικεύθηκαν καιί έκπαιδεύθηκαν στά έπαγγέλματα. Γι' αύτό τό αίτημα «ίδη πληρωμή γιά ίση έργασία» ήταν κοινό αίτημα πού πρόσβαλαν δλες οί γυναικείες δργανώσεις έπι ένα σχεδόν αιώνα.

Στήν Έλλάδα ή ισότητα πληρωμῆς άνδρων καιί γυναικῶν καθιερώθηκε τό 1951 γιά τούς δημοσίους υπαλλήλους καιί λίγο άργότερα γιά τούς έργαζομένους στούς Όργανισμούς Νομικῶν Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, δηλαδή στούς δήμους, τά άσφαλιστικά ταμεῖα, τό ΙΚΑ κ.λ.π. Στίς ίδιωτικές έπιχειρήσεις έν τούτοις έπικρατούσε ώς τόν 'Απρίλιο 1975 κανόνας δτι οί γυναίκες έργατριες καιί ύπαλληλοι θά παίρνουν κατώτερες άποδοχές άπό τούς άνδρες. Ή διάκριση αύτή καταργήθηκε μέ νόμο τοῦ 1975, δ όποιος έπικύρωσε τήν διεθνή σύμβαση αύτή άπό τό 1952. Τέλος, τό άρθρο 22 τού Συντάγματος τοῦ 1975 άναφέρει ρητά τά έξης: «Πάντες οί έργαζόμενοι άνεξαρτήτως φύλου η άλλης διακρίσεως δικαιούνται ίσης άμοιθής δι' ίσης άξιας παρεχομένην έργασίαν».

5. Τό δικαίωμα γιά κοινωνική ἀσφάλιση

Τό κράτος έχει σήμερα τη δυνατότητα άλλα και τήν ύποχρέωση νά έπειταίνει στίς συμβάσεις έργασίας και νά έπιβάλλει ώστε κάθε έργα-
ζόμενος νά άσφαλίζεται **ύποχρεωτικά** γιά περιπτώσεις άσθενείας ή
άτυχήματος, καθώς και γιά την περίθαλψή του όταν γεράσει. Ή κοι-
νωνική άσφαλιση πραγματοποιείται μέ τό νά κρατά ύποχρεωτικά δ
έργοδότης ένα μέρος άπό τόν μισθό τοῦ έργαζομένου έργατη. Οι
είσφορές αυτές, έργαζομένων και έργοδοτῶν, στήν πράξη γίνονται μέ
ειδικά ένσημα πού κολλά δέργοδότης στό άσφαλιστικό βιβλιάριο τοῦ
έργαζομένου. Τά χρήματα παραδίδονται στά άσφαλιστικά ταμεῖα, γιά
νά διατεθοῦν γιά τόν σκοπό πού προορίζονται. Ή ύποχρέωση αυτή
τοῦ κράτους είναι τό κύριο μέτρο πού ξέσφαλίζει τόν πολίτη άπό τήν
άνάγκη και τήν ένδεια και άποτελεί σήμερα δικαιώμα κάθε έργαζομέ-
νου. «Τό κράτος μεριμνᾶ διά τήν κοινωνικήν άσφαλισιν τῶν έργαζο-
μένων ώς δέ νόμος δρίζει». Μέ τίς κοινωνικές άσφαλίσεις παίρνουν
σάρκα και δοτά οι νέες άντιληψεις γιά τόν προορισμό τοῦ κοάτους.

Στήν Έλλαδα οί κοινωνικές άσφαλισεις άρχισαν νά έφαρμόζονται λίγο πρίν τόν β' παγκόσμιο πόλεμο. "Ολοι οί έργαζόμενοι σέ ίδιωτικές έπιχειοήσεις άσφαλίζονται στό Ίδρυμα Κοινωνικῶν Άσφαλισεων (ΙΚΑ), ύπαρχον δημοσιένοι κλάδοι, δπως οι τραπεζικοί, τό προσωπικό τῶν αύτοκινήτων, τυπογράφοι καί ἄλλοι πού θέτονται σέ ίδιαίτερα άσφαλιστικά ταμεῖα. Οι ἀμεσοι καί ἔμμεσοι άσφαλισμένοι στά διάφορα ταμεῖα κοντεύουν νά φθάσουν τό σύνολο τῶν έργαζομένων. Στό ΙΚΑ καί μόνο οι ἀμεσοι άσφαλισμένοι είναι 1.073.000 καί μαζί μέ τά προστατευόμενα μέλη τῶν οίκογενειῶν τους φθάνουν τούς 2.870.000 ἄτομα. Οι δημόσιοι ύπαλληλοι έχουν συντάξεις καί περίθαλψη πού προσφέρονται ἀπό τό κράτος. Οι πολιτικοί καί στρατιωτικοί συνταξιοῦχοι πού είσπραττουν συντάξεις ἀπό τό δημόσιο ἦταν τό 1976 πάνω ἀπό 126.000 ἄτομα. Οι μόνοι μή άσφαλισμένοι μέχρι τό 1964 ἦταν οί ἀγρότες πού ἀποτελοῦν ἓνα πολύ μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας μας. Σήμερα έχει δημιουργηθεῖ γι' αύτούς δ' Οργανισμός Αγροτικῶν Άσφαλισεων (ΟΓΑ), πού ἀπονέμει συντάξεις καί στούς ἀγρότες, ἀνδρες καί γυναίκες, πάνω ἀπό 65 χρόνων, καθώς καί νοσοκομειακή περίθαλψη.

6. Τό δικαίωμα τοῦ ἐργαζομένου γιά ἑβδομαδιαία καὶ ἑτήσια ἄδεια.

Τό δικαίωμα αὐτό ἴσχυει στήν Ἑλλάδα μέ τήν ἐργατική νομοθεσία. Οἱ νόμοι γιά τήν Κυριακή ἀργία καὶ γενικά τήν ἑβδομαδιαία ἀνάπαινση (ρεπό) ἐφαρμόζονται ἀπό τό 1911. Ὁ νόμος γιά τήν «ἑτήσια ἄδεια μετ' ἀποδοχῶν» ὅλων τῶν ἐργαζομένων ἴσχυει ἀπό τό 1945. Ἡ διάρκεια τῆς ἄδειας ρυθμίζεται ἀνάλογα μέ τά χρόνια ὑπηρεσίας, πού ἔχει διαθετός σέ μιά ἐπιχείρηση.

Δ' ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

§ 32. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Σέ μιάν ἐποχὴ, δπως ἡ σημερινή, ὅπου τά πάντα μεταβάλλονται μέραγδαίο ρυθμό, οἱ συνθῆκες πού δημιουργούνται καὶ οἱ ἀνάγκες πού προκύπτουν, ἐπιβάλλονται νέα μέτρα καὶ διαφορετικά κριτήρια, ἀπό αὐτά πού ἴσχυαν παλαιότερα.

Τό ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος προνοεῖ ἀκριβῶς γιά μιά νέα ἀνάγκη πού δημιουργήθηκε τά τελευταῖα χρόνια ἀπό τήν τρομακτική προείδηση τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, τήν ἐκπληκτική πρόοδο σέ πολλούς τομεῖς καὶ, τέλος, ἀπό τήν φυσική, ὡς ἔνα βαθμό, ἀδιαφορία τοῦ ἀνθρώπου γιά ὅσα ἀτυχῆ, δυσάρεστα ἢ καταστρεπτικά συμβαίνουν γύρω του.

Ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος, γιά τήν δποία μιλάει τό ἄρθρο αὐτό δέν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἔργο καὶ προσπάθεια μερικῶν ἀτόμων ἢ νά ἀνατεθεῖ μόνο σέ λίγες εἰδικές ἐπιτροπές ἢ ὑπηρεσίες. Ἀποτελεῖ ἐπειγούσα ὑποχρέωση ὅλων μας καὶ καθενός χωριστά. Γιατί στήν πραγματικότητα προσπαθεῖ νά ἀντιμετωπίσει ἔναν τρομακτικό κίνδυνο πού μόνο μέ τήν κοινή προσπάθεια μποροῦμε νά τόν ἐκμηδενίσουμε, ἢ ἔστω νά τόν περιορίσουμε στίς λιγότερες δυνατές καταστρεπτικές συνέπειες.

Περιβάλλον εἶναι αὐτό πού ἐννοεῖ ἡ ἴδια ἡ λέξη, ἀλλά εἶναι ταυτόχρονα καὶ χίλια δυό ἄλλα μεμονωμένα πράγματα, καθένα χωριστά καὶ δῆλα μαζί.

—Εἶναι τά ἀρχαῖα μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἀλλά καὶ πολλές

νεώτερες δημιουργίες, πού δένουν τό παλιό μέ τό σύγχρονο, τό χθές μέ τό σήμερα.

—Είναι οι θάλασσες καί οι ἀκρογιαλιές μας, πού πρέπει νά διαφυλαχθοῦν, νά διατηρηθοῦν καί νά διασωθοῦν, δχι μόνο ἀπό πετρέλαια καί τά χημικά κατάλοιπα πού τίς δηλητητιάζουν, ἀλλά ἐπίσης νά προστατευθοῦν ἀπό ἐκείνους πού, συνειδητά ἢ ἀσυνείδητα, ἀλλοιώνουν τήν μορφή καί τήν φύση τους, τίς κατακλέδουν, τίς καταπατοῦν ἢ τίς ἐμπορεύονται.

—Είναι τά λιγοστά ποτάμια μας, πού πρέπει νά προστατευθοῦν γιά νά μή μεταβληθοῦν σέ διχετούς, ὅπως γίνεται ἡδη σέ ἄλλα μέρη, γιατί ἀλλωστε ἡ χώρα μας δέν ἔχει τήν πολυτέλεια τῶν πολλῶν καί δημητρῶν ποταμῶν, πού ὑπάρχουν ἄλλοι.

—Είναι δούρανός καί ἡ ἀτμόσφαιρα, πού θεωροῦνται ἀπό τίς καθαρότερες, διαυγέστερες τοῦ κόσμου καί κινδυνεύουν τώρα ἀπό τήν καπνιά τῶν ἐργοστασίων, τήν καρκινογόνο αἰθάλη τῶν θερμάσεων, ἀπό τίς ύδρογονικές καί ἀτομικές ἐκρήξεις στόν Εἰρηνικό καί τή Νεβάδα, στήν Σιδηρία καί στήν Κινεζική ἔρημο τοῦ Τσιέν γιάνγκ, ἀκόμη καί ἀπό τά ύπεροχητικά ἀεροπλάνα πού «σχίζουν» κυριολεκτικά τόν αἰθέρα καί καταστρέφουν τήν φυσική ἰσορροπία τῶν ἥχων καί τῆς ἀτμόσφαιραίς.

—Είναι τά δάση, τό μεγαλύτερο ἀγαθό μας, πού ἀποτελοῦν τό προστατευτικό τεῖχος γιά ἔνα σωρό φυσικούς ἐπιδρομεῖς, καί δύμως ἀφανίζονται μέ τόση ἔνταση καί τέτοιον κακοποιό όνθμό ἀπό πυρκαγιές καί νόμιμη ἔύλευση, ὥστε νά διεκδικοῦμε τώρα τό θλιβερό προνόμιο τῆς πιο «φαλακρῆς» χώρας τῆς Εὐρώπης.

—Είναι, τέλος, οἱ πόλεις πού ἀναπτύσσονται στήν πραγματικότητα μέ τερατώδη τρόπο καί μορφή, συχνά χωρίς οἰκιστικό σχέδιο καί σχεδόν πάντοτε χωρίς γοῦστο ἢ οἰονδήποτε όνθμο. Ἡ παληά μορφή κάθε πόλης ἔχει ἔξαφανισθεῖ ἀπό καιρό χωρίς ν' ἀντικατασταθεῖ ἀπό διιδήποτε ἐνδιαφέρον, εὐχάριστο, πρακτικό ἢ σωστό, πού συνήθως θυσιάζονται στό βωμό τῆς οἰκοπεδολατρείας καί τοῦ «Ιριζόντιου» τοιμεντένιου κοντιού.

‘Αποτελεῖ ὑποχρέωση κάθε πολίτη νά συνεισφέρει στήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος, γιατί ἀπ' τήν καταστροφή του ἢ τή βαρειά βλάβη του αὐτός πρώτος θά ταλαιπωρηθεῖ καί θά ζημιώσει.

‘Ἡ πολιτεία, μέ τό ἄρθρο 24 τοῦ Συντάγματος, ἐπισημαίνει τήν

άναγκη τῆς πρωτοδουλίας αὐτῆς καὶ καθορίζει δρισμένα γενικά μέτρα πού εἶναι ἀπαραίτητα. Δέν εἶναι ἄλλωστε τυχαῖο τό γεγονός ὅτι στό ἄρθρο αὐτό περιέχονται πολύ περισσότερες λεπτομέρειες ἀπ' ὅτι προβλέπονται σέ πολλά ἄλλα καὶ ὅτι καθορίζονται δρισμένα μέτρα καὶ κατευθύνσεις πού κρίνονται ἀναγκαῖα γιά τήν ἐφαρμογή τῆς πολιτικῆς αὐτῆς.

Πολλά εἶναι ἄλλωστε καὶ πυκνά τά παραδείγματα ἀπό ἄλλες χώρες, Ἰδίως εὐρωπαϊκές καὶ ἀμερικανικές – ὅπου ἔχουν ίδουθεὶς εἰδικά ὑπουργεῖα περιβάλλοντος καὶ ὅπου εἰδικοί ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοί μέ τῇ δοκίμεια τῶν πολιτῶν πού ἐνδιαφέρονται ἐφαρμόζουν μέ αὐστηρότητα μακρόπνοια μελετημένα μέτρα κάθε μορφῆς, γιά νά προστατεύσουν τό περιβάλλον ἀπό τούς κινδύνους πού τό ἀποτελοῦν.

Στίς χώρες αὐτές κρίθηκε πώς ή ὑπαρξη ἐνός ὑπουργείου ή ἔστω μᾶς συντονισμένης κρατικῆς ὑπηρεσίας ἀποτελεῖ τόν καλύτερο τρόπο ἐφαρμογῆς ὅλων ἐκείνων τῶν μέτρων πού, ἀνάλογα μέ κάθε περίσταση κρίνονται ἀναγκαῖα γιά τόν σκοπό αὐτό. Καὶ ή ἀλήθεια εἶναι πώς στίς χώρες αὐτές τά μέτρα γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος ἐγκρίνονται καὶ ἐφαρμόζονται μέ ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα.

Ἐτοι π.χ. ὁ Καναδᾶς ἀπαγορεύει τώρα νά προσεγγίζουν στά λιμάνια του τά γιγαντιαῖα πετρελαιοφόρα, γιατί ἔχει ἀποδειχθεῖ πώς ή παρουσία τους κοντά στίς ἀκτές, ὅσα μέτρα καὶ ἄν πάρουν τά λιμεναρχεία, προκαλεῖ ἐπικινδυνη μόλυνση τῆς θάλασσας.

Ἐνα ἄλλο παράδειγμα: τά ἐννέα κράτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οίκονομικῆς Κοινότητος (ΕΟΚ) καταστρώνουν τώρα ἔνα κοινό σχέδιο, γιά νά περιοριστεῖ ή ἀσύδωτη καὶ χωρίς μέτρο οἰκοδόμηση τῶν πόλεων καὶ γιά νά διατηρηθοῦν ἀνοικτοί χώροι καὶ ὑποχρεωτικοί «πνεύμονες πρασίνου» στά μεγάλα ἀστικά κέντρα.

Ἄλλα κράτη πάλι, Ἰδίως στήν ἀμερικανική ἡπειρο, ἔχουν ἀναστατωθεῖ ἀπό τήν πρόσφατη ἀποκάλυψη ὅτι οἱ φοβεροί θόρυβοι πού προκαλοῦν τά ἀεριωθούμενα ὑπερηχητικά ἀεροπλάνα γίνονται αἰτία γιά πολλές νευρικές ἄλλα καὶ γιά καρδιακές παθήσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ πάριονυ μέτρα γιά τήν προστασία τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπό τήν σύγχρονη αὐτή μάστιγα.

Ἀκόμη καὶ μερικά ἀφρικανικά καὶ ἀσιατικά κράτη, ἔστω καὶ καθυστερημένα οἰκονομικά, προσπαθοῦν νά διατηρήσουν τίς ξοῦγκλες πού ὑπάρχουν στά ἐδάφη τους καὶ τά ἄγρια θηρία πού ζοῦν μέσα

στίς ζοῦγκλες αύτές. Γιατί άρχισαν τώρα νά συνειδητοποιοῦν πώς ή προστασία τοῦ περιβάλλοντος είναι ένα ένιατο σύνολο και δέ χρειάζονται μόνο τά πάρκα, άλλα έπισης και τά άγρια θηρία και τά παρθένα δάση.

Τό άρθρο 24 τοῦ Συντάγματός μας άναφέρει μιά σειρά άπό μέτρα και προϋποθέσεις πού θά έξασφαλίσουν τήν καλύτερη δυνατή προστασία γιά τό έλληνικό περιβάλλον πού θά έφαρμοσθοῦν μέ τήν έκδοση ειδικῶν νόμων πού θά ρυθμίσουν και άλλα προβλήματα πού θά δημιουργηθοῦν στό μέλλον.

Είδικότερα τό Σύνταγμα προβλέπει:

– γιά τή «χωροταξική άναδιάρθρωση», άνάπτυξη, πολεοδόμηση και ἐπέκταση τῶν πόλεων και οίκισμῶν. Στό θέμα αύτό θεσπίζεται και ή ί ποχρέωση τῶν κατοίκων νά προσφέρουν, χωρίς άποζημιώση, ή μέ άντιπαροχή σε άλλα μέρη, τίς άπαραίτητες ἐκτάσεις γιά τή δημιουργία κοινοχρήστων χώρων στούς οίκισμούς και νά συμμετέχουν στά έξοδα γιά τήν ἐκτέλεση τῶν βασικῶν έργων.

– γιά τά μνημεῖα και τίς παραδοσιακές περιοχές, πού, δπως γράφει ή παρ. 6 τοῦ ίδιου άρθρου, «τελοῦν ύπό τήν προστασία τοῦ κράτους». Αύτό είναι φυσικό, γιατί τά μνημεῖα πού δρίσκονται στή χώρα μας άποτελοῦν μιά άπό τίς πιό πολύτιμες κληρονομίες τῆς Έλλάδας και τοῦ λαοῦ της. Είδικοί νόμοι θά δρίσουν τά μέτρα πού είναι άπαραιτητα γιά νά πραγματοποιηθεῖ δ σκοπός αύτός και πού κατ' άναγκη θά περιορίζουν τό δικαίωμα τῆς ίδιοκτησίας άναγνωρίζοντας δικαίωμα τόν τρόπο και τό είδος τῆς άποζημιώσης πού θά μποροῦν νά ζητήσουν οι ίδιοκτήτες.

– γιά τήν προστασία τῶν δασῶν και άπαγορεύει αύστηρά τή μεταβολή τοῦ προορισμοῦ τους. Τά δάση μας, πού κάποτε σκέπαζαν διόλοκληρο τόν έλληνικό χώρο, έχουν σήμερα καταστραφεῖ σέ τέτοιο βαθμό και σέ τόση ἐκταση, ώστε νά χρειάζονται μεγάλη και ειδική προσπάθεια, γιά νά διασωθοῦν και ν' άπλωθοῦν και πάλι στά γυμνά έλληνικά δουνά.

Κοινή λοιπόν ύποχρέωση τοῦ κράτους και τῶν πολιτῶν νά διασώσουν δ, τι μπορεῖ άκόμη νά διασωθεῖ άπό τά δάση, τά μνημεῖα, τούς οίκισμούς, νά προλάβουν νά μή «ρυπανθοῦν» άνεπανόρθωτα δ άέρας, τό έδαφος και ή θάλασσα, τό τοπίο, οι άκτές, τά δουνά και κάθε γωνιά τῆς έλληνικής γῆς.

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 33. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥΣ

Σέ μιά δημοκρατία δλες οι ἔξουσίες ἥ, ὅπως τίς λέμε σήμερα, **λειτουργίες**, πηγάζουν, δηλαδή προέρχονται ἀπό τό λαό. Αὐτό δρίζει καί τό δικό μας Σύνταγμα. "Ομως οι ἔξουσίες τοῦ κράτους δέν ἀσκοῦνται δλες ἀπό ἔνα μόνο δργανο. Ἀντίθετα, μιά θεμελιώδης ἀρχή, στήν δποία στηρίζονται τά σύγχρονα πολιτεύματα, είναι ὅτι οι διάφορες πράξεις τοῦ κράτους, δηλαδή οι διάφορες λειτουργίες του, γίνονται ἡ κάθε μία ἀπό ἴδιαίτερο δργανο. Ἡ ἀρχή αυτή, δνομάζεται **διάκριση τῶν ἔξουσιῶν**.

Τό νέο Σύνταγμα μας, σέ εἰδικό κεφάλαιο πού ἐπιγράφεται «Σύνταξις τῆς Πολιτείας», καθιερώνει ωριτά τή διάκριση τῶν ἔξουσιῶν, δρίζοντας στό ἄρθρο 26 ὅτι: 1) ἡ **νομοθετική** λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό τή Βουλή καί τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. 2) ἡ **ἐκτελεστική** λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί τήν κυβερνηση καί 3) ἡ **δικαστική** λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό τά δικαστήρια καί οι δικαστικές ἀποφάσεις «ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ».

Στά πρωτόγονα κράτη καί στήν ἀπόλυτη μοναρχία δι βασιλιάς ἥ δι ορχηγός τῆς φυλῆς ἦταν ταυτόχρονα νομοθέτης **καί** κυβερνήτης **καί** δικαστής. Ἡ πείρα ὅμως ἔδειξε στούς λαούς, ὅτι δέν είναι οὔτε εὔκολο, οὔτε σωστό νά ἀσκεῖται ὅλη ἡ κρατική ἔξουσία ἀπό τό ՚διο πρόσωπο, γιατί τότε τό πρόσωπο αὐτό γίνεται πανίσχυρο καί δέν ὑπάρχει πιά καμιά ἐγγύηση γιά τίς ἐλευθερίες τῶν ἀτόμων. Γι' αὐτό δέν είναι τυχαίο ὅτι καί στήν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ **ἄλλα** δργανα ἦταν οι δικαστές, **ἄλλα** οι νομοθέτες καί **ἄλλα** οι κυβερνήτες. Παγκόσμια σημασία πήρε ἡ διάκριση μέ τή γαλλική ἐπανάσταση, πού ἐπηρεάστηκε στό θέμα τοῦτο ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ φιλόσοφου Μοντεσκιέ, ὅτι κάθε μία ἀπό τίς τρεῖς ἔξουσίες τοῦ κράτους, νομοθετική, διοικητική καί δικαστική, πρέπει νά ἀσκεῖται ἀπό ἄλλο δργανο καί δέν πρέπει τά δργανα τῆς μιᾶς ἔξουσίας νά ἐπεμβαίνουν στά καθήκοντα τῆς ἄλλης.

Ἐτσι ἡ μία ἔξουσία θά περιορίζει τίς ἄλλες νά καταχρασθοῦν τή δύναμή της.

§ 34. Η ΒΟΥΛΗ

Νομοθετική ἔξουσία εἶναι ἐκείνη πού **Θέτει**, μεταβάλλει ἡ καταργεῖ τούς **νόμους**, δηλαδή τούς κανόνες πού ρυθμίζουν ἀναγκαστικά τήν κοινωνική συμβίωση τῶν ἀνθρώπων. Τό ἄρθρο 26 τοῦ νέου Συντάγματος προβλέπει ὅτι ἡ νομοθετική λειτουργία ἐνεργεῖται ὑπό τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ **Βουλὴ** εἶναι τό ὅργανο ἐκείνο τοῦ κράτους, πού ἀποτελεῖται ἀπό ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καὶ κύριος προορισμός της εἶναι νά ψηφίζει τούς νόμους.

Οἱ **Βουλευτές**, τά μέλη δηλαδή τῆς Βουλῆς, ἐκλέγονται ἀπό τούς κατοίκους τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Κάθε βουλευτής ὅμως ἀντιπροσωπεύει, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 51, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος, δόλοκληρο τό ἔθνος καὶ ὅχι μόνο τήν ἐκλογική του περιφέρεια.

Ο ἀριθμός τῶν βουλευτῶν, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, εἶναι διακόσιοι τό ἐλάχιστο καὶ τριακόσιοι τό πολύ. Κάθε περιφέρεια ἐκλέγει ἀριθμό βουλευτῶν ἀνάλογο μέ τόν πληθυσμό της, δπως αὐτός προκύπτει ἀπό τήν τελευταία ἀπογραφή τοῦ κράτους (ἄρθρο 54, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος). Ἀπό τό σύνολο τῶν βουλευτῶν τό 1/20, δηλαδή ἀπό τούς 300 οἱ 15, θά εἶναι οἱ λεγόμενοι **Βουλευτές ἐπικρατείας**. Αὐτοί ἐκλέγονται γιά ὅλη τήν ἐπικράτεια ἀνάλογα μέ τήν ἐκλογική δύναμη κάθε κόμματος. Ἐτσι π.χ. ἂν ἔνα κόμμα κερδίσει στής ἐκλογές 100 ἔδρες, θά πάρει καὶ ἄλλες 115 ἀπό τόν κατάλογο τῶν βουλευτῶν ἐπικρατείας. Μέ τόν τρόπο αὐτόν τῆς ἐκλογῆς, παραμένον ἀπό τό Γερμανικό Σύνταγμα, διευκολύνονται τά κόμματα νά ὑποδείξουν δρισμένα πρόσωπα πού ἔχουν διακριθεῖ στή δημόσια ζωή, γιά νά γίνουν μέλη τῆς Βουλῆς χωρίς νά πάρουν μέρος στόν ἐκλογικό ἀγώνα.

Γιά νά θέσει κάποιος ὑποψηφιότητα γιά βουλευτής, πρέπει νά εἶναι Ἐλληνας πολίτης ἀπό εἰκοσιπέντε χρόνων καὶ νά ἔχει τό δικαιώμα τῆς ψήφου (ἄρθρο 55 τοῦ Συντάγματος). Δέν ἐπιτρέπεται νά ἐκλεγοῦν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ δήμαρχοι καὶ δρισμένες ἄλλες κατηγορίες ἀνθρώπων, ἀν δέν παραιτηθοῦν, πρὸν ἀνακηρυχθοῦν ὑπόψηφοι ἀπό τό ἀξίωμά τους (ἄρθρο 56, παρ. 1).

Καί οἱ μέν στρατιωτικοὶ δέν μποροῦν πιά ποτέ νά ἐπανέλθουν στό στράτευμα, οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ὅμως μποροῦν νά ἔσται ἀδύοντα τήν ὑπηρεσία τους ἀλλά μόνο ἀφοῦ περάσει ἕνας χρόνος ἀπό τήν ἡμέρα πού παραιτήθηκαν.³ Εξαίρεση κάνει τό Σύνταγμα γιά τούς καθηγητές τῶν πανεπιστημάτων, πού δέν εἶναι ἀνάγκη νά παραιτηθοῦν ἀπό τή θέση τους, γιά νά ἔκλεγοῦν, καί στήν περίπτωση πού θά τούς ψηφίσει ὁ λαός θά ἀνασταλεῖ προσωρινά, ὅσο δηλαδή διαρκεῖ ἡ δουλευτική περίοδος, ἡ καθηγητική ἰδιότητά τους.⁴ Επίσης ὁ δουλευτής δέν μπορεῖ νά κατέχει δρισμένες ἴδιωτικές θέσεις, ὅπως π.χ. ὁ διευθυντής ἔταιρείας μέ εἰδικά προνόμοια, οὕτε μισθώνει δημόσια κτήματα. Αὐτό λέγεται «ἀσυμβίβαστον» τοῦ δουλευτικοῦ ἀξιώματος (ἄρθρο 57, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος).

‘Ο δουλευτής δέν καταδιώκεται, οὕτε ἔχει καμιά εὐθύνη ἀπέναντι οίουδήποτε γιά γνώμη ᾧ ψῆφο, πού ἔδωσε μέσα στή δουλή (ἄρθρον 60 παρ. 1), ἐκτός ἂν ἡ γνώμη αὐτή συνδέεται μέ συκοφαντική δυσφήμιση ἄλλου προσώπου. Τό Σύνταγμα θέλησε μέ αὐτὸν τόν τρόπο νά ἔξασφαλίσει τήν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης καί τῆς ψήφου τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Τό προνόμοιο αὐτό δονομάζεται τό «ἀνεύθυνον τῶν δουλευτῶν».

‘Επίσης οἱ δουλευτές δέν καταδιώκονται γιά δποιαδήποτε ἴδιωτική πράξη τους (π.χ. ἀξιόποινη), οὕτε συλλαμβάνονται ᾧ φυλακίζονται, ὅσο διαρκεῖ ἡ δουλευτική περίοδος, παρά μονάχα ἂν δώσει εἰδική ἀδεια ἡ Βουλή (ἄρθρο 62 τοῦ Συντάγματος). Τό προνόμοιο αὐτό δονομάζεται «ἀσυλία». Εννοεῖται ὅτι ἡ Βουλή ἔξετάζει μόνο ἂν ὁ δουλευτής καταδιώκεται γιά πολιτικούς σκοπούς. ‘Οταν δεῖται δέν πρόκειται γι’ αὐτό, πρέπει κανονικά νά δώσει τήν ἀδεια γιά διωχθεῖ.

2. Λειτουργία τῆς Βουλῆς

‘Η λειτουργία τῆς Βουλῆς ωθούμενη καί ἀπό τό Σύνταγμα ἀλλά καί ἀπό τόν κανονισμό της. Μετά τήν ἔκλογή τους, οἱ δουλευτές μποροῦν νά ἀσκοῦν τά καθήκοντά τους, ἀφοῦ δώσουν τόν ὄρκο ὅτι θά τηρήσουν τό Σύνταγμα καί τούς νόμους. Τό ἄρθρο 59 τοῦ Συντάγματος δοίζει τόν τύπο τοῦ ὄρκου γιά τούς χριστιανούς δροθόδοξους. Οἱ ἀλλόθρησκοι ᾧ ἐτερόδοξοι δοκίζονται μέ τόν τύπο τῆς θρησκείας τους ᾧ τοῦ δόγματός τους.

‘Η διάρκεια τῆς Βουλῆς εῖναι τέσσερα χρόνια ἀπό τήν ἡμέρα τῶν ἐκλογῶν καί τό χρονικό αὐτό διάστημα λέγεται **Βουλευτική περίοδος** (ἄρθρο 53, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). ‘Η περίοδος διαιρεῖται σέ **συνώδους**, τακτικές καί ἔκτακτες. Τακτική σύνοδος γίνεται μία κάθε χρόνο καί ἀπό τό Σύνταγμα προβλέπεται ὅτι θά ἀρχίσει στίς 15 Ὁκτωβρίου (ἄρθρο 64, παρ. 1), ὁπότε ἡ Βουλή συνέρχεται «αὐτοδικαίως». ‘Η σύνοδος διαιρεῖται τό λιγότερο πέντε μῆνες. Ἐκτακτη σύνοδος εἶναι ἐκείνη πού καλεῖ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας (ἄρθρο 40 τοῦ Συντάγματος) ὅταν ἡ κυβέρνηση θά κρίνει πώς εἶναι ἀνάγκη. ‘Η ἔκτακτη σύνοδος μπορεῖ ν' ἀσχοληθεῖ μέ κάθε ζήτημα τῆς ἀρμοδιότητας τῆς Βουλῆς, ἔκτος ἀπό τήν ψήφιση τοῦ προϋπολογισμοῦ, γιατί αὐτός, σύμφωνα μὲ τό ἄρθρο 72 τοῦ Συντάγματος, πρέπει ὑποχρεωτικά νά ψηφισθεῖ ἀπό τήν τακτική σύνοδο τῆς Βουλῆς.

‘Η Βουλή στήν ἀρχή κάθε βουλευτικῆς περιόδου ἐκλέγει ἀπό τά μέλη της τόν πρόεδρο καί τούς ἀντιπροσόδους, τούς γραμματεῖς καί τά μέλη για τίς κοινοβουλευτικές καί ἔξεταστικές ἐπιτροπές. Οἱ ἐπιτροπές αὐτές **συγκροτοῦνται σέ ἀναλογία μέ τή δύναμη τῶν κομμάτων μέσα στή Βουλή** (ἄρθρο 68, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

Οἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς εἶναι δημόσιες, ἔχει δηλαδή κάθε πολίτης τό δικαίωμα νά τίς παρακολουθήσει. Ἐπί πλέον οἱ συζητήσεις στή Βουλή μεταδίδονται τακτικά ἀπό τό φωνοκαθεδρικό καί τήν τηλεόραση. Οἱ συζητήσεις στενογραφοῦνται καί τά πρακτικά δημοσιεύονται μετά ἀπό κάθε συνεδρίαση.

§ 35. ΕΚΛΟΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

1. Ἐκλογεῖς

‘Η Βουλή ἐκλέγεται ἀπό τό λαό (ἄρθρο 51, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος). Μέ τή λέξη **λαός** ὅμως δέν ἐννοοῦμε στήν περίπτωση αὐτή **όλους** τούς κατοίκους τῆς χώρας, ἀλλά μόνο τούς πολίτες, ἄνδρες καί γυναικες, πάνω ἀπό μιάν ὀρισμένη ἥλικια. Αὐτοί ὀνομάζονται καί **ἐκλογεῖς**. Τό σύνολο τῶν ἐκλογέων λέγεται «**ἐκλογικό σῶμα**».

2. Ἐκλογές

Τό Σύνταγμα ὁρίζει ὅτι οἱ ἐκλογές ἐνεργοῦνται «*di' ἀμέσου, μν-*

στικῆς καί καθολικῆς ψηφοφορίας» (ἄρθρο 51, παρ. 3 του Συντάγματος).

α) **Καθολική** ψηφοφορία σημαίνει, ότι τό κράτος δέν έχει τό δικαίωμα νά ζητήσει ούτε περιουσιακά, ούτε κληρονομικά προσόντα, ούτε είδική μόρφωση, γιά νά ἐπιστρέψει στόν Ἑλληνα πολίτη νά ψηφίσει. Τό μόνο πού ζητάει δό νόμος είναι τό δρι ήλικίας. Αύτό δέν δρίζεται στό Σύνταγμα, ἀλλά είναι σήμερα τά 21 χρόνια.

β) **Μυστική** ψηφοφορία σημαίνει, ότι κανείς δέν έχει τό δικαίωμα γά πληροφορηθεῖ ποιόν ψήφισε δό κάθε πολίτης. Ἡ μυστική ψηφοφορία ἔξασφαλίζεται σήμερα μέν ενα ίδιαίτερο χωρισμα μέσα στό ἐκλογικό τμήμα, δπου δό ἐκλογέας κλείνει τό ψηφοδέλτιο του σέ είδικό φάκελο, χωρίς νά τόν δεῖ κανείς. ብ μυστικότητα τῆς ψηφοφορίας ἀποδέπει στό νά μήν μπορεῖ κανείς νά ἐπηρεάσει τόν ἐκλογέα καί ἀποτέλεε **Θεμελιώδη** ἀρχή του Συντάγματος.

γ) **Αμεση** ψηφοφορία ύπαρχει, δταν οί ἐκλογεῖς ἐκλέγουν ἀπ' εύθειάς τους ἀντιπροσώπους τους. Τό ἀντίθετο σύστημα είναι ή **εμμεση** ἐκλογή, δπου οί ἐκλογεῖς ύποδεικνύουν δρισμένα πρόσωπα (ἐκλέκτορες), τά δποια θά ἐκλέξουν τους ἀντιπροσώπους τους ἔθνους. Στήν Ἑλλάδα ἵσχυσε πάντοτε τό **άμεσο** σύστημα, πού ἀλλωστε έχει κατοχυρωθεῖ καί ἀπό τό Σύνταγμα.

Τό Σύνταγμα τῶν ἐκλεκτόρων (ἔμμεση ἐκλογή) ἐφαρμόζεται στήν **Ἀμερική** γιά τήν ἐκλογή του προέδρου τῶν **Ηνωμένων Πολιτειῶν**.

3. Τρόπος πού ἐνεργοῦνται οι ἐκλογές

α) Οί ἐκλογές διενεργοῦνται τήν **ίδια μέρα** σέ ὅλο τό κράτος (ἄρθρο 51, παρ. 4 του Συντάγματος). Μπορεῖ μέ είδικό νόμο νά ἐπιτραπεῖ καί στους Ἑλληνες του ἔξωτεροικού νά ψηφίζουν στόν τόπο τῆς διαμονῆς τους.

β) Ὁ πολίτης είναι **ύποχρεωμένος** νά ψηφίσει. Ὁ νόμος θεσπίζει τό «ύποχρεωτικόν τῆς ψηφοφορίας» καί προβλέπει δρισμένες ποινές γιά τους ἐκλογεῖς πού δέν ἐκτελοῦν τό καθήκον τους αύτό (ἄρθρο 51, παρ. 5 του Συντάγματος).

γ) Οί ἐκλογές διεξάγονται μέ δάση τους **ἐκλογικούς καταλόγους**, δπου είναι γραμμένα τά δνόματα ὅλων τῶν ἐκλογέων. "Οσοι ἀπό

ἀμέλεια ἡ γιά ἄλλο λόγο δέν ἐγγραφοῦν στούς ἐκλογικούς καταλόγους, δέν μποροῦν νά ψηφίσουν.

δ) Οι ὑποψήφιοι δουλευτές **ἀνακηρύσσονται** ἀπό τό Πρωτοδικεῖο τῆς περιφερείας, ὅπου θά ἐκλεγοῦν.

ε) Οι ἐκλογές γίνονται μέ **ψηφοδέλτια**, ὅπου ἀναγράφονται τά δύναματα τῶν ὑποψηφίων τοῦ **συνδυασμοῦ**, πού καταρτίζει κάθε κόμμα. "Ἄλλοτε χρησιμοποιοῦσαν τίς κάλπες, δηλαδή δοχεῖα μετάλλινα χωρισμένα σέ δύο διαιμερίσματα, ἕνα μαῦρο μέ τά γράμματα ΟΧΙ καί ἔνα ἀσπρό μέ τά γράμματα ΝΑΙ· καί, ἀνάλογα μέ τήν προτίμησή του, ἔριχνε δι πολίτης τό σφαιρίδιο του σ' ἔνα ἀπό τά δύο διαιμερίσματα. Αὐτά ἔχουν τώρα πιά καταργηθεῖ, γιατί διευκόλυναν τήν ἐκλογική νοθεία. "Ομως ἡ λέξη «κάλπη» καί «μαυρίζω» ἔχουν μείνει στή γλώσσα μας σχετικά μέ τίς ἐκλογές.

στ) Τό κράτος διαιρεῖται σέ **ἐκλογικές περιφέρειες**. Αὔτες δορίζονται ἀπό εἰδικό νόμο καί μποροῦν νά είναι **εύρειες** ή **στενές**. Στήν **εύρεια περιφέρεια** ἐκλέγονται πολλοί δουλευτές, ἀπό τίς διάφορες ἐπαρχίες πού τήν ἀποτελοῦν. "Ολοι αὐτοί οι ὑποψήφιοι περιλαμβάνονται σέ κοινό ψηφοδέλτιο. ³ Αντίθετα, στή **στενή περιφέρεια** είναι δυνατόν νά ἐκλέγεται καί **énας μόνο** δουλευτής.

ζ) Οι ἐκλογικές περιφέρειες διαιροῦνται σέ **ἐκλογικά τμήματα**, δύποι γίνεται ἡ ψηφοφορία. Τά τμήματα ἐπιτηροῦνται ἀπό μίαν ἐφορευτική ἐπιτροπή καί ἀπό τόν **δικαστικό ἀντιπρόσωπο**, πού φροντίζει ὥστε οι ἐκλογές νά γίνουν ἥσυχα, σύμφωνα μέ τούς νόμους καί νά είναι γνήσιες.

η) Τό κῦρος τῶν ἐκλογῶν ἐλέγχεται ἀπό ἔνα εἰδικό δικαστήριο (ἄρθρο 100 τοῦ Συντάγματος). "Αν κάποιος ὑποψήφιος πού δέν ἔχει τά προσόντα, ἔξελέγη δουλευτής, ἡ ἄν παρ' ὅλο πού ἦταν στή θέση τους ἡ ἐφορευτική ἐπιτροπή καί ὁ δικαστικός ἀντιπρόσωπος, ὑπάρχει ὑποψία πώς ἔνας ἀπό τούς ὑποψηφίους ἀδικήθηκε, τότε ἔχει κάθε πολίτης τό δικαίωμα νά προσθάλει μέ ἔνσταση τό κύρος τῆς ἐκλογῆς. Τό εἰδικό δικαστήριο ἀποτελεῖται ἀπό ἀνώτατους δικαστικούς, ἀεροπαγίτες καί συμβούλους ἐπικρατείας. ⁴ Εξετάζει μάρτυρες ἡ ἐγγραφα καί μπορεῖ ἄν πεισθεῖ γιά τήν ἀκρίβεια τῆς ἔνστασεως, ν' ἀκυρώσει τήν ἐκλογή στήν περιφέρεια, ὅπου ἡ διεξαγωγή ἔγινε χωρίς νά τηρηθοῦν οἱ νόμοι. ⁵ Εκεῖ διενεργοῦνται ἀργότερα ἐπαναληπτικές ἐκλογές.

Δύο είναι, κυρίως, τά έκλογικά συστήματα: **τό πλειοψηφικό** και **τό άναλογικό.**

Μέ τό **πλειοψηφικό** σύστημα έκλεγεται ό ύποψηφιος τοῦ κόμματος ἐκείνου πού σέ σχέση μέ τό δεύτερο κόμμα, πῆρε ἔστω καί μία ψῆφο περισσότερη.

Μέ τό **άναλογικό** σύστημα οί ἔδρες τῶν βουλευτῶν κατανέμονται ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν ψήφων πού πήρε κάθε κόμμα. "Αν π.χ. σέ μιά περιφέρεια άναλογοῦν 25 ἔδρες στή Βουλή καί ψηφίσουν 175.000 ἔκλογες, θά διαιρέσουμε τό σύνολο τῶν ψηφοφόρων αὐτῶν μέ τόν ἀριθμό τῶν βουλευτικῶν ἔδρων καί δοίσκομε ἔτσι τήν **έκλογική βάση** ($175.000 : 25 = 7.000$). Τά κόμματα πού μετέχουν στήν ἔκλογή θά πάρουν τόσους βουλευτές, ὅσες φορές χωρεῖ ἡ ἔκλογική βάση (δηλαδή τό 7.000) στόν ἀριθμό τῶν ψήφων πού ἔλαβαν. Εάν λ.χ. ἔνα κόμμα πήρε 72.000 ψήφους, τοῦ ἀντιστοιχοῦν 10 ἔδρες ($72.000 : 7.000 = 10$) καί θά ἔχει ύπόλοιπο 2.000 ψήφους, πού θά κατανεμηθοῦν μέ διάφορους ύπολογισμούς (δεύτερη κατανομή). Τίς ύπόλοιπες ἔδρες θά λάβουν οἱ ύποψηφιοι τῶν ἄλλων κομμάτων, πάντοτε μέ τήν ἀνάλογία 7.000 ψῆφοι = 1 βουλευτική ἔδρα. Τό δεύτερο κόμμα μέ 50.000 ψήφους θά πάρει 7 ἔδρες ($50.000 : 7 = 7$), μέ ύπόλοιπο 1.000 ψήφους, τό τρίτο μέ 30.000 ψήφους θά πάρει τέσσερεις ἔδρες, μέ ύπόλοιπο 2.000 ψήφους, καί τό τελευταῖο μέ 18.000 μόνο δύο ($18.000 : 7 = 2$), μέ ύπόλοιπο 4.000 ψήφους.

"Αντίθετα, ἂν ἐφαρμόσουμε μέ τούς 3διους ἀριθμούς τό πλειοψηφικό σύστημα, τό ἀποτέλεσμα τῶν ἔκλογῶν θά είναι ἐντελῶς διαφορετικό, γιατί τό κόμμα πού ἔλαβε 72.000 ψήφους θά πάρει καί τίς 25 ἔδρες, ἐφ' ὅσον τά ύπόλοιπα κόμματα πήραν λιγότερους ψήφους καί, μολονότι ὅλα μαζὶ συγκέντρωσαν περισσότερες ψήφους ἀπό τό κόμμα τῆς πλειοψηφίας, δέ θά κερδίσουν **οὕτε μία** ἔδρα.

Τό ἀναλογικό σύστημα εύνοει τήν πιστή ἀπογραφή τῶν διαφόρων πολιτικῶν δυνάμεων ἐνώ τό πλειοψηφικό ἐπιτρέπει νά σχηματισθοῦν ἰσχυρές κυβερνήσεις.

"Εκτός ὅμως ἀπό τά δύο αὐτά ἔκλογικά συστήματα, ύπάρχουν καί ἄλλα, πού ἀποτελοῦν ἔνα συνδυασμό τοῦ ἀναλογικοῦ καί τοῦ πλειοψηφικοῦ. Τά κυριώτερα είναι ή **ἐνισχυμένη άναλογική** καί τό **μικτό.**

Στήν **ἐνισχυμένη άναλογική** ύπάρχουν οἱ λεγόμενες πρώτη καί

δεύτερη κατανομή (ὅπως ἄλλωστε καί στήν ἀπλή ἀναλογική). Στήν πρώτη κατανομή μετέχουν ὅλα τά κόμματα καί ἐκλέγουν ἀριθμό δουλευτῶν ἀνάλογο μέ τὸν ἀριθμό τῶν ψήφων πού ἔλαβαν, ἐνῶ τά ὑπόλοιπα τῶν ψήφων ἀθροίζονται σέ εὐρύτερες περιφέρειες, ὅπου γίνεται ἡ δεύτερη κατανομή. "Οταν ὅμως τό σύστημα είναι ή **ἐνισχυμένη** ἀναλογική, τότε στή δεύτερη κατανομή δέ μετέχουν πιά **όλα** τά κόμματα, ἀλλά μόνο τά μεγάλα, δηλαδή ἐκεῖνα πού θά συγκεντρώσουν δρισμένο ποσοστό ψήφων σέ ὅλη τή χώρα. Τό ποσοστό αὐτό δέν είναι ὅμιο πάντοτε σέ ὅλες τίς ἐκλογές, ἀλλά ὁρίζεται κάθε φορά διαφορετικά ἀπό τὸν ἐκλογικό νόμο. Τό 1974, οἱ ἐκλογές ἔγιναν μέ τήν **ἐνισχυμένη** ἀναλογική καί τό ποσοστό τῶν ψήφων γιά τή συμμετοχή στή δεύτερη κατανομή είχε δρισθεῖ γιά μέν τά κόμματα σέ 17% τοῦ συνόλου καί γιά τούς συνασπισμούς κομμάτων σέ 25%. Στίς ἐκλογές τοῦ 1958 τό ποσοστό αὐτό είχε δρισθεῖ μεγαλύτερο, δηλαδή σέ 25% γιά τά κόμματας καί σέ 35 καί 40% γιά τούς συνασπισμούς κομμάτων.

Μέ τό σύστημα αὐτό τά μεγάλα κόμματα ἀποκτοῦν καί ἄλλες ἔδρες.

Μικτό είναι τό **ἐκλογικό** σύστημα κατά τό δποϊ σέ ἄλλες μέν **ἐκλογικές** περιφέρεις τοῦ κράτους **ἐφαρμόζεται** τό **πλειοψηφικό**, σέ ἄλλες ή **ἐνισχυμένη** ἀναλογική καί σέ ἄλλες ή ἀπλή ἀναλογική. Τό σύστημα αὐτό **ἐφαρμόστηκε** στήν **Έλλαδα** κατά τίς **ἐκλογές** τῆς 19 Φεβρουαρίου 1956.

§ 37. NOMOI KAI NOMOΘETIKA DIATAGMATA

1. Πῶς Ψηφίζονται οἱ νόμοι.

Ἡ νομοθετική ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπό τή Βουλή ή ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας μᾶς λέει τό ἀρθρο 26 τοῦ Συντάγματος. Γιά νά γίνει ὅμως ἔνας νόμος, χρειάζεται πρῶτα νά ψηφισθεῖ ἀπό τή Βουλή, ὕστερα νά κυρωθεῖ ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί τέλος πρέπει νά δημοσιευθεῖ στήν **«Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως»**.

Ἡ ψηφιση ὅμως τῶν νόμων ἀπό τή Βουλή γίνεται μέ μιάν δρισμένη διαδικασία πού ἐπιβάλλεται ἀπό τά ἀρθρα 73–76 τοῦ Συντάγματος.

‘**Υπάρχει πρῶτ’ ἀτ’ ὅλα ή γενική ἀρχή** ὅτι «**δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τήν Βουλήν καί τήν κυβέρνησιν**» (ἀρθρο 73, παρ. 1

τοῦ Συντάγματος). Ὡς Βουλή ἀσκεῖ τό νομοθετικό της ἔργο «ἐν ὀλομελείᾳ», δηλαδή πρέπει νά είναι παρόντες ὅλοι οἱ βουλευτές καὶ οἱ ἀποφάσεις νά ἐγκριθοῦν ἀπό τήν πλειοψηφία τῶν παρόντων πού ποτέ δέν μποροῦν νά είναι λιγότεροι ἀπό τό 1/4 τοῦ συνόλου τῶν Βουλευτῶν, δηλαδή σήμερα 75 (ἄρθρο 67 τοῦ Συντάγματος).

Ἡ Βουλή μπορεῖ νά δρίσει στόν κανονισμό τῆς ὅτι θά διαιρεθεῖ σέ δύο τό πολύ τμήματα καὶ θά δρίσει πῶς θά μοιρασθοῦν κατά ὑπουργεῖα οἱ ἀρμοδιότητες τῶν τμημάτων (ἄρθρο 70 τοῦ Συντάγματος).

Οπωσδήποτε ὅμως ὑπάρχουν, δρισμένα θέματα πού δέν ἐπιτρέπεται ποτέ νά παραπεμφθοῦν σέ τμήματα καὶ πρέπει πάντοτε νά συζητοῦνται στήν δλομέλεια. Τά κυριότερα ἀπό αὐτά είναι οἱ νόμοι πού θά ἀλλάξουν τό ἐκλογικό σύστημα καὶ οἱ νόμοι πού θίγουν τήν προστασία τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων.

Ἡ διαδικασία περνᾷ ἀπό τά ἔξης στάδια:

1. Ὁ νόμος ὑποβάλλεται σέ σχέδιο (νομοσχέδιο) στή Βουλή, συνήθως ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό. Ἔτσι, π.χ. ἔνα νομοσχέδιο γιά τά σχολεῖα θά τό φέρει δ Ὅπου οργός Παιδείας, ἔνα νομοσχέδιο γιά τά λεωφορεῖα δ Ὅπου οργός Μεταφορῶν κ.ο.κ. Ἀν μέσα στό νομοσχέδιο προβλέπονται καινούριες δαπάνες πού θά ἐπιβαρύνουν τό δημόσιο, δέν μπορεῖ νά συζητηθεῖ ἀν δέν συνοδεύεται ἀπό ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους πού καθορίζει πόση θά είναι ᾧ δαπάνη (ἄρθρο 75 Συντάγματος) καὶ μέ ποιόν τρόπο θά καλυφθεῖ.

2. Ὄλα τά νομοσχέδια πρέπει νά συνοδεύονται ἀπό **αἵτιολογική ἔκθεση** δπου ἀναγράφεται δ λόγος, γιατί πρέπει νά ψηφιστεῖ τό νομοσχέδιο καὶ τί ἀποτέλεσματα ἐλπίζεται ὅτι θά ἔχει δ νόμος στή ζωή τοῦ τόπου.

3. Μόλις ὑποβληθεῖ τό νομοσχέδιο στή Βουλή, παραπέμπεται στήν ἀρμόδια κοινοβουλευτική ἐπιτροπή (π.χ. τό νομοσχέδιο γιά τά σχολεῖα στήν ἐπιτροπή ἐπί τῆς Παιδείας) καὶ ἀφοῦ ᾧ ἐπιτροπή τό ἐπεξεργασθεῖ εἰσάγεται στή Βουλή – τήν δλομέλεια ᾧ τό ἀρμόδιο τμῆμα– γιά νά ψηφισθεῖ.

4. Κάθε νομοσχέδιο συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή (σέ δλομέλεια ᾧ σέ τμήματα) σέ δύο διάφορες συνεδριάσεις πού ἀπέχουν μεταξύ τους κατά δύο μέρες τούλαχιστον (ἄρθρο 76, παρ. 2).

Στήν πρώτη συνεδρίαση τό νομοσχέδιο ψηφίζεται στίς γενικές του

διατάξεις, αὐτό πού λέγεται «κατ' ἀρχήν» καί γιά πρώτη φορά «κατ' ἄρθρον», δηλαδή κάθε μιά ἀπό τίς διατάξεις του ψηφίζεται χωριστά. Στή δεύτερη συνεδρίαση «κατ' ἄρθρον καί ώς σύνολον».

Σέ εἶαιρετικές περιπτώσεις ἐπιτρέπεται νά ψηφιστεῖ ἔνα νομοσχέδιο σέ μιά μόνη συνεδρίαση, ὅταν ἡ κυβέρνηση τό χαρακτηρίσει ώς «κατεπείγον» ἀλλά στή συζήτηση πρέπει νά είναι παρόντες ὁ πρωθυπουργός, ὁ ἀρμόδιος ὑπουργός καί οἱ ἀρχηγοί τῶν κομμάτων (ἄρθρο 76, παρ. 4 τοῦ Συντάγματος).

Ορισμένοι νόμοι πού ἀφοροῦν τήν ἐπικύρωση ἐνός κώδικα, δηλαδή ἐνός συνόλου διατάξεων γιά ἔναν δοισμένο θεσμό πού ἔχει περάσει ἀπό ἐπιστημονική ἐπεξεργασία ἐπιτροπῆς ἀπό εἰδικούς, διορισμένους γιά τή μελέτη αὐτή μέ διατάξεις νόμων μποροῦν νά ψηφισθοῦν ἀπό τήν ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς μέ ἔναν ἰδιαίτερο νόμο πού τούς ἐγκρίνει σάν σύνολο. π.χ. ὁ Κώδικας ὁδικῆς κυκλοφορίας.

5. Ἀφοῦ ψηφισθεῖ ἔνας νόμος διαβιβάζεται στόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας γιά νά τόν «κυρώσει» μέ τήν ὑπογραφή του καί νά διατάξει τή δημοσίευσή του στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως». Δέκα ἡμέρες μετά τή δημοσίευσή του ὁ νόμος ἀρχίζει νά ἐφαρμόζεται σέ ὅλη τήν ἐπικράτεια καί κανένας δέν μπορεῖ νά ισχυριστεῖ ὅτι δέν τόν γνωρίζει. Αὐτό ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε «ἄγνοια νόμου δέν ἐπιτρέπεται».

2. Νομοθετικά διατάγματα

Ἡ Βουλή δέν συνεδριάζει ὅλον τόν χρόνο. Συνέρχεται σέ συνόδους τακτικές καί ἔκτακτες. Ὁταν ἡ Βουλή διακόψει τίς ἐργασίες τῆς, οἱ βουλευτές πηγαίνουν στίς ἐπαρχίες τους. Είναι ὅμως δυνατόν στό διάστημα, πού ἡ Βουλή ἔχει διακοπές, νά προκύψουν θέματα ἐπείγοντα πού πρέπει νά ρυθμισθοῦν ἀμέσως. Γι' αὐτό τό Σύνταγμα προβλέπει στό ἄρθρο 43, παρ. 4 ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μπορεῖ νά προχωρήσει στήν ἔκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων (Ν.Δ.) πού θεωροῦνται σάν νόμοι. Γιά νά γίνει ὅμως αὐτό, πρέπει νά ὑπάρχει ἡ συγκατάθεση τοῦ εἰδικοῦ τμήματος πού συγκροτεῖται ὅπως καί τά ἄλλα τμήματα καί ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς ἀνάλογα μέ τή δύναμη τῶν κομμάτων ἡ ὁμάδων ἀκόμη καί τῶν βουλευτῶν πού είναι ἀνεξάρτητοι (ἄρθρο 71 τοῦ Συντάγματος). Ὁ τρόπος λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ τμήματος διακοπῶν καθώς καί τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν πού θά

ἐπεξεργάζονται τά θέματα πού θά συζητηθοῦν ἐκεῖ δρίζεται ἀπό τόν κανονισμό τῆς Βουλῆς. Γιά νά ψηφισθοῦν ἀποφάσεις στό τμῆμα αὐτό ὅπως καί στά ἄλλα τμήματα τῆς Βουλῆς χρειάζεται ἡ πλειοψηφία τῶν παρόντων, πού ποτέ ὅμως δέν μπορεῖ νά είναι κατώτερη ἀπό τά 2/5 τῶν βουλευτῶν πού συμμετέχουν σ' αὐτό τό τμῆμα. Γιά τό 1976 τό τμῆμα διακοπῶν δρίστηκε νά ἔχει 60 μέλη καί 30 ἀναπληρωματικά.

Ἡ ἀδεια πού δίνει ἡ Βουλή στόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας νά προσεῖ στήν ἐκδοση νομοθετικῶν διαταγμάτων λέγεται «νομοθετική ἐξουσιοδότηση» καί ὅσο ἵσχυε τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ἡ ἐπιτροπή τῆς Βουλῆς πού ἐνέκρινε τά νομοθετικά διατάγματα λεγόταν «Ἐπιτροπή Ἐξουσιοδοτήσεως ἡ Μικρή Βουλή».

Φυσικά οὔτε στό τμῆμα διακοπῶν, ὅπως συμβαίνει καί γιά τά ἄλλα τμήματα, δέν μποροῦν νά συζητήθοῦν θέματα πού **μόνον ἡ ὁλομέλεια** τῆς **Βουλῆς** μπορεῖ νά χειρισθεῖ ὅπως είναι οἱ νόμοι πού θίγουν τά ἀτομικά δικαιώματα, οἱ νόμοι γιά τό ἐκλογικό σύστημα ἡ γιά τήν κατάσταση πολιορκίας καί ἄλλοι (ἀρθρο 72 τοῦ Συντάγματος).

Ἀναγκαστικοί νόμοι λέγονται οἱ νόμοι πού δέν ψηφίσθηκαν οὔτε ἀπό τήν Βουλή οὔτε ἀπό τά τμήματά της, ἀλλά ἐκδόθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση «ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς» καί χωρίς τήν ἐξουσιοδότησή τῆς. Οἱ νόμοι αὐτοί είναι ἀντισυνταγματικοί. Στό καιρό τῆς δικτατορίας τῆς 4ης Αὐγούστου 1936 καί στή δικτατορία 1967–1974 ὅλοι οἱ νόμοι πού δημοσιεύθηκαν ἦταν ἀναγκαστικοί (Α. Ν.).

§ 38. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

1. Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως

“Οταν οἱ νόμοι ὑπογραφοῦν ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί σφραγισθοῦν μέ τή «μεγάλη τοῦ κράτους σφραγίδα» φυλάγονται τά πρωτότυπα στό **‘Υπουργεῖο Δικαιοσύνης**. Ἐπειδή ὅμως δέν μπορεῖ κάθε πολίτης νά πηγαίνει στό **‘Υπουργεῖο** νά διαβάζει τό κείμενο τοῦ νόμου, ὑπάρχει ἔνα ἐπίσημο κείμενο μέ τήν ἐγγύηση τοῦ κράτους ὅτι είναι ὅμοιο μέ τό πρωτότυπο. Τό κείμενο αὐτό θά τό δροῦμε στήν **Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως** πού δημοσιεύει πιστά τό νόμο καί τόν κάνει ἔτοι γνωστό στούς πολίτες. Τό κράτος ἔχει δικό του τό **‘Εθνικό Τυπογραφεῖο**» ἀπό τό 1825.

‘Η Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διαιρεῖται σέ **τόμους**, (κάθε τόμος περιέχει τά φύλλα ἐνός ἡμερολογιακοῦ ἔτους) καί σέ **τεύχη**, πού ἄλλο περιέχει τούς νόμους, ἄλλο τά διατάγματα καί τίς ὑπουργικές ἀποφάσεις, ἄλλο τούς διορισμούς, τίς ἀπολύσεις καί μεταθέσεις ὑπαλλήλων κλπ. Ἐπί πλέον ὑπάρχουν καί **Δελτία**, ὅπως τό «Δελτίο Ἀνωνύμων Ἐταιρειῶν» καί τό «Δελτίο Σημάτων καί Διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας».

2. Ἀρίθμηση τῶν νόμων.

Ἐπί τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος ἄρχισε ἡ ἀρίθμηση τῶν νόμων μέ ελληνικά γράμματα κατά τό ἀρχαῖο πρότυπο Α.Β.Γ. κλπ. Ἐτσι π.χ. ὁ νόμος ΧΠΘ (περὶ ἐπιτροπείας ἀνηλίκων) εἶναι ὁ νόμος ὑπ’ ἀριθ. 689. Ἀπό τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Α΄ (1913) ἄρχισε νέα ἀρίθμηση μέ ἀραδικούς ἀριθμούς (1, 2, 3, κλπ) πού συνεχίστηκε καί στήν περίοδο τῆς δημοκρατίας (1924–1935) χωρίς νά διακοπεῖ ἡ σειρά καί μετά τήν παλινόρθωση τῆς βασιλείας ὡς τίς 4 Αὔγουστου 1936.

Ἡ δικτατορία Μεταξᾶ ἄρχισε πάλι νά ἀριθμεῖ ἀπό τό 1 τούς ἀναγκαστικούς νόμους (Α.Ν) πού ἔξεδιδε, οἱ δόποιοι ἀπό τό 1936 ἕως τό 1941 ἔφθαναν τούς 2925. Ἀπό τότε ἐπικράτησε ἡ συνήθεια νά ἀναφέρεται δίπλα στόν ἀριθμό τοῦ νόμου καί ἡ χρονιά πού δημοσιεύτηκε (π.χ. Α.Ν. 2900/1941).

Στήν ἐποχή τῆς ἐκθροικῆς κατοχῆς τῆς χώρας (1941–1944) ἐφαρμόσθηκε ἐπίσης νέα ἀρίθμηση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων (Ν.Δ.) ἀπό 1–2243, πάντοτε μέ μνεία τῆς χρονιᾶς καί ἀπό τό 1941–1944 τῶν νόμων (Ν) 1–1181.

Μετά τήν παλινόρθωση καί ἐπί βασιλείας τῶν Γεωργίου Β΄, Παύλου Α΄ καί Κωνσταντίνου Β΄ ἡ ἀρίθμηση τῶν νόμων ἀρχίζει πάλι ἀπό 1 καί φθάνει στόν 4610, μέ μνεία πάντοτε τῆς χρονολογίας, ὡς τήν 21η Ἀπριλίου 1967. Κατά τήν πρώτη φάση τῆς δικτατορικῆς ἐπταετίας (1967–1973). δημοσιεύθηκαν τά νομοθετικά διατάγματα 1–1403 καί στήν δεύτερη φάση τῆς δικτατορίας (Νοέμβριος 1973–Ιούλιος 1974) τά Ν.Δ. 1–494.

Μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας (23 Ιουλίου 1974) ἄρχισε πάλι καινούρια ἀρίθμηση τῶν νόμων ἀρχίζοντας ἀπό τό 1974.

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 39 ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ
ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ

‘Η έκτελεστική έξουσία ή **λειτουργία**, όπως άναφέρεται έπισημα στό Σύνταγμα (άρθρο 26) είναι μία από τις τρεις λειτουργίες, που μαζί με τις άλλες δύο, τη νομοθετική και τη δικαστική, συγκροτούν τη δημοκρατική μας πολιτεία.

Τό ίδιο άρθρο διευκρινίζει ότι «ή έκτελεστική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπό τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς κυβερνήσεως» καί μέ αυτὸ θέλει νά έπισημάνει καί νά καθορίσει ἀκριβῶς τούς δύο φορεῖς τῆς έξουσίας αὐτῆς, πού ἀπό τήν πράξη καί στήν ούσια ἔχει ἀποδειχθεῖ, πώς είναι ἡ σημαντικότερη, περισσότερο ἀποφασιστική καί ἀπό πολλές πλευρές, σπουδαιότερη έξουσία τοῦ σημερινοῦ κράτους.

‘Οπως δείχνει καί τό ὄνομά της ή έκτελεστική έξουσία ἔχει κύριο σκοπό της τήν **έκτέλεση** τῶν νόμων, πού ψηφίζει ή ἄλλη έξουσία (ἢ λειτουργία), ή **νομοθετική**.’ Άλλα πρακτικά, τό ἔργο πού ἔχει ἀνατεθεῖ ἀπό τήν πολιτεία στήν έκτελεστική έξουσία—καί ἴδιαίτερα στόν ἔνα ἀπό τούς δύο φορεῖς της, τήν κυβέρνηση—είναι τεράστιο, πολύπλοκο, πολύπλευρο, ἀποφασιστικό καί σημαντικό.

Αὐτή πρέπει νά φροντίσει γιά τήν ἄμυνα καί τήν ἀσφάλεια τῆς χώρας, νά πραγματοποιήσει συμφωνίες μέ φίλους καί ν' ἀντιμετωπίσει ἀντιπάλους καί ἐχθρούς, νά δογανώσει καί νά βελτιώσει τά οἰκονομικά τοῦ κράτους, νά ἐπιβαρύνει τούς πολίτες μέ φόρους η ἄλλες δαπάνες, η νά βελτιώσει τίς συνθήκες ἐργασίας καί ζωῆς τους, νά τούς έξασφαλίσει καλύτερη ὑγειονομική περίθαλψη καί συντάξεις. Αὐτή θά δώσει καλύτερες τιμές γιά τά γεωργικά προϊόντα, ἀλλά θ' ἀντιμετωπίσει, ὅπως αὐτή κρίνει καλύτερα, διαμαρτυρίες καί ἀπεργίες καί θά πάρει λογικά μέτρα γιά τήν ἐσωτερική ἡρεμία καί ἀσφάλεια, ὅταν τοῦτο χρειάζεται. Αὐτή δημος μπορεῖ καί νά παρασυρθεῖ καί νά προχωρήσει σέ ἀποφάσεις πού πιθανόν θ' ἀποδειχθοῦν ἐπικίνδυνες καί μποροῦν νά προκαλέσουν μεγαλύτερες ἀντιδράσεις η νά ταράξουν

άκομη τήν έθνική ένότητα τῆς χώρας καί τοῦ λαοῦ. Μέ δύο λόγια αὐτή διοικεῖ καί αὐτή κυβερνᾶ. Καί ἐπειδὴ μέ τή δύναμη καί τίς δυνατότητες πού ἔχει, μπορεῖ νά δώσει σωστή ἡ κακή κατεύθυνση σέ κάθε σχεδόν ζήτημα, εἶναι στήν πραγματικότητα ἡ σπουδαιότερη ἀπό τίς τρεῖς ἔξουσίες τοῦ πολιτεύματος.

Ἡ Ἑλλάδα, μετά τό δημοψήφισμα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1974, εἶναι πιά προεδρευομένη δημοκρατία. Γι' αὐτό ἄλλωστε τό ἄρθρον 26 τοῦ Συντάγματος δρίζει ὅτι ἡ ἐκτελεστική λειτουργία ἀσκεῖται ἀπό κοινοῦ ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί τήν κυβέρνηση δηλαδή τόν πρωθυπουργό καί τούς ὑπουργούς.

Ἐπειδή τό 1974, μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας, μεσολάβησε μιά μεταβατική περιόδος, ἔξελέγη, ἀρχικά ἀπό τή Βουλή, ἔνας προσωρινός πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὁ Μιχαήλ Στασινόπουλος. Στίς 14 Ιουνίου 1975 ἡ Βουλή, ἀφοῦ συμπλήρωσε τήν ἐπεξεργασία τοῦ νέου Συντάγματος καί ψήφισε τόν νέο Καταστατικό Χάρτη τῆς χώρας, ἔξελεξε μέ μυστική ψηφοφορία ὅπως δρίζει τό ἄρθρο 32 τοῦ Συντάγματος, πρώτον Πρόεδρο τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τόν Κωνσταντίνο Τσάτσο.

Τό δημοψήφισμα τῆς 8 Δεκεμβρίου τοῦ 1974 ἦταν ἀπαραίτητο γιά νά τερματισθεῖ μιά ἐκκρεμότητα πού ὅλοι, ἀκόμη καί ὁ τέως δασιλιάς, τήν ἀναγνώρισαν. Ἀπό τήν στιγμή πού μέ πλειοψηφία σχεδόν 70% ὁ ἔλληνικός λαός ἔκρινε καί διαλέξε τήν δημοκρατία σάν τό πολίτευμα πού ἥθελε, κάθε ἀμφισθήτηση καί ἐπιφύλαξη είχαν τερματισθεῖ καί παραμερισθεῖ.

Μέ βάση τήν ἐτυμηγορία αὐτή τοῦ ἔλληνικοῦ λαοῦ, ἡ συνταγματική Βουλή, ἡ Βουλή δηλαδή πού είχε τήν εἰδική ἐντολή τοῦ λαοῦ νά ψηφίσει τό Σύνταγμα, ἐνέκρινε τά σχετικά ἄρθρα τοῦ νέου Συντάγματος τά δύοια καθορίζουν τήν μορφή τοῦ πολιτεύματός μας καί προβλέπουν μέ κάθε λεπτομέρεια πῶς ἐκλέγεται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τί ἐκφράζει καί τί ἀντιπροσωπεύει στήν ὑψηστή θέση πού καταλαμβάνει, ποιές ὑποχρεώσεις ἔχει, ποιός εἶναι ὁ ρόλος του γενικά, ποιά εἶναι τά καθήκοντά του. Τό νέο ἔλληνικό Σύνταγμα καθορίζει ὅλα αὐτά μέ κάθε λεπτομέρεια. Καί ἀφιερώνει 21 ἀπό τά ἄρθρα του (ἀπό τό 30ο μέχρι καί τό 50ο) στό ρόλο, τά καθήκοντα, τίς ἀρμοδιότητες, τά δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

§ 40. Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τά ἄρθρα 30–34 τοῦ Συντάγματος καθορίζουν τίς λεπτομέρειες καὶ τόν τρόπον ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας τόν ἀντικαταστάτη του, σέ περίπτωση ἀπουσίας καὶ δρισμένα ἄλλα λεπτομερειακά ἢ διαδικαστικά θέματα.¹ Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται γιά πέντε χρόνια. Μπορεῖ νά ἐκλεγεῖ κάθε "Ἐλληνας πολίτης πού εἶναι πάνω ἀπό 40 χρόνων καὶ εἶναι ψηφοφόρος.

1. Ἀνεύθυνο τοῦ Προέδρου

Ίδιαίτερη σημασία ἔχει τό κεφάλαιο «Ἐξουσίαι καὶ εὐθύνη τοῦ Προέδρου» ὅπου μέ τό ἄρθρο 35 καθορίζει τό λεγόμενο «ἀνεύθυνον τοῦ αἰρετοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος», πού ἵσχε ἄλλωστε καὶ σέ ὅλα τά προηγούμενα ἑλληνικά Συντάγματα, εἴτε βασιλιάς ἦταν ὁ ἀνώτατος ἀρχων, εἴτε (ὅπως στήν περίοδο μεταξύ 1924 καὶ 1935) Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας.

Τό «ἀνεύθυνο» κρίνεται ἀναγκαῖο, ἐπειδή ὁ ἀνώτατος ἀρχων, στή δικῇ μας περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δέν μπορεῖ καὶ δέν ἐπιτρέπεται νά φέρει πολιτικές ἢ ἄλλες εὐθύνες γιά τό κάθε τί πού ὑπογράφει, εἴτε νόμος εἶναι, εἴτε Προεδρικό Διάταγμα, εἴτε διάγγελμα, εἴτε ὅ, τιδήποτε ἄλλο. Ἐπειδή ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δωείλει νά μένει πάνω ἀπό τίς πολιτικές διαμάχες ἄλλα καὶ ἐπειδή δφείλει νά ἀποδέχεται τήν διακυβέρνηση τῆς χώρας ἀπό τήν πλειοψηφία τῆς Βουλῆς εἶναι πολιτικά ὀρθό καὶ λογικό νά ὑπογράφει καὶ νά ἐγκρίνει μέ τήν ὑπογραφή του, τίς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς καὶ τίς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, χωρίς ὅμως νά φέρει δ ἕδιος προσωπική εὐθύνη γιά τίς πράξεις αὐτές.

Τό ἀνεύθυνο αὐτό ὅμως κατοχυρώνεται μέ τήν υποχρεωση πού ἐπιβάλει τό Σύνταγμα στό ἄρθρο 35: «οὐδεμία πρᾶξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἰσχύει ἢ ἐκτελεῖται ἀν δέν ἔχη ἐπίσης καὶ τήν ὑπογραφήν τοῦ ἀρμοδίουν ὑπουργοῦν ἢ τοῦ ἰδίου τοῦ πρωθυπουργοῦ, δταν αὐτό ἀπαιτῆται, ἢ δλων τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου».

Μέ τόν τρόπο αὐτό, ἡ πολιτική εὐθύνη μεταφέρεται, μπορεῖ κανείς νά πεῖ, «αὐτομάτως» στήν κυβέρνηση καὶ στόν κάθε ὑπουργό χωρι- στά, ἐνώ γιά τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας προκύπτει εὐθύνη μόνο σέ εἰδικές περιπτώσεις, γιά εἰδικά ἀδικήματα ἢ ἐνέργειες, δηλαδή γιά

έσχάτη προδοσία ή παραδίαση τοῦ Συντάγματος, ἀλλά καὶ τότε χρει-
άζεται εἰδική διαδικασία καὶ εἰδική πλειοψηφία τῆς Βουλῆς (ἄρθρο
49 τοῦ Συντάγματος), γιά νά ἐπιβληθοῦν οἱ νόμιμες κυρώσεις.

Ἐλάχιστες εἰναι οἱ περιπτώσεις πού ἀναφέρονται περιοριστικά
στὸ ἄρθρο 38 τοῦ Συντάγματος, ὅπου δέ χρειάζονται προσυπογραφή οἱ
πράξεις τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Οἱ κυριότερες ἀπό αὐτές
εἰναι:

—ὅ διορισμός τοῦ πρωθυπουργοῦ.

—ἡ σύγκληση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὑπό τήν Προεδρία του
σέ ἔκτακτες περιστάσεις.

—ἡ σύγκληση τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

—ἡ ἀρνηση τοῦ προέδρου νά κυρώσει ἕνα νόμο πού ψήφισε ἡ
Βουλὴ. Ν' ἀσκήσει δηλαδή τό δικαίωμα τοῦ «βέτο» (ἀρνησηκυρία)
καὶ νά ἐπιστρέψει τόν νόμο στήν δλομέλεια τῆς βουλῆς, ὅπου θά
ξανασυζητηθεῖ (ἄρθρο 42, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος) καὶ θά ψηφισθεῖ
μόνο μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία.

—νά ἀπευθύνει σέ **ὅλως ἔξαιρετικές** περιστάσεις διαγγέλματα
πρός τόν ἑλληνικό λαό πού δημοσιεύονται στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυ-
βερνήσεως (ἄρθρο 44, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

2. Συμβούλιο τῆς Δημοκρατίας

Καὶ στίς περιπτώσεις ὅμως πού τό Σύνταγμα ἀφήνει τόν πρόεδρο
νά ἀποφασίσει χωρίς τήν εὐθύνη τοῦ πρωθυπουργοῦ ἡ τῶν ἀρμοδίων
ὑπουργῶν πάλι προσβλέπεται ἀπό τό ἵδιο τό Σύνταγμα ἕνα συμβουλευ-
τικό ὅργανο, τοῦ ὅποιου τή γνώμη εἰναι ὑποχρεωμένος νά ζητήσει δ
πρόεδρος. Αὐτό εἰναι τό **Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας**. Μέ τά προ-
ηγούμενα ἑλληνικά Συντάγματα δ̄ βασιλιάς είχε τό δικαίωμα νά συγ-
καλέσει τό «Συμβούλιο τοῦ στέμματος» καὶ νά ἀκούσει τίς ἀπόψεις
του πρίν δ̄ ἵδιος πάρει μίαν ἀπόφαση στίς δύσκολες στιγμές τῆς ζωῆς
τῆς χώρας. Τό ρόλο τοῦ Συμβουλίου τοῦ στέμματος παίζει σήμερα τό
Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας.

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 39 τοῦ Συντάγματος τό συμβούλιο αὐτό
συγκαλεῖται σέ κάθε σοβαρή ἑθνική περίσταση. Ἀπαρτίζεται ἀπό
ἐκείνους πού διατέλεσαν πρόεδροι δημοκρατίας, ἐκλεγμένοι κατά
τούπο δημοκρατικό ἀπό τό λαό ἡ τούς ἐκπροσώπους του ἀπό τούς

πρώην πρωθυπουργούς πού κυβέρνησαν τή χώρα μέ ψήφο έμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καί ἀπό τὸν ἀρχηγό τῆς «ἀξιωματικῆς ἀντιπολιτεύσεως», δηλαδή τοῦ κόμματος πού ἔχεται δεύτερο σέ ἀριθμό βουλευτῶν στὸ κοινοβούλιο.

Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ δέ δεσμεύουν νομικά τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, παίζουν ὅμως σπουδαῖο ρόλο ἀπό πολιτική ἄποψη.

3. Τακτικά καθήκοντα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Ἄπο ὅσα θά ἴδοῦμε παρακάτω θά διαπιστώσουμε ὅτι τά καθήκοντα πού ἀναθέτει τὸ Σύνταγμα στὸν Πρόεδρο Δημοκρατίας εἰναι πολλά καί σπουδαῖα. Δέν πρέπει ὅμως νά λησμονήσουμε πώς οὐσιαστικά οἱ πράξεις του εἰναι πράξεις τῶν ὑπουργῶν δηλαδή τῆς κυβερνήσεως. Αὐτό ὅμως δέ σημαίνει πώς τό ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἰναι διακοσμητικό. Ἔνας συνετός καί μέ θήικό κύρος ἀνώτατος ἀρχοντας μπορεῖ νά ἐπηρεάσει τούς ὑπουργούς του πρόσ το καλό καί νά ἐμποδίσει μέ κατάλληλη χρήση τῶν δικαιωμάτων του τό κακό. Γι' αὐτό ἄλλωστε καί τό ἀρθρο 30 τοῦ Συντάγματος τόν ὀνομάζει «ρυθμιστή τοῦ πολιτεύματος».

Τά κυριότερα ἀπό τά καθήκοντα τοῦ Προέδρου εἰναι τά ἔξης:

α) Διορίζει καί παύει τόν πρωθυπουργό καί τούς ὑπουργούς. Στό κοινοβούλευτικό σύστημα, διορέδρος εἰναι ὑποχρεωμένος νά διορίζει πρωθυπουργό καί μέλη τῆς κυβερνήσεως πρόσωπα, πού ἔχουν τήν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς, γιατί διαφορετικά θά ἀναγκασθοῦν νά παραιτηθοῦν (ἄρθρα 37, παρ. 1 καί 38 Συντάγματος).

β) Ἐπικυρώνει καί ἐκδίδει τούς νόμους πού ψήφισε ἡ Βουλή καί τούς δημοσιεύει στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» (ἄρθρο 42 τοῦ Συντάγματος).

γ) Εἰναι ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ, τοῦ στόλου καί τῆς ἀεροπορίας ἡ ὅπως λέει τό ἀρθρο 45 τοῦ Συντάγματος, «ἀρχει τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας». Αὐτό δέ σημαίνει ὅτι εἰναι πραγματικά ὁ οὐσιαστικός ἡγέτης τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ἀλλά ὅτι ὅλοι οἱ στρατιωτικοί πρέπει νά ὑπακούουν στίς διαταγές του πού ἐκδίδονται «ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως». Ἐπίσης ἀπονέμει τούς βαθμούς στούς ἀξιωματούς. Ὁμως καί στήν περίπτωση αὐτή δέν μπορεῖ νά ἐνεργήσει αὐθαίρετα καί νά εύνοήσει πρόσωπα τῆς ἐκλογῆς του, γιατί οἱ προαγωγές

καί οἱ διάφορες τοποθετήσεις γίνονται μέ βάση τίς γνωμοδοτήσεις τῶν εἰδικῶν ὑπηρεσιακῶν συμβουλίων. Δηλαδή προάγεται κανείς, εἴτε ἐπειδὴ ὑπηρέτησε δρισμένα χρόνια σ' ἓνα βαθμό («κατ' ἀρχαιότητα»), εἴτε ἐπειδὴ ἔδειξε ἰδιαίτερο ζῆλο ή ἐπίδοση στήν ὑπηρεσία του («κατ' ἐκλογήν» ή «κατ' ἀπόλυτον ἐκλογήν»).

δ) Διορίζει καί παύει τούς δημοσίους ὑπαλλήλους (ἀρθρ. 46 τοῦ Συντάγματος). Ἀλλά καὶ αὐτὸ δέν σημαίνει ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δρίσκονται στή διάθεση τοῦ Προέδρου η τοῦ ὑπουργοῦ καί ἔξαρτωνται ἀπό αὐτούς, ἀφοῦ, κατά τό Σύνταγμα, εἶναι **μόνιμοι**, δηλαδή, δέν παύονται ἄν δέν καταργηθεῖ μέ νόμο ή θέση στήν ὅποια ὑπηρετοῦν, ἐνῷ διορίζονται σύμφωνα μέ εἰδικούς νόμους πού δρίζονται καὶ τά σχετικά προσόντα γιά κάθε θέση. Ἐξ ἄλλου παύονται μόνο ὕστερα ἀπό ἀπόφαση εἰδικοῦ ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, πού εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπό τήν κυβερνηση. Οἱ διορισμοί καθώς καὶ οἱ ἀπολύτεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δημοσιεύονται στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» (τεῦχος γ).

ε) Ἀπονέμει τά ἑλληνικά παράσημα σέ Ἑλληνες καὶ σέ ὑπηκόους ἔνων κρατῶν (ἀρθρο 46, παρ. 2 τοῦ Συντάγματος). Σύμφωνα μέ μια ἀπό τίς πιό βασικές διατάξεις γοῦ Συντάγματος (ἀρθρο 4, παρ. 7) δέν ἀναγνωρίζονται στούς Ἑλληνες τίτλοι εὐγενείας (π.χ. κόμης, βαρόνος, δούκας κλπ.). Αὐτό ἀποτελεῖ μιά δημοκρατική ἀρχή, πού πήραμε ἀπό ἄλλα πολιτεύματα (τό ἀμερικανικό, τό ἑλβετικό κλπ.). Ἑλληνες δόμως καθώς καὶ ἔνοι, πού κατά ἔναν οίονδήποτε τρόπο ἔξυπηρέτησαν τήν Ἑλλάδα καὶ τά ἑλληνικά συμφέροντα, παίρνουν σάν ἡθική ἀνταμοιβή ἑλληνικά παράσημα. Τά παράσημα αὐτά ἀπονέμονται ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας.

στ) Μπορεῖ νά ἀπονείμει χάρον η ἀμνηστία τούς καταδικασμένους ἀπό τά ποινικά δικαστήρια η σέ ὅσους ὑπέπεσαν σέ ἀξιόποινες πράξεις (ἀρθρο 47 τοῦ Συντάγματος).

Χάρη. Ἡ χάρον παρέχεται γιά ὅποιοδήποτε ἀδίκημα, ἀλλά μόνο **ἄφοιο ἐκδοθεῖ** ἀπό τό δικαστήριο η καταδικαστική ἀπόφαση. Μέ τή χάρον δικασμένος ἀπαλάσσεται ἀπό τοῦ νά ἐκτίσει ὁλόκληρη τήν ποινή του η τό ὑπόλοιπο τῆς ποινῆς του. Χάρον ὑπάρχει ἐπίσης, ὅταν η ποινή μετατραπεῖ καὶ γίνει ἡπιότερη π.χ. η θανατική ποινή γίνει ἴσοδια δεσμά. Ἡ χάρον ἀφορᾶ μόνο στήν **ἐκτέλεση** τῆς ποινῆς, χωρίς νά μεταβάλλει, οὕτε νά καταργεῖ τά ἄλλα ἀποτελέσματα τῆς καταδί-

κης, π.χ. τή στέρηση τών πολιτικῶν δικαιωμάτων.

• **Αμνηστία.** Ή άμνηστία, άντιθετα, ή όποια δίνεται μόνο σέ **πολιτικά** αδικήματα, έξαφανίζει **όλοκληρωτικά** τήν αξιόποινη πράξη. εἴτε έχει καταδικαστεῖ ού άμνηστευόμενος, εἴτε οχι. Πολλές φορές δίνεται καί **πρίν** άπό τή δίκη. Ο άμνηστευόμενος μπορεῖ, ύστερος, άπ' αυτά, νά θεωρηθεῖ, ίτι δέ διέπραξε καμίαν αξιόποινη πράξη. Τό Σύνταγμα άπαγορεύει οητά τήν άμνηστία σέ κοινά έγκλήματα.

• Η άμνηστία παρέχεται οταν τό κράτος κρίνει πώς είναι συμφέρον νά λησμονηθοῦν δρισμένες πράξεις, πού είχαν διαταράξει τήν τάξη. Πολιτικά αδικήματα είναι π.χ. ή έσχατη προδοσία, έπαναστατικά κινήματα, πολιτικές συνωμοσίες, έξεγέρσεις κλπ.

• Ζ) Αντιπροσωπεύει τό κράτος στίς σχέσεις τού μέ τά άλλα κράτη, καί ίπογράφει ίλες τίς συνθήκες, πού συνάπτει ή Έλλάδα μέ ξένα κράτη (άρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Οι συνθήκες προσυπογράφονται φυσικά άπό τόν ύπουρογό τών Εξωτερικῶν καί, σέ δρισμένες περιπτώσεις, άπό τόν ίδιο τόν πρωθυπουργό. Οι συνθήκες είναι ίμπορικές, ναυτιλιακές, συνθήκες φιλίας ή συμμαχίας ή συνθήκες πού άφορούν σέ έλληνικούς πληθυσμούς, οι ίδιοι κατοικοῦν σέ άλλο κράτος, καθώς καί συμφωνίες γιά τή συμμετοχή τής χώρας μας σέ διεθνεῖς δργανισμούς.

• Ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας άνακοινώνει στή Βουλή ίλες τίς συνθήκες πού ύπογράφει ή Έλλάδα, έκτος άν ή γνωστοποίησή τους πρόκειται νά διάψει τό συμφέρον ή τήν ασφάλεια τής χώρας. Τήν άνακοίνωση τήν κάνει γιά λογαριασμό τοῦ Προέδρου ή Κυβέρνηση. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου είναι δυνατόν νά άνακοινωθοῦν μόνον δρισμένα άρθρα μιᾶς συνθήκης καί άλλα νά τηρηθοῦν μόνον δρισμένα άρθρα μιᾶς συνθήκης καί άλλα νά τηρηθοῦν μυστικά· τά μυστικά δημοσίως άρθρα δέν έπιτρέπεται ποτέ νά είναι άντιθετα πρός τά φανερά (άρθρο 36, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

4. **Εκτάκτα καθήκοντα τοῦ Προέδρου τής Δημοκρατίας**

• Εκτός άπό τά παραπάνω καθήκοντα ύπαρχουν καί τρεῖς σπουδαιότατες πράξεις πού έχουν άνατεθεῖ άπό τό Σύνταγμα στόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας, δηλαδή ή κήρυξη τοῦ πολέμου, ή κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καί ή διάλυση τής Βουλῆς.

• α) **ή κήρυξη τοῦ πολέμου** άνατιθεται στόν Πρόεδρο σύμφωνα μέ

τήν άρχη στι αύτός άντιπροσωπεύει τή χώρα στίς διεθνεῖς της σχέσεις (άρθρο 36 τοῦ Συντάγματος). Ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου λέγεται καὶ «διακοπή τῶν διπλωματικῶν σχέσεων καὶ άρχη ἔχθροπραξιῶν μέ
ἄλλο κράτος».

Ἐπειδὴ σ' ἔναν πόλεμο κρίνεται ἡ τύχη τῶν λαῶν, πολλά δημοκρατικά Συντάγματα καθόρισαν ὅτι πρέπει νά ἐρωτηθεῖ, πρὸν ἀρχίσει ὁ πόλεμος καὶ ὁ λαός διά μέσου τῶν ἀντιπροσώπων του, δηλαδὴ τῆς Βουλῆς. Πρῶτο τό γαλλικό Σύνταγμα τοῦ 1875 καὶ ὥστερα ἀπό τόν Α΄ παγκόσμιο πόλεμο ὅλα σχεδόν τά Συντάγματα (καὶ τό ἐλληνικό τοῦ 1927) δρίσαν ὅτι ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας, γιά νά κηρύξει τόν πόλεμο, πρέπει νά ἔχει τήν **προηγουμένη ἔγκριση** τῆς Βουλῆς, πού συνέρχεται σέ εἰδική ἐπί τοῦτο συνεδρίαση. Στήν πραγματικότητα ὅμως οἱ διατάξεις αὐτές δέν μπόρεσαν ποτέ νά ἀφαρμοσθοῦν σέ κανένα κράτος, γιατί ὁ πόλεμος ἔχεται συνήθως ἀπρόπτα καὶ δέν περιμένει συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς.

6) **Ἡ κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου** ἔχει ἐπίσης μεγάλη σημασία. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κήρυσσει τό στρατιωτικό νόμο (νόμος «περὶ καταστάσεως πολιορκίας»), σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 48 τοῦ Συντάγματος, γιά τρεῖς μόνο λόγους: α) σέ περίπτωση πολέμου, β) ὅταν γίνεται γενική ἐπιστράτευση γιά ἔξωτεροικούς κινδύνους καὶ γ) σέ περίπτωση πού ἔχει σοβαρά διαταραχθεῖ ἡ ἀπειλεῖται «ἐκδήλωσ» ἡ δημοσία τάξη καὶ ἀσφάλεια τῆς χώρας ἀπό ἔσωτεροικούς κινδύνους.

Ο στρατιωτικός νόμος ἔχει ἔξαιρετική σημασία γιατί καταργεῖ προσωρινά, σχεδόν ὅλες τίς ἀτομικές ἐλευθερίες τῶν πολιτῶν. Γι' αὐτό τό Σύνταγμα ἀπαιτεῖ νά ὑπάρχει προεδρικό διάταγμα προσυπογραφόμενο ἀπό τόν πρωθυπουργό καὶ ὀλόκληρο τό ὑπουργικό συμβούλιο γιά νά τεθεῖ σέ ἀφαρμογή δό νόμος «περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ νά συστηθοῦν ἔκτακτα δικαστήρια. Ὁ νόμος αὐτός δέν μπορεῖ νά τροποποιηθεῖ κατά τήν διάρκεια τῆς ἀφαρμογῆς του.

Ἡ σημασία τοῦ ρόλου πού θά παίξει σέ μιά τέτοια περίπτωση ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας φαίνεται ἀπό τήν ἀμέσως ἐπόμενη παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 48 πού ἀναθέτει στόν πρόεδρο νά πάρει ὅλα τά μέτρα γιά νά ἀντιμετωπίσει τήν ἔκτακτη κατάσταση καὶ νά φροντίσει νά ἀποκατασταθεῖ ὅσο μπορεῖ πιό γρήγορα ἡ λειτουργία τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

Ο στρατιωτικός νόμος αἱρεται «αὐτοδικαίως» ἀμέσως μόλις παύ-

σει δ πόλεμος ή, ὅταν ἔγινε ἐπιστράτευση ἡ σημειώθηκαν ἐσωτερικές διαταραχές, σέ 30 ήμέρες τό ἀργότερο ἀπό τότε πού δημοσιεύθηκε, ἐκτός ἄν ή δόλομελεια τῆς Βουλῆς ἐγκρίνει ὅτι πρέπει νά παραταθεῖ.

γ) Ἐνα ἀπό τά ἀποφασιστικότερα δικαιώματα πού παρέχονται στόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀπό τό Σύνταγμα είναι τό δικαιώμα νά διαλυθεῖ ή Βουλή ἔστω ἄν σ' αὐτό διαφωνεῖ ὁ πρωθυπουργός και ἡ κυβέρνηση γενικώτερα.

Τό δικαιώμα αὐτό φαίνεται τυπικά νά είναι καταχρηστικό και ἀντίθετο και πρός τήν ἀρχή τῆς λαϊκής κυριαρχίας και πρός τό «ἀνεύθυνο» τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πού ἔξετασμε λίγο πιό πάνω. Μιά προσεκτικότερη μελέτη τοῦ θέματος θά μᾶς δείξει πώς ἐδῶ δέν πρόκειται οὔτε γιά καμιά ὑπερβολική ἔξουσία, οὔτε γιά καταχρηστικό δικαιώμα. Και αὐτό ὅχι μόνο γιατί ἀπό κάποιον πρέπει νά κρίνεται σέ μιά δεδομένη ἀποφασιστική στιγμή ή θέση τῆς Βουλῆς και ἡ ἀρμονία τῶν ἀπόψεων τῆς Βουλῆς πρός τή θέληση τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλά και ἐπίσης γιατί τό Σύνταγμα προοδεύει στό ἀρθρο 41 μιά σειρά ἀπό διαδικασίες και δοισμένες ἐγγυήσεις γιά νά ἀσκήσει ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τό δικαιώμα νά διαλύσει τή Βουλή.

Οι διαδικασίες και προϋποθέσεις αὐτές προοδεύουν:

—ὅτι θά καλέσει ὁ Πρόεδρος τό Συμβούλιο τῆς δημοκρατίας πού πρέπει νά ἔχει τήν ἴδια γνώμη μαζί του,

—ὅτι ἔγινε φανερή ή δυσαρμονία τῆς Βουλῆς πρός τό λαϊκό αἰσθημα,

—ὅτι διαπιστώνεται ή ἀνάγκη νά ἐκλέξει δ λαός μιά νέα πιό ἰσχυρή Βουλή πού θά ἀντιμετωπίσει δοισμένα ἔθνικά θέματα,

—ὅτι ὁ Πρόεδρος είναι ὑποχρεωμένος νά προκηρύξει ἐκλογές γιά τήν ἀνάδειξη μιάς νέας Βουλῆς, πού θά γίνουν τό ἀργότερο μέσα σ' ἓνα μῆνα ἀπό τή διάλυση τῆς Βουλῆς κι ὅτι ή Νέα Βουλή θά συνέλθει τοιάντα μέρες μετά τίς ἐκλογές,

—ὅτι ή νέα Βουλή πού δ λαός ψήφισε μετά τή διάλυση τῆς παλαιᾶς δέν μπορεῖ νά διαλυθεῖ πρίν περάσει ἓνας χρόνος ἀπό τήν ἐκλογή τῆς. Μέ τήν τελευταία αὐτή διάταξη τό Σύνταγμα θέλει νά προλάβει τίς ἀπανωτές διαλύσεις τῆς Βουλῆς πού είχαν ταράξει τή χώρα στήν περίοδο τοῦ διχασμοῦ (1914–1917).

§ 42. ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. **Τά διατάγματα.** Οι κυβερνητικές πράξεις πού περιβάλλονται με τό κύρος τής ύπογραφής τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους λέγονται **διατάγματα**.

Γιά νά διορίσει ή κυβέρνηση δημοσίους ὑπαλλήλους καί, γενικά, γιά νά διατάξει τήν ἐκτέλεση τῶν νόμων πού ψήφισε ή Βουλή, χρειάζεται κάθε φορά προεδρικό διάταγμα, τό δποιο πάντοτε προσυπογράφεται ἀπό τόν ἀρμόδιον ύπουρογό. Ὁρισμένα διατάγματα δνομάζονται **ἐκτελεστικά ἥ κανονιστικά**. Αὐτά ἄλλοτε περιέχουν λεπτομέρειες γιά τήν ἐκτέλεση ἐνός νόμου καί ὀδηγίες πρός τούς ὑπαλλήλους καί ἄλλοτε συμπληρώνουν σέ δρισμένα σημεῖα καί ἐπιδάλλουν νέες ύποχρεώσεις στούς πολίτες, δπως ἀκριβῶς καί δ νόμος. Αὐτό συμβαίνει γιατί δέν εἶναι δυνατόν δ νόμος νά προβλέπει δλες τίς λεπτομέρειες, ἄλλα ἀφήνει συνήθως κενά, πού συμπληρώνονται μέ τά διατάγματα. Σέ πολλές περιπτώσεις πάλι δ ἵδιος δ νόμος δρίζει δτι, γιά δρισμένο θέμα, πού δέν προβλέπεται καί δέν ἀντιμετωπίζεται μέσα στό νόμο, θά ἐκδοθεὶ σχετικό ωθητικό διάταγμα. Μέ αὐτόν τόν τρόπο δ νόμος γίνεται ἔλαστικώτερος, δηλαδή μπροστινά προσαρμοσθεὶ εύκολώτερα πρός τίς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς.

Τά περισσότερα ἀπό τά ἐκτελεστικά καί κανονιστικά διατάγματα πρέπει, προτού δημοσιευθοῦν, νά ἔξετασθοῦν ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, δηλαδή ἔνα ἀνώτατο δικαστήριο, πού ἔρευνα μήπως τά διατάγματα περιέχουν διατάξεις ἀντίθετες πρός τούς νόμους ἥ τό Σύνταγμα.

‘Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει καί τά **νομοθετικά διατάγματα** πού ἐπέχουν θέση νόμων (βλ. ἀνωτ. παρ. 27).

‘Υπάρχει σέ διάφορες χῶρες μία τάση νά δοθεῖ στόν ἀρχηγό τοῦ κράτους, ούσιαστικά δηλαδή στήν κυβέρνηση, μεγαλύτερη ἔξουσία, ὥστε νά νομοθετεῖ μέ διατάγματα καί νά περιοριστεῖ ἀντίστοιχα ἡ νομοθετική ἔξουσία τῆς Βουλῆς. Ή τάση αὐτή πού ἐπικαλεῖται διάφορα ἐπιχειρήματα, δπως π.χ. δτι δρισμένα θέματα εἶναι ἐπειγοντα ἥ δτι πρέπει νά ἀποφεύγονται οἱ πολλές συζητήσεις στή Βουλή, δέν εἶναι σύμφωνη μέ τή βάση τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ἐπί πλέον εἶναι καί ἐπικίνδυνη. Μέ τή συζήτηση στή Βουλή, ἥ κοινή γνώμη ἔχει τόν καιρό καί τήν εὐκαιρία νά προσέξει τί ψηφίζεται καί ν’

άντιδράσει, ἃν εἶναι ἀνάγκη, ἐνῷ, ἃν ἡ νομοθετική ἔξουσία ἀσκεῖται μέ διατάγματα, ἡ κυβέρνηση θά εἶναι περισσότερο ἀπ' ὅσο χρειάζεται ἐλεύθερη νά ρυθμίζει τά ζητήματα ὅπως αὐτή θέλει, χωρίς σχετική συζήτηση καί κριτική ἀπό τήν κοινή γνώμη καί τήν ἀντιπολίτευση.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι, ὅπως καί οἱ νόμοι, ἔτσι καί τά διατάγματα, δέν μποροῦν νά ισχύσουν, ἃν δέν δημοσιευθοῦν στήν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως».

2. Οἱ ἀστυνομικὲς διατάξεις. Ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου ὁ νόμος ἀναθέτει καί σέ ἄλλην ἀρχή, νά θέτει κανόνες δικαίου, π.χ. στήν ἀστυνομία. Οἱ ἀστυνομικές διατάξεις εἶναι πράξεις πού ἐκδίδονται, ὅταν τό ἐπιτρέπει ὁ νόμος, μέ εἰδική ἔξουσιοδότηση καί περιέχουν κανόνες δικαίου, γιατί ἐπιβάλλουν στούς πολίτες ὑποχρεώσεις καί τούς ἀπαγορεύουν δρισμένες πράξεις. Οἱ ἀστυνομικές διατάξεις ἀφοροῦν ἴδιας στή ὁρμητική τῆς δημοσίας τάξης καί ἡσυχίας, π.χ. ὁ κανονισμός κυκλοφορίας αὐτοκινήτων, ἡ ἀπαγόρευση τῶν θορύβων σέ δρισμένες ὁρες κλπ. «Οποιος παραβαίνει μιάν ἀστυνομική διάταξη διαπράττει πταῖσμα, καί δικάζεται ἀπό τό ἀρμόδιο **πταισματοδικεῖο**.

§ 42. KYBERNΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

Ἡ κυβέρνηση ἀποτελεῖ τήν οὐσιαστικότερη καί πιό ἀποφασιστική ἐκφραση τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας. Καί ὁ πρωθυπουργός, κορυφὴ καί ἀρχηγὸς τῆς, εἶναι ὁ κυριότερος παράγοντας τῆς ἔξουσίας αὐτῆς μέ συλλογικό ὅργανο γιά τήν ἀσκησή τῆς, δλόκληρη τήν κυβέρνηση.

Χαρακτηριστικό τῆς σημασίας τῆς μάλιστα εἶναι ὅτι ἐνῷ τόσες πολλές καί σημαντικές ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους ἀσκοῦνται ἀπό τόν Πρόεδρο Δημοκρατίας, δπως εἴδαμε πιό πάνω, καμία ἀπό αὐτές δέν εἶναι ἔχουρη, ὅταν δέ συμπράξει καί ὁ **ἀρμόδιος ύπουργός**. Στήν πραγματικότητα δηλαδή ἡ ἐκτελεστική ἔξουσία ἀσκεῖται ἀπό τούς ὑπουργούς, πού μέ ἐπί κεφαλῆς τόν πρωθυπουργό, ἀπαρτίζουν τό **ύπουργικό συμβούλιο**, δηλαδή τήν **κυβέρνηση**.

Τό τέταρτο κεφάλαιο τοῦ Συντάγματος, μέ τά ἀριθμα 81–86 καθορίζει τή μορφή καί τόπο πού λειτουργεῖ καί ἐργάζεται ἡ κυβέρνηση καθώς καί τίς ἀρμοδιότητες τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τῶν ὑπουργῶν.

Κάθε ὑπουργός διευθύνει ἔναν κλάδο ἀπό τή διοίκηση δηλαδή ἔνα **ύπουργειο**, μπορεῖ διμως νά ρυθμίζει πούργοι «**ἄνευ χαρτοφυλα-**

κίου», δηλαδή μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου πού δέν εἶναι προϊστάμενοι σέ ἓνα συγκεκριμένο ακλάδο διοικήσεως, καθώς καὶ **ὑφουργοί**, πού εἶναι βοηθοί τῶν ὑπουργῶν ἡ διευθύνουν ἔναν τομέα τοῦ ὑπουργείου.

1. Πρωθυπουργός. Ὁ πρωθυπουργός εἶναι ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ὁ θεσμός τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀναπτύχθηκε ἀρχικά στήν Ἀγγλίᾳ, ὅπου παλαιότερα προήδρευε στὸ ὑπουργικό συμβούλιο ὁ βασιλιάς. Ὅταν δῆμος ἔγινε βασιλιάς τῆς Ἀγγλίας ὁ Γεώργιος ὁ Α' πού δέν γνώριζε τά ἀγγλικά, γιατί ἦταν γερμανικῆς καταγωγῆς, τό ὑπουργικό συμβούλιο δρῆκε τὴν εὐκαιρία νά δρίσει πρόεδρο ἔνα ἀπό τά μέλη του. Ὁ πρόεδρος αὐτός ἀνάλαβε κατόπιν καὶ ἄλλα καθήκοντα, καὶ ἔτσι σιγά-σιγά, δημιουργήθηκε ὁ σημερινός θεσμός τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Κατά τό δικό μας πολίτευμα, ὁ πρωθυπουργός μπορεῖ νά εἶναι ταυτόχρονα καὶ ὑπουργός, νά προΐσταται δηλαδή σ' ἓνα ὑπουργείο ἢ νά εἶναι μόνον Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως. Ούσιαστικά εἶναι τό σπουδαιότερο πρόσωπο ὅλης τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας καὶ ὁ κύριος μοχλός τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Γιατί αὐτός καθορίζει καὶ ἐφαρμόζει, μέ τό ὑπουργικό του συμβούλιο, τίς σπουδαιότερες ἐκδηλώσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς πολιτείας. Συνήθως εἶναι ὁ ἀρχηγός ἡ διά τῶν ὑπουργῶν, τά ἀναγκαῖα νομοθετήματα, ἀλλά καὶ μέ τήν ἰδιότητά του αὐτή, σχηματίζει τήν κυβέρνηση γιά νά ἐφαρμόσει δομισμένο πρόγραμμα. Αὐτό πραγματοποιεῖται ὅχι μόνο μέ τό νά εἰσηγήται στή βουλή, ἀπευθείας ἡ διά τῶν ὑπουργῶν, τά ἀναγκαῖα νομοθετήματα, ἀλλά καὶ μέ τήν πρωτοβουλία καὶ τή δυνατότητα πού ἔχει σάν κυβερνήτης νά παρακολουθεῖ καὶ νά λύει ὅλα τά ζητήματα ἔξωτεροικῆς καὶ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Τό νέο Σύνταγμα μας στήν παρ. 2 τοῦ ἄρθρου δρίζει ὅτι «ὅ πρωθυπουργός, ἔξασφαλίζει τήν ἐνότητα τῆς κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τάς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν». Ἡ θέση του αὐτή δίνει στόν πρωθυπουργό τό δικαίωμα νά προτείνει στόν ἀρχηγό τοῦ κράτους τούς ὑπουργούς, πού θά ἀπαρτίσουν τήν κυβέρνησή του.

Τόση σημασία ᔁχει τό πρόσωπο τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὥστε στήν ίστορία νά παίρνει ἡ ἐποχή πού αὐτός κυβέρνησε τή χώρα τό ὄνομα του π.χ. ἐπί Τρικούπη, ἐπί Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἐπί Γεωργίου Παπαδρέου, ἐπί Καραμανλῆ....κ.ο.κ.

2. Ύπουργικό Συμβούλιο. Οι ύπουργοι. Ό ο πρωθυπουργός χαράσσει τή γενική πολιτική τῆς κυβερνήσεως, ἀφοῦ συνεννοηθεῖ μέτούς ὑπουργούς. Σέ τοῦτο χρησιμεύει ὁ θεσμός τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀφοῦ γιά τή γενική πολιτική τῆς χώρας εἶναι ὑπεύθυνοι ὅλοι οἱ ὑπουργοί. Ὅσο καὶ ἂν λέγεται τυπικά πώς ὁ πρωθυπουργός εἶναι ὁ πρίμος ἵντερ πάρες (ὁ πρῶτος μεταξύ ἵσων), μέσα στό ὑπουργικό συμβούλιο εἶναι οὐσιαστικά ἡ πραγματική κεφαλή του καὶ γενικά ἡ κεφαλή τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας.

Τό ὑπουργικό συμβούλιο ἔχει καὶ τίς δικές του ἀρμοδιότητες ἀσχετες μέτα τὰ καθήκοντα πού ἔχει καθένα ἀπό τά μέλη του. Ἔτσι τό ὑπουργικό συμβούλιο σά σύνολο:

—ὑπογράφει τά διατάγματα γιά τή διάλυση τῆς Βουλῆς (ἄρθρο. 41 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

—ὑποδιάλλει στή Βουλή νομοσχέδια πού ἔχουν ἔξαιρετική σπουδαιότητα γιά τή γενική πολιτική τῆς χώρας (ἄρθρο 44 παρ. 1).

—ὑπογράφει τό διάταγμα γιά τήν κήρυξη τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου (ἄρθρο 48 παρ. 1).

—ὑπογράφει τό διάταγμα γιά τήν παροχή ἀμνηστείας σέ πολιτικά ἀδικήματα (ἄρθρο 47 παρ. 3).

—διορίζει τόν πρόεδρο καὶ τούς ἀντιπροέδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρο 90 παρ. 5).

—ἀποφασίζει πῶς θά διατεθοῦν οἱ ἔκτακτες πιστώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Συνήθως ὅμως, ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω περιπτώσεις, τό ὑπουργικό συμβούλιο καθορίζει μέτα γενικές μόνο γραμμές τήν Κυβερνητική πολιτική (ἄρθρο 82 παρ. 1) καὶ κάθε ὑπουργός διευθύνει τόν τομέα του ἀνεξάρτητα ἀπό τούς συναδέλφους του.

Ο πρωθυπουργός καὶ οἱ ὑπουργοί προέρχονται συνήθως ἀπό τή Βουλή. Τό «ἀσυνιδίαστο» διαφόρων θέσεων κ.λ.π., πού ἰσχύει γιά τούς δουλευτές, ἰσχύει ἀκόμη περισσότερο καὶ γιά τούς ὑπουργούς. Δέν ἀποκλείεται ὅμως νά γίνουν ὑπουργοί καὶ πρόσωπα πού δέν ἔχουν ἐκλεγεῖ στή Βουλή. Αὐτά εἶναι συνήθως εἰδικοί σέ ἔναν δρισμένο κλάδο. Ἐπίσης δέν ἀποκλείεται ὁ ἀρχηγός τοῦ κράτους νά ἀναθέσει τήν Κυβέρνηση σέ πρόσωπο «ἔξωκοινοβουλευτικό». Εἶναι ὅμως ἀπαραίτητο κάθε κυβέρνηση, εἴτε ἀπαρτίζεται ἀπό κοινοβου-

λευτικούς είτε άπό έξωκοινοδουλευτικούς, νά έμφανιστεī τό γρηγορώτερο στή Βουλή και νά ζητήσει τήν ψήφο τῆς έμπιστοσύνης της.

Τό Σύνταγμα δέν δρίζει εἰδικά προσόντα γιά νά γίνει κανείς ύπουργός ή πρωθυπουργός, ἀλλά ύποτιθεται ὅτι θά είναι πρόσωπο πού έχει διακριθεῖ στήν πολιτική ζωή τῆς χώρας. Συχνά ἐπίσης γίνονται ύπουργοί βουλευτές πού έχουν μεγάλη τοπική ἐπιφορά στήν έκλογική τους περιφέρεια. "Ενας ύπουργός μέσα στό σύγχρονο κράτος πρέπει νά έχει ὥχι μονάχα σοβαρή μόρφωση ἀλλά και πνευματικά και ήθικά, προσόντα, ἐπειδή μετέχει στή διαχείριση τῶν κοινῶν και αὐτό ἀπαιτεῖ σταθερότητα, ἐντιμότητα, θάρρος και δημιουργικό πνεῦμα. "Ο ύπουργός ἐπειδή φέρει ὅλη τήν εὐθύνη είναι και πρέπει νά είναι ἀνεξάρτητος στή δράση του. Οὕτε μπορεῖ νά ισχυρισθεῖ ὅτι γιά μιά πράξη του είχε ἔγγραφη ή προφορική ἐντολή ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, γιατί αὐτό σύμφωνα μέριη διάταξη τοῦ ἄρθρου 85 τοῦ Συντάγματος δέν τόν ἀπαλλάσσει ἀπό τίς εὐθύνες του.

3. **Υπουργική εὐθύνη.** Οι ύπουργοί είναι ύπευθυνοί ὥχι μόνο γιά τίς δικές τους πράξεις ἀλλά και γιά τίς ἐνέργειες και παραλήψεις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καθώς και γιά τίς πολιτικές δηλώσεις του. "Οταν λέμε ὅτι οἱ ύπουργοί είναι ύπευθυνοί, ἐννοοῦμε: α) ὅτι μποροῦν νά τιμωρηθοῦν ποινικά (ποινική εὐθύνη), β) ὅτι μποροῦν νά καταδικασθοῦν νά πληρώσουν ἀποζημίωση σέ ἐκείνους πού ζημιώθηκαν (ἀστική εὐθύνη) και γ) είναι δυνατόν νά ἔξαναγκασθοῦν σέ παραίτηση (πολιτική ή κοινοδουλευτική εὐθύνη).

Ποινική εὐθύνη: "Ο ύπουργός καταδιώκεται **ποινικά**, ἀν μέ πρόθεση ή ἀπό ἀσυγχώρητη ἀμέλεια, είτε μέ δική του πράξη, είτε μέ προσυπογραφή μιᾶς πράξης τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, παραβίασε τό Σύνταγμα ή τούς νόμους. "Ἐπίσης είναι ύπευθυνος ἀν, χωρίς νά παραδιάσει τούς νόμους, ἔβλαψε μέ πρόθεση τά συμφέροντα τοῦ κράτους. "Εννοεῖται ὅτι ή εὐθύνη αὐτή ἀφορᾶ μόνο στίς πράξεις ἐκείνες τοῦ ύπουργοῦ, πού έχουν σχέση μέ τό δημόσιο δίο του και ὥχι ὅσες ἀφοροῦν στήν ίδιωτική του ζωή. Οι ἄλλοι ύπουργοί στήν ἴδια κυβέρνηση πάντως δέν εὐθύνονται γιά τίς πράξεις τοῦ συναδέλφου τους. Μόνο γιά τίς πράξεις πού ἀποφασίσθηκαν στό ύπουργικό συμβούλιο εὐθύνονται ὅλοι οἱ ύπουργοί «ἀλληλεγγύως». Οι ύπουργοί δικάζονται ἀπό **ειδικό δικαστήριο**, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 86 τοῦ Συντάγματος.

Αστική εύθυνη: "Οταν ό υπουργός καταδικαστεῖ από το ειδικό δικαστήριο, μπορεῖ νά ύποχθεωθεί, υστερ' από άγωγή τών ένδιαιφερομένων στά τακτικά δικαστήρια, ν' αποζημιώσει τούς πολίτες έκείνους πού ξημαθήηκαν από τίς παράνομες πράξεις του. Τό λδιο μπορεῖ νά ξητήσει καί το δημόσιο ἄν ξημάθηκε καί έκεινο.

Πολιτική εύθυνη: Ή σπουδαιότερη, πρακτικά, εύθυνη των ύπουλων είναι ή πολιτική. Αυτή προϋποθέτει ότι διαθέτει την ισχύ να αποφασίζει τις πράξεις του. Η πολιτική είναι η πολιτική της Δημοκρατίας, είναι η πολιτική της Ελληνικής Δημοκρατίας, είναι η πολιτική της Ελλάδας, είναι η πολιτική της Ευρώπης, είναι η πολιτική της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας.

Κάθε έβδομάδα και τίς μέρες πού δρζει ό κανονισμός της Βουλής γίνεται ό λεγόμενος «**κοινοβουλευτικός έλεγχος**». Κάθε βουλευτής έχει τό δικαίωμα, μέ μιαν ἐρώτηση ή ἐπερώτηση, νά έλέγξει ἔναν ὑπουργό, γιατί μία πράξη ὑπουργείου του έγινε μέ δρισμένον τρόπο και ὅχι μέ ἄλλον τρόπο, πού διαβούλευτης τόν θεωρεῖ καλύτερο. 'Ο ὑπουργός ὑποχρεούται, μέσα σέ μιά μικρή προθεσμία, ν' ἀπαντήσει στήν ἐρώτηση αὐτή. 'Ο ὑπουργός έχει ἐπίσης τό δικαίωμα ὅσο συζητεῖται ή ἐρώτηση ή ή ἐπερώτηση, νά θέσει ζήτημα ἐμπιστοσύνης ή αὐτός μόνος ή διάλογο ή κυβέρνηση. 'Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος, μαζί μέ τήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης της Βουλής, ἀποτελεῖ τήν δάση τοῦ **κοινοβουλευτικοῦ συστήματος**.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 43. ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Τό κράτος γιά νά ἐκπληρώσει τούς σκοπούς του, δέ χρειάζεται μόνο τά κύρια ὅργανα πού ἀναφέρει τό Σύνταγμα: τόν πρόεδρο, τής Δημοκρατίας, τόν πρωθυπουργό, τούς ύπουρους κ.λ.π. ἀλλά καί πολλά ἄλλα δευτερεύοντα ὅργανα, πού ἐκτελοῦν τίς διάφορες ὑπηρεσίες τοῦ κράτους καί ὀνομάζονται **κρατικοί ἡ δημόσιοι ύπαλληλοι**. Στό Σύνταγμα τοῦ 1975 (ἄρθρο 103 παρ. 1) ἀναφέρεται ὅτι: «Οἱ δημόσιοι ύπαλληλοι εἰναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καί ὑπηρετοῦν τόν λαόν, διερέποντες πίστιν εἰς τό Σύνταγμα καί ἀφοσίωσιν εἰς τήν Πατριόδα». Οἱ κρατικοί ύπαλληλοι διαιροῦνται σέ πολιτικούς καί στρατιωτικούς. Οἱ δικαστικοί ἀνήκουν σέ ἴδιαίτερη κατηγορία.

Οἱ ύπαλληλοι ἀποτελοῦν τό σταθερό στοιχεῖο στήν ὁργάνωση τοῦ σημερινοῦ κράτους, γιατί, ἐνῶ οἱ κυβερνήσεις καί οἱ Βουλές ἔχονται καί παρέχονται, οἱ ύπαλληλοι παραμένουν κι ἔτσι ἔξασφαλίζεται ἡ συνέχεια στή διοίκηση. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδή παρατηρεῖται τά τελευταῖα χρόνια μιά ἀδιάκοπη διείσδυση τοῦ κράτους σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ζωῆς χρειάζονται στελέχη μιօρφωμένα, γιά νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους. Οἱ δύο αὐτές ἴδιότητες, δηλαδή ἡ συνέχεια καί ἡ εἰδικότητα κάνουν, ὥστε οἱ ύπαλληλοι ν' ἀποτελοῦν μιά μεγάλη καί οὐσιαστική δύναμη μέσα στά πλαίσια τού σύγχρονου κράτους. Αύτό ἀκριβῶς ἐννοοῦμε συνήθως, ὅταν λέμε ὅτι τά κράτη «διοικοῦνται ἀπό τήν γραφειοκρατία» δηλαδή ἀπό τούς ύπαλλήλους. Ἡ θέση τῶν δημοσίων ύπαλλήλων καθορίζεται ἀπό τά ἄρθρα 103 καί 104 τοῦ Συντάγματος καί ἀπό τόν δημοσιούπαλληλικό Κώδικα.

1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων. Ἀπό τό 1910 οἱ ύπαλληλοι στήν Ἑλλάδα ἔγιναν μόνιμοι, δέν ἐπιτρέπεται δηλαδή νά παυθοῦν, παρά μόνο γιά δρισμένους ὑπηρεσιακούς λόγους, σύμφωνα μέ εἰδική διαδικασία, καθώς καί ἀν καταργηθεῖ μέ νόμο ή θέση τους. Ὁ διορισμός τῶν δημοσίων ύπαλλήλων γίνεται ἐπίσης σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ ύπαλληλικού κώδικα. Γιά νά προσληφθεῖ σήμερα ἔνας

τακτικός δημόσιος ύπαλληλος, χρειάζεται νά έπιτύχει σέ διαγωνισμό. Ό ύπαλληλικός κώδικας προβλέπει έπίσης πώς προάγονται οι δημόσιοι ύπαλληλοι και πώς λειτουργούν τά διάφορα συμβούλια πού άσκούν τήν πειθαρχική έξουσία στούς ύπαλληλους.

Τό κράτος μπορεί έπίσης νά προσλάθει, σέ περίπτωση άναγκης, έκτακτους ύπαλληλους μέ ειδική σύμβαση ή και ήμερομισθίους. Αύτοί δημοσ δέν ύπάγονται στούς κανόνες περί μονιμότητος τού δημοσιού-παλληλικού κώδικα.

2. Υπαλληλική σχέση. Ή σχέση τού ύπαλληλου πρός τό κράτος δέν είναι ή ίδια όπως κάθε άλλου έργαζόμενου πρός τόν έργοδότη του, γιατί τό κράτος διατηρεί γιά τόν έαυτό του τό δικαίωμα νά μεταβάλλει τά άμοιδα δικαιώματα και τίς ύποχρεώσεις. Μέ τό άρθρο 12 παρ. 4 τού Συντάγματος προβλέπεται οτι μέ ειδικό νόμο μπορούν νά έπιβληθούν περιορισμοί στό δικαίωμα ύπαλληλων «δπως συνεταιρίζωνται». Κανείς δέν μπορεί νά διοριστεί δημόσιος ύπαλληλος σέ θέση πού δέν προβλέπεται άπό νόμο. Μέ νόμο έπίσης δρίζονται και τά προσόντα τῶν ύπαλληλων γιά κάθε θέση. Έξαλλου, σύμφωνα μέ τό άρθρο 4 παρ. 4 τού Συντάγματος μόνο "Ελληνες πολίτες (έκτος ἀν δ νόμος δρίζει διαφορετικά) έπιτρέπεται νά καταλάθουν δημόσιες θέσεις.

3. Καθήκοντα και δικαιώματα τῶν δημοσίων ύπαλληλων. Τά κυριότερα καθήκοντα τῶν δημοσίων ύπαλληλων είναι νά τηρούν τό Σύνταγμα και τούς νόμους και νά έκτελούν μέ άκριδεια και έμοδοληψία τήν ύπηρεσία πού τούς έχει άνατεθεί. Οφείλονταν έπίσης νά σέβονται τά δικαιώματα τῶν πολιτῶν και νά ύπακούσουν στούς άνωτέρους τους, έφ' οσον δέν τούς δίνουν άντισυνταγματικές ή παράνομες διαταγές. Γιά τίς ύπηρεσίες τους αύτές οι μόνιμοι ύπαλληλοι παίρνουν μισθό, δρισμένα έπιδόματα και δικαιούνται έπίσης νά συνταξιοδοτηθούν ύστερα άπό ύπηρεσία πολύχρονη. Τό σύνολο τῶν δημοσίων ύπαλληλων πού ύπηρετούσε σέ δόλους τούς κλάδους τῶν κρατικῶν ύπηρεσιῶν (έκτος άπό τά σώματα άσφαλείας) ήταν τό 1976 σχεδόν 119.000

2. Σώματα άσφαλείας

Η τήρηση τῆς τάξης στό έσωτερικό τῆς χώρας έχει άνατεθεῖ στά σώματα άσφαλείας. Τά κυριότερα άπό αύτά είναι ή διστυνομία και ή

χωροφυλακή. Ύπάρχουν δημόσιες και διάφορα άλλα είδικά σώματα, όπως ή αγροφυλακή κ.λ.π.

Έκτος από τη φροντίδα για τήν άσφαλεια τής ζωής και τής περιουσίας τῶν πολιτῶν, ή άστυνομία έχει και άρμοδιότητα νά ρυθμίζει και νά φροντίζει γιά τήν κίνηση στούς δρόμους (τροχαία), τόν έλεγχο τῶν τιμῶν και τῶν τροφίμων (άγορανομία) και τήν έπιβλεψη τῆς δημόσιας τάξεως (έθνική άσφαλεια).

Τά διάφορα θέματα, πού ύπαγονται στήν άστυνομία, ρυθμίζονται μέ τίς λεγόμενες **άστυνομικές διατάξεις**. Οι παραβάτες αυτῶν δικάζονται από τό **πταισματοδικείο**.

Στήν Ἀθήνα τόν Πειραιά, τήν Πάτρα και τήν Κέρκυρα τά άστυνομικά καθήκοντα άσκει ή άστυνομία πόλεων, ἐνώ στό ύπόλοιπο κράτος τά καθήκοντα αυτά άσκονται από τή χωροφυλακή, ἕνα σῶμα μέ δργάνωση και πειθαρχία περισσότερο στρατιωτική. Στήν ύπαιθρο λειτουργεῖ και ή αγροφυλακή, ή δποία φροντίζει γιά τήν άγροτική άσφαλεια.

Στά δργανα τῶν σωμάτων άσφαλείας δπως άλλωστε και στούς δικαστικούς λειτουργούς δέν έπιτρέπεται ή άπεργία (ἄρθρον 23 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος).

3. "Άμυνα τοῦ πολίτη σέ περίπτωση αὐθαιρεσίας τῶν κρατικῶν ὄργανων.

"Οταν δ πολίτης γνωρίζει ὅτι τοῦ έπιβάλλονται παράνομα δρισμένες ύποχρεώσεις ή περιορισμοί, δέν πρέπει νά τό άνέχεται παθητικά. άλλα πρέπει νά διαμαρτύρεται στήν προϊστάμενη ἀρχή και νά καταγγέλλει τό δργανο τοῦ κράτους πού παρανομεῖ. Κάθε Ἑλληνας έχει, ἀπό τό άρθρο 10 τοῦ Συντάγματος, τό δικαίωμα νά ἀναφέρει μέ ἔγγραφο τά παράπονά του στίς ἀρχές. 'Εφ' δσον δημόσιες διατάξεις από δργανο πού, τυπικά τουλάχιστον, είναι άρμόδιο, δφεύλει νά ύπακούσει και νά ζητήσει κατόπιν νά άρθει ή παράνομη διαταγή μέ κάθε νόμιμο τρόπο και είδικότερα μέ προσφυγή στό Συμβούλιο τής Ἐπικρατείας. Τό άνωτατο αυτό δικαστήριο έχει δικαίωμα ν' ἀκυρώσει μία διοικητική πράξη, ἐφόσον αυτή άντιβαίνει στούς νόμους ή ἀποτελεῖ κατάχρηση ἔξουσίας. Ἐπίσης δ πολίτης μπορεῖ νά καταφύγει στά τακτικά δικαστήρια και νά ζητήσει ἀποζημίωση ἀπό τό ἑλληνικό

δημόσιο γιά τήν ζημιά πού τοῦ ἔγινε ἀπό τήν παρανομη πράξη ἐνός κρατικοῦ ὁργάνου.

§ 44. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Διαίρεση τῆς διοίκησης τοῦ Κράτους

"Οσο εὐρύνεται ἡ δράση τοῦ κράτους, τόσο γίνεται καὶ πιὸ δύσκολο νά διοικηθεῖ τό κράτος ἀπό μίαν ἑνιαία ὑπηρεσία. Δημιουργεῖται δηλαδὴ ἡ ἀνάγκη νά χωριστεῖ ἡ διοίκηση σέ κλάδους. Τό σύνολο τῶν ὑπηρεσιῶν ἐνός κλάδου ὁργανωμένου σέ ἑνιαῖο συγκρότημα λέγεται **ὑπουργεῖο**. Ὁ ἀριθμός τῶν ὑπουργείων μπορεῖ νά αὐξηθεῖ ἢ νά ἐλαττωθεῖ μέ νόμο. Τά κυριώτερα ὑπουργεῖα εἶναι:

1. **Τό 'Υπουργεῖο 'Εσωτερικῶν**, πού φροντίζει γιά τήν διοίκηση τῆς χώρας, τήν ἐπίδειξη τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τή διοργάνωση τῶν ἐκλογῶν, τά ζητήματα θιαγενείας κλπ. Στό ὑπουργεῖο αὐτό ὑπάγονται οἱ νομάρχες, ἐνῶ ἡ ἀστυνομία πόλεων, ἡ χωροφυλακή, ἡ παθητική ἀεράμυνα καὶ τά ἄλλα σώματα ἀσφαλείας ὑπάγονται στό **'Υπουργεῖο Δημοσίας Τάξεως**.

2. **Τό 'Υπουργεῖο 'Εξωτερικῶν**, πού ἀσχολεῖται μέ τίς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος μέ τά ἄλλα κράτη, ἐπικοινωνεῖ μέ τούς πρέσβεις τῶν ἄλλων κρατῶν πού εἶναι διαπιστευμένα στή χώρα μας, μελετᾶ καὶ συντάσσει τίς διάφορες συμβάσεις μέ ἔνες χώρες κλπ. Στό 'Υπουργεῖο αὐτό ὑπάγονται οἱ ἑλληνικές πρεσβείες στό 'Εξωτερικό καὶ τά Προξενεῖα.

3. **Τό 'Υπουργεῖο 'Εθνικῆς Αμύνης** ὅπου ὑπάγονται τά 'Επιτελεία τοῦ Στρατοῦ τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Αεροπορίας, διευθύνεται ἀπό τόν ὑπουργό καὶ ἔναν ὑψηλούργο.

Αὐτό φροντίζει γιά τήν δράσην τῆς ἀμυνας τῆς χώρας καὶ τήν καλή λειτουργία τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

4) **Τό 'Υπουργεῖο Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων**, πού φροντίζει γιά τήν δράσην τῶν σχολείων σέ ὅλο τό κράτος καὶ γενικά γιά ὅλες τίς διαθήμεις τῆς παιδείας, καὶ ἔχει τήν ἐποπτεία πάνω στίς Ἐκκλησίες ὅλων τῶν θρησκευμάτων.

5) **Τό 'Υπουργεῖο Δικαιοσύνης**, φροντίζει γιά τήν καλή λειτουργία τῶν δικαστηρίων, τήν δράσην τῶν φυλακῶν, τήν πρόληψη τοῦ

έγκληματος μέν γενικά μέτρα καί τή νομική προεργασία τῶν βασικῶν νόμων.

6) **Τό 'Υπουργείο Οίκονομικῶν**, πού καταρτίζει τόν Προϋπολογισμό τοῦ κράτους καί φροντίζει γιά τήν εἰσπραξή τῶν φόρων, δασμῶν κλπ. καί μεριμνᾶ γιά τή διαχείρηση τῆς περιουσίας τοῦ Δημοσίου.

7) **Τό 'Υπουργείο Βιομηχανίας καί 'Εργασίας** ἔχει ώς καθηκόν τήν δογάνωση τῆς βιοτεχνίας καί τῆς βιομηχανίας, τήν ἐπίβλεψη τῶν ἐργοστασίων, μεταλλείων κλπ. καθώς καί στήν ἀξιοποίηση τῶν ἐνεργειακῶν πόρων τῆς χώρας.

8) **Τό 'Υπουργείο 'Εμπορίου** φροντίζει γιά τό ἐσωτερικό καί ἔξωτερικό ἐμπόριο τῆς χώρας, τίς ἀδειες εἰσαγωγῶν καί ἔξαγωγῶν, γιά τά σήματα καί διπλώματα εύρεσιτεχνίας, τή συμμετοχή τῆς Ἑλλάδας σέ ἐγχώριες καί διεθνεῖς ἐκθέσεις κ.λ.π.

9) **Τό 'Υπουργείο Γεωργίας** φροντίζει γιά τήν προαγωγή τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας, τούς γεωργικούς συνεταιρισμούς καί τήν ἀγροτική ἀποκατάσταση τῶν γεωργῶν, πού δέν ἔχουν κλῆρο, γιά τά δάση, τήν ἀνάπτυξη καί τήν προστασία τους κ.λ.π.

10) **Τό 'Υπουργείο Μεταφορῶν καί 'Επικοινωνιῶν**, ἔχει στήν ἀρμοδιότητά του τήν δογάνωση καί διοίκηση τῶν σιδηροδρόμων καί τῶν αὐτοκινήτων, τήν πολιτική Ἀεροπορία, τά Ταχυδρομεία καί τίς μεταφορές γενικά.

11) **Τό 'Υπουργείο 'Εμπορικῆς Ναυτιλίας** μεριμνᾶ γιά τά ἑλληνικά πλοῖα καί τούς ναυτεργάτες, τόσο μέσα στήν Ἑλλάδα ὅσο καί στίς ἔνες χῶρες. Διατηρεῖ λιμεναρχεία στούς κυριότερους λιμένες τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Στό 'Υπουργείο αὐτό ὑπάγεται καί τό λιμενικό σῶμα.

12) **Τό ύπουργείο Δημοσίων 'Εργων** είναι ἀρμόδιο γιά τήν κατασκευή καί συντήρηση δλων τῶν δημοσίων ἔργων, ὅπως οἱ δρόμοι, οἱ γέφυρες, λιμένες, ἀεροδρόμια, ὑδραγωγεία κ.λ.π.

13) **Τό 'Υπουργείο Κοινωνικῶν 'Υπηρεσίων** ἔχει τήν ἀρμοδιότητα νά ἀσκεῖ τήν κοινωνική πρόνοια τοῦ κράτους, νά ἐποπτεύει τά φιλανθρωπικά ἰδρύματα καί νοσοκομεία, νά μεριμνᾶ γιά τήν πρόληψη ἐπιδημιῶν καί γενικά γιά τήν δημόσια ὑγεία.

14) **Τό 'Υπουργείο Προεδρίας Κυβερνήσεως καί τό 'Υφυπουργείο Τύπου**, ἀσχολοῦνται μέ τόν Τύπο, τό οραδιόφωνο καθώς καί μέ ὅλα

τά θέματα πού σχετίζονται με τήν κανονική έποπτεία της έργασίας, γιά τήν καταπολέμηση της ανεργίας, γιά τήν τήρηση τῶν νόμων περί τῶν έργατικῶν σωματείων καί γενικά γιά όλα τά έργατικά ζητήματα.

16) Τό 'Υπουργείο Συντονισμοῦ καί Προγραμματισμοῦ ὅπως δείχνει καί τό ὄνομά του, συντονίζει τήν οἰκονομική πολιτική τῆς κυβερνησης. Τό 'Υπουργείο αὐτό ίδούθηκε μετά τόν πόλεμο, γιά νά βοηθήσει στήν προσπάθεια γιά τήν οἰκονομική ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας. Καταρτίζει τά προγράμματα γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη.

17) Τό 'Υπουργείο Πολιτισμοῦ καί 'Επιστημῶν, μεριμνᾶ γιά τίς καλές τέχνες, τή μουσική, τά μουσεῖα, τό θέατρο, τή λογοτεχνία, τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καί γενικά τήν πνευματική κίνηση τῆς χώρας.

2. Διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους σέ περιφέρειες

Γιά νά λειτουργήσει καλά τό κράτος καί νά είναι ὅμαλή ή ἐκτέλεση τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας, είναι ἀπαραίτητο νά διαιρεθεῖ σέ τοπικές περιφέρειες. Οἱ περιφέρειες αὐτές ὀνομάζονται **νομοί**. Οἱ ἀπαρχίες πού ὑπῆρχαν παλαιότερα τώρα πιά ἔχουν καταργηθεῖ σάν διοικητικές μονάδες. Ἐπίσης καταργήθηκαν ἀπό τό 1955 οἱ **γενικές διοικήσεις Μακεδονίας, Θράκης, Ήπείρου, Δωδεκανήσου καί Κρήτης**. Σήμερα ὑπάρχει μόνο ή Γενική Διοίκηση Βορείου Ἑλλάδος, πού ἔχει ἐπί κεφαλῆς ἔναν ὑπουργό μέλος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

Ο **νομός** είναι ή τακτική διοικητική περιφέρεια. 'Υπάρχουν σήμερα 52 νομοί. Προϊστάμενος κάθε νομοῦ είναι ο **νομάρχης**, πού διορίζεται ἀπό εἰδικό ὑπηρεσιακό συμβούλιο, ἀλλά ἐπίσης είναι συνήθως καί πρόσωπο τῆς ἐμπιστούσυνης τῆς Κυβερνήσεως. Ο νομάρχης στό νομό του ἀντιπροσωπεύει τό κράτος καί είναι προϊστάμενος σέ ὅλες τίς κρατικές ὑπηρεσίες τῆς περιοχῆς του. Ορισμένοι μεγάλοι νομοί, ἵδιως στό λεκανοπέδιο Αττικῆς διαιροῦνται σέ **διαμερίσματα** πού διευθύνονται ἐπίσης ἀπό ἔνα **νομάρχη**.

Ίδιαίτερη διοικητική περιφέρεια ἀποτελεῖ τό **"Άγιον Όρος**. Σύμφωνα μέ τό ἀριθμό 105 τοῦ Συντάγματος ή ἐλληνική πολιτεία διατηρεῖ τήν κυριαρχία τῆς πάνω στή χερσόνησο τοῦ "Αθω, ἀλλά τό **"Άγιον Όρος** ἔχει μίαν αὐτονομία, δηλαδή διοικεῖται ἀπό ἔνα συμβούλιο μέ είκοσι μέλη, πού λέγεται «**Ιερά Κοινότης τοῦ Άγιου Όρους**». Οἱ

πράξεις τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος πρέπει νά ἐγκριθοῦν καί ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο στήν Κωνσταντινούπολη. Ὑπάρχει ὅμως καί κυβερνητικός ἀντιπρόσωπος πού λέγεται **διοικητής** καί ἔξαρταται ἀπό τό ἑλληνικό Ὕπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν. "Ολοι οἱ μοναχοί στό "Αγιο Ὅρος ἀποκτοῦν χωρίς διατυπώσεις τήν ἑλληνική ἰθαγένεια.

3. Διοικητικά συστήματα

Δύο εἶναι τά συστήματα, μέ τά ὅποια ἔνα κράτος μπορεῖ νά διοικηθεῖ: Τό συγκεντρωτικό καί τό ἀποκεντρωτικό.

Συγκεντρωτικό σύστημα ὑπάρχει, ὅταν ὅλες οἱ ἀποφάσεις καί διαταγές ἐκδίδονται ἀπό τήν κεντρική διοίκηση, τήν πρωτεύουσα, συνήθως ἀπό τούς ὑπουργούς.

Ἀποκεντρωτικό, ἀντίθετα, ὅταν τά τοπικά ὅργανα, ὅπως ὁ νομάρχης καί ἄλλοι κατώτεροι ὑπάλληλοι, ἔχουν τό δικαίωμα νά παίρνουν ἀποφάσεις καί νά ἐκδώσουν διαταγές γιά τά τοπικά ζητήματα, χωρίς νά ἀναφερθοῦν στήν πρωτεύουσα.

Τό συγκεντρωτικό σύστημα ἔχει τό πλεονέκτημα, ὅτι ἐπιτρέπει νά χραχθεῖ μιά ἔνιαία πολιτική καί νά παρακολουθεῖται ἡ ἐφαρμογή της ἀπό τήν κυβερνηση. Ἐχει ὅμως καί τό μειονέκτημα ὅτι δημιουργεῖ γραφειοκρατία καί ἀναγκάζει τούς πολίτες νά καταφεύγουν στό κέντρο γιά τό παραμικρότερο ζήτημά τους, ἐνώ ἔξαλλον, οἱ ὑπηρεσίες τοῦ κέντρου συχνά δέν εἶναι σέ θέση νά ἀντιληφθοῦν ἀπό μακριά τά τοπικά θέματα.

Τά πλεονεκτήματα καί μειονεκτήματα πού ἔχει τό ἀποκεντρωτικό σύστημα εἶναι τά ἀντίστροφα ἀπό τό συγκεντρωτικό.

Ούσιαστικά στήν Ἑλλάδα ἐπικρατεῖ περισσότερο τό συγκεντρωτικό σύστημα. Τό Σύνταγμά μας στό ἄρθρο 101 προβλέπει ὅτι: «ἡ διοίκηση τοῦ κράτους ὅργανώνεται κατά τό ἀποκεντρωτικό σύστημα. Γιά νά γίνει αὐτό ἡ διοικητική διαίρεση τῆς χώρας πρέπει νά διαμορφωθεῖ ἀνάλογα μέ τίς γεωοικονομικές, κοινωνικές, συγκοινωνιακές συνθῆκες». Ἐρμηνεύοντας τά παραπάνω τό ἴδιο ἄρθρο τοῦ Συντάγματος τονίζει ὅτι τά περιφεριακά κρατικά ὅργανα ἔχουν τήν γενική ἀποφασιστική ἐποπτεία τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφέρειας τους ἐνώ οἱ κεντρικές ὑπηρεσίες ἔχουν τόν συντονισμό καί τόν ἔλεγχο τῶν περιφερειακῶν ὅργάνων.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 45. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΑΞΙΑ ΤΗΣ

1. Τί είναι ή τοπική αύτοδιοικηση

Η ίστοριά των δήμων, στίς άρχικές τουλάχιστον μορφές της, χάνεται μέσα στά βάθη των αἰώνων. Στήν πραγματικότητα, οι πρώτες μορφές της κοινωνικής ζωῆς (πατριαρχική οἰκογένεια—φυλή) περιλαμβάνουν και τίς βασικές άρχες, τόν πυρήνα δηλαδή μᾶς αύτοδιοικούμενης διμάδας.

Αργότερα, αὐτό πού συνήθως δινομάζομε κράτος στούς προϊστορικούς χρόνους ἦταν οι Δῆμοι μέ εὐρύτερα δημαρχίες και πιό δύσκολα καθήκοντα.

Η τοπική αύτοδιοικηση ἔχει παλιά ίστορική παράδοση στή ζωή τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ιδιαίτερα στούς τέσσερεις αἰῶνες τῆς τουρκοκρατίας και στούς ἀγῶνες τοῦ 1821 γιά τήν ἑθνική ἀνεξαρτησία.

Σήμερα τό Σύνταγμα κατοχυρώνει και ἔξασφαλίζει τήν τοπική αύτοδιοικηση και δέν είναι τυχαίο τό γεγονός ὅτι ή ἀρχή τοῦ ἄρθρου 101 πού δρίζει τόν τρόπο και τήν μορφή πού θά διοικεῖται τό κράτος τονίζει ὅτι «ἡ διοίκηση τοῦ κράτους, δργανοῦται κατά τό ἀποκεντρωτικό σύστημα».

Σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἀρχή τοῦ **ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος** διασίζεται τό ἐπόμενο ἄρθρο (102) τοῦ Συντάγματος, πού καθορίζει μέ κάθε λεπτομέρεια τή μορφή, τήν ἔκβαση, και τόν τρόπο πού λειτουργοῦν τά δργανα τών αύτοδιοικουμένων περιφερειῶν.

Τί είναι δημαρχός η τοπική αύτοδιοικηση πού ἀποτελεῖ τήν πιό οὐσιοτική ἔκφραση τής δημοκρατίας;

Ἐπίσημα είναι οι τρεῖς κλίμακες τίς διποίες λίγο ή πολύ δλοι γνωρίζομε:

- α) ή Κοινότητα
- β) δ δῆμος
- γ) δ νομός.

Η πρώτη ἀποτελεῖ τήν κατώτατη οἰκοδομή στήν τοπική αύτο-

διοίκηση. Πρότι 1912 ή κατώτατη βαθμίδα ἦταν ό Δῆμος. Ὁ δῆμος καὶ ἡ κοινότητα εἶναι στήν πρώτη βαθμίδα, (ὅ νόμος εἶναι στήν δεύτερη, καὶ ἀποτελοῦν τήν οὐσιάστική ἔκφραση τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης).

Τά ὅργανα τους ἐκλέγονται ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὸ λαό καὶ δρίσκονται σέ διαιρκῇ ἐπαφῇ μαζί του. Φροντίζουν γιά δρισμένες ἀπό τίς καθημερινές βασικές ἀνάγκες του καὶ ἀποτελοῦν τόν ἐνδιάμεσο κρίκο καὶ σταθμό τοῦ λαοῦ πρός τό κράτος πού ἐκφράζεται στήν εὐρυτερῃ τοπικῇ περιφέρεια τῶν δήμων δηλ. τό νομό ἀπό τό **νομάρχη**.

Ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ λειτουργία τῶν νομῶν ἀποτελοῦν ἀναγκαῖα στοιχεῖα ὅχι μόνο γιά μά δργανωμένη κρατική κοινωνία, ἀλλά καὶ γιά τήν δμαλή λειτουργία τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων. Γιατί τό κράτος, δηλαδή ἡ Κυβέρνηση μέ τούς νόμους καὶ μέ τίς ἀποφάσεις της, κανονίζει τή μιρφή καὶ τόν τρόπο τῆς λειτουργίας τους, ἔξασφαλίζει τά οἰκονομικά μέσα γιά νά ἔξυπηρετηθοῦν οἱ ἀνάγκες τῶν κατοίκων, καὶ ἐλέγχει τή χρηστή διαχείριση τῶν χρημάτων καὶ τήν δμαλή λειτουργία τῶν κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν συμβουλίων.

Τίς λεπτομέρειες τῆς λειτουργίας αὐτῆς καὶ τῆς κρατικῆς Ἐποπτείας στούς δήμους καὶ τίς κοινότητες καθορίζει τό ἄρθρο 102 τοῦ Συντάγματος.

2. Ἡ αὐτοδιοίκηση, ἡ ἀξία καὶ ἡ ἡθική σημασία της.

Ἡ κοινότητα κατά πρῶτο λόγο ὀλλά καὶ ὁ δῆμος ἀποτελοῦν ἔνα ἀπό τά καλύτερα καὶ πιό σωστά σχολεῖα γιά τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τοῦ πολίτη. Καὶ ἡ σημασία της εἶναι μεγαλύτερη σ' ἔνα δημοκρατικό πολίτευμα, δπου ἡ αὐτοδιοίκηση παίζει πρωταρχικό ρόλο γιά τήν ἀσκηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Μέσα στό χωριό γεννιέται τό ἐνδιαφέρον τοῦ πολίτη γιά τά κοινά καὶ ἡ εὐθύνη του γιά τά δημόσια πράγματα. Ὁ πολίτης διδάσκεται, νά ἀρχει καὶ νά ἀρχεται. Ἡ κοινότητα εἶναι ἡ μικρογραφία τοῦ κράτους καὶ ἡ βασική σχολή γιά τήν ἀσκηση κάθε κριτικῆς ἔξουσίας. Τό ἐνδιαφέρον γιά τό τοπικά ζητήματα καὶ οἱ τοπικές φιλοδοξίες ἔξουδετερώνουν τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀπό τίς μοιραῖες συγκεντρωτικές του τάσεις. "Οσο καὶ ἀν οἱ δημοτικές ἐκλογές στήν πρωτεύουσα καὶ

τίς μεγάλες πόλεις ἔχουν τίς περισσότερες φορές πολιτικό χαρακτῆρα, εἶναι ἀδύνατο νά μήν ὑπερισχύσει, μέσα στήν κοινότητα, τό τοπικό ἐνδιαφέρον πάνω στόν κοιματικό φανατισμό. Μέ τόν τρόπο αὐτόν ἀπαλλάσσεται ἡ ὑδροκέφαλη πρωτεύουσα ἀπό τήν ἀπασχόληση καὶ γιά τίς παραμικρές ἀκόμα τοπικές ὑποθέσεις καὶ καταμερίζονται οἱ εὐθύνες γιά τά κοινά.

3. Η ιστορία τῶν δήμων στήν Ἑλλάδα.

Στήν Ἑλλάδα ἡ αὐτοδιοίκηση εἶχε μεγάλη ἀνάπτυξη τήν ἐποχή τῆς τουρκοκρατίας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐπιτρέψει στούς χριστιανούς νά διαχειρίζονται ἀπ' εὐθείας τίς τοπικές τους ὑποθέσεις καὶ νά κανονίζουν τή διοίκησή τους ἀνάλογα μέ τήν πείρα τους καὶ τίς συνθῆκες κάθε περιφέρειας ἡ ἀνάλογα μέ τήν σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της. Βέβαια ὁ κατακτητής δέχτηκε νά διατηρήσει τίς ἐλληνικές κοινότητες γιατί ἡ ὑπαρξή τους ἀνταποκρινόταν, πρίν ἀπ' ὅλα, στό δικό του συμφέρον καὶ ίδιως τόν διευκόλυνταν στήν εἰσπραξή τῶν φόρων. Οἱ Τοῦρκοι γνώριζαν μόνον τούς **ἄμεσους** φόρους. "Οριζαν λοιπόν ἐκ τῶν προτέρων ἔνα συγκεκριμένο ποσό πού ἦταν ὑποχρεωμένη νά πληρώνει τακτικά κάθε περιφέρεια, καὶ ἀδιαφοροῦσαν πῶς θά κατανεμηθεῖ αὐτό τὸ βάρος ἀνάμεσα στούς ραγιάδες. Τήν κατανομή αὐτῆς καθόριζαν οἱ ἐλληνικές κοινότητες ἡ δημογεροντίες, πού μέ τόν τρόπο αὐτόν ἔξυπηρετούσαν τόν Τοῦρκο διοικητή. Οἱ κοινότητες δημοσίου ασφάλιζαν ἔτσι τήν αὐθυπαρξία τους καὶ μποροῦσαν νά φροντίσουν καὶ γιά τά δικά τους θέματα, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, γιά τά σχολεῖα. Πολλά ἀπό τά κοινοτικά σχολεῖα τής τουρκοκρατίας ἦταν γιά τήν ἐποχή τους, ἀπό τά καλύτερα πού γνώρισε ποτέ ὁ Ἐλληνισμός.

Ἡ ἐλληνική ἐπανάσταση θεώρησε τήν αὐτοδιοίκηση σάν ἔνα ἀπό τά πρωτεύοντα ζητήματα. Ὁ Καποδίστριας δημοσί θέλησε νά κυρερνήσει τίς κοινότητες ἀπό τό κέντρο καὶ όρθιμσε κατά τρόπο δικτατορικό τίς ἐκλογές στίς δημογεροντίες.

Λίγο ἀργότερα ἐπί τοῦ Οθωνοῦ, δημοσιεύθηκε ὁ Νόμος «περὶ συστάσεως τῶν δήμων», τῆς 27 Δεκεμβρίου 1833, πού, μέ μικρές μόνο τροποποιήσεις, ἵσχυσε σχεδόν διάδοντα χρόνια, δηλαδή ὡς τό 1912. Ὁ νόμος αὐτός δριζε ἔνα ἄκαμπτο καὶ ἐνιαῖο σύστημα γιά τήν

διοίκηση τῶν Δήμων (χωρίς νά λαμβάνει ὑπόψη τίς τοπικές ίδιορρυθμίες κάθε ἐπαρχίας ή τή σύσταση τοῦ πληθυσμοῦ της), καθώς καὶ ἔνα αὐτοτρόφο ἔλεγχο τοῦ κράτους πάνω στούς δήμους. Ἔτσι ἔκανε ὡστε ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση νά ἔξαρτάται ὑπερβολικά ἀπό τό κέντρο καί ἐδημιούργησε ἔνα σκληρό συγκεντρωτικό σύστημα.

§ 46. Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΗΜΕΡΑ

Ο νόμος δρίζει ὅτι οἱ **ΤΟΠΙΚΕΣ ΉΠΟΘΕΣΕΙΣ** πού ὑπάγονται στήν αρμοδιότητα τῶν δήμων καί κοινοτήτων εἶναι:

- τά ὑδραγωγεῖα καί ἡ ὕδρευση τῶν κατοίκων,
- ἡ κατασκευή καί λειτουργία ὑπονόμων,
- οἱ δημοτικοί δρόμοι, πλατείες καί γέφυρες,
- ἡ καθαριότητα,
- τά ἀρδευτικά καί ἐγγειοθελτιωτικά ἔργα,
- τά δημόσια ἄλση, ἔξωραϊστικά ἔργα καί παιδικοί κῆποι,
- τά νεκροταφεῖα,
- τά σφαγεῖα,
- οἱ δημοτικές ἀγορές,
- οἱ δοσκές γιά τά ζῶα,
- τά δημοτικά λουτρά καί ἀποχωρητήρια,
- τά θαλάσσια λουτρά.

Μ' αὐτά λοιπόν τά θέματα θά ἀσχοληθοῦν τά δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια.

1. Κοινότητες

Κοινότητα μπορεῖ νά εἶναι κάθε μόνιμος συνοικισμός, πού εἶναι αὐτοτελής καί χωριστός ἀπό ἄλλη κοινότητα, φθάνει νά ἔχει: α) πληθυσμό πάνω ἀπό 500 κατοίκους, β) δημοτικό σχολεῖο, γ) οἰκονομική δυνατότητα, δηλαδή τήν ίκανότητα νά δρεῖ ἀρκετούς πόρους γιά νά ἐκτελεῖ κοινωφελῆ ἔργα καί νά πληρώνει τό μισθό ἐνός τουλάχιστον ὑπαλλήλου (τοῦ κοινοτικοῦ γραμματέα), δ) νά ἔχουν ζητήσει τήν ἀναγγώριση τῆς κοινότητας τά τρία τέταρτα τουλάχιστον τῶν μονίμων κατοίκων πού εἶναι ψηφοφόροι.

"Οταν μιά κοινότητα δέν μπορεῖ ν' ἀνταπεξέλθει στίς πάρα πάνω

προϋποθέσεις, καταργεῖται καί ένώνεται ύποχρεωτικά μέχρι άλλη κοινότητα ή δῆμο.

Δύο ή περισσότερες κοινότητες μποροῦν νά συγχωνευθοῦν σέ μία, ἀν τό ζητήσουν ἀτ' τό νομάρχη μέ γραπτή αἴτησή τους οἱ μισοί τουλάχιστον μόνιμοι κάτοικοι, ψηφοφόροι.

α) Διοίκηση τῆς κοινότητας

Ἡ κοινότητα διοικεῖται ἀπό τό **κοινοτικό συμβούλιο**, πού ἀποτελεῖται ἀπό 5, 7, 9, 11, ή 15 μέλη, ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό τοῦ κάθε χωριοῦ. Ἔτσι π.χ. κοινότητες μέ 500 - 1000 κατοίκους ἔχουν συμβούλιο μέ πέντε μέλη, ἐνώ στίς κοινότητες μέ πάνω ἀπό 7.000 πληθυσμό τό κοινοτικό συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπό δεκαπέντε μέλη.

β) Κοινοτικές ἐκλογές

Τό κοινοτικό συμβούλιο ἐκλέγεται ἀπό τούς δημότες, ἄνδρες καί γυναῖκες, πάνω ἀπό 21 χρόνων, πού είναι γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους τῆς κοινότητας.

Ἡ θητεία τοῦ συμβούλου είναι γιά τέσσερα χρόνια. Σύμβουλοι μποροῦν νά ἐκλεγοῦν δσοι είναι πάνω ἀπό 25 χρόνων, ψηφίζουν στήν κοινότητα αὐτή καί ἔχουν περιληφθεῖ σ' ἐναν **συνδυασμό**.

Δέν μποροῦν νά ἐκλεγοῦν κοινοτικοί σύμβουλοι οἱ δημόσιοι, δημοτικοί ή κοινοτικοί ὑπάλληλοι, οἱ στρατιωτικοί, οἱ ὑπάλληλοι δημοσίων δραγανισμῶν, οἱ ἀγροφύλακες κ.λ.π. Ἐπίσης, σέ κοινότητες μέ πραγματικό πληθυσμό πάνω ἀπό 1000 κατοίκους, καθώς καί στούς δήμους, δέν μποροῦν νά ἐκλεγοῦν καί νά συνυπηρετοῦν ὡς κοινοτικοί ή δημοτικοί σύμβουλοι σύζυγοι ή συγγενεῖς ἐξ αἵματος ή ἐξ ἀγχιστείας μέχρι καί τοῦ δευτέρου βαθμοῦ (δηλαδή ἀδέλφια, κουνιάδοι, πατέρας καί γιός ή κόρη κ.λ.π.)

Ἡ ἀνακήρυξη τῶν συνδυασμῶν γίνεται δεκαπέντε ήμέρες πρίν ἀπό τίς ἐκλογές ἀπό τό εἰρηνοδικεῖο τῆς περιφέρειας.

Ἐκλέγεται δ συνδυασμός πού συγκεντρώνει τίς περισσότερες ψήφους καί ἀπό τούς ὑποψηφίους ἐκλέγονται ἐκεῖνοι πού ἔχουν τούς πιό πολλούς σταυρούς στά ψηφοδέλτια, γιατί μέ τόν σταυρό δίπλα στό δνομα τοῦ ὑποψηφίου δ κάθε ψηφοφόρος ἐκδηλώνει τήν προτίμησή του γιά τόν ἐναν ή τόν ἄλλον ὑποψήφιο.

Στά κοινοτικά συμβούλια μετέχει ύποχρεωτικά κατά τό ένα τέταρτο καιή ή μειοψηφία, δηλαδή οι σύμβουλοι άπό τόν συνδυασμό πού δέν πέτυχε στίς έκλογές.

γ) Κοινοτικό συμβούλιο

Τό κοινοτικό συμβούλιο συνέρχεται όμεσως μετά τίς έκλογές καιή έκλεγει ένα άπό τά μέλη του **πρόεδρο** τής κοινότητας.³ Επίσης έκλεγει καιή έναν αντιπρόεδρο, πού αντικαθιστά στά καθήκοντά του τόν πρόεδρο, όταν αύτός έμποδιστεῖ.

Τό κοινοτικό συμβούλιο συνέρχεται ύποχρεωτικά τουλάχιστον μιά φόρά τό μήνα σέ τακτική συνεδρίαση καιή σέ έκτακτη συνεδρίαση όταν παραστεῖ ανάγκη.⁴ Οσοι κοινοτικοί σύμβουλοι άπουσιάζουν άδικαιολόγητα ότό τίς συνεδριάσεις, μπορεῖ νά τιμωρηθοῦν όπό τό νομάρχη μέ πρόστιμο καιή, ἄν συνεχίσουν, μέ έκπτωση όπό τό άξιωμα τους.

Τά κοινοτικά συμβούλια συντάσσουν κάθε χρόνο τόν προϋπολογισμό τής κοινότητας, όποφασίζουν γιά τούς φόρους καιή ἄλλες έπιβαρύνσεις πού θά έπιβάλουν στούς δημότες, καιή γιά τήν τύχη τής περιουσίας τής κοινότητας καιή τά δάνεια πού θά άναλάβει ἄλλα ίδιως συντάσσουν τό πρόγραμμα τών ἔργων πού πρόκειται νά έκτελεστοῦν όπό τήν κοινότητα. Γενικά όποφασίζουν γιά κάθε ζήτημα πού έχει τοπική σημασία καιή συνδέεται μέ τήν τοπική αύτοδιοίκηση.

Κάθε κοινότητα τηρεῖ ύποχρεωτικά ληξιαρχικά βιβλία γεννήσεων, γάμων καιή θανάτων γιά τούς κατοίκους της.

γ) Πρόεδρος κοινότητας

Ό πρόεδρος έκπροσωπεί τήν κοινότητα όπεναντι ὅλων τῶν ἀρχῶν τοῦ κράτους, προεδρεύει στίς συνεδριάσεις τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου, δίνει τίς κατευθύνσεις γιά τίς ἐργασίες τής κοινότητας καιή γενικά έχει τήν πρωτοβουλία νά ρυθμίζει ὅλες τίς ύποθέσεις. Παραλληλα είναι καιή προϊστάμενος σέ δλες τίς ύπηρεσίες τής κοινότητας.

Ό πρόεδρος καιή οι κοινοτικοί σύμβουλοι είναι ἄμισθοι.⁵ Έξαιρετικά μόνο μπορεῖ νά δοισθεῖ όπό τό κοινοτικό συμβούλιο μιά μικρή ἐπιχορήγηση (έξοδα παραστάσεως) γιά τόν πρόεδρο. Τό ποσό καθορίζεται ἀνάλογα μέ τόν πληθυσμό καιή μέ τά έσοδα κάθε κοινότητας.

ε) Πόροι τής κοινότητας

Τά ̄σοδα τής κοινότητας προέρχονται ίδιως άπό τούς φόρους και τά τέλη πού τό κράτος τής δίνει τό δικαίωμα νά ̄πιβάλλει στούς κατοίκους της.

Τά τέλη διαφέρουν άπό τή μιά κοινότητα στήν άλλη. Γενικά ̄μως οι κοινότητες είσπραττουν τέλη γιά τά ζῶα πού σφάζονται, γιά τίς διαφημίσεις στούς τοίχους, γιά τή χρήση τῶν ιαματικῶν πηγῶν κ.λ.π. Έπίσης μποροῦν νά είσπράξουν και ̄μμιέσους φόρους, πού ̄πιβαρύ-νουν τήν παραγωγή διυσμένων προϊόντων, π.χ. καπνός, λάδι, σταφίδες και ̄λλα είδη, ή τήν κατανάλωση, ̄πως οί δημοτικοί φόροι στά κέντρα πολυτελείας τής περιοχής τους.

Σήμερα δέν ̄πιτρέπει πιά στίς κοινότητες νά διενεργοῦν ̄ράνους στά μέλη τους γιά νά καλύψουν ̄κτακτα ̄ξοδα, π.χ. γιά τήν κατασκευή ̄ργου. Τό κοινοτικό συμβούλιο ̄μως μπορεῖ νά ̄πιβάλλει **ύποχρεωτική ̄ργασία** γιά τήν ̄κτέλεση ένός κοινοτικού ̄ργου **στούς δημότες πάνω από 18 χρόνων**, ̄λλα μόνο σέ ̄ποχή πού οί πολίτες δέν ̄σχολούνται μέ δικές τους ̄γροτικές δουλειές και ̄σχι περισσότερο από δέκα ̄μέρες κάθε χρόνο.

“Οσοι δέν μποροῦν νά ̄κτελέσουν τήν ̄ποχρεωτική ̄ργασία, ̄χουν τό δικαίωμα νά τήν ̄ξαγοράσουν πληρώνοντας τό ̄μερομίσθιο πού ̄δίζει τό κοινοτικό συμβούλιο.

στ) Νομαρχιακός ̄λεγχος

Η διαχείριση τῶν χρημάτων τής κοινότητας ̄λέγχεται άπό τόν νομάρχη—άντιπρόσωπο τοῦ κράτους—πού ̄φείλει νά ̄ξετάζει ̄ν οί πράξεις τοῦ κοινοτικού συμβουλίου είναι **νόμιμες**. Γι’ αὐτό ̄λες οί ̄ποφάσεις τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων ̄ποθάλλονται ̄ποχρεωτικά γιά ̄γκριση στό νομάρχη πού ̄χει τό δικαίωμα νά τίς ̄κυρώσει ̄ν είναι ̄αντίθετες μέ τό νόμο.

2. Σύνδεσμος κοινοτήτων

Δύο ή περισσότερες κοινότητες μποροῦν νά ̄νωθοῦν σέ σύνδεσμους χωρίς νά ̄χάσουν τήν ̄νεξαρτησία τους, γιά νά ̄πιδιώξουν τήν πραγματοποίηση ένός σκοπού πού ̄ένδιαφέρει πολλές κοινότητες άπ.’ κοινοῦ, π.χ. γιά νά κατασκευαστοῦν ̄δραυλικά και ̄ρδευτικά ̄ργα σ’

όλοκληρη τήν περιφέρεια. Οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ μπορεῖ νά συσταθοῦν εἴτε γιά ἔνα ἔργο μόνο, δόπτε διαλύονται μόλις συντελεστεῖ ὁ σκοπός αὐτός, ἢ καὶ γιά ἀπεριόριστο χρόνικό διάστημα, δόπτε διαλύονται μόνο ὅταν τό ζητήσουν τά μέλη τους.

2. ΔΗΜΟΙ

Δῆμοι είναι:

- οἱ πόλεις πού ἔχουν πάνω ἀπό 10.000 κατοίκους,
- οἱ πρωτεύουσες τῶν νομῶν ἄσχετα ἀπό τὸν ἀριθμὸν κατοίκων,

—ὅσες πόλεις ἀνακηρύσσονται ἀπό τὸ κράτος σέ δήμους «τιμῆς ἐνεκεν» για λόγους ἴστορικούς ἢ τουριστικούς (π.χ. ὁ δῆμος Δελφῶν, ὁ δῆμος Λουτρακίου κ.λ.π.).

Οἱ νέοι δῆμοι δημιουργοῦνται μέ πράξῃ τοῦ ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν, ὅταν ἀπό τὴν ἐπίσημη ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ ἀποψειχτεῖ πώς οἱ κάτοικοι πλήθυναν καὶ ἔχουν ἔπειράσει τούς δέκα χιλιάδες. Ὁρισμένες συνοικίες σέ μεγάλες πόλεις ἀποχωρίζονται καὶ σχηματίζονται δικούς τους δήμους. Αὐτό συμβαίνει ἵδιως στὴν Ἀθήνα (π.χ. δῆμοι Καλλιθέας, Ζωγράφου κ.λ.π.) τὸν Πειραιά (π.χ. δῆμοι Νικαίας, Κερατσινίου κ.λ.π.) καὶ τὴν Θεσσαλονίκη (π.χ. δῆμος Καλαμαριᾶς).

Ο δῆμος ἔχει τρία ὅργανα διοικήσεως: τό δημοτικό συμβούλιο, τό δημαρχό καὶ τή δημαρχιακή ἐπιτροπή.

α) Δημοτικό συμβούλιο

Τά δημοτικά συμβούλια ἀπαρτίζονται ἀπό 9 - 30 συμβούλους ἀνάλογα μέ τὸν πληθυσμό κάθε δήμου. Δῆμοι μέ πάνω ἀπό 100.000 κατοίκους ἔχουν τριάντα δημοτικούς συμβούλους.

Τό δημοτικό συμβούλιο είναι γιά τό δῆμο, ὅ,τι είναι ἡ Βουλή γιά τό κράτος.

Τό δημοτικό συμβούλιο ἐκλέγεται γιά τέσσερα χρόνια ἀπό τοὺς δημότες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πάνω ἀπό 21 χρόνων, πού είναι γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους, μέ **ἀμεση**, **καθολική** καὶ **μυστική** ψηφοφορίᾳ, ὅπως γίνεται καὶ στίς βουλευτικές ἐκλογές.

Μποροῦν νά ἐκλεγοῦν σύμβουλοι ὅσοι δημότες είναι πάνω ἀπό 25

χρόνων, ᔁχουν δικαιώματα ψήφου και συμμετέχουν σ' ἓνα **συνδυασμό**, ὅπου ἀναγράφεται ὑποχρεωτικά διπλάσιος ἀριθμός ὑποψηφίων ἀπ' ὅσους θά ἐκλεγοῦν σύμβουλοι.

"Οσα εἴπαμε γιά τίς κοινοτικές ἐκλογές, γιά τό ἀσυμβίβαστο τοῦ ἀξιώματος και γιά τήν ἀνακήρυξη και ἐκλογή τῶν ὑποψηφίων, ἰσχύουν και γιά τίς δημοτικές.

Σύμφωνα μὲ τό ἄρθρο 56 τοῦ Συντάγματος, Βουλευτής δέν μπορεῖ νά είναι ταυτόχρονα και δήμαρχος ἢ δημοτικός σύμβουλος." Αν ἐκλεγεῖ, πρέπει μέσα σέ δικτύο ἡμέρες νά ἐπιλέξει ἓνα ἀπό τά δυό ἀξιώματα.

Στά δημοτικά συμβούλια, ὅπως και στά κοινοτικά, συμμετέχει και ἡ μειοψηφία, δηλαδή σύμβουλοι ἀπό τόν συνδυασμό πού δέν πέτυχε στίς ἐκλογές.

Τό δημοτικό συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μίαν δρισμένη ἡμέρα τῆς ἑδδομάδας και ἔκτακτα κάθε φορά πού θά τό συγκαλέσει ὁ δήμαρχος.

Πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ἐκλέγεται, στήν ἀρχή κάθε χρόνου, ἔνας ἀπό τούς συμβούλους. Δέν ἔχει ὅμως, ὅπως ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητας, καθήκοντα διοικητικά, γιατί τό δημοτικό συμβούλιο είναι κατά κύριο λόγο ὅργανο **Βουλευτικό** και ὅχι ὅργανο **ἐκτελεστικό**.

Οι ἀρμοδιότητες τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου είναι:

- νά ἐγκρίνει τόν προϋπολογισμό τοῦ δήμου,
- νά ἐπιβάλλει φόρους, τέλη και ἄλλα δικαιώματα,
- νά ἀποφασίζει γιά τήν περιουσία τοῦ δήμου και γιά τά δάνεια πού ἀναλαμβάνει ὁ δήμος

-νά καταστρώνει τό πρόγραμμα γιά τήν ἐκτέλεση δημοτικῶν ὅργων και γενικά νά ἀποφασίζει γιά κάθε γενικότερο θέμα τοῦ δήμου και γιά ὅσα δέν είναι ἀρμόδιος νά λύσει μόνος του ὁ δήμαρχος ἢ μόνη ἡ δημαρχιακή ἐπιτροπή. Οι συνεδριάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου είναι δημόσιες και μπορεῖ νά τίς παρακολουθήσει ἀπό τό ἀκροατήριο ὅποιος δημότης θέλει.

6) 'Ο Δήμαρχος

"Ο δήμαρχος είναι τό κύριο ἐκτελεστικό ὅργανο τοῦ δήμου. Ἐκλέ-

γεται και αυτός γιά τέσσερα χρόνια άπό τούς δημότες μαζί μέ τό δημοτικό συμβούλιο.

Οι ύποψήφιοι δήμαρχοι κάθε συνδυασμοῦ καταρτίζουν τά ψηφοδέλτιά τους, δύον άναγράφεται πρώτα τό όνομα τού ύποψηφίου δημάρχου και άκολουθον μέ διλφαβητική σειρά τά δνόματα τῶν ύποψηφίων συμβούλων.

Δήμαρχος έκλεγεται δύποψήφιος γιά τό άξιωμα τού συνδυασμοῦ τῆς πλειοψηφίας, ἐφ' δύον όμως δ συνδυασμός αυτός συγκεντρώσει τά 50% + 1 τού συνόλου τῶν ψήφων. Ἀν δέ συγκεντρώσει κανένας άπό τούς ύποψηφίους συνδυασμούς τά 50% τῶν ψήφων, τότε ή έκλογη έπαναλαμβάνεται μετά 8 ήμέρες, και ύποψήφιοι μποροῦν νά είναι μόνο, δ πρώτος και δ δεύτερος σέ σειρά έπιτυχίας συνδυασμός.

Ο δήμαρχος μετέχει στίς συνεδριάσεις τού δημοτικοῦ συμβουλίου, χωρίς όμως δικαίωμα ψήφου. Ο δήμαρχος είναι κατά κάποιον τρόπο σέ μικρογραφία δ πρωθυπουργός τού δήμου. Εἰδικότερα:

–έκπροσωπεῖ τό Δήμο στά δικαστήρια και σέ δλες τίς δημόσιες ἀρχές.

–έκτελεῖ τίς ἀποφάσεις τού δημοτικοῦ συμβουλίου και τῆς δημαρχιακῆς έπιτροπῆς.

–είναι φυσικός προϊστάμενος σέ δλες τίς ύπηρεσίες τού δήμου,

–ἀποφασίζει γιά τό μόνιμο, τό ξεκατο και τό ήμερομίσθιο προσωπικό τού δήμου και γενικά διευθύνει τήν έσωτερική δργάνωση τού δήμου.

γ) Δημαρχιακή έπιτροπή

Τό δημαρχιακή έπιτροπή διοικητή τό δήμαρχο στή διοίκηση τού δήμου. Αποτελεῖται άπό δύο ώς τέσσερα μέλη, άνάλογα μέ τόν άριθμό τῶν δημοτικῶν συμβούλων πού έχει δ δήμος. Τά μέλη της είναι δημοτικοί σύμβουλοι πού έκλεγονται στήν άρχη κάθε χρόνου άπό τό δημοτικό συμβούλιο.

Πρόεδρος τής δημαρχιακῆς έπιτροπῆς δρίζεται άπό τό νόμο δ άναπληρωτής δήμαρχος.

Τά καθήκοντα τής δημαρχιακῆς έπιτροπῆς άφοροῦν ίδιως στή διαχείριση τῶν οίκονομικῶν τού δήμου.

δ) Δημοτικοί ύπαλληλοι

Οι δημοτικοί ύπαλληλοι είναι μόνιμοι, έκτακτοι «έπι συμβάσει» ή ήμερομίσθιοι. Ή θέση τῶν δημοτικῶν ύπαλληλων ως θέματα πάντα από εἰδικό νόμο. Μόνιμοι ύπαλληλοι διορίζονται μόνο σε θέσεις πού προβλέπονται από τὸν δργανισμὸν τῆς ἐσωτερικῆς ύπηρεσίας κάθε δήμου, ἐφ' ὅσον ἔχουν τὰ προσόντα καὶ ὑστερὸν ἀπό διαγωνισμό, σχεδόν κατά τὸν ἔδιο τρόπο δπως οἱ δημόσιοι ύπαλληλοι. Οἱ εἰδικοὶ τεχνικοὶ δμως, οἱ νομικοὶ σύμβουλοι καὶ οἱ δικηγόροι τῶν δήμων προσλαμβάνονται καὶ ἀπολύονται μέ διάφαση τοῦ δημάρχου.

Τὸ ἔδιο ἴσχυε καὶ γιά τὸ ήμερομίσθιο προσωπικό τοῦ δήμου, πού προσλαμβάνει καὶ ἀπολύει δ δήμαρχος μέσα στά πλαίσια τῶν πιστώσεων προϋπολογισμοῦ καὶ σύμφωνα μέ σχετικές ἀποφάσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου.

ε) Δημοτικά ἀγαθοεργά ιδρύματα

Ἡ νομιθεσία περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, ἀλλά καὶ μά πανάρχαια παράδοση ἀναγνωρίζουν στούς δήμους καὶ τίς κοινότητες τὸ δικαιώμα, μά καὶ τήν ύποχρέωση νά ἰδρύουν καὶ νά συντηροῦν ἰδρύματα πού παρέχουν βοήθεια καὶ περίθαλψη στούς δημότες, π.χ. νοσοκομεῖα, δρεφοκομεῖα, γεροκομεῖα, δρφανοτροφεῖα παιδικούς σταθμούς, παιδικές ἔξοχές; κέντρα νεότητας κ.λ.π. Τά δημοτικά ἰδρύματα διοικούνται από **ἀδελφάτα**, πού διορίζονται από τὸ δημοτικό συμβούλιο καὶ ἔχουν δική τους οἰκονομική διαχείριση καὶ προϋπολογισμό.

σ) Δημοτικές ἐπιχειρήσεις

Οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες μποροῦν ἐπίσης νά ἰδρύσουν δημοτικές ἐπιχειρήσεις, δργανωμένες δπως κάθε ἄλλη ἐπιχείρηση, μέ τήν προοπτική νά ἀφήνουν κέρδη πού θά ἐνισχύσουν τά οἰκονομικά τοῦ δήμου. Τέτοιες ἐπιχειρήσεις μποροῦν νά είναι οἱ λαχαναγορές τό φωταέριο, οἱ ἀστικές συγκοινωνίες (λεωφορεῖα, τροχιοδρόμοι) καὶ ἄλλες. Ὁ ἡλεκτροφωτισμός ἦταν ἐπίσης ἔνας τομέας πού είχαν στά χέρια τους οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες καὶ φρόντιζαν νά ἰδρύσουν ἐργοστάσια ἡλεκτροπαραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ ρεύματος στήν κάθε πόλη. Ἀπό τό 1952 δμως τό κράτος ἰδρυσε τήν Δημοσία Ἐπιχείρηση Ἡλεκτρισμοῦ (ΔΕΗ) πού ἔχει ἀναλάβει μονοπωλιακά τήν παραγωγή

τῆς ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ τῇ διανομῇ της σ' ὅλη τῇ χώρᾳ, καὶ οἱ δῆμοι δέν ἔχουν πιά ὀφελοδότητα στὸν τομέα αὐτόν.

3. Αύτοδιοικηση δεύτερου βαθμοῦ

Στό ἄρθρο 102 τοῦ Συντάγματος προβλέπεται ἐπίσης στήν παρ. 4 ἡ δυνατότητα νά ἐκπροσωπηθούν οἱ πολίτες ἐνός νομοῦ στά **νομαρχι-ακά** συμβούλια πού θά λειτουργοῦν δίπλα σέ κάθε νομάρχη, καὶ θά ἐκλέγονται ἀπό τίς τοπικές ἐπαγγελματικές, μορφωτικές καὶ ἐπιστημονικές ὁργανώσεις καὶ ἄλλους ὁργανισμούς.

Μέ τόν τρόπο αὐτό γίνονται πιό λαϊκά καὶ ἀντιπροσωπευτικά καὶ τά νομαρχιακά συμβούλια δηλαδή καὶ ἡ **δεύτερη** βαθμίδα τῆς τοπικῆς αύτοδιοικησης (πρώτη βαθμίδα είναι οἱ δῆμοι καὶ οἱ κοινότητες).

ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47. ENNOMΗ ΤΑΞΗ

Γιά νά είναι μία κοινωνία δργανωμένη, πρέπει τά μέλη της νά μήν
ένεργον αύθαίρετα καί σύμφωνα μέ τίς διαθέσεις τῆς στιγμῆς, ἀλλά
οί ἐνέργειές τους νά διέπονται ἀπό δρισμένους κανόνες, δηλαδή ή
συμβίωση τῶν ἀνθρώπων στήν κοινωνία νά ωθηται ἀπό τήν **ἐν-
νομη τάξη**. Αύτό σημαίνει ὅτι, ὅχι μόνο τά μέλη τῆς κοινωνίας, τά
ἄτομα, ἀλλά καί τό **τό κράτος** πρέπει νά συμφορώνεται πρός
δρισμένους κανόνες δικαίου, δηλαδή νά είναι αὐτό πού λέγεται «κρά-
τος δικαίου». Ἐπομένως πρέπει νά ὑπάρχει στήν κοινωνία μία ἔξου-
σία, πού νά ἐπιβάλλει τήν ἐφαρμογή τῶν κανόνων δικαίου. Ἡ ἔξουσία
αὐτή είναι **ἡ δικαστική** καί τήν ἀποτελοῦν οἱ δικαστές. Στήν ἐκτέλεση
τῶν καθηκόντων της, ἡ δικαστική ἔξουσία πρέπει νά είναι ἐντελῶς
ἀνεξάρτητη καί ἀνεπηρέαστη ἀπό τίς δύο ἄλλες, δηλαδή τήν νομοθε-
τική καί τήν ἐκτελεστική.

1. Εἰδη δικαστηρίων. Στό σημερινό κράτος ἀπαγορεύεται **ἡ αὐτο-
δικία**, δηλαδή δ πολίτης δέν μπορεῖ νά ἐπιδιώκει μόνος του νά ἔξ-
ασφαλίσει τά δικαιώματά του καί τά συμφέροντά του, οὔτε νά ἐκδι-
κεῖται μόνος του τό ἔγκλημα (αύτό πού στήν Ἀμερική λέγεται νόμος
τού Λύντς ἡ λυντσάρισμα).

“Ολες αὐτές οἱ διαφορές θά λυθοῦν ἀπό τά δικαστήρια, δηλαδή
ἀπό ἰδιαίτερα δργανα τοῦ κράτους. Αύτά λειτουργοῦν μέ βάση τούς
κανόνες πού περιέχονται μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια σέ εἰδικούς
νόμους, δηλαδή στήν πολιτική δικονομία, τήν ποινική δικονομία καί
τόν δργανισμό τῶν δικαστηρίων.

“Οταν τά δικαστήρια ἐπιλύουν διαφορές πού ἔχουν μεταξύ τους οἱ
πολίτες, ἀσκοῦν τήν **πολιτική ἡ ἀστική δικαιοσύνη**. “Οταν ἐπιβάλ-
λουν ποινή γιά παράβαση τοῦ νόμου, ἀσκοῦν τήν **ποινική δικαιοσύ-
νη**. “Οταν τέλος δικάζουν διαφορές μεταξύ κράτους καί ἀτόμων, πού
ἀπορρέουν ἀπό τήν ἐπιβολή τῆς διοικητικῆς ἔξουσίας τοῦ κράτους,
ἀσκοῦν τή **διοικητική δικαιοσύνη**. Δηλαδή τά δικαστήρια διαιροῦν-

ται σέ πολιτικά, ποινικά και διοικητικά, (άρθρο 93 του Συντάγματος).

Τά δικαστήρια έπισης, μέ τη λεγόμενη «έκουσία διαδικασία», δηλαδή χωρίς άντιδικία, είναι δυνατόν νά προσδώσουν ίδιαίτερο δικαστικό κύρος σέ δρισμένες πράξεις, δπως π.χ. ή υίοθεσία, δ διορισμός έπιτροπων γιά άνηλίκους, τό κληρονομητήριο, ή έγκριση καταστατικού σωματείου κλπ.

2. **Έγγυήσεις γιά τήν άπονομή τής δικαιοσύνης.** Ή άνεξαρτησία τής δικαστικής αρχής άποτελεῖ άπαραίτητο θεμέλιο γιά τήν πολιτική δργάνωση ένός κράτους δικαίου. Στήν Έλλάδα ή άνεξαρτησία αύτή άναγνωρίζεται άπό τό Σύνταγμα (στό άρθρο 88) και έξασφαλίζεται κατά κύριο λόγο μέ τήν **ισοβιότητα** τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν. Κάθε δικαστής, δταν διοριστεῖ, παραμένει δικαστής ἐφ' δρου ζωῆς (μέχρις δτου νά καταλάβει τό δρι ήλικιας πού στό νέο Σύνταγμα δρίστηκε στά 65 χρόνια γιά τούς κατωτέρους και 67 ή 70 γιά τούς άνωτέρους δικαστικούς) και ή κυβέρνηση δέν μπορεῖ νά τόν παύσει, ἐκτός ἀνύποπέσει δ δικαστής σέ σοβαρό παράπτωμα.

Ή άνεξαρτησία τῶν δικαστηρίων έξασφαλίζεται και μέ τόν θεσμό του άνωτατου δικαστικού συμβουλίου πού σύμφωνα μέ τό άρθρο 90 του Συντάγματος, άποτελεῖται **μόνο** άπό άνωτατους δικαστές και είναι τό **μόνο άρμόδιο** και ίπεύθυνο δργανο γιά τίς προαγωγές και μεταθέσεις τῶν δικαστῶν. Ή κυβέρνηση δέν έχει δικαίωμα νά ἐπέμδει στά ζητήματα αύτά και ἔτσι δ δικαστικός κλάδος μένει ἐντελῶς **χωριστός** και άπό τή διοικητική έξουσία και άπό τή Βουλή, δηλαδή άπό τά κόδματα και τίς ένδεχόμενες διαμάχες τους.

Ή δικαιοσύνη σάν πρώτη λειτουργία τού κράτους, πρέπει διμως νά είναι και σεβαστή ἀτ' δλους τούς πολίτες. Στίς συζητήσεις γιά τό Σύνταγμα του 1975 έγινε λόγος δτι πρέπει νά κατοχυρωθεῖ ή προσωπική λειτουργική άνεξαρτησία τῶν δικαστῶν. Ήταν πολύ πρόσφατη ή άνάμνηση τής 21ης Απριλίου 1967, δπου μέλη τού Άρειου Πάγου κάλυψαν μέ τό κύρος τους τήν πρώτη Κυβέρνηση τής δικτατορίας και προκάλεσαν σύγχυση στό λαό γιά τόν χαρακτήρα τού πραξικοπήματος καθώς και ή στάση τῶν δικαστηρίων στό διάστημα τής έπταετίας.

Γι' αύτό προβλέπεται στό άρθρο 89 παρ. 4 του Συντάγματος δτι «άπαγορεύεται είς τούς δικαστικούς λειτουργούς ή συμμετοχή είς τήν κυβέρνησιν».

Έκτός από τις έγγυήσεις αύτές, ύπαρχουν και διοισμένες άλλες έξασφαλίσεις, που παρέχει τό Σύνταγμα στούς πολίτες, ότι ή δικαιούνη θά απονεμηθεί άμεροληπτα. Έτσι οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων γίνονται **πάντοτε δημόσια**, μέσα ανοικτές τις πόρτες, και οι αποφάσεις έκδιδονται **αιτιολογημένες**, δηλαδή άναφέρονται μέσα σε κάθε απόφαση οι λόγοι για τους διοίους τό δικαστήριο έκρινε κατά τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων δημοσιεύονται. Τό άρθρο 93 παρ. 3 τού Συντάγματος προβλέπει έπι πλέον ότι δημοσιεύεται «**ύποχρεωτικά**» και ή γνώμη τής μειοψηφίας. Οι αποφάσεις δημοσιεύονται και έτσι μπορεί νά γίνει έλεγχος γιά τις ένεργεις των δικαστηρίων, και αυτό στήν πράξη είναι ή πιό σπουδαία έξασφαλιστ γιά τήν άμεροληψία τής δικαιοσύνης.

Τέλος στό Σύνταγμα τού 1975 προβλέπεται σέ **ρητή** διάταξη (άρθρο 93 παρ. 4) ότι «**τά δικαστήρια διφεύλουν νά μή έφαρμόζουν νόμον, τό περιεχόμενον τού όποίου άντικειται πρός τό Σύνταγμα**». Ή άρχη αυτή γιά πρώτη φορά έκφραζεται κατηγορηματικά παρ' Όλο που ίσχυε πάντοτε στόν δημόσιο δίο τής χώρας μας.

Άλλη σημαντική έξασφαλιστ των άτομων είναι ότι τά δικαστήρια είναι **τακτικά**. Ποτέ δέν μπορεί νά συγκροτηθεί ένα δικαστήριο «**έκ των ύστερων**» και έπιτηδες, για νά δικάσει μία συγκεκριμένη ύπόθεση. Κάθε ύπόθεση, είτε άστική είναι είτε ποινική, πρέπει νά δικαστεί άπό τό δικαστήριο πού έχει άπό πρόν ιαθοριστεί άπό τόν νόμο ότι είναι άρμόδιο γιά τήν ύπόθεση και έχει άπό διοιδήποτε έκτακτο δικαστήριο. Αυτό έκφραζεται έπι γραμματικά και στό άρθρο 8 τού Συντάγματος: «**Ούδείς άφαιρεται άκων τού παρά τού νόμου ώρισμένον είς αυτόν δικαστού. Δικαστικαί έπιτροπαί και έκτακτα δικαστήρια ήφ' οίονδήποτε δέν έπιτρέπεται νά συσταθοῦν**».

§ 48. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τά πολιτικά δικαστήρια κρίνουν κατά κανόνα, τις άστικές ή πολιτικές διαφορές. Έκείνος πού ζητεί νά ίκανοποιήσει μιάν άξιωσή του λέγεται **ένάγων**, ένω έκείνος έναντιόν τού όποίου στρέφεται δένάγων λέγεται **έναγόμενος**. Οι δύο μαζί άνομάζονται **διάδικοι**.

Οι διάδικοι έκθέτουν τις άποψεις τους και τό δικαστήριο, άφού τίς άκουσει, έκδίδει «**αιτιολογημένη, άποφαση, πού είτε δέχεται είτε**

άπορρίπτει τήν άξιωση τοῦ «ένάγοντος». Συνήθως διατάσσει άποδείξεις γιά τούς ίσχυρισμούς τοῦ «ένάγοντος.» Μετά τή διεξαγωγή τῶν άποδείξεων, δηλαδή τήν ἔξεταση μαρτύρων, προσαγωγή ἐγγράφων κλπ. ἐκδίδεται ή **όριστική** ἀπόφαση. Ἐκεῖνος πού θά χάσει τή δίκη, θά καταδικαστεῖ καὶ στήν πληρωμή τῆς δικαστικῆς δαπάνης. **Εὐεργέτημα τῆς πενίας** εἶναι τό προνόμιο πού δίνει δι εἰσαγγελέας στόν «διμολογουμένως ἀπόρο διάδικο», γιά νά τόν ἀπαλλάξει ἀπό τό μεταλύτερο μέρος τῶν δικαστικῶν ἔξόδων.

1. **Εἰρηνοδικεῖο.** Τό κατώτερο ἀπό τά πολιτικά δικαστήρια εἶναι τό εἰρηνοδικεῖο, πού ἀποτελεῖται ἀπό τόν εἰρηνοδίκη καὶ τόν γραμματέα. Δικάζει κάθε ὑπόθεση πού δημιουργεῖται ἀπό διαφορές ὅχι ἀνώτερες ἀπό 20.000 δραχμές. Εἰδική διαδικασία εἶναι οἱ μικροδιαφορές (έως 8.000 δρ.) πού εἶναι πολύ ἀπλή καὶ ἀνέξοδη. Ο εἰρηνοδίκης δικάζει ἐπίσης τά προσωρινά μέτρα, δηλαδή ἀποφασίζει ποιός θά ἔχει τήν κατοχή ἐνός ἀκινήτους στίς περιπτώσεις πού ἀμφισβητοῦνται τά ὄρια τευ. Τά δικαστικά ἔξοδα στό εἰρηνοδικεῖο εἶναι πολύ χαμηλά.

2. **Τριμελές πρωτοδικεῖο.** Αύτό εἶναι τό κυρίως τακτικό δικαστήριο καὶ ἀποτελεῖται ἀπό τόν πρόεδρο, δύο πρωτοδίκες, τόν εἰσαγγελέα καὶ τόν γραμματέα. Δικάζει χωρίς ἔξαιρέσεις **όλες** τίς ὑποθέσεις ἐκτός ἀπό ἐκεῖνες πού ἔχουν ὑπαχθεῖ στό μονομελές, στό εἰρηνοδικεῖο ἡ στίς λεγόμενες εἰδικές διαδικασίες. Στό πρωτοδικεῖο οἱ διάδικοι «παρίστανται» πάντοτε μέ δικηγόρους καὶ ή ἀνάπτυξη τῶν ὑποθέσεων γίνεται μέ ἐγγραφα πού λέγονται «προτάσεις».

3. **Μονομελές πρωτοδικεῖο.** Όρισμένες ἐπείγουσες ὑποθέσεις δικάζονται ἀπό τόν πρόεδρο πρωτοδικῶν ἡ ἔναν προεδρεύοντα πρωτοδίκη, πού εἴτε μόνος, εἴτε σέ διοισμένες περιπτώσεις, μαζί μέ τόν γραμματέα, ἀποτελοῦν δικαστήριο. Στό μονομελές ὑπάγονται οἱ διαφορές πού ἔχουν μεταξύ τους οἱ ἐνοικιαστές καὶ οἱ ἰδιοκτήτες ἀκινήτων, οἱ προσωρινές ἐπιδικασίες ἀπόξημώσεων γιά διατροφή κλπ. Χωριστό δικαστήριο ἀποτελεῖ δ ἐργατοδίκης, δηλαδή δ δικαστής—μέλος τοῦ πρωτοδικείου—πού δικάζει τίς διαφορές πού ἔχουν οἱ ἐργάτες ἡ ὑπάλληλοι μέ τούς ἐργοδότες τους.

“Οταν διαδίκιος χάσει τήν ὑπόθεση, εἴτε στό εἰρηνοδικεῖο εἴτε στό πρωτοδικεῖο, ἔχει δικαίωμα νά καταθέσει, ἔφεση, δηλαδή νά καταφύγει σέ ἀνώτερο δικαστήριο ἡ, ὅπως λέγεται, σέ δευτεροβάθμιο δικαστήριο.

”Εφεση γιαά ἀπόφαση τοῦ εἰρηνοδικείου δικάζεται ἀπό τό πρωτοδικεῖο ἐνῶ ἡ **Ἐφεση**, γιαά ἀπόφαση τοῦ πρωτοδικείου δικάζεται ἀπό τό ἐφετεῖο.

4. **Ἐφετεῖο.** Τό ἐφετεῖο ἀποτελεῖται ἀπό τόν πρόεδρο, τέσσερεις ἑφέτεις, τόν εἰσαγγελέα καί τόν γραμματέα. Ἐργο τοῦ ἐφετείου εἶναι νά ἔξετασει, ἄν τό πρωτοβάθμιο δικαστήριο ἔκρινε σωστά, μέ βάση τά ἀποδεικτικά στοιχεῖα πού παρουσίασαν οἱ διάδικοι, καί ἄν ἐφάρμοσε ὁρθά τό νόμο. ”Αν πειστεῖ ὅτι ἥταν ὁρθή, ἐπικυρώνει τήν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, διαφορετικά θά τήν ἀκυρώσει ἡ θά τήν μεταρρυθμίσει. Ἡ ἀπόφαση τοῦ ἐφετείου ἡ δοτία λύει δριστικά πλέον τή διαφορά, λέγεται **τελεσίδικος** καί ἀπό τή στιγμή ἐκείνη μπορεῖ «νά ἐκτελεστεῖ εἰς βάρος τοῦ ἡττηθέντος διαδίκου».

5. **Ἐκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων.** ”Οταν λέμε ὅτι μία ἀπόφαση μπορεῖ «νά ἐκτελεσθῇ», ἐννοοῦμε ὅτι πρέπει νά κοινοποιηθεῖ στόν διάδικο πού ἔχασε τή δίκη, μέ τήν πρόσκληση νά πληρώσει ἡ ἐκτέλεσει ὅτι ὁφείλει. ቙ πρόσκληση αὐτή λέγεται καί «ἐπιταγή». ”Αν αὐτός ἀρνηθεῖ, ἡ ἀπόφαση ἐκτελεῖται εἰς βάρος του ἀπό τόν δικαστικό ἐπιμελητή. ቙ ἐκτέλεση μπορεῖ νά γίνει εἴτε μέ κατάσχεση καί ἀναγκαστική ἐκποίηση τῆς περιουσίας τοῦ ὁφειλέτη, εἴτε μέ προσωπική του κράτηση. ”Ο νόμος ὅμως δοίζει ὅτι δρισμένα πράγματα, ὅπως π.χ. ὁ προσωπικός ρουχισμός, τά βιβλία, ἐργαλεῖα ἡ ὅργανα ἀπαραίτητα γιά τήν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος, καθώς καί ὁ μισθός, ἡ ἡ σύνταξη δημοσίου ἡ ἰδιωτικοῦ ὑπαλλήλου, δέν κατάσχονται. Κατάσχεση μισθοῦ ἐπιτρέπεται μόνο μέχρι τοῦ ἐνός **τετάρτου** τῶν ἀποδοχῶν, ὅταν πρόκειται γιά διατροφή τῆς γυναίκας, τῶν παιδῶν ἡ τῶν γονέων τοῦ ὁφειλέτη. Τό δημόσιο χρησιμοποιεῖ συχνά γιά τήν εἴσπραξη τῶν δημοσίων ἐσόδων, π.χ. φόρων γιά ἀναγκαστικό μέσο τήν προσωπική κράτηση.

6. **Ο ”Ἀρειος Πάγος.** Σέ δρισμένες περιπτώσεις, πού ἀναφέρονται συγκεκριμένα στήν πολιτική δικονομία, μπορεῖ ὁ διάδικος πού ἔχασε τή δίκη στό δευτεροβάθμιο δικαστήριο νά καταφύγει στό ἀνώτερο δικαστήριο τῆς χώρας. ”Ο ”Ἀρειος Πάγος δέν ἔξετάζει τήν **εύσία** τῆς ὑπόθεσης, δηλαδή ἄν τά πραγματικά περιστατικά, πού ἥταν ἡ βάση τῆς δίκης στό πρωτοδικεῖο καί τό ἐφετεῖο, εἶναι ἀληθινά ἡ ὄχι, ἀλλά μόνο κατά πόσον ἔχει ἐφαρμοστεῖ σωστά ὁ νόμος στήν κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

Στήν Έλλαδα λειτουργοῦν σήμερα 195 εἰρηνοδικεῖα, 58 πρωτοδικεῖα, 11 ἐφετεῖα καὶ ὁ Ἀρειος Πάγος, πού εἶναι ἔνας γιά ὅλο τὸ κράτος.

7. **Διαιτησία.** Ἐπειδὴ ἡ τακτική διαδικασία εἶναι καὶ πολυδάπανη καὶ μακροχρόνια, συχνά οἱ διάδικοι καταφεύγουν στήν διαιτησία, δοῦλοι δηλαδὴ ἔναν ἡ περισσότερους διαιτητές, οἱ δόποι οἱ λύουν τή διαφορά. Οἱ διαιτητές εἶναι συνήθως πρόσωπα κύρους, ὅπως π.χ. πρόσεδροι ἐπιμελητηρίων, ἐπαγγελματικῶν συλλόγων κλπ.

§ 49. ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τά ποινικά δικαστήρια δικάζουν ἑκείνους πού διέπραξαν ἔνα ἀδίκημα, δηλαδὴ τούς παραβάτες τῶν ποινικῶν νόμων. Ἐν ἀποδειχτεῖ ὅτι οἱ κατηγορούμενοι διέπραξαν τήν κολάσιμη πράξη πού τούς ἀποδίδεται καὶ ὅτι ἡ πράξη αὐτή μπορεῖ νά τούς καταλογισθεῖ (ὅτι δηλαδὴ ἔχουν καὶ τή νόμιμη ἡλικία—πάνω ἀπό 17 χρόνων — καὶ ἐπί πλέον ὅτι ἦταν ὑγιεῖς στό μυαλό τή στιγμή πού ἐτέλεσαν τήν ἀξιόποινη πράξη), ἐπιβάλλονται οἱ ποινές πού προβλέπουν οἱ νόμοι. Τά ἀδικήματα περιλαμβάνονται κατά κύριο λόγο στόν **Ποινικό Κώδικα** καὶ διαιροῦνται, ἀνάλογα μέ τή βαρύτητά τους, σέ **πταίσματα, πλημμελήματα καὶ κακουργήματα**.

1. **Πταισματοδικείο.** Τό πταισματοδικεῖο δικάζει τά ἀδικήματα μικρῆς σημασίας ἡ τίς παραβάσεις τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων (πταισματα). Οἱ ποινές πού ἐπιβάλλει εἶναι πρόστιμο ἡ κράτηση δλίγων ἡμερῶν.

2. **Πλημμελειοδικείο.** Τό πλημμελειοδικεῖο δικάζει τά σοβαρότερα ἀδικήματα, ὅπως τραύματα, ἀπάτες ἔξυθροιση κλπ (πλημμελήματα). Τά πλημμελειοδικεῖα διακρίνονται: σέ **μονομελή**, πού δικάζουν τά ἐλαφρότερα πλημμελήματα, ἑκείνα δηλαδή πού τιμωροῦνται μέ φυλάκιση ὧς 12 μηνῶν, καὶ σέ **τριμελή**, πού δικάζουν ὅλα τά ὑπόλοιπα βαρύτερα πλημμελήματα.

3. **Κακουργιοδικείο.** Τό κακουργιοδικεῖο δικάζει τά κακουργήματα, δηλαδὴ ἀδικήματα πού τιμωροῦνται μέ τήν ποινή τοῦ θανάτου, μέ ἰσόβια ἡ πρόσκαιρα δεσμά, ὅπως φόνος, ληστεία κλπ. Τά κακουργοδικεῖα συγκροτοῦνται: α) ἀπό τό δικαστήριο τῶν συνέδρων, πού ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς τακτικούς δικαστές, τόν εἰσαγγελέα καὶ τόν

γραμματέα, καί 6) ἀπό τούς ἐνόρκους. Οἱ ἔνορκοι εἶναι πολίτες ἄνδρες καὶ γυναικες πού κληρώνονται ἀπό ἕναν εἰδικό κατάλογο. Τό ἀξίωμα τοῦ ἐνόρκου εἶναι τιμητικό καὶ οἱ πολίτες ἔχουν ὑποχρέωση νά τό ἐκτελοῦν πρόθυμα, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καὶ ἔνα ἀπό τά πολιτικά τους δικαιώματα. Οἱ ἔνορκοι ἀποφαίνονται μόνο ἂν ὁ κατηγορούμενος εἶναι ἔνοχος ἢ ὅχι, ἐνῷ οἱ τακτικοί δικαστές διευθύνουν τή δίκη καὶ δοίζουν τό εἰδος τῆς ποινῆς πού θά ἐπιβληθεῖ στόν κατηγορούμενον ὑστερα ἀπό τήν καταδικαστική ἐτυμηγορία τῶν ἐνόρκων.

4. Εἰσαγγελέας. Ἡ ποινική δίκη ἀποδλέπει στήν «ποινική ἀξιωση» τοῦ κράτους, ἐκφράζει δηλαδή τό δικαίωμα τῆς πολιτείας νά ἐπιβάλλει ποινή σ' ἐκείνον πού διέπραξε ἔνα ἀδίκημα. Γι' αὐτόν ἀκριθῶς τό λόγο ὑπάρχει πάντοτε ἔνα κρατικό δργανο πού ἀσκεῖ τήν «ποινική ἀξιωση» καὶ αὐτό ὀνομάζεται **δημόσιος κατήγορος** ἢ **εἰσαγγελέας**.

Ἡ διάπραξη ἐνός ἀδικήματος διαταράσσει τήν τάξη τῆς κοινωνίας καὶ τό κράτος, σάν φρουρός της ἔχει τήν ὑποχρέωση νά ἀποκαταστήσει τήν τάξη μέ τήν τιμωρία τοῦ ἐνόρκου. Ἡ ἀντιδικία διμως αὐτή δέ στρέφεται προσωπικά ἐναντίον τοῦ κατηγορουμένου, ἀλλά ἐναντίον ἐκείνου πού εἶναι ἔνοχος τοῦ ἀδικήματος. Στή ποινική δηλαδή δίκη σημασία ἔχει νά ἀνευρεθεῖ ἢ **ούσιαστική** ἀλήθεια καὶ ὅχι ἢ **τυπική** ἀλήθεια, ὅπως συμβαίνει στήν πολιτική ἢ ἀστική δίκη. Τό δργανο τοῦ κράτους πού διατυπώνει τήν κατηγορία, ἐπειδή δέν ἔχει προσωπική ἀντιδικία μέ τόν κατηγορούμενο, δέν ἀναζητεῖ μόνο τά ἐπιβαρυντικά περιστατικά γιά τόν κατηγορούμενο ἀλλά καὶ τά ἐλαφρυντικά:

Γι' αὐτό, ἂν δέν ἀποδειχθεῖ ἢ ἔνοχη τοῦ κατηγορουμένου, ὁ δημόσιος κατήγορος εἶναι ὑποχρεωμένος νά ζητήσει τήν ἀπαλλαγή του. Κατήγορος στό πταισματοδικεῖο εἶναι ἔνας ἀπό τούς ἀξιωματικούς τῆς Ἀστυνομίας ἢ τῆς χωροφυλακῆς, στό πλημμελειοδικεῖο τό ἔργο αὐτό ἀσκεῖται ὀπό τόν εἰσαγγελέα ἢ ἀντεισαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν, καὶ τέλος στά κακουργιοδικεῖα ἀπό τόν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν.

Ἡ εἰσαγγελική ἀρχή εἶναι ἔνα σύμπλεγμα ἀπό κρατικά δργανα, μέ ἐσωτερική ἐνότητα καὶ ἴεραρχία ἐντελῶς ἀνεξάρτητο ἀπό τά δικαστήρια. Ὄλες οἱ εἰσαγγελίες ὑπάγονται στόν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείοι Πάγου.

5. Μηνύσεις. Ἡ ποινική ἀγωγή ἀσκεῖται ἀπό τόν εἰσαγγελέα, ὅταν

πληροφορηθεῖ τήν ἀξιόποινη πράξη. **Μήνυση** είναι δήλωση όποιου-δήποτε προσώπου, ότι τελέσθηκε μιά ἀξιόποινη πράξη. Ἐνῶ **Σγκληση** είναι ή ἀνακοίνωση τοῦ ἀδικήματος ἀπό τὸν **ιδιο** τὸν παθόντα μαζί μὲ τὸ αἴτημα νά τιμωρηθεῖ ὁ ἔνοχος. Οοισμένα ἀδικήματα, ὅπως ή ἐξ-ύδριση, ὁ διασμός, ή συκοφαντία, διώκονται μόνο ὑστερ' ἀπό ἔγκλη-ση. Κανονικά ὅμως ή ποινική δίωξη γίνεται «ἀντεπαγγέλτως» ἀπό τὸν εἰσαγγελέα, δηλαδή χωρίς νά περιμένει αἴτηση τοῦ παθόντος πού νά ζητάει νά τιμωρηθεῖ ὁ ἔνοχος. Ο παθών ἀπό τὸ ἀδίκημα ἔχει δικαί-ωμα ν' ἀπαιτήσει νά ἐπανορθωθοῦν οἱ ζημιές του, γι' αὐτό ἄλλωστε μπορεῖ νά παρασταθεῖ στήν ποινική δίκη καί νά ζητήσει καί αὐτός ὑστερ' ἀπό τὸν εἰσαγγελέα τήν καταδίκη τοῦ κατηγορούμενου. Στήν περίπτωση αὐτή λέμε ὅτι ὁ παθών «παρίσταται ως **πολιτικῶς ἐν-άγων**».

Ο κατηγορούμενος θεωρεῖται ἀθώος, ἐφ' ὅσον δέν ἀποδείχθηκε ἡ ὥσποτου ἀποδειχθεῖ ἡ ἔνοχή του. Ἐχει δικαίωμα νά διορίσει συνήγορο (δικηγόρο) καί νά ἐπικοινωνεῖ μαζί του ἀκόμη καί ἀπό τίς φυλακές.

Η **όμολογία** τοῦ κατηγορουμένου δέν πρέπει νά λαμβάνεται πάν-τοτε ὑπ' ὅψη σάν στοιχεῖο ἐπιβαρυντικό, ἂν δέ συντρέχουν ἄλλα στοιχεῖα γιά τήν καταδίκη του. Ο νόμος ἐξάλλου ἀπαγορεύει στά ἀστυνομικά ὅργανα νά κακοποιοῦν τούς κρατούμενους μέ δοπιοδή-ποτε τρόπο. Η διάταξη ὅμως αὐτή δέν τηρεῖται πάντοτε ὅπως θά ἔπειτε. Τά τελευταῖα χρόνια καί ἵδιως κατά τήν δικτατορία τῆς χούν-τας (1967–1974), τά ὅργανα τῆς χωροφυλακῆς, τῆς ἀστυνομίας καί ἵδιως τῆς στρατιωτικῆς ἀστυνομίας κατηγορήθηκαν βάσιμα ὅτι προσ-παθοῦσαν νά ἀποσπάσουν διμολογίες ἀπό τούς προφυλακισμένους μέ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια.

Ο κατηγορούμενος, πού προφυλακίσθηκε καί ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπέ-δειξε τήν ἀθωότητά του, ἔχει, θεωρητικά τούλαχιστον, τό δικαίωμα νά ζητήσει ἀποζημίωση ἀπό τό δημόσιο.

6. **Διαδικασία.** Η ποινική διαδικασία διαιρεῖται σέ τρία στάδια: τήν προανάκριση, τήν τακτική ἀνάκριση καί τήν «ἐπ' ἀκροατηρίῳ» διαδικασία. Μόλις ἐγερθεῖ ἀπό τὸν εἰσαγγελέα ή ποινική ἀγωγή, παραγγέλεται ἀνάκριση στόν ἀνακριτή. Η προανάκριση γίνεται ἀπό τὸν εἰσαγγελέα, τόν εἰρηνοδίκη ἡ τά ἀστυνομικά ὅργανα καί ἀποβλέ-πει στήν ἀρχική, πρόχειρη συλλογή ἀποδείξεων. Στά αὐτόφωρα ἀδι-κήματα τά ἀρμόδια κρατικά ὅργανα ὀφείλουν νά ἐνεργήσουν ἀμέσως

τήν προανάκριση, χωρίς νά περιμένουν παραγγελία ἀπό τόν εἰσαγγελέα.

‘Η τακτική ἀνάκριση, πού ἀποδλέπει στό νά ἔξακριθωθοῦν καί νά συγκεντρωθοῦν τά στοιχεῖα γιά τήν ἐνοχή τοῦ κατηγορουμένου, γίνεται πάντοτε ἀπό τόν ἀνακριτή–πρωτοδίκη.

‘Αν δὲ ἀνακριτής πεισθεῖ γιά τήν ἐνοχή τοῦ κατηγορουμένου, διατάσσει νά τόν συλλάβουν καί νά τόν προφυλακίσουν. ‘Η σύλληψη γίνεται, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα, μόνο «κατόπιν ἡτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος», ἐκτός ἐάν πρόκειται γιά ἀδίκημα ἐπ’ αὐτοφώρῳ, διότε συλλαμβάνεται δὲ κατηγορουμένος καί χωρίς ἔνταλμα στόν τόπο ὅπου ἔγινε τό ἀδίκημα. Τό ἔνταλμα συλλήψεως δέν ἐπιτρέπεται νά ἐκτελεσθεῖ σέ ἰδιωτική κατοικία τή νύχτα ἢ μέσα σέ ἐκκλησία τήν ὥρα τῆς λειτουργίας.

‘Η προφυλάκιση ἀποδλέπει στό νά ἔξασφαλίσει τήν παρουσία τοῦ κατηγορουμένου τήν ἡμέρα τῆς δίκης. Στίς περιπτώσεις κακουργημάτων διατάσσεται πάντοτε ἡ προφυλάκιση, ἐνῶ στά πλημμελήματα μόνο σέ δρισμένες περιπτώσεις. Γιά τά ὑπόλοιπα ἀδικήματα ἐκδίδεται μία ἀπλή κλήση πρός τόν κατηγορουμένο, πού τόν καλεῖ νά ἐμφανιστεῖ καί νά δικαστεῖ «ἐπ’ ἀκροατηρίῳ» δηλαδή, σέ δημόσια συνεδρίαση τοῦ δικαστηρίου.

‘Ο προφυλακισμένος κατηγορουμένος μπορεῖ νά ζητήσει τήν προσωρινή ἀποφυλάκισή του καταβάλλοντας χρηματική ἐγγύηση, ἐκτός ἀν κατηγορεῖται γιά δρισμένα σοδαρά ἀδικήματα ὅπως ὁ φόνος, ἡ ληστεία κλπ. διότε δέν ἐπιτρέπεται προσωρινή ἀπόλυτη. ‘Ο ἀνακριτής στέλνει τά πορίσματα τῆς ἀνάκρισης στό δικαστικό συμβούλιο καί, ἀν αὐτό κρίνει ἀθῶ τόν κατηγορουμένο, ἐκδίδει «ἀπαλλακτικό βούλευμα», καί στήν περίπτωση αὐτή δέ γίνεται καθόλου δίκη, ἐνῶ, ἀν τόν θεωρήσει ἔνοχο, ἐκδίδει «παραπεμπτικό βούλευμα», διότε δὲ κατηγορουμένος θά δικαστεῖ ἀπό τό τακτικό δικαστήριο. ‘Η λειτουργία τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, δ τρόπος πού γίνονται ἡ ἀνάκριση, ἡ ἀποδεικτική διαδικασία καί ὅλα τά σχετικά ζητήματα πού ἀφοροῦν στήν ποινική δίκη ωθούνται ἀπό τόν κώδικα ποινικῆς δικονομίας. Σκοπός καί βάση τῆς ποινικῆς δικονομίας πρέπει νά είναι νά δοιθήσει τόν ἀθῶ κατηγορουμένο νά ἀποδείξει τήν ἀθωάτητά του. “Οσο πιό σύγουρα καί πιό γρήγορα ἐπιτυγχάνεται αὐτό, τόσο καλύτερη είναι ἡ λειτουργία τῶν δικαστηρίων.

§ 50. ΕΙΔΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Τά εἰδικά δικαστήρια δέν ἔχουν, ὅπως τά τακτικά, γενική ἀρμοδιότητα, ἀλλά περιορισμένη γιά δρισμένες μόνο ὑποθέσεις, τίς δύοιες τούς ἀναθέτουν εἰδικοί νόμοι. Εἰδικά δικαστήρια είναι: α) τά τακτικά καί τά ἔκτακτα στρατοδικεῖα, ναυτοδικεῖα καί ἀεροδικεῖα, πού δικάζουν ὅσα ἀδικήματα ἔχουν διαπραχθεῖ ἀπό στρατιωτικούς. Τά ἔκτακτα στρατοδικεῖα μποροῦν νά δικάσουν καί πολίτες, ἀλλά μόνο σέ καιρό πολέμου ἡ ὅταν ἔχει κηρυχθεῖ δ στρατιωτικός νόμος. β) Τά δικαστήρια τῶν ἀνηλίκων, πού δικάζουν ὅσα ἀδικήματα ἔχουν διαπραχθεῖ ἀπό παιδιά κάτω τῶν 17 χρόνων. "Οσοι ἀνήλικοι καταδικάζονται ὑποβάλλονται σέ σωφρονιστικά, ἀναμορφωτικά ἡ θεραπευτικά μέτρα. Ο παιδικός δικαστής πρέπει νά είναι περισσότερο παιδαγωγός, παρά στεγνός νομικός.

§ 51. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

1. Τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας

Τά διοικητικά δικαστήρια είναι καί αὐτά εἰδικά δικαστήρια, μέ δρμοδιότητα νά δικάζουν διαφορές μεταξύ τοῦ κράτους καί τοῦ πολίτη. Οί διαφορές αὐτές προκύπτουν ἀπό πράξεις διαφόρων δργάνων τοῦ κράτους, γιά τίς δύοιες παραπονεῖται δ πολίτης. Οί διαφορές αὐτές λέγονται καί ὑποθέσεις **ἀμφισθητουμένου διοικητικοῦ**. Είναι π.χ. παράπονα δημοσίου ὑπαλλήλου γιά τήν ἀπόλυσή του ἡ πολίτη πού ξημιώθηκε ἀπό μά διοικητική πράξη.

Ἀνώτατο διοικητικό δικαστήριο είναι τό **Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας**, πού λειτουργεῖ ἀπό τό 1929 καί ἔχει τόν σπουδαιότατο προορισμό νά διαφυλάξει τήν διοίκηση ἀπό παράνομες ἐνέργειες καί νά προστατεύσει τόν πολίτη ἀπό τό 1929 καί ἔχει τόν σπουδαιότατο προορισμό νά διαφυλάξει τήν διοίκηση ἀπό παράνομες ἐνέργειες καί νά προστατεύσει τόν πολίτη ἀπό τίς διοικητικές αὐθαιρεσίες. Τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀσκεῖ τήν ἀρμοδιότητά του μέ τρία τμήματα καί τήν δλομέλεια. Τό **πρώτο** τμῆμα ἐπεξεργάζεται τά διατάγματα πού συντάσσουν τά **Υπουργεῖα** καί κρίνει ἂν συμφωνοῦν τά διατάγματα αὐτά μέ τό **Σύνταγμα** καί τούς νόμους. Τό **δεύτερο** τμῆμα δικάζει τίς ἀναιρέσεις ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῶν φροολογικῶν

δικαστηρίων καί τό **τρίτο** ἔξετάζει προσφυγές ύπαλλήλων πού τιμωρήθηκαν ἀπό πειθαρχικά συμβούλια ή ἄλλων πού ή προαγωγή τους, δέν ἔγινε κανονικά καί ζητοῦν νά ἐπαναξεταστεῖ ή ύπόθεσή τους. **Ἡ ὀλομέλεια** τέλος δικάζει αιτήσεις ἐνδιαφερομένων πού ζητοῦν νά καταργηθεῖ μιά πράξη διοικητικού δργάνου, ὅπως π.χ. ἀπόφαση ἐνός ύπουρογού ή ἐνός νομάρχη κλπ. ἐφ' ὅσον ή πράξη ἔγινε κατά παράδαση νόμου η μέ «κατάχρηση ἔξουσίας». Τό Συμβούλιο **Ἐπικρατείας** ἔξετάζει, στήν περίπτωση αὐτή ἄν ή διοικητική ἀρχή, πού ἔξέδωσε τήν πράξη, ἢταν ἀρμόδια, ἄν παραδίδεισε τόν τύπο ή τήν ούσια ἐνός νόμου η ἄν διάταξε μιά πράξη, πού είναι φαινομενικά νόμιμη, ἀλλά μέ σκοπό ἄλλον ἀπό ἐκεῖνον πού ἐννοεῖ δ νόμος. **Ἀν** συντρέχει ἔνας ἀπό τούς παραπάνω λόγους, μπορεῖ **ν'** **ἀκυρώσει** τήν πράξη, πού θεωρεῖται τότε σάν νά μήν είχε ἐκδοθεῖ ποτέ. Οἱ **κυβερνητικές** πράξεις, δηλαδή οἱ διαταγές πού ἀφοροῦν στήν ἀσκηση τῆς **πολιτικής ἔξουσίας**, ὅπως π.χ. η διάλυση τῆς Βουλῆς, η κήρυξη πολέμου κλπ. δέν μποροῦν ν' ἀκυρωθοῦν ἀπό τό Συμβούλιο τῆς **Ἐπικρατείας**. Γιά τίς πράξεις αὐτές ὑπάρχει δ ἔλεγχος τῆς Βουλῆς. Τό γεγονός ὅτι τό Συμβούλιο τῆς **Ἐπικρατείας** ἔχει τό δικαίωμα νά ἀκυρώσει κάθε παράνομη πράξη διοικητικής ἀρχῆς συντελεῖ ὥστε τά δργανα τοῦ κράτους νά είναι προσεκτικότερα στήν ἐφαρμογή τῶν νόμων καί γενικότερα στή διοίκηση καί νά μήν κάνουν κατάχρηση τῆς ἔξουσίας τους σέ δάρος τῶν πολιτῶν.

2. Τό **Ἐλεγκτικό Συνέδριο**

Τό **Ἐλεγκτικό Συνέδριο** μπορεῖ ἐπίσης νά θεωρηθεῖ διοικητικό δικαστήριο. **Ἔχει** καί διοικητική καί δικαστική ἀρμοδιότητα. **Ἡ διοικητική** του ἀρμοδιότητα, πού είναι καί ή κυριότερη, ἀφορᾶ στόν ἔλεγχο τῶν κρατικῶν ἔξόδων. **Ἐξετάζει** δηλαδή κατά πόσο τά ἔξοδα πού γίνονται ἀπό τίς διάφορες ύπηρεσίες συμφωνοῦν μέ τόν κρατικό προϋπολογισμό. **Ἐπίσης** τό **Ἐλεγκτικό Συνέδριο** ἐνεργεῖ καί τόν ἔλεγχο τῶν **δημοσίων ύπολόγων**, δηλαδή τά κρατικά δργανα πού διαχειρίζονται χρήματα τοῦ δημοσίου. Τέλος κρίνει ποιοί ἔχουν δικαίωμα νά συνταξιοδοτηθοῦν ἀπό τό δημόσιο. **Στή δικαστική** του ἀρμοδιότητα ύπαγονται οἱ ύποθέσεις τῶν δημοσίων ύπολόγων γιά τίς διαφορές πού προκύπτουν ἀπό τή διαχείρισή τους, καθώς καί τῶν συνταξιούχων γιά ἀμφισβητήσεις σχετικές μέ τήν σύνταξή τους.

Σέ κάθε έδρα νομαρχίας, έδρεύει ένας έπιτροπος του Έλεγκτικού Συνεδρίου, πού έλέγχει τή χρηματική διαχείριση τῶν κρατικῶν δργάνων τοῦ νομοῦ.

3. Τά φορολογικά δικαστήρια

Είναι διοικητικά δικαστήρια, πού δικάζουν τίς προσφυγές τῶν φορολογουμένων κατά τοῦ οίκονομικοῦ τους ἐφόρου, ὅταν θεωροῦν ὑπερδολικούς τούς φόρους πού τούς καταλόγισαν. Τά φορολογικά δικαστήρια ἀρχισαν νά λειτουργοῦν ἀπό τό 1962. Πρίν υπῆρχαν ἐπιτροπές ἐνστάσεων σέ κάθε Οίκονομική ἐφορία καί ἐπιτροπές ἐφέσεων, πού δίκαζαν τίς ἔδιες διαφορές σέ δεύτερο βαθμό. Πρωτοβάθμια φορολογικά δικαστήρια ἡ φορολογικά πρωτοδικεῖα λειτουργοῦν σήμερα στίς κυριότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδας. Οι πρόεδροι τους είναι συνήθως τακτικοί δικαστές μέ οίκονομική μόρφωση καί τά μέλη νομικοί μέ εἰδική φορολογική κατάρτιση. Στά φορολογικά δικαστήρια ὁ πολίτης ἀντιδικεῖ μέ τόν οίκονομικό ἔφορο.

“Οποιος δέν είναι ἴκανοποιημένος ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου (δηλαδή τόσο ὁ φορολογούμενος ὅσο καί ὁ οίκονομικός ἔφορος), μπορεῖ νά καταφύγει στό δευτεροβάθμιο φορολογικό δικαστήριο ἡ φορολογικό ἐφετεῖο πού θά ἔξετάσει πάλι ἔξι ἀρχῆς τήν δλη ὑπόθεση. Ἡ ἀπόφαση τοῦ δευτεροβάθμίου δικαστηρίου είναι τελεσίδικη, δηλαδή ὁ φόρος είσπραττεται μέ κάθε νόμιμο ἀναγκαστικό τρόπο.

Φορολογικά ἐφετεῖα λειτουργοῦν στίς πρωτεύουσες τῶν κυριότερων διαμερισμάτων τῆς χώρας. Ὁ φορολογούμενος καί ὁ οίκονομικός ἔφορος μποροῦν νά ἀσκήσουν ἀναίρεση στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας γιά νά ἀκυρωθεῖ μά ἀπόφαση φορολογικοῦ ἐφετείου. Οὔτε ἡ ἐφεση οὔτε ἡ ἀναίρεση ἀναστέλλουν τήν είσπραξη τοῦ φόρου.

4. Ἄνωτατο εἰδικό δικαστήριο.

Στό ἄρθρο τοῦ Συντάγματος προβλέπεται σάν πρώτη διάταξη στό κεφάλαιο γιά τή διοίκηση ὅτι θά ἰδρυθεῖ καί ἔνα ἄνωτατο δικαστήριο πού θά συγκροτεῖται ἀπό τούς προέδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καί τοῦ Έλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἀπό 4 συμβούλους Ἐπικρατείας καί 4 δεροπαγῆτες πού ὀρίζονται μέ κλῆρο κάθε δύο χρόνια.

Τό δικαστήριο αύτό παίρνει τή θέση που είχαν στά παλαιότερα Συντάγματα τό έκλογοδικεῖο, τό συνταγματικό δικαστήριο, ἐξετάζει δηλαδή τίς ἐνστάσεις κατά τοῦ κύρους τῶν ἔκλογῶν ὅταν τίς ὑποβάλλουν δρισμένοι ὑποψήφιοι πού ἀπέτυχαν, μέ τόν ἰσχυρισμό δτι σέ δρισμένες ἔκλογικές περιφέρειες ἢ ἔκλογικά τμῆματα δέν ἔγινε σωστά ἡ ψηφοφορία. Τό ἴδιο ἴσχύει καί γιά δημοψήφισμα πού μπορεῖ νά προκαλέσει δ Πρόεδρος Δημοκρατίας γιά νά ἀποφασίσει δ λαός «ἐπί κρισίμων ἐθνικῶν θεμάτων».

Ἐπίσης ἐξετάζει:

—τίς ἐνστάσεις γιά τήν ἔκλογή βουλευτῶν πού ἔχουν λειτούργημα ἀσυμβίβαστο μέ τήν ἵδιότητα τοῦ βουλευτῆ.

—Αποφαίνεται γιά τίς ἀμφισβητήσεις μεταξύ τῶν ἀνωτάτων δικαστηρίων ἃν εἶναι ἀντισυνταγματικός ἢ ὅχι ἔνας νόμος.

—Κρίνει ἃν δρισμένοι κανόνες διευθνοῦς δικαίου ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 28 τοῦ Συντάγματος (β.λ. κεφ. ιιχ παρ. 56).

“Οταν ἐκδικάζονται ὑποθέσεις γιά συνταγματικότητα ἢ τό κύρος τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου μετέχουν στή σύνθεση τοῦ δικαστηρίου καί καθηγητές τῆς νομικῆς στά πανεπιστήμια τῆς χώρας.

Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52. ΟΙ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

1. Ο Στρατός

Λέγεται ἐπιγραμματικά ὅτι οἱ ἔνοπλες δυνάμεις, εἶναι «ἡ ἀσπίδα τοῦ ἔθνους». Σχεδόν πάντοτε, ὑπάρχουν ἔχθροι καὶ ἔξωτεροι κίνδυνοι καὶ ἡ ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπισθοῦν, ὃν χρειαστεῖ αὐτοὶ δημιουργοῦν μέ τὴν σειρά του, τὴν ὑποχρέωση νά ὑπάρχουν καὶ νά ὁργανωθοῦν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις.

Βέβαια, οἱ πόλεμοι δέν εἶναι ἀναπόφευκτοι. Σήμερα μάλιστα, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, ὅλα τὰ κράτη τῆς γῆς, ἔχουν συμφωνήσει σέ δρισμένα συστήματα, ὁργανώσεις καὶ μηχανισμούς, πού ἀποτρέπουν, δσο εἶναι δυνατόν, τὴν ἔκρηξην ἐνός πολέμου. Ἡ πικρή πείρα ὅμως ἔχει διδάξει ὅτι τὰ μέσα αὐτά δέν εἶναι πάντοτε ἀρκετά καὶ ίκανά γιά τή διατήρηση τῆς εἰρήνης καὶ τήν ἀποτροπή τοῦ πολέμου. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἀνακύπτει ἡ ἀνάγκη νά ὑπάρχει αὐτό, πού συνηθίσαμε νά δονομάζουμε «ὅ στρατός». Ἀπό τὴν ἄλλη πλευρά ὅμως αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἀνάγκη προσδιορίζει καὶ τὸν ὁρό τοῦ στρατοῦ σ' ἔνα σύγχρονο καὶ δημοκρατικό κράτος.

Ρόλος καὶ ἀποστολή τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ἡ προάσπιση τῆς ἀνεξαρτησίας, τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας πού ὅμως πάντοτε θά διευθύνεται καὶ θά καθοδηγεῖται ἀπό τήν κυβέρνηση τῆς χώρας αὐτῆς, μιά κυβέρνηση πού ἔχει ἐκλεγεῖ μέ δημοκρατικό τρόπο ἀτ' τό λαό.

“Ἄν θελήσουμε νά δώσουμε ἔνα συνοπτικό δρισμό μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἔνοπλες δυνάμεις εἶναι τό σύνολο τῶν ἀνδρῶν—σέ δρισμένες χώρες καὶ τῶν γυναικῶν—πού φέρουν ὅπλα, ὑπάγονται σέ εἰδική πειθαρχία καὶ ἔχουν γιά μοναδική ἀποστολή τους τήν προάσπιση τῆς πατρίδας.

“Υπό τήν ἔννοια αὐτή, στρατός εἶναι τό ἔνοπλο ἔθνος—μία ἰδέα πού γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε κατά τήν Γαλλική Ἐπανάσταση, ὅταν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις αὐτῆς τῆς μορφῆς, ἀντικατέστησαν τά παληά σώ-

ματα τῶν μισθοφόρων, πού ἀποτελοῦσαν τούς στρατούς κατά τούς προηγούμενους αἰώνες.

Τότε ἐπικράτησε ἡ ἀρχή ὅτι ἀποτελεῖ καθῆκον ὅλων τῶν πολιτῶν νά ὑπηρετοῦν στό στρατό καί νά ὑπερασπίζονται τὴν πατρίδα τους. Στίς δεκαετίες πού ἀκολούθησαν ὁ ἔθνικός στρατός κάθε χώρας πῆρε πιό συγκεκριμένη καί πρακτική μορφή. Τήν ἐποχή τοῦ Ναπολέοντα, δημιουργήθηκε ἀπό τά πρόγυματα καί ὁ ἐφεδρικός στρατός. Σύμφωνα μέ τήν ἀρχή αὐτή, ἔνοπλες δυνάμεις δέν εἶναι μόνον οἱ πολίτες πού ὑπηρετοῦν τήν μίαν δρισμένη στιγμή ὑπό τά ὄπλα. Αὐτοί ἀποτελοῦν τόν **ἐνεργό στρατό**. "Ολοὶ ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔγιναν πάλι πολίτες ἀφοῦ ὑπηρέτησαν κανονικά στίς ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας τους, ἀποτελοῦν τόν **ἐφεδρικό στρατό**. Αὐτό δέναια μόνο ὡς μία δρισμένη ἡλικία. Εἶναι οἱ λεγόμενες **ἐφεδρεῖες** καί τό κράτος, δηλαδή ἡ κυβέρνηση, μπορεῖ νά τούς ἐπιστρατεύσει πάλι, δηλαδή νά τούς ἐπαναφέρει στόν ἐνεργό στρατό, ἂν κρίνει πώς οἱ ἀνάγκες τῆς χώρας τό ἀπαιτοῦν, λόγω ἔξωτεριών κινδύνων. "Οπως ὑπάρχουν ἐφεδροί στρατιῶτες, ἔτσι ὑπάρχουν καί ἐφεδροί ἀξιωματικοί. Αὐτοί εἶναι οἱ πολίτες πού ἐφόσον ὑπηρετοῦν παίρνουν τό βαθμό ἀξιωματικοῦ καί ἀφοῦ ἐκπληρώσουν τή στρατιωτική τους θητεία, ἐπανέρχονται στόν ἴδιωτικό τους δίο, ἀλλά διατηροῦν τό βαθμό τους.

Τό σύστημα τοῦ ἐφεδρικοῦ στρατοῦ ἐφαρμόζεται σήμερα ἀπ' ὅλα τά σύγχρονα κράτη. Στήν Ἑλλάδα ἄλλοτε ἡ στράτευση γινόταν μέ κλήρωση. Κάθε Πρωτοχρονιά ὁ δήμαρχος ἔβαζε σέ μιά κληρωτίδα ὅλα τά δνόματα τῶν νέων πού συμπλήρωναν τά 21 τους χρόνια καί ἐκλήρωνε τόσα δνόματα, δσους ἄνδρες ἡταν ὑποχρεωμένος ὁ δῆμος νά στείλει στό στρατό. Γι' αὐτό καί σήμερα ἀκόμη οἱ νεοσύλλεκτοι λέγονται κληρωτοί. Τό σύστημα ὅμως αὐτό καταργήθηκε τό 1915 καί ὁ ἔλληνικός στρατός δργανώθηκε μέ βάση τήν ὑποχρέωση **κάθε πολίτη** νά ὑπηρετήσει τήν πατρίδα.

"Ο ἔλληνικός στρατός εἶναι καί αὐτός δργανωμένος κατά τό ἐφεδρικό σύστημα. Ἡ στρατολογία εἶναι γενική καί ὑποχρεωτική. Ἡ στρατιωτική θητεία εἶναι δικαίωμα, ἀλλά ταυτόχρονα καί ὑποχρέωση, πού ἀπορρέει ἀπό τήν ἴδιωτη τοῦ πολίτη. "Ολοὶ οἱ Ἑλληνες, δταν γίνουν 21 χρόνων, καλοῦνται νά ὑπηρετήσουν τή στρατιωτική τους θητεία. Στό ναυτικό κατατάσσονται συνήθως ὅσοι κατάγονται ἀπό νησιά ἢ ναυτικές περιοχές καί ὅσοι ἐπιδίδονται σέ ναυτικά ἐπαγ-

γέλματα. Στήν άεροπορία κατατάσσονται συνήθως έθελοντες 18–20 χρόνων. Ή στρατολογία βασίζεται στά **μητρώα άρρενων**, τά βιβλία δηλαδή όπου καταγράφονται ύποχρεωτικά από τούς γονεῖς τους, δέκα ή μέρες τό αργότερο από τήν γέννησή τους, δλα τά άγρια πού γεννιοῦνται στούς δήμους και τίς κοινότητες τοῦ κράτους.

“Οσον ἀφορᾶ τήν στρατιωτική ύποχρέωση τῶν Ἐλληνίδων τό σχετικό ἄρθρο τοῦ Συντάγματος (ἄρθρον 4 παρ. 6) ἀναφέρει τά ἔξης: «πᾶς Ἐλλην δυνάμενος νά φέρη ὅπλα, ύποχρεοῦται νά συντελῇ εἰς τήν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατά τούς ὁρισμούς τῶν Νόμων». Τό ἵδιο ἄρθρο ὅμως στήν παράγραφο 2 δοῖξει ὅτι: «**Ἐλληνες καὶ Ἐλληνίδες ἔχουν ἵσα δικαιώματα καὶ ύποχρεώσεις**». Στίς σχετικές συζητήσεις πού ἔγιναν κατά τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος ἡ Βουλή συμφώνησε ὅτι ἡ στρατιωτική θητεία περιλαμβάνεται κατ’ ἀρχήν στίς ύποχρεώσεις τῶν Ἐλληνίδων. Εἶναι πιθανόν ὅμως ἄμα ἐφαρμοσθεῖ ἡ σχετική αὐτή διάταξη, οἱ Ἐλληνίδες νά μήν ύποχρεωθοῦν νά υπηρετήσουν στίς μάχιμες μονάδες ἀλλά σέ διορθητικές ύπηρεσίες τῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

2. Οργάνωση τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων

Στήν Ἑλλάδα, οἱ ἔνοπλες δυνάμεις ἀποτελοῦν ἔνα ἑνιατό σύνολο, χωρίζονται ὅμως ἀνάλογα μέ τή φύση τους, σέ στρατό ἔηρᾶς, στό ναυτικό και τήν ἀεροπορία.

Τυπικός ἀρχιγός τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ δύποιος, ὅπως δοῖξει καί τό ἄρθρον 45 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975, «ἀρχεῖ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἀπονέμει, κατά νόμον τούς βαθμούς, εἰς τούς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτά».

Ἡ πολιτική ἔξουσία πάνω στίς ἔνοπλες δυνάμεις πηγάζει ἀπό τή κυβερνητή τῆς χώρας και ἀσκεῖται ἀπό τόν Ὅπουργό Ἀμύνης, ὁ δύποιος συνήθως διορθεῖται ἀπό ἔναν ὑφυπουργό. Ὁ Ὅπουργός Ἀμύνης εἶναι ὁ πολιτικός προϊστάμενος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Γιά τήν διοίκηση ὅμως τῶν ἐλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων ὑπάρχει και μία κάθετη, στρατιωτική ἡγεσία και ἰεραρχία.

«Υπάρχει κατ’ ἀρχήν ὁ Ἀρχηγός τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, πού εἶναι ἐπί κεφαλῆς τοῦ Ἀρχηγείου τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων δηλαδή τῆς κορυφῆς τῆς στρατιωτικῆς ἰεραρχίας. Τά τρία ὅπλα ἀποτελοῦν κλάδους τοῦ Ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων και τό καθένα διαθέ-

τει τόν δικό του ἀρχηγό καί τό δικό του ἐπιτελεῖο. Ὑπάρχει, δηλαδή, ἀρχηγός Στρατοῦ καί Γενικό Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ, Ἀρχηγός Ναυτικοῦ καί Ἐπιτελεῖο Ναυτικοῦ καί τέλος Ἀρχηγός τῆς Ἀεροπορίας καί Ἐπιτελεῖο τῆς Ἀεροπορίας. Τόσο τό Ἀρχηγείο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ὅσο καί οἱ ἀρχηγοί καί τά ἐπιτελεῖα τῶν τριῶν ὅπλων (κλάδων) περιλαμβάνονται σημαντικό ἀριθμό ἵκανων ἀξιωματικῶν πού φροντίζουν γιά τήν ὁργάνωση τῶν Ἐνόπλων δυνάμεων, καταστρώνουν τά σχέδια ἐπιχειρήσεων καί γενικά φροντίζουν, ὥστε οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῆς χώρας νά παραμένουν ἀξιόμαχες καί ἔτοιμες νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους.

Ἡ στρατιωτική θητεία διαρκεῖ συνήθως 18 - 34 μῆνες καί ὅταν περάσει δ χρόνος αὐτός, δ στρατιώτης ἀπολύεται καί μετατάσσεται στήν ἐφεδρεία. Ἐκεῖνος πού ἀπετρέψει σέ καιρό εἰρήνης τήν στρατιωτική του ὑπηρεσία καί δέν παρουσιάζεται, ὅταν καλοῦν τούς νέους τῆς ἡλικίας του, δνομάζεται **ἀνυπότακτος**, ἐνώ ἐκεῖνος πού ἐγκαταλείπει τό στρατό ἀφοῦ ἄρχισε νά ὑπηρετεῖ λέγεται **λιποτάκτης**. Ἡ λιποταξία είναι τό διαρύ στρατιωτικό ἀδίκημα καί τιμωρεῖται πολύ αὐστηρά. Σέ καιρό πολέμου τιμωρεῖται μέ τήν ποινή τοῦ θανάτου.

Σέ είδική διάταξη τοῦ Συντάγματος πού πραγματεύεται τήν ἐλεύθερία τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης ἀριθρο 13 παρ. 4, δρίζεται ὅτι κανένας δέν μπορεῖ νά ἐπικαλεστεῖ τίς θρησκευτικές του πεποιθήσεις γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τίς ὑποχρεώσεις του πρός τό κράτος ἐννοεῖται κυρίως τή στρατιωτική θητεία. Αύτό ἀφορᾶ τήν αὔρεση τῶν λεγομένων Μαρτύρων τοῦ Ἱεχωθᾶ (χιλιαστῶν) πού προπαγανδίζουν στούς νέους τήν ἀνυποταξία.

Οἱ ἔνοπλες δυνάμεις μᾶς χώρας παραμένουν ἀξιόμαχες καί ἔτοιμες νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους, ὅταν δ στρατιώτης, πού είναι ταυτόχρονα ἔνας ἐλεύθερος πολίτης, γνωρίζει πρίν φορέσει τή στολή του γιατί ὑπηρετεῖ τήν πατρίδα, ποιά ἰδανικά ἐκφράζει καί γιά ποιά ἀγωνίζεται.

§ 53. ΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

Ἐκτός ἀπό τούς κληρωτούς, δηλαδή τόν στρατευόμενο πληθυσμό, πού προσέρχονται κάθε χρόνο γιά νά ἐκπαιδευθοῦν είναι ἀπαραίτητο γιά τήν στρατιωτική ὁργάνωση τῆς χώρας νά ὑπάρχει καί ἔνα σῶμα

ἀπό στελέχη πού θά πλαισιώνουν καί θά ἐκπαιδεύουν τούς στρατιῶτες καί γενικά θά δογανώνουν τήν ἄμυνα τῆς χώρας. Αὐτό εἶναι τό σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν.

Καί οἱ ἀξιωματικοὶ εἶναι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἀλλά διαφέρουν ἀπό τούς πολιτικούς ὑπαλλήλους γιατί ὑπάγονται σέ μιάν αὐστηρότερη πειθαρχία. Οἱ ἀξιωματικοὶ διακρίνονται σέ μονίμους καί ἐφέδρους. Γιά τούς ἐφέδρους ἔγινε λόγος πιό πάνω.

Μόνιμοι εἶναι οἱ ἀξιωματικοὶ πού σταδιοδομοῦν μέσα στό στρατό καί προέρχονται ἀπό τίς στρατιωτικές σχολές τῶν Εὔελπίδων, γιά τό Στρατό τῆς Ἑηρᾶς, τῶν Δοκίμων γιά τό Ναυτικό καί τῶν Ἰκάρων γιά τήν Ἀεροπορία. Ἰδιαίτερη σημασία ἀποδίδεται στήν ιεραρχία καί ἡ θέση τοῦ ἀξιωματικοῦ σ' αὐτήν ἔξαρτᾶται ἀπό τήν «ἐπετηρίδα» δηλαδή τό μητρώο, ὅπου ἐγγράφονται οἱ ἀξιωματικοὶ μέ τή σειρά ἀρχαίστητας στήν ὑπηρεσία. Οἱ ἀξιωματικοὶ διακρίνονται ἐπίσης σέ μάχιμους καί σέ ἀξιωματικούς τῶν διαφόρων βοηθητικῶν ὅπλων σωμάτων καί ὑπηρεσιῶν ὅπως οἱ διαβιβάσεις, τό ὑγιεινομικό σῶμα, ἡ ἐπιμελητεία καί ἄλλες.

Κύριο καθῆκον τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι νά δείχνουν πίστη καί ἀφοσίωση στόν ὁρκο τους ὅτι θά τηρήσουν τό Σύνταγμα καί τούς νόμους καί νά πειθαρχοῦν στήν πολιτική ἡγεσία τῆς χώρας, πού τήν ἀναδεικνύει ὁ λαός μέ ἐλεύθερες ἐκλογές καί νά μή προσπαθοῦν νά ἐπιδάλουν λύσεις δίας μέ τά ὅπλα πού τούς ἐμπιστεύεται ἡ Πατρίδα γιά νά τήν ὑπερασπίσουν ἀπό τόν ἔξωτερικό ἐχθρό.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΆΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

”Οπως οι ἄνθρωποι ζοῦν μέσα στήν κοινωνία, κατά τόν ἴδιο τρόπο ζοῦν καὶ τά κράτη μέσα στή διεθνή κοινωνία. Καὶ ὅπως οἱ νόμοι ρυθμίζουν τήν ζωήν καὶ τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέσα σ' ἓνα κράτος, ἔτσι καὶ τό δημόσιο διεθνές δίκαιο ἀποτελεῖ τούς κανόνες καὶ τίς ἀρχές πού ρυθμίζουν τίς σχέσεις μεταξύ τῶν διαφόρων κρατῶν, σάν ισότιμα μέλη μέσα στή διεθνή κοινωνία.

Οἱ διεθνεῖς σχέσεις θεωροῦνται στίς σημερινές δημοκρατίες θέμα πρωταρχικῆς σημασίας. Γι' αὐτό στό νέο Σύνταγμά μας (ἄρθρο 2, παρ. 2) ἀναφέρεται σάν μία ἀπό τίς θεμελιώδεις ἀρχές τοῦ πολιτεύματος. «*Ἡ Ἑλλάς ἀκολουθοῦσα τούς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τήν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τήν ἀνάπτυξιν τῆς φιλίας μεταξύ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.*

Τό διεθνές δίκαιο, πού ἀναπτύχθηκε οὐσιαστικά μετά τήν Ἀναγέννηση, βασίζεται κυρίως: α) Στά διεθνή ἔθιμα, δηλαδή ὁρισμένη συμπεριφορά τοῦ ἑνός κράτους πρός τό ἄλλο στίς μεταξύ τους σχέσεις, πού ἀκολουθεῖται ἀπό πολύν καιρού καὶ θεωρεῖται πώς εἶναι σύμφωνη μέ τή σύγχρονη ἡθική. β) Στίς διεθνεῖς συνθήκες, δηλαδή τίς συμβάσεις ἀνάμεσα σέ δύο ἢ περισσότερα κράτη πού ρυθμίζουν διάφορα θέματα κοινά στά κράτη αὐτά ἢ καθορίζουν ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις.

Γιά νά ισχύει μιά τέτοια διεθνής συνθήκη, πρέπει νά ἔχει γραφεῖ ἀπό τούς ἔξουσιοδοτημένους ἀντιπροσώπους κάθε χώρας καὶ ὑστερα νά ἐγκριθεῖ ἀπό τά ἀρμόδια ἐσωτερικά δργανα κάθε κράτους (κυβέρνηση, Βουλή, ἀνώτατος ἀρχοντας). Γιά νά ισχύει μιά συνθήκη ἢ μιά διεθνής σύμβαση σάν νόμος στό ἐσωτερικό μᾶς χώρας, πρέπει νά ψηφιστοῦν ἀπό τή Βουλή καὶ νά δημοσιευτοῦν ὅπως οἱ ἄλλοι νόμοι τῆς χώρας. Ἐπί πλέον ἐπικρατεῖ σήμερα καὶ ἡ ἀντίληψη πώς οἱ γενικές ἀρχές τοῦ δικαίου τῶν πολιτισμένων κρατῶν πρέπει ἐπίσης νά

είναι σεβαστές σάν κανόνες δημοσίου διεθνούς δικαίου. Αύτό έκφραζει τό αρθρο 28 τοῦ Συντάγματός μας πού δριζει ότι οι κανόνες τοῦ διεθνούς δικαίου καί οι διεθνεῖς συμβάσεις ἀπό τή στιγμή πού θά ἐπικυρωθοῦν ἀπό τήν Ἑλληνική Πολιτεία ἀποτελοῦν «ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἔλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύοντα δέ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου».

Παρ' ὅλα αυτά είναι, ἀκόμη καί σήμερα, πολύ δύσκολο νά συγκεντωθοῦν καί νά ταξινομηθοῦν οἱ γενικοί κανόνες πού δημιουργοῦν τό διεθνές δίκαιο καί ισχύουν λίγο πολύ σέ ὅλον τόν κόσμο. Ἐχουν γίνει δῆμοι ως τώρα δρισμένες προσπάθειες γιά μερικά εἰδικά θέματα.

Σ' αὐτά περιλαμβάνονται: ή διεθνής σύμβαση τοῦ Παρισιοῦ τό 1856 γιά τόν «θαλάσσιο πόλεμο», δύο συμβάσεις τής Χάγης, τοῦ 1899 καί τοῦ 1907 γιά «δρισμένους κανόνες πολέμου», ή Σύμβαση τής Γενεύης γιά τούς «αίχμαλώτους πολέμου», ή Σύμβαση γιά τόν Διεθνή Έρυθρό Σταυρό καί διάφορες ἄλλες.

Μέσα ἀπό τίς συμβάσεις αὐτές δηγαίνουν οἱ κυριώτεροι κανόνες διεθνούς δικαίου, πού είναι οἱ ἔξης:

α) Κάθε κράτος είναι κυριάρχο καί μέσα στά ὅρια τής χώρας του δριθμίζει μόνο τον τίς ἐσωτερικές του ὑποθέσεις καί κανένα ἄλλο κράτος δέν ἔχει δικαιώμα νά ἐπεμβαίνει στά ἐσωτερικά του ζητήματα.

Ο κανόνας αὐτός πού ἀποτελεῖ τή βάση τής ἀρχῆς τής ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καί ἀξιοπρέπειας ἐκφράζεται στή χώρα μας μέ τήν παρ. 2 τοῦ ἀρθρου 27 τοῦ Συντάγματος πού προβλέπει ότι ἔνη στρατιωτική δύναμη δέν μπορεῖ οὔτε νά διέλθει ἀπό τήν ἔλληνική ἐπικράτεια, οὔτε νά γίνει δεκτή μέσα στά σύνορά τής χωρίς νόμο πού νά ἔχει ψηφιστεῖ μέ τήν ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν δουλευτῶν δηλαδή τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔλληνικοῦ λαοῦ.

Η ἴδια πλειοψηφία τής Βουλῆς χρειάζεται σύμφωνα μέ τήν παρ. 1 τοῦ ἴδιου ἀρθρου 27 γιά νά μεταβληθοῦν μέ νόμο τά ὅρια τής ἐπικράτειας. Ἀλλά ή Βουλή μπορεῖ ἀκόμη νά δεχτεῖ μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καί ὁρισμένους περιορισμούς στήν **ἄσκηση τής ἐθνικῆς κυριαρχίας** ἐφ' ὅσον αὐτό ὑπαγορεύεται «ἐκ σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος, ἐάν θύγει **τά δικαιώματα** τοῦ ἀνθρώπου καί τάς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δέ βάσει τῶν ἀρχῶν τής ἰαστήτος καί ὑπό τόν δρον τής ἀμοιβαιότητος» (ἀρ. 28, παρ. 3 τοῦ Συντάγματος).

6) Ή κυριαρχία κάθε κράτους έκτείνεται μέσα στά σημα τών «χερσαίων συνόρων» του, στόν έναέριο χώρο πάνω από τίς έκτασεις αύτές και στή λεγόμενη «αίγιαλίτιδα ζώνη», δηλαδή στή θάλασσα πού άπλωνται σε άπόσταση δρισμένων μιλίων από τίς άκτες του. Τελευταία δημοσιόνεα κράτη (και ειδικότερα ή Τουρκία) ανήκησαν αύθιαρετα τήν «αίγιαλίτιδα ζώνη» σε άπόσταση 12 μιλίων (20 χιλιομέτρων) από τήν άκτη, δηλαδή ή αύθιαρετη αυτή έπεκταση δέν άναγνωρίζεται από τά περισσότερα κράτη και δέν άποτελεῖ, μέχρι στιγμής, κανόνα διεθνούς δικαίου, ώσπου νά έγκριθει από μιάν ειδική διεθνή διάσκεψη «τοῦ δικαίου τῆς Θαλάσσης».

γ) Ή άνοικτή θάλασσα είναι έλευθερη γιά όλα τά κράτη, γιατί κανένα από αύτά δέν τήν έξουσίαζε. Πολύς λόγος έγινε τελευταία γιά τήν **ύφαλοκρηπίδα**, δηλαδή τήν έπεκτασιν στό βυθό τής θάλασσας δράχων πού άρχιζουν από τίς άκτες ένός κράτους και προχωρούν πέρα από τήν αίγιαλίτιδα ζώνη.

δ) Κάθε κράτος είναι υποχρεωμένο νά προστατεύει τή ζωή και τήν περιουσία τών ξένων ύπηκόων πού ζούν μέσα στή χώρα του.

Οί περιπτώσεις πολέμου άντιμετωπίζονται έπισης από τό διεθνές δίκαιο και καθορίζονται οι πάρα κάτω κανόνες γιά τόν καιρό τοῦ πολέμου:

α) Τά ούδέτερα κράτη (δηλαδή τά κράτη πού δέ μετέχουν στόν πόλεμο) πρέπει νά μήν έπιτρέπουν έχθροπροαξίες στό έδαφός τους, ούτε νά άφήνουν στρατό τών έμπολέμων νά περνά από τή χώρα τους. Άλλα και οι έμπολεμοι διφεύλουν νά σέβονται τούς ούδέτερους.

β) Ό αποκλεισμός μιᾶς έχθρικής χώρας από τούς στόλους τών άντιπαλων τής είναι νόμιμος και δέ θεωρεῖται παραδίαση τοῦ διεθνούς δικαίου.

γ) Οί άνοχύρωτες πόλεις και δ' Έρυθρός Σταυρός πρέπει νά είναι σεβαστές, από τούς έμπολέμους και νά μήν βομβαρδίζονται.

δ) Οι άντιπαλοι στρατιώτες πού συλλαμβάνονται πρέπει νά κρατούνται αίχμαλωτοι και νά μή σκοτώνονται.

ε) Ή ίδιωτική περιουσία τών πολιτών στά έμπολεμα κράτη πρέπει νά είναι σεβαστή και νά μήν καταστρέφεται.

12. Ιδιωτικό διεθνές δίκαιο.

Έκτός δημοσιό διεθνές δίκαιο ισχύουν και κανόνες

«ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου», πού ἐφαρμόζουν οἱ πολιτεῖς σέ διάφορες περιπτώσεις, ὅταν οἱ ἐνδιαιφερόμενοι δέν εἶναι ὅλοι πολίτες της. Πρόκειται δηλαδή γιά κανόνες πού θεσπίζει τὸ ἴδιο τὸ κράτος, ὅπως καὶ ὄλους τούς ἄλλους νόμους του. Οἱ νόμοι π.χ. γιά τὴν ἰθαγένεια, γιά τούς γάμους ξένου μέ 'Ελληνίδα ἢ 'Ελληνα μέ ξένη, γιά τὴν ἐργασία τῶν ἀλλοδαπῶν στήν Ἑλλάδα κ.λ.π., ἀποτελοῦν κανόνες «'Ιδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου». Ἡ ἐφαρμογή ὅμως τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἔναντι ἀλλοδαπῶν», δρίζει ορτά τὸ ἀρθρο 28, παρ. 1 τοῦ Συντάγματος» «τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τόν δρον τῆς ἀμοιβαιότητος». Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔνας ξένος μπορεῖ νά ζητήσει νά ἐφαρμοσθοῦν γι' αὐτόν στήν Ἑλλάδα δσα προσβλέποντον οἱ διεθνεῖς κανόνες δικαίου, μονάχα ἂν οἱ 'Ελληνες ἔχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς προστασία στή χώρα του.

§ 55. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν καί ἡ ἐκπροσώπηση, ὅπως λέγεται, ἐνός κράτους στήν πρωτεύουσα τοῦ ἄλλου ἔχουν ἀνατεθεῖ ἀπό τίς διάφορες κυβερνήσεις σ' ἔναν εἰδικό κλάδο δημοσίων ὑπαλλήλων: τούς διπλωματικούς ἢ, ὅπως τό λένε συνήθως, τό διπλωματικό σῶμα. Αὐτοί ὅλοι ὑπάγονται στό 'Υπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, πού τούς τοποθετεῖ στίς Πρεσβείες, στίς διπλωματικές ἀποστολές καί στά προ-ξενεῖα τῆς Ἑλλάδας στίς ξένες χώρες.

Ο πρεσβευτής εἶναι ὁ προϊστάμενος τῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς στήν πρωτεύουσα μᾶς χώρας καί, μόλις φθάσει στή νέα θέση του πρέπει νά παρουσιαστεῖ στόν ἀρχηγό του κράτους, γιά νά τοῦ ἐπιδώσει τά **διαπιστευτήριά** του, δηλαδή τά ἔγγραφα ἀπό τὴν κυβέρνησή του, πού δρίζουν ὅτι τὴν ἐκπροσωπεῖ ἐπίσημη ἐκπροσώπηση δέν ἀνατίθεται σέ πρε-σβευτή, ἀλλά σέ **ἐπιτετραμμένο**, πού εἶναι ὑπάλληλος μικροτέρου βα-θμοῦ. Σέ ἔξαιρετικές περιπτώσεις εἶναι δυνατόν νά σταλοῦν σέ μιά ξένη πρωτεύουσα εἰδικοί ἀπεσταλμένοι πού μπορεῖ νά μήν εἶναι δι-πλωματικοί ὑπάλληλοι, ἀλλά ν' ἀνήκουν σέ ἄλλον δημόσιο κλάδο ἢ καὶ νά προσληφθοῦν εἰδικά γιά τὴν ἀποστολή αὐτή.

Ο πρεσβευτής ἀντιπροσωπεύει πάντοτε τόν ἀρχηγό τοῦ κράτους (βασιλέα ἢ Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας), ἐνῶ ὁ ἐπιτετραμμένος ἀντι-προσωπεύει τόν ὑπουργό τῶν Ἐξωτερικῶν.

Σέ κάθε πρεσβεία ήπηρετοῦν καὶ ἄλλοι διπλωματικοί ήπάλληλοι (ἀκόλουθοι, γραμματεῖς κλ.π.) καὶ καθένας ἀπό αὐτούς ἀναλαμβάνει ὑπεύθυνα ἔναν τομέα.

Οἱ πρέσβεις ἔχουν τὴν ἀποστολή νά προστατεύουν τά συμφέροντα τῆς χώρας τους καὶ νά δημιουργοῦν καλύτερες σχέσεις μέ τίς κυβερνήσεις καὶ τούς λαούς τῶν κρατῶν ὅπου εἶναι διαπιστευμένοι.

Γιά νά μποροῦν νά κάνουν καλύτερα τῇ δουλειά τους καὶ νά μήν ἀντιμετωπίζουν δυσχέρειες ἢ ἐμπόδια στό ἔργο τους, ἔχει καθιερωθεῖ μιά διεθνής συμφωνία, στήν ὁποία ἔχουν προσχωρήσει **ὅλα** τά κράτη, ὅτι γιά γιά τό διπλωματικό σῶμα ισχύει ἡ λεγομένη «διπλωματική ἀσυλία». Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ διπλωμάτες δέ δικάζονται ἀπό τίς ἀρχές καὶ τά δικαστήρια τῆς χώρας ὅπου δρίσκονται, ἔστω καὶ ἀν διαπράξουν ἔνα ἀδίκημα - ἀκόμη καὶ φόνο - ἄλλα ἀπό τά δικαστήρια τῆς δικῆς τους χώρας.

Προξενικός κλάδος. Υπάρχει ἔνας ἄλλος παράλληλος διπλωματικός κλάδος, ὁ προξενικός. Οἱ πρόξενοι πού ἐδρεύουν ὅχι μόνο στίς πρωτεύουσες τῶν κρατῶν, ἀλλά καὶ στίς κυριότερες πόλεις ἢ τά λιμάνια, ἀσχολοῦνται μέ τήν ἐπαγγελματική καὶ οἰκονομική προστασία τῶν **ὑπηκόων** τῆς χώρας τους, θεωροῦν τά διαβατήρια καὶ σέ ὁδισμένες περιπτώσεις, ἐκτελοῦν καὶ καθήκοντα συμβολαιογράφου καὶ συντάσσουν ληξιαρχικές πράξεις γιά τούς συμπατριῶτες τους.

Οἱ πρόξενοι εἶναι συνήθως τακτικοί διπλωματικοί ήπάλληλοι, μπορεῖ ὅμως, σέ ὁδισμένες πόλεις, νά διορισθοῦν, σάν **ἀμισθοί** πρόξενοι, γνωστοί πολίτες, ἀκόμη καὶ ὑπήκοοι τοῦ ἔνον κράτους, πού εἶναι μόνιμα ἐγκαταστημένοι στήν πόλη αὐτή, ἐφ' ὅσον παρέχουν τή βεδαιότητα ὅτι θά ἔχουν προστήσουν καλά τά συμφέροντα τῆς χώρας πού τούς ἐμπιστεύεται τήν τιμή καὶ τήν εὐθύνη νά τήν ἐκπροσωπήσουν.

§ 56. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Πολύπλοκα προβλήματα βασανίζουν τήν ἀνθρωπότητα καὶ μικρές ἢ μεγάλες διαφορές χωρίζουν, κατά καιρούς, τά διάφορα κράτη. Ἀλλά ὁ κόσμος ἀποκτά τή συνείδηση, πώς μόνο μέ εἰρηνικό τρόπο καὶ μέ διαπραγματεύσεις μποροῦν νά λυθοῦν οἱ διαφορές αὐτές, γιά νά ἀποφευχθεῖ ὁ πόλεμος. Γιατί μέ τή σημερινή τρομακτική καὶ καταστρεπτική δύναμη τῶν νέων ὅπλων καὶ ίδιως τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς

ύδρογονικῆς δόμβας ἀποτελεῖ στ' ἀλήθεια παραφροσύνη κάθε προσπάθεια νά λυθοῦν μέ τόν πόλεμο οί διαφορές αὐτές.

"Υστερό ἀπό μιά νέα παγκόσμια σύγκρουση δέ θά ύπαρξουν, πιθανόν, οὔτε νικητές, οὔτε ήττημένοι. Θά ἀπομείνει μόνο ἕνας κόσμος καταστραμμένος, δύο οἱ τυχόν ἔχουν ἀπομείνεις ζωντανοί δέ θά μποροῦν νά κάνουν πιά τίποτε ἄλλο, παρά νά κλαίνε τούς νεκρούς τους.

Σήμερα δόμως ύπαρχουν περισσότερες δυνατότητες καί εὐκαιρίες νά διατηρηθεῖ ἡ εἰρήνη καί νά ἀποφύγει ἡ ἀνθρωπότητα τόν πόλεμο καί τήν καταστροφήν. Γιατί ύπαρχουν **διεθνεῖς ὄργανισμοί** καί ἄλλες ύπηρεσίες, μέ κύριο φόρο νά διευκολύνουν τά κράτη, ὥστε νά όνθιμίζουν εἰρηνικά τίς διαφορές τους καί νά ἀποφεύγεται δό πόλεμος.

Οι διεθνεῖς ὄργανισμοί πού ἰδρυθηκαν μέ πρωτοβουλία πολλῶν λαῶν καί λειτουργοῦν μέ τή στενή συνεργασία τῶν κυβερνήσεων, ἔξετάζουν δρισμένα θέματα καί παίρνουν ἀποφάσεις πού ἐνσαρκώνται σέ **διεθνεῖς συμβάσεις**. Καί ἡ νομοθεσία καί τά Συντάγματα πολλῶν κρατῶν προσβλέπουν δτί οἱ διεθνεῖς αὐτές συμβάσεις θά γίνουν σεβαστές ἀπό τά κράτη πού τίς ύπογράφουν.

Τό Σύνταγμά μας ἀναγνωρίζει τίς διεθνεῖς ὄργανώσεις μέ τό ἀριθμό 28, παρ. 2, δύο οἱ δρίζεται, πώς ὅταν πρόκειται νά ἔξυπηρετηθεῖ ἔνα σπουδαῖο ἔθνικό συμφέρον καί ἡ προαγωγή τῆς συνεργασίας μέ ἄλλα κράτη, μπορεῖ νά πραγματηθοῦν δρισμένες ἀρμοδιότητες τοῦ κράτους σέ **ὄργανα διεθνῶν ὄργανισμῶν** (π.χ. στόν ΟΓΕ). Γιά νά ἐπικυρωθεῖ δόμως μιά τέτοια διεθνής συμφωνία χρειάζεται νόμος πού θά ψηφιστεῖ τουλάχιστον ἀπό τά 3/5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ.

1. Ο.Η.Ε.

"Ο **Όργανισμός Ήνωμένων Έθνών** (ΟΗΕ) ἀποτελεῖ τό δασικό δργανισμό γιά τή διατήρηση τῆς εἰρήνης στόν κόσμο. Ἀποτελεῖ δόμως καί τό δῆμα, ἀπό τό δποϊο ἀκούγονται οἱ ἀπόψεις ὅλων τῶν κρατῶν καί ἀναζητεῖται πάντοτε ἡ καλύτερη καί πιό ἔντιμη λύση γιά κάθε διαφορά πού χωρίζει κατά καιρούς τά κράτη μεταξύ τους. Ἐπίσης στά πλαίσια τοῦ ΟΗΕ συζητεῖται ἡ δυνατότητα ἐνός παγκόσμιου ἀφοπλισμοῦ.

"Ο **Όργανισμός Ήνωμένων Έθνών**, πού δημιουργήθηκε τό 1945,

έχει σήμερα τήν έδρα του στή Νέα Υόρκη και διαθέτει πάνω από 100 γραφεία σε όλη την Αμερική. Το Επιτροπείο Κοινωνικών Δικαιωμάτων της ΟΗΕ είναι μέρος της Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων της ΟΗΕ.

Τάκης Κύρια δραστηριότητα του ΟΗΕ είναι η Γενική Συνέλευση, το Συμβούλιο Ασφαλείας και η Γενική Γραμματεία.

α) **Η Γενική Συνέλευση** αποτελείται από άνττιπροσώπους όλων των κρατών-μελών και είναι κάτιον αντίστοιχο με τα κοινοβούλια στις δημοκρατίες. Η Συνέλευση συζητεί και έγκρινει διάφορες αποφάσεις, άλλα δέν έχει τή δυνατότητα νά αναλάβει δράση.

β) **Το Συμβούλιο Ασφαλείας** – πού είναι κατά κάποιον τρόπο ή έκτελεστική έξουσία ή ή κυβερνητική τού ΟΗΕ – μπορεί νά αναλάβει δποιαδήποτε πρωτοβουλία ή δράση και νά έπιθάλλει δρισμένα μέτρα έναντίον κρατών πού άπειλούν τήν ειρήνη ή παραβιάζουν τόν διεθνή νόμο. Γιά τήν έκπλήρωση τών σκοπών αυτών έχουν συγκροτηθεί κατά καιρούς «σώματα ειρηνεύσεως» από στρατιώτες διαφόρων κρατών – μελών τού ΟΗΕ, πού άνελαβαν δρισμένες στρατιωτικές αποστολές σε ξένες χώρες δπως π.χ. στήν Κύπρο, γιά νά προσπαθήσουν νά έξασφαλίσουν ή νά διατηρήσουν τήν ειρήνη.

Τό Συμβούλιο Ασφαλείας αποτελείται, από τότε πού δημιουργήθηκε ο ΟΗΕ τό 1945, από ένδεκα μέλη. Τάξιδι από αυτά άνανεώνονται κάθε δύο χρόνια μέψηφο τής Γενικής Συνέλευσης ένω τά άλλα πέντε, πού είναι οι Μεγάλες Δυνάμεις (Ηνωμένες Πολιτείες, Σοβιετική Ένωση, Μεγάλη Βρετανία, ή Γαλλία και ή Κίνα), είναι μόνιμα μέλη τού Συμβουλίου Ασφαλείας και δέν άλλάζουν.

γ) Συντονιστής τών δραστηριοτήτων τού ΟΗΕ και προϊστάμενος τών διαφόρων ύπηρεσιών τού ΟΗΕ είναι ο **Γενικός Γραμματέας τού ΟΗΕ**. Αυτός παρακολουθεί τίς έργασίες τών έπιτροπών, είσηγείται τά θέματα πού θά συζητηθούν και γενικά διοικεί τόν ΟΗΕ.

δ) "Άλλο δραστηριό τού ΟΗΕ είναι τό **Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο**. Αυτό έξετάζει ιδίως τά θέματα πού άφορούν τίς άτομικές έλευθερίες και τά κοινωνικά δικαιώματα πού πρέπει νά έχουν οι

πολίτες στά κράτη—μέλη του ΟΗΕ και προσπαθεῖ, δύο τοῦ είναι δυνατόν, νά διευδύνει τίς ἐλευθερίες αὐτές ἢ ἐπιβάλει τήν ἐφαρμογή τους ὅπου παραβιάζονται.

2. "Αλλοι διεθνεῖς όργανισμοί

Ἐκτός ἀπό τόν ΟΗΕ ὑπάρχουν και ἄλλοι διεθνεῖς όργανισμοί, μέση συγκεκριμένη ὁ καθένας ἀποστολή και προορισμό, πού ὑπάγονται ὅμως ἀμεσα ἢ ἔμμεσα στά Ἡνωμένα Ἐθνη. Ὁ σπουδαιότερος ἀπό αὐτούς είναι τό **Διεθνές Γραφεῖο Ἐργασίας (BIT)** πού ἐδρεύει στή Γενεύη τῆς Ἐλβετίας και ἔχει σκοπό νά ἔξασφαλίσει στούς ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου καλύτερους ὅρους ἐργασίας.

Ἐπίσης ὑπάρχει ἡ **Διεθνής Ὀργάνωση Υγείας (WHO)** πού φροντίζει γιά τήν καταπολέμηση τῶν ἐπιδημιῶν και γιά τήν καλυτέρευση τῶν ὅρων ὑγιεινῆς σέ ὅλη τήν ὑφήλιο, ἡ **UNESCO** πού ἔχει σκοπό τή διάδοση τῶν γραμμάτων και τῶν ἐπιστημῶν, ἡ **UNICEF** πού μεριμνᾷ γιά τήν προστασία τοῦ παιδιοῦ σ' ὅλον τόν κόσμο, ὁ **Διεθνής Ὀργανισμός Τροφίμων (FAO)** και ἄλλοι πολλοί διεθνεῖς όργανισμοί, πού συνεργάζονται μέ τόν ΟΗΕ.

3. Εύρωπαική Οἰκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινή Ἀγορά)

Ἀπό τό 1957 δημιουργήθηκε μέ τή συνθήκη τῆς Ρώμης ἔνας τελωνειακός και οἰκονομικός όργανισμός, πού ἔγινε γνωστός μέ τό ὄνομα Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα ἡ **Κοινή Ἀγορά**. Τά ἀρχικά του μέλη ἦταν ἔξι κράτη, δηλαδή: τό Βέλγιο, ἡ Γαλλία, ἡ Δυτική Γερμανία, ἡ Ἰταλία, τό Λουξεμβούργο και ἡ Ὀλλανδία.

Σκοπός τῆς Κοινότητας: νά ἀναπτυχθοῦν παράλληλα οἱ οἰκονομίες τῶν χωρῶν—μελῶν και νά ἀνυψωθεῖ τό βιοτικό ἐπίπεδο τῶν λαῶν τους. Ἀπότερος σκοπός: ἡ οἰκονομική ἐνοποίηση τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, πού θά καταλήξει τελικά στήν πολιτική ἐνοποίηση.

Γιά νά πραγματοποιηθοῦν οἱ σκοποί αὐτοί, τά πρῶτα ἔξι κράτη ἀποφάσισαν νά ἀπελευθερώσουν σταδιακά, μέσα σέ δώδεκα χρόνια, τίς συναλλαγές τους και νά καταργήσουν μεταξύ τους τούς τελωνειακούς δασμούς, νά ἐναρμονίσουν τό κόστος στήν παραγωγή τῶν προϊόντων και νά δημιουργήσουν ἵσους ὅρους ἐργασίας. Ἐπί πλέον ἀποφάσισαν και τήν ἐλεύθερη μετακίνηση προσώπων και προϊόντων μεταξύ τῶν χωρῶν—μελῶν.

Ἡ ΕΟΚ διοικεῖται ἀπό: α) ἀπό τό **Εύρωπαικό Κοινοθούλιο** μέ

198 άντιπροσώπους πού έκλεγονται από τα κοινοβούλια σέ κάθε χώρα, 6) από τό **Συμβούλιο 'Υπουργῶν** δημοσίου μετέχει ένας ύπουργός από κάθε χώρα καί γ) από τή **Μόνιμη 'Εκτελεστική 'Επιτροπή** μέ δέκα δικτύων μέλη.

Η χώρα μας συνδέθηκε μέ τήν ΕΟΚ τήν 9 Ιουλίου 1961. Δέν συμμετέχει σάν ισότιμος έταῖρος καί δέν έκπροσωπεῖται στά διοικητικά δργανα, ούτε ύπάγεται σέ δλες τίς ύποχρεώσεις πού έχουν τά ἄλλα κράτη τῆς Κοινῆς Αγορᾶς.

Η σύνδεση μέ τήν Έλλάδα άναφέρεται σάν τελωνειακή ένωση. Προοβλέπεται ότι θά καταργηθοῦν οι τελωνειακοί δασμοί στίς συναλλαγές μέ τά ἄλλα κράτη τῆς Κοινῆς Αγορᾶς μέσα σέ 22 χρόνια, γιά νά δοθεῖ στό μεταξύ ή εύκαιρια στήν έλληνική οίκονομία νά άναπτυχθεῖ καί νά παρασκευαστεῖ ἕτσι, ώστε νά μπορεῖ νά γίνει πιά ισότιμος έταῖρος τῆς ΕΟΚ.

Ἐπίσης προοβλέπονται είδικά μέτρα προστασίας γιά τήν έλληνική διομηχανία καί γεωργική παραγωγή (είδικοί δασμοί μετά τή σύνδεση) μέ είδική μεταχείρηση γιά τίς έξαγωγές καπνοῦ καί σταφίδας.

Οι σχέσεις τῆς Έλλάδας μέ τήν ΕΟΚ ουθμίζονται από είδικό «Συμβούλιο Συνδέσεως» καί από μιάν είδική «'Επιτροπή Συνδέσεως».

Η «Συμφωνία τῶν Αθηνῶν» τοῦ 1961 προοβλέπει καί μιά Μικτή Κοινοβούλευτική 'Επιτροπή πού τήν ἀπαρτίζουν 15 μέλη από τό Εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο καί 15 μέλη τῆς Ελληνικῆς Βουλῆς.

Τέλος ή ΕΟΚ είχε άναλάβει νά χορηματοδοτήσει τήν έλληνική οίκονομία μέ 125 έκατομμύρια δολάρια πού έπρόκειτο νά καταβληθοῦν μέσα σέ πέντε χρόνια. Στό διάστημα ὅμως τῆς δικτατορίας 1967–1974 οι σχέσεις μας μέ τήν ΕΟΚ «έπαγωσαν» καί ή χορηματοδότηση διακόπηκε. Η άνασύνδεση ̄γινε καί πάλι. μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας στήν Έλλάδα μέ προοπτική ή χώρα μας νά γίνει ισότιμο μέλος πρό τό 1984.

Ἐπίσημη έλληνική αίτηση γιά τήν εισδοχή τῆς χώρας μας σάν ισότιμο μέλος τῆς Κοινῆς Αγορᾶς έπιδόθηκε τόν Ιούνιο τοῦ 1975.

Τό 1972 ̄γιναν μέλη τῆς ΕΟΚ καί οι έξης χώρες: Μεγάλη Βρετανία, Δανία καί Ιρλανδία. Είδικότερα ή εισδοσ η Μεγάλης Βρετανίας στήν Κοινή Αγορά ̄γκριθηκε καί από τόν άγγλικό λαό μέ δημοψήφισμα πού ̄γινε τόν Ιούνιο 1975.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 57. ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τό κράτος, ὥπως καί τά ἄτομα, ἔχει ἀνάγκες καί, γιά νά τίς ἀντιμετωπίσει, χρειάζεται χρήματα. Κάθε κράτος ἔχει νομοθετικό σῶμα, κυβέρνηση, διοικητικές ὑπηρεσίες, στρατό καί ἀστυνομία, δικαστήρια, ἔχει σχολεῖα, τεχνικές ὑπηρεσίες καί γενικά ὅλων τῶν εἰδῶν τά ὅργανα πού χρειάζονται, γιά νά ἐκπληρώσει τίς βασικές ὑποχρειώσεις του, δηλαδή νά ἔξασφαλίζει τήν ἐλευθερία καί τήν εἰρηνική συμβίωση τῶν πολιτῶν καί νά ἀνυψώνει τό βιοτικό τους ἐπίπεδο. Γιά νά ἐκπληρώσει ὅμως τίς ὑποχρεώσεις του αὐτές τό κράτος ἡ, ὥπως τό λέν στήν οἰκονομική γλώσσα, τό **δημόσιο**, πρέπει νά πληρώνει μισθούς καί συντάξεις, νά ἐκτελεῖ ἔργα, νά ἀγοράζει ὑλικά κ.λ.π. Τά ἔξοδα αὐτά είναι τεράστια καί τά κράτη τά καλύπτουν ἀπό τήν ἀναγκαστική εἰσφορά τῶν πολιτῶν ἡ ἀπό δάνεια.

Γι' αὐτό ἀφ' ὅτου ὑπάρχουν κράτη, ὑπάρχει καί ἡ **δημόσια οἰκονομία**, δηλαδή ἡ τέχνη νά διαχειρίζεται τό κράτος τά οἰκονομικά του, ἀλλά καί ἡ ἐπιστήμη πού ἔξετάζει ἀπό ποῦ πηγάζουν οἱ δημόσιοι πόροι, ποιός σηκώνει τά δημόσια βάρη καί μέ ποιόν τρόπο ἐπιβαρύνεται πῶς εἰσπράττονται οἱ φόροι καί πῶς τούς διαθέτουν οἱ κυβερνήσεις γιά τούς σκοπούς τοῦ κράτους, τί σημαίνει ὁ ὅρος δημόσια πίστη, ποιός είναι ὁ καλύτερος τρόπος νά ἀξιοποιούνται τά δημόσια κτήματα καί ὅλα τά θέματα τά σχετικά μέ τά δημόσια οἰκονομικά. Τό Σύνταγμα ὀρίζει στό ἀρθρον 4 παρ. 5 ὅτι ὅλοι οἱ Ἑλληνες συνεισφέρουν στά δημόσια βάρη, καθένας ἀνάλογα μέ τίς δυνάμεις του.

Γι' αὐτό ὁ πολίτης πρέπει νά γνωρίζει ὅχι μόνο τούς νόμους τῆς χώρας του, ἀλλά καί τά **οἰκονομικά** της, γιατί ἡ καλή οἰκονομική διοίκηση συντελεῖ στήν πρόοδο τοῦ τόπου, ἐνῶ ἡ κακή μπορεῖ νά καταστρέψει τό κράτος καί μαζί μ' αὐτό τίς ιδιωτικές οἰκονομίες τῶν ἀτόμων.

Τά οἰκονομικά τοῦ κράτους ἔχουν σήμερα πολύ μεγαλύτερη σπου-

δαιότητα, γιατί τό σύγχρονο κράτος πλαταίνει κάθε μέρα καί πιό πολύ τόν προορισμό του καί έχει όχι μόνο τό δικαίωμα, ἀλλά καί τήν **ύποχρέωση** νά ἐπεμβαίνει σέ κάθε ἐκδήλωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Γιά νά πραγματοποιήσει ὅμως τούς νέους αὐτούς σκοπούς του, χρειάζεται νέα ἔξοδα καί ἀντίστοιχες συνεισφορές τῶν πολιτῶν πού θά τά καλύψουν.

§ 58. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στό μεσαίωνα, ἀλλά καί σήμερα ἀκόμη σέ μερικές χῶρες τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τό δημόσιο ταμεῖο συγχωνεύεται μέ τήν προσωπική περιουσία τοῦ ἡγεμόνα καί αὐτός μπορεῖ νά σπαταλᾶ ἐλεύθερα τά δημόσια χρήματα, εἴτε γιά τίς ἀνάγκες τῆς πολιτείας, εἴτε γιά τίς προσωπικές του διασκεδάσεις.

Γύρω στά 1770 ἀναπτύχθηκε στήν⁷ Αγγλία, μέ ἀρχηγό ἔναν μεγάλο οἰκονομολόγο, τόν Ἀδαμ Σμίθ, μά οἰκονομική σχολή πού ἀργότερα τήν δύναμασαν «φιλελεύθερη ἢ δρόθιδοξη». Ἡ διδασκαλία τῆς σχολῆς αὐτῆς ἦταν ὅτι οἱ φόροι, ὅταν είναι δίκαιοι, μποροῦν νά γίνουν καί πλουτοπαραγωγικοί καί νά ὠφελήσουν, ὅχι μόνο τό κράτος ἀλλά καί τήν κοινωνία. Οἱ θεωρίες τοῦ Ἀδαμ Σμίθ ἐπηρέασαν τήν οἰκονομική πολιτική ὅλων τῶν κρατῶν ἐπί ἔναν αἰώνα καί πλέον.

Ἡ οἰκονομία ὅμως ἔξελιχθηκε μέ φαγδαῖο ρυθμό μέσα στόν 190 αἰώνα, μέ τή γενίκευση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, καί μαζί τῆς ἔξελιχθηκαν καί οἱ ἰδέες γιά τή δημοσιονομική πολιτική. Ἐτσι οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι ὑποστήριξαν ὅτι ἡ οἰκονομική πολιτική τοῦ κράτους δέν πρέπει νά στηρίζεται πιά στόν σεβασμό τῆς ἀτομικῆς ἴδιοκτησίας, ἀλλά ὅτι καί τό κράτος μπορεῖ καί πρέπει νά ἔχει δική του περιουσία καί δικές του ἐπιχειρήσεις, καθώς καί ὅτι δρισμένες ἐκμεταλλεύσεις κοινῆς ὠφελείας, ὅπως οἱ συγκοινωνίες, ὁ φωτισμός, τά τηλέφωνα κ.λ.π., πρέπει νά ἐθνικοποιοῦνται, ὅτι πρέπει γιά δρισμένα εἰδη πρώτης ἀνάγκης, δπως είναι τό ἀλάτι, τό οἰνόπνευμα, ὁ καπνός κλπ., νά ὑπάρχουν κρατικά μονοπώλια κλπ.

Τήν ἓδια ἐποχή ἀναπτύχθηκε καί ἡ θεωρία ὅτι δ φόρος δέν πρέπει νά ἐπιβάλλεται στ' ἀγαθά, ἀλλά στούς **ἀνθρώπους**. Γι αὐτό πρέπει τά μεγάλα είσοδήματα νά φορολογούνται πιό δαριά, ἐνώ τά πολύ χαμηλά πρέπει νά μένουν ἐντελῶς ἀφορολόγητα. Τό σύστημα αὐτό ὄνομά-

στηκε προϊδευτικό σύστημα φορολογίας καί ή ἐφαρμογή του γίνεται ώς έξης: δόσο περισσότερο αὐξάνει τό φορολογητέο ποσό, τόσο αὐξάνει καί τό ποσοστό τοῦ φόρου (δ φορολογικός συντελεστής). Ἐτσι π.χ. ἂν δ φόρος πού βαρύνει ἔνα εἰσόδημα 100.000 δρχ. είναι 5% σε εἰσόδημα 200.000 δρχ. θά είναι 8% σε 500.000 θά είναι 12% κ.ο.κ. (τό παράδειγμα είναι αὐθαίρετο καί δέν δικαιούεται στήν **πραγματική** φορολογία). Ἀντίθετο είναι τό **ἀναλογικό σύστημα φορολογίας**, πού ἵσχε σχεδόν διλόγληρο τόν 190 αιώνα καί σύμφωνα μέτο δόποιο τό ποσοστό (συντελεστής) τοῦ φόρου μένει τό **ἴδιο**, δισοδήποτε καί ἂν είναι τό φορολογητέο ποσό π.χ. είναι 5% γιά 100.000 καί 5% γιά 500.000.

Τίς θεωρίες αὐτές ἀρχισαν νά ἐφαρμόζουν τό ἔνα μετά τό ἄλλο τά κράτη, τῆς Εὐρώπης στήν ἀρχή, καί στίς ἄλλες ἡπείρους ἀργότερα, ὥσπου μετά τό τέλος τοῦ 6' παγκοσμίου πολέμου φτάσαμε σέ μιά νέα μορφή τοῦ κράτους, πού λέγεται «κράτος—πρόνοια» καί τήν ἔχουν ἀποδεχεται σήμερα **όλα** τά κράτη, ἄλλα περισσότερο καί ἄλλα λιγότερο.

Ἡ σημερινή δημιοσιονομική ἐπιστήμη δέχεται ὅτι τά μικρά εἰσοδήματα τό λεγόμενο **existens minimum** ἡ «κατώτατο ὅριο συντηρήσεως», πρέπει νά μένει ἀφορολόγητο· ἐπίσης δέχεται ὅτι μποροῦν νά γίνουν παροχές κοινωνικῆς προνοίας ἡ συντάξεων γιά μιά τάξη (π.χ. τούς ἀγρότες), πού μπορεῖ νά καλυφτοῦν ἀπό φόρους πού ἐπιβαρύνουν ἄλλες τάξεις (π.χ. τόν πληθυσμό τῶν πόλεων).

§ 59. ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

1. Κρατικός Προϋπολογισμός

Ὁ προϋπολογισμός είναι ή πράξη μέ τήν δόπια προσβλέπονται, ἀλλά συγχρόνως ἐγκρίνονται τά ἔσοδα καί ἔξοδα τοῦ κράτους γιά ἔνα οίκονομικό ἔτος, πού τό λένε συνήθως χρήση. Στήν Ἑλλάδα κάθε χρήση ἀρχίζει τήν 1η Ιανουαρίου καί τελειώνει τήν 31 Δεκεμβρίου. Κανένα κονδύλι δέν μπορεῖ νά γραφτεῖ στά ἔσοδα τοῦ κράτους, ἄν δέν ὑπάρχει ἀπό πρίν ἔνας **ειδικός νόμος** πού νά ἐπιβάλει τό φόρο ἡ γενικότερα τήν ἐπιδάρυνση αὐτή τοῦ λαοῦ, γιατί τό ἀριθμό 78 τοῦ Συντάγματος δοίζει κατηγορηματικά ὅτι φόρος δέν ἐπιβάλλεται ούτε

είσπραττεται χωρίς νόμο πού νά καθιορίζει ποιός είναι ύπόχρεος νά τόν πληρώνει και ποιό είσόδημα, περιουσία ή συναλλαγές θά έπιβαρύνει. Αύτο σημαίνει πώς ή Βουλή, δηλαδή ή άντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ, δοίζει πότε και πώς θά φροντιστούν οι πολίτες.

Μέ τόν προϋπολογισμό ἐγκρίνεται μόνο ή είσπραξη τῶν φόρων γιά ἓνα χρόνο ή μιά δαπάνη πού και αὐτή τήν ἔχει ἀναλάβει τό κράτος μέ νόμο. Ὁ προϋπολογισμός δίνει κάθε χρόνο τήν εὐκαιρία στή Βουλή νά ἐποπτεύει τόν τρόπο πού διαχειρίζεται ή κυβέρνηση τά δημόσια οίκονομικά.

Ο προϋπολογισμός συζητεῖται στή Βουλή και ἐγκρίνεται ἀπό αὐτή. Αύτο ἀποτελεῖ ἔνα ἀπό τά σπουδαιότερα δικαιώματα τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ο ύπουρος τῶν Οἰκονομικῶν καταθέτει τόν προϋπολογισμό στή Βουλή. Στήν Ἀγγλία ή πράξη αὐτή περιβάλλεται, ἀπό παλαιά, μέ μεγάλη ἐπισημότητα. δηλαδή δύπουρος τῶν Οἰκονομικῶν πηγαίνει πεζός στή Βουλή τῶν Κοινοτήτων, κρατώντας ἔναν εἰδικό χαρτοφύλακα μέ τόν προϋπολογισμό και δύκόσμος συγκεντρώνεται και τόν παρακολουθεῖ στή διαδομή του.

Στήν Ἑλλάδα τό Σύνταγμα δοίζει, στό ἀρθρο 79, δτι δύπουλογισμός ύποβαλλεται στή Βουλή στήν ἐτήσια τακτική σύνοδο της, ἔνα μήνα πρίν ἀρχίσει ή οίκονομική χρήση. "Αν ή κυβέρνηση ή ή Βουλή δέν ἔχει ψηφίσει τόν προϋπολογισμό, πρίν ἀρχίσει τό οίκονομικό ἔτος, τότε ψηφίζονται προσωρινοί προϋπολογισμοί γιά κάθε μήνα (δωδεκατημόρια), πού συντάσσονται σύμφωνα μέ τόν προϋπολογισμό τῆς περασμένης χρήσης. Στήν περίπτωση αὐτή τά ἔσοδα και τά ἔξοδα τοῦ κράτους θά διενεργηθούν σύμφωνα μέ τά δωδεκατημόρια, ὡσότου ψηφιστεῖ δύ γενικός προϋπολογισμός.

Τόν προϋπολογισμό συντάσσει τό Γενικό Λογιστήριο τοῦ κράτους πού συγκεντρώνει ἀπό κάθε ύπουρο τά στοιχεῖα γιά τά ἔξοδά του και, σύμφωνα μέ τούς προϋπολογισμούς τῶν διαφόρων εἰδικῶν λογιστηρίων πού ἐδρεύουν σέ κάθε ύπουρο, **προϋπολογίζονται** τά γενικά ἔξοδα τοῦ κράτους.

Στή σύνταξη τοῦ προϋπολογισμοῦ τά ἔξοδα είναι γνωστά, ἐνώ τά ἔσοδα πού θά πραγματοποιηθούν μπορεῖ νά είναι στήν πράξη χαμηλότερα ή ύψηλότερα ἀπό τίς προβλέψεις.

"Οταν τά κονδύλια τῶν ἔσόδων και ἔξόδων είναι στό αὐτό ἐπίπεδο, τότε δύ προϋπολογισμός είναι **ἰσοσκελισμένος**. "Οταν τά ἔσοδα είναι

περισσότερα από τίς δαπάνες, τότε ό προϋπολογισμός λέγεται ότι έχει **περισσεύματα**.⁷ Αντίθετα όταν τά έξοδα είναι περισσότερα, τότε ό προϋπολογισμός έχει **έλλειμματα**, πού για νά καλυφθούν, πρέπει ή νά έπιβληθούν νέοι φόροι η νά περικοπούν τά έξοδα.

A. ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Γιά νά καταλάβουμε καλύτερα τά οίκονομικά τού Έλληνικοῦ κράτους παραθέτουμε έδω τόν προϋπολογισμό τού 1974, σέ σύγκριση μέτόν προϋπολογισμό τού 1964 (προβλέπουν τά έξης έσοδα, σέ **έκατομμύρια** δραχμές).

1974		1964		
	Δραχμές	%	Δραχμές	%
”Αμεσοι φόροι	25.710	24,7	4.175	20,4
”Εμμεσοι φόροι	68.430	65,7	16.662	79,96
Λοιπά έσοδα	10.060	9,6	—	—
	—————	—————	—————	—————
	104.200	100%	20.837	100%

Από τούς προϋπολογισμούς αύτούς βλέπουμε ότι **τά κυριότερα έσοδα τού κράτους προέρχονται από τούς φόρους**.

§ 60. ΦΟΡΟΙ

1. Τί είναι ο φόρος

Φόρος είναι τό ποσόν πού καταβάλλει ό πολίτης άναγκαστικά στό κράτος γιά νά συνεισφέρει άνάλογα μέ τίς δυνάμεις του στά δημόσια δάρη (ἀρθρα 4 παρ. 5 τού Συντάγματος).

Η σημερινή δημοσιονομική έπιστημη παραδέχεται πώς δ φόρος δέν έχει μόνο ταμειακούς σκοπούς, δηλαδή νά καλύψει τά έξοδα τού

κράτους, ἀλλά μπορεῖ νά ἐπιδιώκει καί ἄλλους πλατύτερους σκοπούς καί εἰδικότερα:

α) Τήν κοινωνικότερη ἀνακατανομή τοῦ πλούτου μέ τῇ βαρειά φιρολογία στὸ κεφάλαιο καί στὶς κληρονομίες μέ τό προοδευτικό φιρολογικό σύστημα, πού συντελεῖ, ὥστε νά μειώνονται οἱ μεγάλες περιουσίες καί νά ὑπάρχουν ὅσο τό δυνατόν λιγότερα ἄτομα ἡ κοινωνικές τάξεις μέ κεφάλαια πού δέν προέρχονται ἀπό τή δική τους παραγωγική ἐργασία.

β) τήν προστασία τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς καί

γ) τήν προστασία τῆς κοινωνικῆς ὑγιεινῆς, ὅπως π.χ. είναι ἡ μεγάλη φιρολογία στά οἰνοπνευματώδη ποτά καί ἡ μονοπωλιακή διάθεση τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων.

2. "Αμεσοί καί ἔμμεσοι φόροι

Οἱ φόροι είναι δύο εἰδῶν, ἀμεσοί καί ἔμμεσοι.

"**Αμεσοί** είναι ἡ φιρολογία πού ἐπιβάλλεται στά ἄτομα ἀνάλογα μέ τά εἰσοδήματα τους ἡ μέ τήν περιουσία τους (π.χ. φόρος εἰσοδήματος, φόρος κληρονομιῶν καί δωρεῶν).

"**Ἐμμεσοί** είναι ἡ φιρολογία πού είναι ἀπόρσωπη, αὐτή δηλαδή δέν ἐπιβάλλεται στά ἄτομα, ἀλλά στά ἀγαθά, τή στιγμή πού εἰσάγονται στή χώρα (δασμοί), τή στιγμή πού παραγόνται μέσα στόν τόπο (φόρος καπνοῦ), τή στιγμή πού θά κυκλοφορήσουν (φόρος κύκλου ἐργασιῶν), ἡ σέ κάθε μεταβίβαση (φόρος μεταβιβάσεως ἀκινήτων, χαρτόσημα στά τιμολόγια) κ.λ.π.

Μέ τήν ἔμμεση φιρολογία τό κράτος εἰσπράττει χωρίς καθυστέρηση τά ποσά πού ἔχει ἀνάγκη. Ἡ φιρολογία ὅμως αὐτή ἔχει δύο μεγάλα μειονεκτήματα.

—ὅτι αὐξάνει τίς τιμές τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τό κόστος τῆς ζωῆς.

—ὅτι είναι ἄδικη, γιατί δέν ὑπολογίζει τήν οἰκονομική ἀντοχή τοῦ πολίτη, ἀλλά μόνο τήν ἀξία τοῦ ἀγαθοῦ πού θά καταναλώσει κάθε ἄτομο. "Αν λοιπόν λογαριάσει κανείς ὅτι τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ἔμμεσων φόρων προέρχεται ἀπό ἀγαθά πού καταναλίσκει ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ (καφές, ζάχαρη, τσιγάρα, συγκοινωνίες, κινηματογράφοι) θά δρεῖ ὅτι δό πλούσιος καί δό φτωχός πληρώνονταν τόν ἴδιο φόρο, γιατί καταναλίσκουν περίπου τήν ἴδια ποσότητα ἀπό τά ἀγαθά αὐτά. Γι' αὐτό λένε οἱ οἰκονομολόγοι ὅτι, δόσο μεγαλύτερο είναι σ'

ένα κράτος τό ποσοστό του προϋπολογισμοῦ πού προέρχεται άπό **άμεση** φορολογία, τόσο πιο κοινωνική μορφή έχει τό κράτος αυτό. Στήν Έλλάδα ώς τώρα δέ συμβαίνει αύτό, γιατί όπως φαίνεται στόν πίνακα τῆς σελ. 169 οι άμεσοι φόροι καλύπτουν μόνο τό ένα τέταρτο περίπου άπό τό σύνολο τῶν έσόδων άπό φορολογία, ένω σέ άλλα οἰκονομικά άναπτυγμένα κράτη τό ποσοστό τῶν **άμεσων** φόρων άνεβαίνει στά 60–80% τού συνόλου τῆς φορολογίας.

“Η άμεση φορολογία δέ φέρνει γρήγορα έσοδα στό δημόσιο ταμείο. Χρειάζεται νά περάσει τούλαχιστον ένας χρόνος, γιά ν’ άρχισει ν’ άποδίδει. “Έχει όμως **τό πλεονέκτημα ότι είναι πιό δίκαιη** και σύμφωνη μέ τό άρθρο 4 τού Συντάγματος πού ζητᾶ κάθε πολίτης νά συμμέτεχει στά δημόσια βάρη άνάλογα μέ τήν **οἰκονομική του άντοχη**.

§ 61. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Οι φορολογικές ύπηρεσίες τού κράτους είναι τέσσερεις:

–τά τελεωνεία πού βεβαιώνουν τούς δασμούς και άλλους εἰσαγωγικούς φόρους.

–οί έφορίες καπνού, πού βεβαιώνουν τόν φόρο παραγωγής καπνού και τόν φόρο καταναλώσεως καπνού,

–τό γενικό χημείο τού κράτους, πού βεβαιώνει τούς φόρους στό οινόπνευμα και τή βύνη (πρώτη υλη τῆς μπύρας) και

–οί οἰκονομικές έφορίες, πού βεβαιώνουν δόλους τούς άμεσους, καθώς και τούς ύπόλοιπους έμμεσους φόρους. Προϊστάμενος τής Έφορίας είναι ό οἰκονομικός έφορος.

“Αφού βεβαιωθεῖ ένας φόρος άπό τήν έφορία, είδοποιεῖται ό φορολογιούμενος νά τόν πληρώσει στό **δημόσιο ταμείο**. Τά ταμεῖα άποτελούν χωριστές ύπηρεσίες άπό τίς Έφορίες κι έχουν τήν άρμοδιότητα νά είσπράττουν τούς φόρους και κάθε άλλο δημόσιο έσοδο άπό τούς πολίτες. “Οσοι δέν πληρώνουν τούς φόρους τους, μπορούν νά έξαναγκαστούν στήν πληρωμή μέ κατάσχεση τῆς περιουσίας τους ή και μέ προσωπική κράτηση.

Φόρους μπορούν έπισης νά έπιβάλλουν και οί δῆμοι και οί κοινότητες, γιά νά καλύψουν τά έξοδα γιά τίς τοπικές άνάγκες. Οί δημοτικοί φόροι είσπράττονται συνήθως χωριστά άπό τούς φόρους τού δημοσί-

ου, άλλα ύπαρχουν και περιπτώσεις, ὅπου δρισμένους φόρους δήμων (π.χ. ποσοστά στόν φόρο αληρονομίας) τούς είσπραττουν τά δημόσια ταμεῖα, πού ἀποδίδουν ύστερα λογαριασμό στούς δήμους και τίς κοινότητες.

§ 62. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. "Αμεσοί φόροι

Οι ἀμεσοί φόροι είναι:

α) **Ο φόρος εἰσοδήματος**, πού μπορεῖ νά προέρχεται ἀπό ἑπτά πηγές:

1) **οικοδομές** (Α' κατηγορίας), δηλαδή ἀπό νοίκια σπιτιῶν ἢ ἀπό ἰδιοκατοίκηση. Τό εἰσόδημα φορολογεῖται **καθαρό**, δηλαδή, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τά ἔξοδα γιά τή συντήρηση τοῦ ἀκινήτου και οἱ τόκοι ἀπό ἐνυπόθηκα δάνεια.

2) **ἐνοίκια ἀγρῶν** (Β' κατηγορίας).

3) **κινητές ἀξίες** (Γ' κατηγορίας), δηλαδή ἀπό μερίσματα μετοχῶν, τόκους δανείων ἢ τοκομερίδια ἀπό ὅμιλογίες κ.λ.π.

4) **κέρδη ἀπό ἐμπορικές ἢ βιομηχανικές ἐπιχειρήσεις** (Δ' κατηγορίας). Στό φόρο αὐτόν ύπαγονται οἱ ἐμπόροι, βιομήχανοι, βιοτέχνες, ἐπαγγελματίες κλπ, πού είναι ὑποχρεωμένοι νά τηροῦν λογιστικά βιβλία και στοιχεῖα, σύμφωνα μέ τόν κώδικα φορολογικῶν στοιχείων. Στά βιβλία αὐτά, πού ἐλέγχονται ἀπό τήν οἰκονομική ἐφορία, ἀναγράφονται ὅλα τά ἔσοδα και τά ἔξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως.

5) **κέρδη ἀπό γεωργικές ἢ κτηνοτροφικές ἐπιχειρήσεις** (Ε' κατηγορίας). Γιά τά κέρδη αὐτά ἰσχύουν τά ἵδια ὅπως και γιά τήν Δ' κατηγορία.

6) **ἀμοιβές ἀπό μισθωτές ύπηρεσίες** (ΣΤ' κατηγορίας). Κάθε ἐργαζόμενος ἢ συνταξιούχος καταβάλλει φόρο πάνω στόν μισθό του ἢ τή σύνταξή του. Ὁ ἐργοδότης (κράτος, δῆμος, ἑταῖρεία ἢ ἴδιωτης) είναι ὑποχρεωμένος νά παρακρατεῖ τό φόρο ἀπό τό μισθό κατά τήν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς και νά τόν καταβάλλει στό δημόσιο ταμεῖο.

7) **ἀμοιβές ἀπό ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα** (Ζ' κατηγορίας). Οι γιατροί, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, καλλιτέχνες, μηχανικοί και ἄλλοι ἐπαγγελματίες, πού δέν ἀμείβονται μέ μισθό, είναι ἐπίσης ύπο-

χρεωμένοι νά κρατοῦν λογιστικά διελία και νά δηλώνουν τά καθαρά τους έσοδα, όσα προκύπτουν μετά τήν ἀφαίρεση τῶν ἔξδων γιά τήν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός τους (νοίκι γραφείου, τηλέφωνο, προσωπικό κ.λ.π.).

Τό σύνολο τῶν εἰσοδημάτων ἀπό τίς διάφορες αὐτές πηγές μιᾶς οἰκογένειας ἀθροίζεται και δηλώνεται σέ **μιά ἐνιαία δήλωση** στό ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς.⁷ Από τά εἰσοδήματα μένει ἀφορολόγητο δριμένο ποσό γιά κάθε μέλος τῆς οἰκογένειας τοῦ φορολογούμενου και τά ὑπόλοιπα φορολογοῦνται μέ τό προοδευτικό σύστημα, ἔτσι ὥστε στά πολύ μεγάλα εἰσοδήματα ὁ φόρος νά φθάνει και σέ 60% και πάνω.

6) Φόροι ἐπί τῆς περιουσίας. Τό δεύτερο αὐτό εἶδος τῶν ἀμέσων φόρων περιλαμβάνει τούς φόρους πού ἐπιβαρύνουν τίς κληρονομίες, προῖκες, δωρεές και κέρδη τῶν λαχείων. Κι ἐδῶ ἐφαρμόζεται τό προοδευτικό σύστημα, μέ σκοπό νά φορολογηθοῦν διαιρικά οἱ μεγάλες περιουσίες. Τά ποσοστά (οἱ συντελεστές) τοῦ φόρου στίς κληρονομίες και στίς προῖκες διαφέρουν ἐπίσης, ἀνάλογα μέ τό δαθμό συγγενείας πού είχε ὁ φορολογούμενος μέ τόν κληρονομούμενο ἢ ὁ προικοδότης μέ τήν προικιζομένη. Ἔτσι, π.χ. τά παιδιά διαιρύνονται μέ μικρότερο φορολογικό συντελεστή γιά τήν κληρονομία τῶν γονέων τους ἀπό τ' ἀδέρφια ἢ ἄλλους, πιό μακρινούς συγγενεῖς. Ἐνας ἔκτακτος φόρος κεφαλαίου ἰσχύει ἀπό τό 1975 πού ἐπιβαρύνει τίς μεγάλες περιουσίες ἀπό οἰκοδομές.

γ) φόρος μεταβιθάσεως ἀκινήτων (ΦΜΑ), πλοίων και αὐτοκινήτων. Αὐτός πληρώνεται κατά τήν ὑπογραφή τῶν συμβολαίων πού πρέπει νά γίνουν ὑποχρεωτικά, γιά ν' ἀγοραστοῦν τά είδη αὐτά. Γιά τόν φόρο αὐτόν γίνονται, ὅπως και στούς ἀμέσους φόρους, δηλώσεις στήν οἰκονομική ἐφορία, ἡ ὅποια τίς ἐλέγχει και μπορεῖ νά ἐκτιμήσει ἀκριβότερο, ἀτ' ὅσο τό δήλωσαν ὁ ἀγοραστής και ὁ πωλητής, ἔνα ἀκίνητο, πλοϊο ἢ αὐτοκίνητο. Ἡ διαδικασία τοῦ συμβιθασμοῦ και ἡ προσφυγή στά φορολογικά δικαστήρια ἰσχύει και στούς φόρους αὐτούς.

2. Πῶς εἰσπράττονται οἱ ἀμεσοί φόροι

Γιά ὅλες τίς κατηγορίες τῶν ἀμέσων φόρων ὁ φορολογούμενος πολίτης εἶναι ὑποχρεωμένος νά ὑποβάλει στήν ἐφορία τοῦ τόπου τῆς

κατοικίας του φορολογική δήλωση γιά τό φορολογητέο περιουσιακό στοιχείο (είσόδημα, κληρονομία κ.λ.π.) Γιατί τήν ύποβολή τῶν δηλώσεων ύπαρχουν δρισμένες προθεσμίες και, όταν αύτές περάσουν, δ φορολογούμενος θεωρεῖται **έκπροθεσμος** και ἐπιθαρύνεται μέ πρόστιμο. Ἡ δήλωση γιά τή φορολογία τοῦ είσοδήματος ύποβάλλεται ἐντός τοῦ Ἱανουαρίου κάθε χρόνο καιί ἀφορᾶ στά είσοδήματα τοῦ περασμένου χρόνου. Οἱ ύπαλληλοι τῆς ἐφορίας διορίζονται ἐκείνους πού δέν ξέρουν μόνοι τους νά συντάξουν τή δήλωσή τους.

Ο οἰκονομικός ἔφορος ἐλέγχει, σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού κατέχει, ἀν δ φορολογούμενος δήλωσε τό πραγματικό του είσόδημα ἢ τήν περιουσία του, δηλαδή ἀν ή δήλωση είναι εἰλικρινής, καιί ἐκδίδει ἀνάλογα τό «φύλλο δεβαιώσεως» τοῦ φόρου, πού είτε συμφωνεῖ μέ τή δήλωση, είτε καθορίζει τό φορολογητέο ποσό ἀνώτερο ἀπό ἐκεῖνο πού δηλώθηκε.

Στή δεύτερη περίπτωση δ φορολογούμενος ἔχει τό δικαίωμα νά ζητήσει νά συμβιβαστεῖ μέ τόν ἔφορο, πληρώνοντας κάτι παραπάνω ἀπό τό ἀρχικό ποσό πού δήλωσε. Ἡν ἀποτύχει δ συμβιβασμός, δ φορολογούμενος μπορεῖ, μέ προσφυγή του στό φορολογικό πρωτοδικεῖο νά ζητήσει νά κριθεῖ ἐξ ἀρχῆς ἡ διαφορά του μέ τόν ἔφορο. Τό δικαστήριο θά δεχτεῖ ύπομνήματα καιί ἀποδεικτικά στοιχεῖα (εγγραφα ἢ μάρτυρες), τόσο ἀπό τό φορολογούμενο, δσο καιί ἀπό τόν ἔφορο, καιί μέ τήν ἀπόφασή του «δριστικοποιεῖ» τό φόρο, πού ὀφείλει γιά μά συγκεκριμένη αίτια δ φορολογούμενος (γιά τά φορολογικά ἐφετεῖα καιί τό Β' τμῆμα τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἔγινε λόγος πιό πάνω).

Τό κράτος ζητεῖ ἀπό τούς πολίτες του νά ύποβάλλουν **εἰλικρινεῖς** φορολογικές δηλώσεις. Ὁσο περισσότερο είναι ἀναπτυγμένο τό αἴσθημα τῆς εὐθύνης τοῦ πολίτη, τόσο πιό μικρές είναι οἱ διαφορές τῶν δεβαιώσεων ἀπό τίς δηλώσεις τοῦ φόρου. Ἡ φοροκλοπή πρέπει νά στιγματίζεται, γιατί είναι δεῖγμα ὅτι λείπει ἀκριβῶς ἐκεῖνο τό συναίσθημα, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς δημοκρατίας, δηλαδή τό συναίσθημα ὅτι είναι κανείς **πολίτης**. Ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη μᾶς χώρας συμβαδίζει μέ τή φορολογική συνείδηση τῶν πολιτῶν της.

3. "Εμμεσοι φόροι

Ἐμμεσοι φόροι είναι οἱ ἔξης:

α) Οι είσαγωγικοί δασμοί, δηλαδή ό φόρος που πληρώνουν γιά τά έμπορεύματα στά τελωνεία, όταν είσαγονται στήν Έλλάδα. Οι δασμοί έξυπηρετούν δύο σκοπούς: δύο κύριοις είναι οι ταμιευτικοί λόγοι, αύτοί δηλαδή που καλύπτουν τις ανάγκες του κράτους άμεσως, ένω δεύτερος είναι η προστασία της έγχωρια παραγωγής και ίδιως της βιομηχανίας. *”Ας έξετασουμε πρώτα αύτούς:*

Οι προστατευτικοί δασμοί έχουν ώς δικαιολογία ότι, χάρη σ' αυτούς, διατηρεῖται ή έγχωρια παραγωγή, δίνεται έργασία στούς έργατες και δέν έξαγεται συνάλλαγμα στό έξωτερικό γιά τήν άγορά των προϊόντων που κατασκευάζονται έδω.

Μέ τους προστατευτικούς δασμούς έπιβαρύνεται τό ξένο έμπορευματόσο, ώστε νά γίνεται άκριβότερο από τό έγχωριο, για νά προτιμᾶ δύο άγοραστής τό έντόπιο. Τέτοιοι δασμοί ίππάρχουν σήμερα σε όλα σχεδόν τά είδη που παράγει ή έλληνική βιομηχανία. *”Εφ’* δσον δμως ή χώρα μας προσχώρησε τό 1961 στήν Εύρωπαίκή Οίκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) (Κοινή Αγορά) θά άρθουν σιγά σιγά οι δασμοί αύτοί και τά βιομηχανικά μας προϊόντα δέ θά προστατεύονται πιά περισσότερο από τά ξένα.

Αντίθετα ταμιευτικοί είναι οι δασμοί που έπιβαρύνουν τόν καφέ, τό τσαΐ και άλλα είδη, που δέν παράγονται στόν τόπο.

β) Φόροι και «δικαιώματα καταναλώσεως», είναι οι φόροι που έπιβάλλονται σε έγχωρια προϊόντα, τήν ώρα που αύτά παρασκευάζονται γιά τήν κατανάλωση, καθώς και οι φόροι που βαρύνουν τίς συναλλαγές και τίς υπηρεσίες κοινής ωφελείας.

Οι σπουδαιότεροι από τους φόρους αύτούς είναι:

**–ό φόρος στήν κατανάλωση τού καπνοῦ και
–ό φόρος οίνοπνεύματος.**

Οι δύο αύτοί φόροι θεωρεῖται ότι είναι δικαιότεροι από τους άλλους, που θά έξετασουμε πιό κάτω, γιατί έπιβαρύνουν είδη που δέν είναι **πρώτης** ανάγκης.

–Ο φόρος κύκλου έργασιών (ΦΚΕ). Ο φόρος αύτό έπιβάλλεται στά άκαθάριστα έσοδα τών έπιχειρήσεων (βιομηχανιών, βιοτεχνιών, άσφαλιστικών έπιχειρήσεων, Τραπεζών, έπιχειρήσεων μεταφορᾶς προσώπων, ήλεκτρικών έταιρειών, φωταερίου, ύδρευσεως, τηλεφώνου, κλπ.) Οι έπιχειρήσεις αύτές είσπράττουν τόν φόρο κύκλου έργασιών από τόν καταναλωτή, σημειώνοντας τό σχετικό ποσό στά τιμολό-

για στά είσιτήρια μεταφορᾶς, στόν λογαριασμό ήλεκτρικοῦ, τηλεφώνων ή φωταερίου κλπ.

—**Ο φόρος δημοσίων θεαμάτων** (θεάτρων, κινηματογράφων, συναυλιῶν κλπ.).

4. Μονοπώλια

“Όταν τό κράτος δέν ἐπιτρέπει σέ κανέναν ἄλλο, ἐκτός ἀπό τόν ἑαυτό του, νά πουλάει δρισμένα εἰδή πρώτης ἀνάγκης ή νά ἐκτελεῖ ἀποκλειστικά δρισμένες ἐπιχειρήσεις, τότε ἔχουμε μονοπώλια.

Ύπαρχουν δύο ειδῶν μονοπώλια: α) τά **διοικητικά**, πού ἔχουν σκοπό νά ἔχυτηρετήσουν καλύτερα τά συμφέροντα τῆς πολιτείας ή τοῦ κοινοῦ, ὅπως είναι τά ταχυδρομεῖα ή οἱ σιδηρόδρομοι κλπ. καὶ β) τά **φορολογικά**, πού ἔχουν σκοπό ν' αὐξήσουν τά ἐσοδα τοῦ κράτους (στήν ούσία τους είναι καὶ αὐτά ἔμμεσοι φόροι).

Σήμερα τό κράτος ἔχει μονοπώλιο στά ἔξης εἰδή:

α) στό τσιγαρόχαρτο, β) στά σπίρτα, γ) στό ἀλάτι, δ) στό φωτιστικό πετρέλαιο, ε) στό κινίνο, στ) στή σιμύριδα τῆς Νάξου.

Ύπαρχουν ἐπίσης καὶ τά μονοπώλια στά ναρκωτικά φάρμακα, πού ὅμως δέν ἔχουν σκοπούς ταμιευτικούς, ἀλλά ὑπάρχουν, γιά νά προστατευθεῖ καλύτερα ή δημόσια ὑγεία, γιατί τά φάρμακα αὐτά δέν πρέπει νά πουλιοῦνται ἐλεύθερα.

5. Τέλη χαρτοσήμου

Τέλος είναι ή ἀμοιβή τοῦ κράτους γιά δρισμένη ὑπηρεσία πού παρέχει στόν πολίτη. Τά τέλη ήταν ἄλλοτε μιά ἀπό τίς κυριότερες εἰσπράξεις τοῦ κράτους, ἀλλά ἀπό τότε πού ἐπικράτησε η ίδεα ὅτι ή πολιτεία ἔχει **ύποχρεώσεις** πρός τά ἄτομα πού τήν ἀποτελοῦν, καταργήθηκαν τά τέλη στίς περισσότερες δημόσιες ὑπηρεσίες καὶ τά ἔξοδά τους καλύπτονται ἀπό τά γενικά ἐσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ. “Ἐτσι ἄλλοτε ὑπῆρχαν τά ἐκπαιδευτικά τέλη, πού πλήρωναν οἱ γονεῖς γιά νά ἐγγραφοῦν τά παιδιά τους στά δημοτικά σχολεῖα καὶ στά γυμνάσια. Ἀργότερα καταργήθηκαν τά τέλη στά δημοτικά σχολεῖα καὶ ἀπό τό 1964 καὶ ὑστερα ή παιδεία παρέχεται ἐντελῶς δωρεάν.

Τά **τέλη χαρτοσήμου** λέγονται τέλη, ἀλλά στήν πραγματικότητα δέν είναι παρά ἔνα εἶδος ἔμμεσοι φόροι, γιατί τό κράτος δέν παρέχει

καμιά ύπηρεσία γι' αύτά. "Ετοι π.χ. τά χαρτόσημα πού έβαρύνουν τίς
ἀποδείξεις ήνοίκων τούς μισθούς, τίς ἐμπορικές ἀγορές, τίς συναλλαγές,
γυματικές, τά τιμολόγια, γενικά, τά συμβόλαια κλπ. είναι στήν ούσια
πρόσθετοι φόροι.

Τά τέλη χαρτοσήμου είσπραττονται μέ τήν ἐπικόλληση ἐνός **κινητού ἐνσήμου** πάνω στά διάφορα ἔγγραφα καιί κυρίως στίς αἰτήσεις, πού ἀπευθύνουν οί πολίτες πρός τίς δημόσιες Ἀρχές.

6. "Άλλα τακτικά ἔσοδα τοῦ κράτους

Τά κυριότερα ἀπό αύτά είναι:

α) Τά δικαιώματα τοῦ κράτους, καιί είδικότερα:

– **ἡ συμμετοχή τοῦ δημοσίου σέ κέρδη** δρισμένων ἐπιχειρήσεων, πού μέ είδικές συμβάσεις ἔχουν ἀποκτήσει μονοπωλιακό χαρακτήρα, ὅπως π.χ. ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τό Ταμείο Παρακαταθηκῶν καιί Δανείων, ὁ Ὁργανισμός Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (Ο.Τ.Ε.) ἡ Δημοσία Ἐπιχείρηση Ἡλεκτροισμοῦ (ΔΕΗ) κλπ.

– **τά δικαιοστικά δικαιώματα καιί τέλη** πού πληρώνουν οί πολίτες πού καταφεύγουν στά δικαστήρια. Ἡ νεώτερη δημοσιονομική ἐπιστήμη δέχεται ὅτι τά δικαιοστικά τέλη δέν μποροῦν πιά νά θεωρηθοῦν ὡς τέλη, γιατί ἡ δικαιοσύνη δέν **είναι ύπηρεσία** πού προσφέρεται σ' ἔνα ἄτομο, ἀλλά είναι καθῆκον τοῦ κράτους πρός ὅλη τήν κοινωνία νά παρέχει τή δικαιοσύνη. Τό γεγονός ὅτι ὑπάρχουν τά δικαστήρια είναι μιά ἐκδήλωση ὅτι ὑπάρχει ἡ ἔννομη τάξη καιί, μέ τό νά ὑπάρχουν καιί μόνο, περιφρουροῦν τά συμφέροντα καιί ἐκείνων ἀκόμη πού δέν καταφεύγουν σ' αύτά:

"Ἐν τούτοις τά δικαιοστικά τέλη, ὅχι μόνο δέν καταργήθηκαν ἀλλά αὐξάνουν συνεχῶς, πρῶτο, γιά νά μήν ἐνθαρρύνουν τό φιλεριστικό πνεύμα στούς πολίτες πού ἀλλιῶς θά καταφεύγουν στά δικαστήρια συχνότερα ἀπό ὅσο είναι ἀνάγκη καιί τό κυριότερο, γιατί ἀποφέρουν ἔνα ἀρκετά σεβαστό ποσό στόν προϋπολογισμό.

8) Οι ύπηρεσίες πού ἐνεργεῖ τό ἴδιο τό κράτος

"Άλλοτε αύτές ἡταν κυρίως τά ταχυδρομεῖα, τά τηλεγραφεῖα, καιί τά τηλέφωνα, πού ὅμως ἔχουν πιά ἀνατεθεῖ, σέ χωριστούς ὀργανισμούς, τόν ΟΤΕ καιί τό ΕΛΤΑ.

Ἐπίσης ὑπάγονται καὶ οἱ πρόσοδοι ἀπό τὰ διάφορα δημόσια καταστήματα, ὅπως τὸ Ἐθνικό Τυπογραφεῖο, τὸ Γενικό Χημεῖο τοῦ Κράτους οἱ προσωρινές ἀποθήκες τῶν τελωνείων, τὰ κρατικά νοσοκομεῖα, καὶ ἱατρεῖα, τὸ Ἐθνικό θέατρο καὶ ἡ Λυρική Σκηνή κ.λ.π. Τά ἔσοδα ἀπό τὰ καταστήματα αὐτά συνήθως δέν καλύπτουν τὰ ἔξοδα τῆς λειτουργίας τους.

γ) Τά ἔσοδα ἀπό τὴν περιουσία τοῦ κράτους

Ἡ περιουσία τοῦ κράτους μπορεῖ νά διαιρεθεῖ σέ δημόσια καὶ ἴδιωτική.

Στή δημόσια περιουσία ὑπάγονται ἐκεῖνα τά κτήματα πού ἀπό τή φύση τους ἀνήκουν στό κράτος, ὅπως εἶναι τά δάση, τά λιμάνια, οἱ κόλποι, τά ἱαματικά νερά κ.λ.π. Γιά τά τελευταῖα αὐτά ὑπάρχει εἰδική διάταξη στό ἄρθρο 18 τοῦ Συντάγματος, πού ἐπιτρέπει στό κράτος νά ὁρίζει τίς ἱαματικές πηγές καὶ νά τίς ἐκμεταλλεύεται, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε νοικιάζοντάς τες σέ ἐπιχειρήσεις, γιά νά προκύψει ὠφέλεια καὶ στό δημόσιο Ταμεῖο, ἀλλά καὶ ἔμμεσα στήν ἐθνική οἰκονομία, μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ. Ἐπίσης ὑπάγονται καὶ οἱ καταρράκτες, οἱ μεγάλες λίμνες καὶ οἱ ποταμοί, ὅπου τό κράτος μπορεῖ νά ἐκτελέσει ἔργα ὑδροηλεκτρικά, χωρίς νά ἀποζημιώσει τούς πολίτες.

Στήν ἴδιωτική περιουσία τοῦ κράτους, ὑπάγονται τά μεταλλεῖα, ὁρυχεῖα, ἰχθυοτροφεῖα, ἀγροτικά κτήματα, ἀστικά κτίρια ἡ σμύριδα τῆς Νάξου κ.λ.π.

7. Δάνεια

Κάθε κράτος, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἄτομο, μπορεῖ νά δρεθεῖ μπρός σέ ἀπρόβλεπτα γεγονότα, ὅπως εἶναι οἱ καταστροφές οἱ θεομηνίες καὶ ἴδιως οἱ πόλεμοι. Γιά νά καλύψει τίς ἔκτακτες ἀνάγκες του, τό κράτος καταφεύγει συνήθως στόν δανεισμό.

Εἶδη δανείων. Τά δάνεια μποροῦν νά εἶναι **ἐσωτερικά**, δηλαδή ἐκεῖνα πού τό κράτος ζητᾶ ἀπό τούς ἴδιους τούς πολίτες του νά τού δανείσουν χρήματα, η **ἔξωτερικά**, ὅταν τό κράτος ζητᾶ τά χρήματα ἀπό ξένες Τράπεζες.

Ο δανεισμός γίνεται μέ τόν ἔξης τρόπο: Τό κράτος ἐκδίδει **όμολογίες**, δηλαδή χαρτιά, μέ τά δποτα δμολογεῖ δτι ἔλαθε τό τάδε ποσόν

(100, 300 ή 500 δρχ.). Στό κάτω μέρος τής διμολογίας υπάρχουν μικρές πλαισιωμένες ύποδιαιρέσεις και καθένα από τά κομμάτια αυτά μπορεῖ νά κόβει διανειστής, γιά νά τό έξαργυρώσει, εἰσπράττοντας ἔτοι τόν τόκο του. Τά χαρτάκια αυτά λέγονται **τοκεμερίδια** ή κουπόνια και πληρώνονται συνήθως μιά ή δύο φορές τό χρόνο. Στήν διμολογία γράφει ἀπάνω **πόσο τόκο** θά πληρώσει τό κράτος γιά τό δάνειο αυτό (π.χ. 6% τό χρόνο). Συχνά παρέχεται, ἐκτός ἀπό τόν τόκο, και **λαχείο** (λαχειοφόρα δάνεια), πού κληρώνεται δύο ώς τρεῖς φορές τό χρόνο μέ βάση τόν ἀριθμό κάθε διμολογίας.

Τά δάνεια μποροῦν νά είναι και **χρεωλυτικά**, ὅταν δηλαδή τό κράτος ἐπιστρέψει κάθε χρόνο ἔνα μέρος τοῦ κεφαλαίου. Τέτοια δάνεια είναι πολλές φορές ἔξωτερικά, πού συμφωνοῦνται συνήθως γιά τά 20–30 χρόνια.

Αναγκαστικά δάνεια υπάρχουν, ὅταν τό κράτος υποχρεώνει τούς πολίτες νά τοῦ δανείσουν ἔνα μέρος ἀπό τήν περιουσία τους ή ἀπό τά εἰσοδήματά τους και τούς δίνει τόκο και κάποτε και λαχείο γιά τά χρήματα αυτά. Τέτοια ἀναγκαστικά δάνεια ἔγιναν στήν Ἑλλάδα τό 1922 και τό 1927, μέ τό κόψιμο τῶν χαρτονομισμάτων, στό μισό ή στό ἔνα τέταρτο.

Δημόσια πτώχευση. "Οταν τά κράτη παύσουν νά πληρώνουν τούς τόκους και τά χρεωστικά τους, λέμε ὅτι κάνουν στάση πληρωμῶν και **πτωχεύουν**. Οι πτωχεύσεις καταστρέφουν τήν πίστη ἐνός κράτους, πού μόνο μέ πολύ βαρεῖς δρούς θά μπορέσει πιά νά δανειστεῖ στό μέλλον· παράλληλα ὅμως καταστρέφονται και ὅσοι πολίτες ἀγόρασαν μέ τίς οἰκονομίες τους ἔθνικά δάνεια, γιατί οἱ διμολογίες χάνουν τήν ἀξία τους. Ἡ δικτατορία 1967–1974 ἐπέβαλε στόν ἑλληνικό λαό, τόσα ἔξωτερικά δάνεια ώστε τό δημόσιο χρέος πενταπλασιάστηκε μέσα στά ἔπτα ἔκεινα χρόνια.

B. ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Ποιές είναι οι ἀνάγκες τοῦ δημοσίου

"Οσο πλαταίνει δι προορισμός τοῦ κράτους, τόσο αὐξάνονται τά ἔξοδά του." Άλλοτε τό κράτος παρεῖχε μόνο ύπηρεσίες «νυκτοφύλακος

κυνός», δηλαδή έσωτερική καί έξωτερική άσφάλεια. Γιά κάθε άλλη ύπηρεσία πού ήταν έξω από τά πλαίσια τῆς άσφαλειας, όπως ή δικαιοσύνη, ή παιδεία, τά δημόσια ἔργα κ.λ.π., τό κράτος εἰσέπραττε **Τέλη** σάν ένα είδος εἰδικῆς ἀμοιβῆς τῆς πολιτείας γιά τίς πρόσθετες αὐτές ύπηρεσίες. Σήμερα δώμας ἔχει πιά γίνει κοινή πεποίθηση ότι τό κράτος ὁφείλει, χωρίς ίδιαιτερη ἀμοιβή, νά διαθέτει μεγάλα ποσά γιά τήν κοινωνική υγιεινή, τά σχολεῖα, τίς συγκοινωνίες, τά παραγωγικά ἔργα καί ένα σωρό ἄλλους τομεῖς πού ἐκατό χρόνια πρίν θεωρούνταν ότι είναι έξω από τήν ἀρμοδιότητά του.

“Ολα τά σημερινά κράτη προσπαθοῦν ν’ ἀνταπεξέλθουν δσο μπορούν στίς νέες αὐτές ύποχρεώσεις τους, ἀλλά μέ μεγάλες θυσίες καί καταφεύγοντας σέ έσωτερικά δάνεια ή ζητώντας βοήθεια ἀπό τίς οἰκονομικά ἀναπτυγμένες χῶρες, πού ἔχουν σήμερα πιά παραδεχτεῖ ότι είναι καθῆκον τους νά βοηθοῦν τίς φτωχότερες ύπανάπτυκτες χῶρες ή περιοχές.

Οι ύποχρεώσεις αὐτές τοῦ κράτους, νά φροντίζει δηλ. γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς χώρας, ἐκφράζονται στό ἄρθρο 106 τοῦ Συντάγματος πού προβλέπει ότι γιά τήν ἑδραιώση τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καί γιά τήν «προστασία τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τό κράτος προγραμματίζει καί συντονίζει τήν οἰκονομική δραστηριότητα μέσα στή χώρα ζητώντας νά έξασφαλίσει τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη σέ δλους τούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας». Καί πιό κάτω, ἔηγήντας πῶς ἐκδηλώνεται ή μόιμνα αὐτή τοῦ κράτους τό ἄρθρο 106 προβλέπει ότι ή πολιτεία πρέπει νά ἀξιοποιεῖ δλες τίς πηγές τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου ἀρχίζοντας ἀπό τήν ἀτμόσφαιρα καί φτάνοντας στά κοιτάσματα πού δρίσκονται κάτω ἀπό τή γῆ ή κάτω ἀπό τή θάλασσα. Τό ἵδιο ἄρθρο δέν παραλείπει νά τονίσει πιό κάτω ἀπό τή θάλασσα. Τό ἵδιο ἄρθρο δέν παραλείπει νά τονίσει πιό κάτω ίδιαιτερα τήν ύποχρέωση τοῦ κράτους νά προωθήσει τήν περιφερειακή ἀνάπτυξη, ίδιως στίς δρεινές, στίς νησιώτικες καί στίς παραμεθόριες περιοχές. Είναι φανερό ότι οι σημερινοί νομοθέτες βλέποντας ότι ή οἰκονομική δραστηριότητα συγκεντρώνεται στίς μεγάλες πόλεις ἐνῶ ταυτόχρονα ἐρημώνεται ή ύπαιθρος, θέλουν νά τονώσουν τήν οἰκονομία τῶν περιοχῶν, πού είναι ἀκόμη ύπανάπτυκτες μέ **κάθε τρόπο**, ἀρχίζοντας ἀπό συνταγματικές διατάξεις πού ἐπιβάλουν στίς κυβερνήσεις τοῦ μέλοντος τά μέτρα πού πρέπει νά λάδουν.

Αποτέλεσμα της νέας αυτής τάσης πού θέλει τό κράτος νά άναλαμβάνει οίκονομικές πρωτοβουλίες και νά πρωτοστατεί σέ έργα γιά τήν οίκονομική ανάπτυξη είναι ότι στίς τελευταίες τρείς δεκαετίες οι προϋπολογισμοί του Κράτους συνοδεύονται και όπο έναν **προϋπολογισμό έπενδύσεων** πού δέν έχει σκοπό νά καλύψει τίς τακτικές δαπάνες του κράτους άλλα μεγάλα παραγωγικά έργα (δπως π.χ. είναι ό έξηλεκτρισμός, οί δρόμοι κ.λ.π.), πού θά βοηθήσουν τόν έθνικό πλοῦτο και θά συντελέσουν νά γίνει γρηγορώτερα ή οίκονομική ανάπτυξη σέ δρισμένες περιοχές.

Παραθέτουμε πιό κάτω ένα πίνακα μέ τά προβλεπόμενα γιά τό 1977 **Έξοδα** του κράτους σέ σύγκριση μέ τά έξοδα πού πραγματοποιήθηκαν τό 1975 και καθώς και τόν Προϋπολογισμό έπενδύσεων του 1977 σέ σύγκριση μέ τίς έπενδύσεις του 1975 και 1976.

Α' ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ 1977 ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΟ 1976
(ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΔΡΑΧΜΕΣ)

Υπουργεία - Φορείς	Προγραμματο- ποιήσεις	1975	1976	1977	Μεταβολές
		Έκτιμη- σεις		Προδόλεψεις 1976	1977
				1975	1976
Προεδρ. Δημοκρατίας		38,2	72,0	84,4	88,5 17,2
Βουλή		371,2	470,0	620,5	26,6 32,0
Συντονισμού		414,7	620,0	808,0	49,5 30,3
Προεδρ. Κυβερνήσεως		1.091,4	1.400,0	1.502,8	28,3 7,3
Έξωτερικών		1.240,9	1.760,0	2.073,3	41,8 17,8
Έθνικής Αμύνης		32.585,5	41.000,0	43.713,7	25,8 6,6
» » έναντι είδικών					
	έσδοδων	1.700,0	1.000,0	—	—
Δικαιοσύνης		1.569,7	2.030,0	2.402,4	29,3 18,3
Έσωτερικών		2.171,1	2.950,0	3.527,1	35,9 19,6
Έθνικής Παιδείας		14.002,9	18.305,0	22.125,2	30,7 20,9
Οίκονομικών		3.097,3	4.100,0	4.796,9	32,4 17,0
» Γεν. Κρατικές Δαπάνες		43.393,5	51.337,0	55.482,1	18,3 8,1
Γεωργίας		7.528,8	9.738,0	10.322,8	29,3 6,0
Πολιτισμού - Επιστημών		758,2	1.015,0	1.192,5	33,9 17,5
» Απαλλοτριώσεις		180,0	—	—	—
Βιομηχανίας - Ένεργειας		491,7	600,0	723,8	22,0 20,6
Έμπορου		348,9	475,0	577,5	36,1 21,6
Έργασίας		98,7	140,0	165,6	41,8 18,3
» έπιχορηγήση Ο.Ε.Κ.		100,0	—	—	—
Κοινωνικών Υπηρεσιών		16.373,3	22.233,0	25.986,1	35,8 16,9
Δημοσίων Έργων		1.388,6	1.770,0	1.941,9	27,5 9,7
» » Ανάδοσ. περιφερ. Αττικής		—	100,0	—	—
Συγκοινωνιών		258,5	405,0	442,8	56,7 9,3
» έναντι είδικ. έσδοδων		—	24,0	—	—
Δημοσίας Τάξεως		7.330,3	9.050,0	10.466,3	23,5 15,6
Έμπορικής Ναυτιλίας		670,5	884,0	1.020,8	31,8 15,5
Βορείου Ελλάδος		16,2	22,0	23,5	35,8 6,8
Σ υ ν ο λ ο		137.220,1	171.500,0	190.000,0	25,0 10,8
Αποθεματικό		—	—	10.000,0	—
Γενικό Σύνολο		137.220,1	171.500,0	200.000,0	25,0 16,6

Σημείωση:

1. Στις δαπάνες των Υπουργείων τοῦ 1977 έχει κατανεμηθεῖ καὶ ή πρόβλεψη γιά τη βελτίωση μισθῶν καὶ συντάξεων

Β. ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ 1975, 1976 ΚΑΙ 1977
(ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΔΡΑΧΜΕΣ)

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΙΣ:

	1975 Πραγματοποιήσεις	1976 'Εκτιμήσεις Πραγματοποιήσεις	1977 Προβλέψεις
Γεωργία	1.091,1	1.200,0	1.030,0
Δάση, άλιεία	634,4	860,0	980,0
Έγγειοβελτιωτικά έργα	3.383,3	4.000,0	4.300,0
Μεταλλεία, δρυχεία, άλυκές	160,2	600,0	600,0
Βιομηχανία, ένέργεια, βιοτεχνία	1.525,9	2.100,0	2.300,0
Συγκοινωνίες	7.084,8	7.700,0	6.000,0
Σιδηρόδρομοι	1.922,1	1.840,0	2.200,0
Τουρισμός, μουσεία, μνημεῖα	1.095,1	1.800,0	1.600,0
Έκπαιδευση	4.585,4	5.380,0	6.400,0
Οίκισμός	626,1	630,0	700,0
Έγγεια, Πρόνοια	608,4	730,0	750,0
"Υδρευση, άποχέτευση	2.628,2	3.850,0	3.500,0
Δημόσια Διοίκηση	503,9	825,0	800,0
Τεχνική βοήθεια	41,5	35,0	40,0
Νομαρχιακά Ταμεία	3.300,4	3.850,0	3.550,0
Διάφορα	3.318,6	4.300,0	10.250,0
Σύνολο	32.511,4	39.700,0	45.000,0

Σημείωση:

Άπό τόν πίνακα αυτόν βλέπουμε ότι οι μεγαλύτερες έπενδύσεις γίνονται σε έγγειοβελτιωτικά έργα δυντή γιά συγκοινωνίες.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ
ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Η Ε΄ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΨΗΦΙΖΕΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

"Αρθρον 1.

1. Τό πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος είναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.
2. Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος είναι ἡ λαϊκή κυριαρχία.
3. "Απασαι αἱ ἔξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπέρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐθνους, ἀσκοῦνται δέ καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει τό Σύνταγμα.

"Αρθρον 2.

1. Ο σεβασμὸς καὶ ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.
2. Η Ἑλλάς, ἀκολουθῶσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

"Αρθρον 3.

1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι είναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἔκκλησίας. Η Ὁρθόδοξος Ἔκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάτως ἡνωμένη δογματικῶς μετά τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὅμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἔκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱερούς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανό-

νας και τάς ιεράς παραδόσεις. Είναι αύτοκέφαλος και διοικείται ύπό της 'Ιερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἑνεργείᾳ 'Αρχιερέων και τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς 'Ιερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ώς ὁ Καταστατικός Χάρτης τῆς 'Εκκλησίας ὅριζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ιουνίου τοῦ ἔτους 1850 και τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.

2. Τό οὐφιστάμενον εἰς ωρισμένας περιοχάς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικόν καθεστώς δέν ἀντίκειται εἰς τάς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Τό κείμενον τῆς 'Αγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλοιώτων. 'Η εἰς ἄλλον γλωσσικόν τύπον ἐπίσημος μετάφρασις τούτου, ἀνευ ἐγκρίσεως τῆς Αὐτοκεφάλου 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος και τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας, ἀπαγορεύεται.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

"Αρθρον 4.

1. Οἱ "Ελληνες εἰναι Ἰσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου.

2. "Ελληνες και "Ελληνίδες ἔχουν Ἰσα δικαιώματα και ὑποχρεώσεις.

3. "Ελληνες πολίται εἰναι ὅσοι κέκτηνται τά ὑπὸ τοῦ νόμου ὅριζόμενα προσόντα. 'Αφαίρεσις τῆς ἐλληνικῆς ίθαγενείας ἐπιτρέπεται μόνον εἰς περίπτωσιν ἐκουσίας ἀποκήσεως ἐτέρας ή ἀναλήψεως ἀντιθέτου πρός τι ἐθνικά συμφέροντα ὑπηρεσίας εἰς ζένην χώραν, κατά τάς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰδικώτερον προβλεπομένας προϋποθέσεις και διαδικασίαν.

4. Μόνον "Ελληνες πολίται εἰναι δεκτοὶ εἰς πάσας τάς δημοσίας λειτουργίας πλὴν τῶν δι' εἰδίκῶν νόμων εἰσαγομένων ἔξαιρέσεων.

5. Οἱ "Ελληνες πολίται συνεισφέρουν ἀδιακρίτως εἰς τά δημόσια βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεών των.

6. Πᾶς "Ελλην, δυνάμενος νά φέρῃ ὅπλα, ὑποχρεοῦται νά συντελῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατά τοὺς ὅρισμάς τῶν νόμων.

7. Τίτλοι εὐγενειας η διακρίσεως οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται εἰς "Ελληνας πολίτας.

"Αρθρον 5.

I. "Εκαστος δικαιοῦται νά ἀναπτύσσῃ ἐλευθέρως τὴν προσωπικότητά του και νά συμμετέχῃ εἰς τὴν κοινωνικήν, οἰκονομικήν και πολιτικήν ζωῆν τῆς Χώρας, ἐφ' ὅσον δέν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων και δέν παραβιάζει τό Σύνταγμα η τά χρηστά ηθη.

2. Πάντες οἱ εύρισκόμενοι ἐντὸς τῆς 'Ελληνικῆς 'Επικρατείας ἀπολαύοντας ἀπόλυτον προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς και τῆς ἐλευθερίας των, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, φυλῆς η γλώσσης και θρησκευτικῶν η πολιτικῶν πεποιθήσεων. 'Εξαιρέσεις ἐπιτρέπονται εἰς τάς περιπτώσεις τάς προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

'Απαγορεύεται η ἔκδοσις ἀλλοδαποῦ, διωκομένου διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας δρᾶσιν του.

3. 'Η προσωπική ἐλευθερία είναι ἀπαραβίαστος. Ούδείς καταδιώκεται,

συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ἢ ἄλλως πως περιορίζεται, εἰ μὴ ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος δρίζῃ.

4. Ατομικά διοικητικά μέτρα, περιοριστικά τῆς ἐλευθέρας κινήσεως ἐν τῇ Χώρᾳ, ώς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἔξόδου καὶ εἰσόδου εἰς αὐτήν παντὸς "Ελληνος, ἀπαγορεύονται. Εἰς ἔξαιρετικάς περιπτώσεις ἀνάγκης καὶ μόνον πρὸς πρόληψιν ἀξιοποίων πράξεων δύνανται νά ἐπιβληθοῦν τοιαῦτα μέτρα, μετ' ἀπόφασιν ποινικοῦ δικαστηρίου, ὃς νόμος δρίζει. Εἰς περίπτωσιν κατεπείγοντος, ἡ ἀπόφασις δύναται νά ἐκδοθῇ καὶ μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ διοικητικοῦ μέτρου, τὸ βραδύτερον δὲ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, ἄλλως αἴρεται τοῦτο αὐτοδικαίως.

Ἐρμηνευτική δήλωσις:

Δέν περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐν παραγράφῳ 4 ἀπαγόρευσιν ἡ συνεπεία ποινικῆς διώξεως ἀπαγόρευσις τῆς ἔξόδου διὰ πράξεως τοῦ εἰσαγγελέως, ἢ ἡ λῆψις μέτρων ἐπιβαλλομένων πρὸς προστασίαν τῆς δημοσίας ὑγείας ἢ τῆς ὑγείας νοσούντων ἀτόμων, ὡς νόμος δρίζει.

"Αρθρον 6.

1. Οὐδεὶς συλλαμβάνεται, οὐδὲ φυλακίζεται ἄνευ ἡτιολογημένου δικαστικοῦ ἐντάλματος, τὸ δόπιον πρέπει νά ἐπιδοθῇ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλληψεως ἢ προφυλακίσεως. Ἐξαιροῦνται τά ἐπ' αὐτοφόρῳ ἐγκλήματα.

2. Ό ἐπ' αὐτοφόρῳ ἢ δι' ἐντάλματος συλληφθείς προσάγεται εἰς τὸν ἀρμόδιον ἀνακριτήν τὸ βραδύτερον ἐντός εἴκοσι τεσάρων ὥρων ἀπὸ τῆς συλληψεως, ἔαν δέ ἡ συλληψις ἐγένετο ἐκτός τῆς ἔδρας τοῦ ἀνακριτοῦ, ἐντὸς τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου πρὸς μεταγωγὴν χρόνου. Ό ἀνακριτής ὀφείλει, ἐντός τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προσαγωγῆς, εἴτε νά ἀπολύσῃ τὸν συλληφθέντα εἴτε νά ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ ἐνταλμα φυλακίσεως. Αἰτήσει τοῦ προσαχθέντος, ἡ ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίας βεβαιουμένης ἀμέσως δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμόδιου δικαστικοῦ συμβουλίου, ἡ προθεσμία αὕτη παρατείνεται ἐπὶ δύο ἡμέρας.

3. Παρελθούσης ἀπράκτου ἐκατέρας τῶν προθεσμιῶν τούτων, πᾶς δεσμοφύλαξ ἢ ἄλλος ἔτερος ἐπιτετραμμένος τὴν κράτησιν τοῦ συλληφθέντος, εἴτε πολιτικός ὑπάλληλος εἴτε στρατιωτικός, ὀφείλει ν' ἀπολύσῃ αὐτὸν παραχρῆμα. Οἱ παραπομένοι δὲ εἰς ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα καὶ εἰς ἰκανοποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ ήθικῆς βλάβης, διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὡς νόμος δρίζει.

4. Νόμος δρίζει τὸ ἀνώτατον δριόν διαρκείας τῆς προφυλακίσεως, τὸ δόπιον δέν δύναται νά ὑπερβῇ τὸ ἐτος ἐπὶ κακουργημάτων καὶ τοὺς ἔξ μηνας ἐπὶ πλημμελημάτων. Ἐπὶ δόλως ἔξαιρετικῶν περιπτώσεων, δύναται τὰ ἀνώτατα ὅρια νά παραταθοῦν κατὰ ἔξ καὶ τρεῖς μῆνας ἀντιστοίχως, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμόδιου δικαστικοῦ συμβουλίου.

"Αρθρον 7.

1. Ἔγκλημα δέν ὑπάρχει, οὐδὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου, ισχύοντος πρὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως καὶ δρίζοντος τὰ στοιχεῖα ταύτης. Οὐδέποτε ἐπιβάλλεται βαρυτέρα ποινὴ τῆς προβλεπομένης κατὰ τὴν τέλεσιν πράξεως.

2. Αἱ βάσανοι, οἰαδῆποτε σωματικὴ κάκωσις, βλάβη ὑγείας ἢ ἄσκησις ψυχολογικῆς βίας, ὡς καὶ πᾶσα ἔτέρα προσβολὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπεῖας ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται, ὡς νόμος δρίζει.

3. Γενική δῆμευσις ἀπαγορεύεται. Θανατική ποινή ἐπί πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, δὲν ἐπιβάλλεται.

4. Νόμος δρίζει τοὺς δρους ὑπὸ τοὺς ὅποιους παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀποζημίωσις εἰς ἀδίκως ἡ παρανόμως καταδικασθέντας, προφυλάκισθέντας τὴς προσωπικῆς τῶν ἐλευθεριῶν.

”Αρθρον 8.

Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὥρισμένου εἰς αὐτὸν δικαστοῦ.

Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἔκτακτα δικαστήρια, ὑφ' οίονδήποτε ὄνομα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν.

”Αρθρον 9.

1. Ἡ κατοικία ἐκάστου εἶναι ἄσυλον. Ὁ ἰδιωτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπαραβίαστος. Οὐδεμία κατ' οίκον ἔρευνα ἐνεργεῖται, εἰ μὴ δταν καὶ ὅπως δ νόμος δρίζῃ, πάντοτε δέ παρουσίᾳ ἐκπροσώπων τῆς δικαστικῆς ἔξουσίας.

2. Οἱ παραβάται τῆς προηγουμένης διατάξεως τιμωροῦνται ἐπὶ παραβίασει τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου καὶ καταχρήσει ἔξουσίας, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς πλήρη ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 10.

1. Ἔκαστος ἡ πολλοὶ ὁμοῦ ἔχουν τὸ δικαίωμα, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, ὅπως ἀναφέρωνται ἔγγραφως πρὸς τὰς ἀρχὰς, ὑποχρεούμενας εἰς ταχείαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων διατάξεων καὶ εἰς ἔγγραφον ἡτιολογημένην ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

2. Μόνον μετὰ τὴν κοινοποίησιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως τῆς ἀρχῆς, πρὸς τὴν ὅποιαν ἀπευθύνεται ἡ ἀναφορὰ καὶ κατόπιν ἀδείας ταύτης, ἐπιτρέπεται ἡ διωξίς τοῦ ὑποβάλλοντος τὴν ἀναφοράν διὰ τυχόν ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσας παραβάσεις.

3. Αἴτησις πληροφοριῶν ὑποχρεοὶ τὴν ἀρμοδίαν ἀρχὴν εἰς ἀπάντησιν, ἐφ' ὅσον τούτο προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου.

”Αρθρον 11.

1. Οἱ Ἑλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνέρχωνται ήσύχως καὶ ἀόπλως.

2. Μόνον εἰς τὰς δημοσίας ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ παρίσταται ἡ ἀστυνομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται νὰ ἀπαγορευθοῦν δι' ἡτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, γενικῶς μὲν ἢν τούτων ἐπίκειται σοβαρός κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, εἰς ὥρισμένην δὲ περιοχήν ἢν ἀπειλήται σοβαρὰ διαταραχὴ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς ζωῆς, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 12.

1. Οἱ Ἔλληνες ἔχουν τὸ δικαίωμα ὅπως συνιστοῦν ἐνώσεις καὶ σωματεῖα μὴ κερδοσκοπικοῦ σκοποῦ, τηροῦντες τοὺς νόμους, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπαγάγουν τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς προηγουμένην ἄδειαν.

2. Τὸ σωματεῖον δέν δύναται νὰ διαλυθῇ ἐνεκα παραβάσεως τοῦ νόμου η οὐσιώδους διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ του, εἰ μὴ μόνον διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

3. Αἱ διατάξεις τῆς προηγούμενης παραγράφου ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ ἐνώσεων προσώπων μὴ συνιστώσαν σωματεῖον.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅπως συνεταιρίζωνται. Περιορισμοὶ τοῦ δικαιώματος τούτου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως η ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου η δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

5. Οἱ πάσης φύσεως γεωργικοὶ καὶ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ αὐτοδιοικοῦνται κατὰ τοὺς ὄρους τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ των, τελοῦντες ὑπὸ τῆς προστασίαν καὶ ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμενου νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

6. Ἐπιτρέπεται η διὰ νόμου σύστασις ἀναγκαστικῶν συναιτερισμῶν ἀποβλεπόντων εἰς ἐκτὸνήρωσιν σκοπῶν κοινῆς ὀφελείας η δημοσίου ἐνδιαφέροντος η κοινῆς ἐκμεταλλεύσεως γεωργικῶν ἐκτάσεων η ἄλλης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς, ἔξασφαλιζομένης πάντως τῆς ἵσης μεταχειρίσεως τῶν συμμετεχόντων.

”Αρθρον 13.

1. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀπόλυσις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἔξαρταται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἑκάστου πεποιθήσεων.

2. Πᾶσα γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἐλευθέρα καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελοῦνται ἀκωλύτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Ἡ ἄσκησις τῆς λατρείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλῃ τὴν δημοσίαν τάξιν η τὰ χρηστὰ ἥθη. Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται.

3. Οἱ λειτουργοὶ ὅμως τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ὑπόκεινται ες τὴν αὐτὴν ἐποπτείαν τῆς Πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.

4. Οὐδεὶς δύναται ἔνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων η νὰ ἀρνηθῇ τὴν συμμόρφωσίν του πρὸς τοὺς νόμους.

5. Οὐδεὶς δρκος ἐπιβάλλεται ἀνευ νόμου ὁρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ.

”Αρθρον 14.

1. Ἔκαστος δύναται νὰ ἐκφράζῃ καὶ νὰ διαδίῃ προφορικῶς, ἔγγραφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμοὺς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

2. Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ λογοκρισία καὶ πᾶν ἄλλο προληπτικόν μέτρον ἀπαγορεύονται.

3. Ἡ κατάσχεσις ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων, εἴτε πρὸ τῆς κυκλοφορίας εἴτε μετ’ αὐτήν, ἀπαγορεύεται.

Κατ’ ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται η κατάσχεσις, παραγγελίᾳ τοῦ εἰσαγγελέως,

μετά τὴν κυκλοφορίαν: α)"Ενεκα προσβολῆς τῆς χριστιανικῆς καί πάσης ἄλλης γνωστῆς θρησκείας. β)"Ενεκα προσβολῆς τοῦ Προσώπου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. γ)"Ενεκα δημοσιεύματος, τὸ δόποιον ἀποκαλύπτει πληροφορίας περὶ τὴν σύνθεσιν, ἔξοπλισμὸν καὶ διάταξιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἢ τὴν ὁχύρωσιν τῆς Χώρας, ἢ τὸ δόποιον σκοπεῖ εἰς τὴν βιαίων ἀνατροπήν τοῦ πολιτεύματος ἢ στρέφεται κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους. δ)"Ενεκα ἀσέμινων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδὼ, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένας περιπτώσεις.

4. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ὁ εἰσαγγελεύντος, ἐντὸς ἕικοσι τεσσάρων ώρῶν ἀπὸ τῆς κατασχέσεως, ὅφελεις νὰ ὑποβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστικὸν συμβούλιον καὶ τοῦτο, ἐντὸς ἑτερων εἴκοσι τεσσάρων ώρῶν, ν' ἀποφανθῇ περὶ διατρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἀλλως ἡ κατάταχεσις ἀρρέταν αὐτοδικαῖως. Τὰ ἔνδικα μέσα τῆς ἐφέσεως καὶ τῆς ἀναιρέσεως ἐπιτρέπονται εἰς τὸν ἐκδότην τῆς κατασχεθείσης ἐφημερίδος ἢ ἄλλου ἐντύπου καὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα.

5. Νόμος ὅριζει τὸν τρόπον τῆς διὰ τοῦ τύπου πλήρους ἐπανορθώσεως ἀνακριβῶν δημοσιευμάτων.

6. Τὸ δικαστήριον, μετά τρεῖς τούλαχιστον καταδίκας ἐντὸς πενταετίας διὰ παράβασιν τῶν ἐν παραγράφῳ 3 προβλεπομένων ἐγκλημάτων, διατάσσει τὴν ὄριστικὴν ἡ προσωρινὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντύπου καὶ εἰς βαρείας περιπτώσεις τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος, ως νόμος δριζει. Ἡ παῦσις ἢ ἡ ἀπαγόρευσις ἥρχονται ἀφ' ἡς ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις καταστῇ ἀμετάκλητος.

7. Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου είναι αὐτόφωρα καὶ ἐκδικάζονται ως νόμος ὅριζει.

8. Νόμος δριζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ προσόντα ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος.

9. Νόμος δύναται νὰ προσδιορίσῃ ὅτι τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν δέον νὰ καθίστανται γνωστά.

"Αρθρον 15.

1. Αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἀρθρου δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ κυνηματογράφου, τῆς φωνογραφίας, τῆς ραδιοφωνίας, τῆς τηλεοράσεως καὶ παντὸς ἄλλου παρεμφεροῦντος μέσου μεταδόσεως λόγου ἢ παραστάσεως.

2. Ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλεόρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δέ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπὶ ἵσοις δροῖς μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ως καὶ προϊόντων τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, διασφαλίζομένης πάντως τῆς ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας ἐπιβαλλομένης ποιοτικῆς στάθμης τῶν ἐκπομπῶν.

"Αρθρον 16.

1. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία είναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸ Σύνταγμα.

2. Ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴν ἀπασχόλησιν τοῦ Κράτους, ἔχει δὲ ως σκοπὸν τὴν ἡθικὴν, πνευματικὴν, ἐπαγγελματικὴν καὶ φυσικὴν ἀγωγὴν

τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν διάλασιν αὐτῶν ὡς ἐλευθέρων καὶ ὑπευθύνων πολιτῶν.

3. Τὰ ἔτη ὑποχρεωτικῆς φοιτησίας δὲν δύναται νὰ είναι διλγάτερα τῶν ἐννέα.

4. Πάντες οἱ Ἑλληνες ἔχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας, καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας αὐτῆς εἰς τὰ κρατικὰ ἐκπαιδευτήρια. Τὸ Κράτος ἐνισχύει τοὺς διακρινομένους, ὡς καὶ τοὺς δεομένους ἀρωγῆς ἢ εἰδικῆς προστασίας σπουδαστάς, ἀνάλογας πρὸς τὰς ἴκανότητας αὐτῶν.

5. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαιδευσις παρέχεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἰδρυμάτων ἀποτελούντων νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, πλήρως αὐτοδιοικουμένων. Τὰ ἰδρύματα ταῦτα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους καὶ δικαιοῦνται τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, λειτουργοῦν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ὅργανησιν αὐτῶν νόμων. Συγχώνευσις ἢ κατάτμησις ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων δύναται νὰ χωρῇσῃ καὶ κατὰ παρέκκλισιν πάσης ἀντιθέτου διατάξεως, ὡς νόμος δρίζει.

Ελίδικὸς νόμος δρίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς φοιτητικούς συλλόγους καὶ τὴν εἰς τούτους συμμετοχὴν τῶν σπουδαστῶν.

6. Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἰναι δημόσιοι λειτουργοὶ. Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικόν αὐτῶν ἐπιτελεῖ ὥσαύτως δημόσιον λειτουργῆμα, ὑψὸν ἃς προϋποθέσεις νόμος δρίζει. Τὰ τῆς καταστάσεως πάντων τούτων καθορίζονται ὑπὸ τῶν ὅργανησιμῶν τῶν οἰκείων ἰδρυμάτων.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων δὲν δύνανται νὰ παυθοῦν πρὸ τῆς κατὰ νόμον λήξεως τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας των εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τὰς ἐν ἄρθρῳ 88 παράγραφος 4 οὐσιαστικάς προϋποθέσεις καὶ κατόπιν ἀποφάσεως συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἔξ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

Νόμος δρίζει τὸ δριὸν τῆς ἡλικίας τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, μέχρι δὲ τῆς ἐκδόσεως τούτου, οἱ ὑπηρετοῦντες καθηγηταὶ ἀποχωροῦν αὐτοδικαίας ἐπὶ τῇ ληξει τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, κατὰ τὸ δόπιον συμπληροῦν τὸ ἔξηκοστὸν ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

7. Ἐπαγγελματικὴ καὶ πάσα ἀλλα ἐιδίᾳ ἐκπαιδευσις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ διὰ σχολῶν ἀνωτέρας βαθμίδος ἐπὶ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ μείζον τῆς τρειτίας, ὡς εἰδικότερον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου, δρίζοντος καὶ τὰ ἐπαγγελματικὰ δικαιώματα τῶν ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀποφοιτούντων.

8. Νόμος δρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους χορηγήσεως ἀδείας πρὸς ἰδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐκπαιδευτηρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ Κράτος, τὰ τῆς ἐτούτης αὐτῶν ἀσκούμενης ἐποπτείας, ὡς καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν.

Ἡ σύντασις ἀνωτάτων σχολῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν ἀπαγορεύεται.

9. Οἱ ἀθλητισμὸς τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους.

Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐλέγχει τὰς πάσης φύσεως ἐνώσεις τῶν ἀθλητικῶν σωματείων, ὡς νόμος δρίζει. Νόμος δρίζει ἐπίσης τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐνώσεων διάθεσιν τῶν παρεχομένων ἐκάστοτε ἐνισχύσεων.

”Αρθρον 17.

1. Ἡ ἰδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς ὅμως δικαιώματα δέν δύναται νὰ ἀσκῶνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

2. Οὐδείς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, εἰ μὴ διά δημοσίαν ὀφέλειαν

προσηκόντως ἀποδεδειγμένην, ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος δρίζῃ, πάντοτε δέ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως, ἀνταποκρινομένης πρός τὴν ἀξίαν τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κατά τὸν χρόνον τῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου συζητήσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως.³ Επὶ ἄπ’ εὐθείας αἰτήσεως περὶ δριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως λαμβάνεται ὑπὸψιν ἡ ἀξία κατά τὸν χρόνον τῆς περὶ τούτου συζητήσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

3. Ἡ μετά τὴν δημοσίευσιν τῆς Πράξεως ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἔνεκα ταύτης ἐνδεχομένη μεταβολή τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαλλοτριουμένου δέν λαμβάνεται ὑπὲρ ὅψιν.

4. Ἡ ἀποζημιώσις δρίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Αὕτη δύναται καὶ προσωρινῶς νὰ ὁρισθῇ δικαστικῶς, μετ’ ἀκρόστησιν τοῦ δικαιούχου, ὅστις δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, διὰ τὴν εἰσπραξιν ἀντῆς, εἰς τὴν παροχὴν ἀναλόγου ἐγγυήσεως, καθ’ ὃν τρόπον νόμος δρίζει.

Πρὸ τῆς καταβολῆς τῆς δριστικῆς ἡ προσωρινῶς δρισθείσης ἀποζημιώσεως διατηροῦνται ἀκέραια πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ιδιοκτήτου, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς καταλήψεως.

Ἡ δρισθείσα ἀποζημιώσις καταβάλλεται ὑποχρεωτικῶς τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, τῆς ἀποφάσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἐπὶ ἀπ’ εὐθείας δὲ αἰτήσεως περὶ δριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ἄλλως αἱρεται αὐτὸδικαίως.

Ἡ ἀποζημιώσις, ὡς τοιαύτη, εἰς οὐδένα φόρον, κράτησιν ἡ τέλος ὑπόκειται.

5. Νόμος δρίζει τάς περιπτώσεις ὑποχρεωτικῆς ίκανοποιήσεως τῶν δικαιούχων διὰ τὴν μέχρι τοῦ χρόνου καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως ἀπολεσθεῖσαν πρόσδοσον ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ἀκινήτου.

6. Προκειμένης τῆς ἐκτέλεσεως ἔργων κοινῆς ὀφελείας ἡ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας νόμος δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀπαλλοτρίωσιν εὑρυτέρων ζωνῶν, πέραν τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων. Ὁ αὐτὸς νόμος καθορίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους τῆς τοιαύτης ἀπαλλοτριώσεως, ὡς καὶ τὰ τῆς διὰ δημοσίους ἡ κοινωφελεῖς ἐν γένει σκοπούς διαθέσεως ἡ χρησιμοποιήσεως τῶν, ἐπὶ πλέον τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὸ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργον, ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων.

7. Νόμος δύναται νὰ δρίσῃ ὅτι δι’ ἐκτέλεσιν ἔργων προφανοῦς κοινῆς ὀφελείας ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὁργανισμῶν τοπικῆς αὐτόδιοικήσεως, ὀργανισμῶν κοινῆς ὀφελείας καὶ δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τὸ ἐπιβαλλόμενον βάθος διάνοιξις ὑπογείων σηράγγων, ἀνευ ἀποζημιώσεως, ὑπὸ τὸν δρον ὅτι δὲν θὰ παραβλάπτεται ἡ συνήθης ἐκμετάλλευσις τοῦ ὑπερκειμένου ἀκινήτου.

”Αρθρον 18.

1. Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ιδιοκτησίας καὶ διαθέσεως τῶν μεταλλείων, δρυχείων, σπηλαίων, ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ θησαυρῶν, ιαματικῶν, ρεόντων καὶ ὑπογείων ὑδάτων καὶ τοῦ ὑπογείου ἐν γένει πλούτου.

2. Διὰ νόμου ρυθμίζονται τὰ τῆς ιδιοκτησίας, ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει διαθέσεως τῶν ἔξ ἀποζηράνσεως τούτων προκυπτουσῶν ἐκτάσεων.

3. Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῶν ἐπιτάξεων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὑγείαν.

4. Ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴν ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου καθοριζομένην διαδικασίαν ὁ ἀναδασμός ἀγροτικῶν ἐκτάσεων πρὸς ἐπωφελεστέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ ἡ λῆψις μέτρων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπερμέτρου κατατμήσεως ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς κατατετμημένης μικρᾶς ἀγροτικῆς ἰδιοτησίας.

5. Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους περιπτώσεων, δύναται διὰ νόμου νὰ προβλεφθῇ καὶ πάσα ἄλλη ἐξ ἴδιαιτέρων περιστάσεων ἀπαιτούμενη στέρησις τῆς ἐλευθέρας χρήσεως καὶ καρπώσεως τῆς ἰδιοτησίας. Νόμος δρίζει τὸν ὑπόχρεων καὶ τὴν διαδικασίαν καταβολῆς εἰς τὸν δικαιοῦχον τοῦ ἀνταλλάγματος τῆς χρήσεως ἢ καρπώσεως, τὸ δόπιον πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑφισταμένας ἐκάστοτε συνθήκας.

Ἐπιβληθέντα μέτρα κατ’ ἔφαρμογήν τῆς παρούσης παραγράφου αἴρονται εὐθὺς ἂμα ἐκλείψουν οἱ προκαλέσαντες ταῦτα ἴδιαιτεροι λόγοι. Ἐπὶ ἀδικαιολογήτου παρατάσεως τῶν μέτρων ἀποφασίζει περὶ ἄρσεως αὐτῶν, κατὰ κατηγορίας περιπτώσεων, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τῇ αἵτησει παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς διαθέσεως ἐγκαταλειμμένων ἐκτάσεων πρὸς ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου δρίζονται καὶ τὰ μερικῆς ἢ διλικῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἴδιοκτητῶν ἐν περιπτώσει ἐπανεμφανίσεώς των ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας.

7. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀνάγκαστική συνιδιοκτησία συνεχομένων ἴδιοκτητιν ἀστικῶν περιοχῶν, ἐφ’ ὅσον ἡ αὐτοτελῆς ἀνοικοδόμησις τούτων ἡ τινῶν ἐξ αὐτῶν, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτη ἵσχυοντας ἢ μέλλοντας νὰ ἵσχουν δόρους δομῆσεως.

8. Δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἡ ἀγροτικὴ ἴδιοκτησία τῶν Σταυροπηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἐν Χαλκιδικῇ, τῶν Βλατάδων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῦ Εύαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ, ἐξαιρουμένων τῶν μετοχίων. Ὁμοίως δὲν ὑπόκειται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἡ ἐν Ἐλλάδι περιουσίᾳ τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὡς καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

”Αρθρον 19

Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς κάθ’ οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον ἐλευθέρας ἀνταποκρίσεως ἢ ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπολύτως ἀπαραβίαστον. Νόμος δρίζει τὰς ἐγγυήσεις ὑπὸ τὰς δόπιας ἢ δικαστικὴ ἀρχὴ δὲν δεσμεύεται ἐκ τοῦ ἀπόρρητου διὰ λόγους ἔθνικῆς ἀσφαλείας ἢ πρὸς διακρίβωσιν ἴδιαιτέρως σοβαρῶν ἐγκλημάτων.

”Αρθρον 20.

1. ”Εκαστος δικαιοῦται εἰς παροχὴν ἔννομου προστασίας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων καὶ δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τούτων τὰς ἀπόψεις του περὶ τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων του, ὡς νόμος δρίζει.

2. Τὸ δικαίωμα τῆς προηγουμένης ἀκροάσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ἵσχει

καὶ διὰ πᾶσαν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἢ μέτρον λαμβανόμενον εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων αὐτοῦ.

”Αρθρον 21.

1. Ἡ οἰκογένεια, ως θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἐθνους, ως καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἥλικια τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους.

2. Πολύτεκνοι οἰκογένειαι, ἀνάπτηροι πολέμου καὶ εἰρηνικῆς περιόδου, θύματα πολέμου, χήραι καὶ ὄρφανα τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, ως καὶ πάσχοντες ἔξ ἀνιάτου σωματικῆς ἢ πνευματικῆς νόσου δικαιοῦνται τῆς εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

3. Τὸ Κράτος μεριμνᾶ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς νεότητος, τοῦ γήρατος, τῆς ἀναπηρίας καὶ διὰ τὴν περιθαλψιν τῶν ἀπόρων.

4. Ἡ ἀπόκτησις κατοικίας ὑπὸ τῶν στερουμένων ταύτης ἡ ἀνεπαρκῶς στεγαζομένων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

”Αρθρον 22.

1. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαιόμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν ἀπασχολήσεως πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν ἔξυψωσιν τοῦ ἐργαζομένου ἀγροτικοῦ καὶ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι, ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως, δικαιοῦνται ίσης ἀμοιβῆς δι’ ίσης ἀξίας παρεχομένην ἐργασίαν.

2. Διὰ νόμου καθορίζονται οἱ γενικοὶ ὅροι ἐργασίας, συμπληρούμενοι ὑπὸ τῶν δι’ ἐλευθέρων διαπραγματεύσεων συναπτομένων συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας καὶ, ἐν ἀποτυχίᾳ τούτων, ὑπὸ τῶν διὰ διαιτησίας τιθεμένων κανόνων.

3. Οἰαδήποτε μορφὴ ἀναγκαστικῆς ἐργασίας ἀπαγορεύεται.

Εἰδίκοι νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἐπιτάξεως προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἢ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἀναγκῶν τῆς ἀμύνης τῆς Χώρας ἢ ἐπειγούσης κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐκ θεομηνίας ἢ δυναμένης νόθηστος εἰς κίνδυνον τὴν δημόσιαν ὑγείαν, ως καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς προσωπικῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ὁργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ίκανοποίησιν τοπικῶν ἀναγκῶν.

4. Τὸ Κράτος μεριμνᾶ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργαζομένων, ως νόμος ὅριζει.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις:

Εἰς τοὺς γενικοὺς ὅρους ἐργασίας περιλαμβάνεται καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τρόπου καὶ ὑποχρέου εἰσπράξεως καὶ ἀποδόσεως πρὸς τὰς συνδικαλιστικὰς ὅργανούσεις τῆς ὑπὸ τῶν οἰκείων καταστατικῶν προβλεπομένης συνδρομῆς τῶν μελάνων αὐτῶν.

”Αρθρον 23.

1. Τὸ Κράτος λαμβάνει τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς διασφάλισιν τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀκώλυτον ἀσκησιν τῶν συναφῶν πρὸς ταύτην δικαιωμάτων καὶ πασηγού προσβολῆς τούτων ἐντὸς τῶν ὅρίων τοῦ νόμου.

2. Η ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαιώμα, ἀσκεῖται δὲ ὑπὸ τῶν νομίμως συνεστημένων συνδικαλιστικῶν ὁργανώσεων πρὸς διαφύλαξιν καὶ προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐργασιακῶν ἐν γένει συμφερόντων τῶν ἐργάζομένων.

Ἄπαγορεύεται ἡ ὑφ' οἰανδήποτε μορφὴν ἀπεργία εἰς τοὺς δικαστικούς λειτουργοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὸ δικαιόωμα προσφυγῆς εἰς ἀπεργίαν τελεῖ ὑπὸ τοὺς συγκεκριμένους περιορισμούς τοῦ ρυθμίζοντος τοῦτο νόμου προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πάσης μορφῆς ἐπιχειρήσεων δημοσίου χαρακτῆρος ἡ κοινῆς ὠφελείας, ἡ λειτουργία τῶν ὅποιων ἔχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἔξυπηρέτησιν βασικῶν κοινωνικοῦ συνόλου. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἔξικνοῦνται μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας ἡ τῆς παρακωλήσεως τῆς νομίμου ἀσκήσεως αὐτοῦ.

”Αρθρον 24.

1. Η προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ίδιαίτερα προληπτικὰ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς διαφύλαξιν αὐτοῦ. Νόμος καθορίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων. Ἀπαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν καὶ τῶν δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων, πλὴν ἂν προέχῃ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ἡ ἀγορητικὴ ἐκμετάλλευσις τούτων ἡ ἄλλη χρῆσις ἐκ δημοσίου συμφέροντος ἐπιβάλλομένη.

2. Η χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς Χώρας, ἡ διαμόρφωσις, ἡ ἀνάπτυξις, ἡ πολεοδόμησις καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκιστικῶν ἐν γένει περιοχῶν, τελεῖ ὑπὸ τὴν ρυθμιστικὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἔξυπηρετήσεως τῆς λειτουργικότητος καὶ ἀναπτύξεως τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς ἔξασφαλίσεως τῶν καλλιτέρων δυνατῶν ὅρων διαβίωσεως.

3. Πρὸς ἀναγνώρισιν περιοχῆς ὡς οἰκιστικῆς, ὡς καὶ διὰ τὴν πολεοδομικὴν ἐνεργοποίησιν αὐτῆς, αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν αὐτῇ ίδιοκτησίαι συμμετέχουν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν διάθεσιν, ἀνεῦ ἀποζημιώσεως ὑπὸ τοῦ οἰκείου φορέως, τῶν ἀπαραιτήτων ἐκτάσεων πρὸς δημιουργίαν δόδων, πλατειῶν καὶ χώρων ἐν γένει κοινωφελῶν χρήσεων καὶ σκοπῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς δαπάνας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν βασικῶν κοινοχρήστων πολεοδομικῶν ἔργων, ὡς νόμος δρίζει.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπεται συμμετοχὴ τῶν ίδιοκτητῶν περιοχῆς, χαρακτηριζομένης ὡς οἰκιστικῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ἐγκεκριμένου σχεδίου ἀξιοποίησιν καὶ γενικὴν διαρρύθμισιν ταύτης, δι᾽ ἀντιπαροχῆς Ἰσης ἀξίας ἀκινήτων ἡ τμημάτων κατ᾽ ὅροφον ίδιοκτησίας, ἐκ τῶν τελικῶν καθοριζομένων ὡς οἰκοδομησίμων χώρων ἡ κτιρίων τῆς περιοχῆς ταύτης.

5. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ ἀναμορφώσεως ὑφισταμένων ἡδη οἰκιστικῶν περιοχῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως ἐλεύθεραι ἐκτάσεις διατίθενται πρὸς δημιουργίαν κοινοχρήστων χώρων ἡ ἐκποιοῦνται πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς πολεοδομικῆς ἀναμορφώσεως, ὡς νόμος δρίζει.

6. Τὰ μνημεῖα καὶ αἱ παραδοσιακαὶ περιοχαὶ καὶ στοιχεῖα τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους. Νόμος θέλει δρίσει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προστασίας ταύτης περιοριστικὰ τῆς ίδιοκτησίας μέτρα, ὡς καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ίδιοκτητῶν.

”Αρθρον 25.

1. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τελοῦν ὑπὸ τὴν ἔγγυήσιν τοῦ Κράτους, πάντων τῶν ὅργάνων αὐτοῦ ὑποχρεουμένων νὰ διασφαλίζουν τὴν ἀκώλυτον ἄσκησιν αὐτῶν.

2. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ προστασία τῶν θεμελιωδῶν καὶ ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς κοινωνικῆς προοόδου ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ.

3. Ἡ καταχρηστική ἄσκησις δικαιώματος δὲν ἐπιτρέπεται.

4. Τὸ Κράτος δικαιοῦται νὰ ἀξιώνῃ παρ’ ὅλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς καὶ ἑθνικῆς ἀλληλεγγύης.

2506

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

"Αρθρον 26.

1. Η νομοθετική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

2. Η ἐκτελεστική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

3. Η δικαστική λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἐν ὅνδματι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

"Αρθρον 27.

1. Οὐδεμία μεταβολὴ τῶν ὅρίων τῆς Ἐπικρατείας δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ νόμου ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

2. "Ανεν νόμου, ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δὲν εἰναι δεκτὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν ἔνη στρατιωτικὴ δύναμις, οὐδὲ δύναται νὰ διαμένῃ ἐν αὐτῇ η νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς.

"Αρθρον 28.

1. Οἱ γενικῶς παραδεδεγμένοι κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῶν διὰ νόμου καὶ τῆς κατὰ τοὺς ὅρους ἐκάστης τούτων θέσεων αὐτῶν ἐν ἰσχύι ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐστωτερικοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύουν δὲ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου. "Η ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἔναντι τῶν ἀλλοδαπῶν τελεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

2. Πρὸς ἔξυπηρέτησιν σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ προαγωγὴν τῆς συνεργασίας μετ' ἄλλων κρατῶν εἰναι δυνατή η διά συνθήκης ἡ συμφωνίας ἀναγνώρισις ἀρμοδιοτήτων κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰς ὅργανα διεθνῶν ὅργανοισμῶν. Πρὸς ψήφισιν τοῦ κυροῦντος τὴν συνθήκην ἡ συμφωνίαν νόμου ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. "Η Ἑλλάς προέρχεται ἐλευθέρως, διὰ νόμου ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰς περιορισμοὺς εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύεται ἐκ σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος, δὲν θίγει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἴσοτητος καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

"Αρθρον 29.

1. "Ελληνες πολίται, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ

ίδρυουν έλευθέρως καὶ νὰ μετέχουν εἰς πολιτικὰ κόμματα, ἡ ὄργάνωσις καὶ ἡ δρᾶσις τῶν όποιών δφείλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν έλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Πολίται, μὴ ἀποκτήσαντες ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ μετέχουν εἰς τὰ τμῆματα νέων τῶν κομμάτων.

2. Νόμος δύναται νὰ δρίζῃ τὴν οἰκονομικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνίσχυσιν τῶν κομμάτων καὶ τὴν δημοσιότητα τῶν ἐκλογικῶν δαπανῶν αὐτῶν καὶ τῶν ύποψηφίων βουλευτῶν.

3. Ἀπαγορεύονται ἀπολύτως αἱ οἰασδήποτε μορφῆς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ πολιτικῶν κομμάτων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει καὶ τῶν ὄργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας καὶ τῶν δημοσιῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ἡ ἐνεργός ὑπὲρ κόμματος δρᾶσις τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν πρόσωπων δημοσίου δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ τῶν ὄργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

· Ανάδειξις τοῦ Προέδρου.

"Αρθρον 30.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ρυθμιστής τοῦ Πολιτεύματος. Ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ περίοδον πέντε ἑτῶν, κατὰ τὰ ἐν ἄρθροις 32 καὶ 33 δριζόμενα.

2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς οἰονδήποτε ἄλλο ἀξίωμα, θέσιν ἢ ἔργον.

3. Ἡ προεδρικὴ περιόδος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ὁρκωμοσίας τοῦ Προέδρου.

4. Εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ προεδρική θητεία παρατείνεται μέχρι λήξεως αὐτοῦ.

5. Επανεκλογὴ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἀπαξ μόνον ἐπιτρέπεται.

"Αρθρον 31.

Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἐκλεγῇ ὁ ἀπὸ πενταετίας τούλαχιστον καὶ ἐκ πατρὸς τὴν καταγωγὴν "Ἐλλην πολίτης, συμπληρώσας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχων τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν.

"Αρθρον 32.

1. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐνεργεῖται διὰ μωσικῆς ψηφοφορίας καὶ εἰς εἰδίκην πρὸς τοῦτο συνεδρίασιν, προσκαλούμένης ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἔνα τούλαχιστον μῆνα πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς δριζόμενα.

Είς περίπτωσιν δριστικής άδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, κατά τὰ ἐν παραγράφῳ 2 τοῦ ἀρθρου 34 δριζόμενα, ὡς καὶ εἰς περίπτωσιν παραιτήσεως, θανάτου ἢ ἐκπτώσεως αὐτοῦ, κατά τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἢ πρὸς ἐκλογὴν νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας συνεδρίασις συγκαλεῖται ἐντὸς δέκα τὸ βραδύτερον ήμερῶν ἀπὸ τῆς προώρου λήξεως τῆς θητείας τοῦ προηγουμένου Προέδρου.

2. Η ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐνεργεῖται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν διὰ πλήρη θητείαν.

3. Προέδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Εἰς περίπτωσιν μὴ συγκεντρώσεως τῆς πλειοψηφίας ταύτης ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ πενθήμερον.

Ἐάν δὲν ἐπιτευχθῇ οὐδὲ κατὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν ἡ καθοριζομένη πλειοψηφία, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἄπαξ ἔτι μετὰ πενθήμερον, ἐκλέγεται δὲ Προέδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ κατὰ τὴν τρίτην ψηφοφορίαν τῆς μνησθείσης ηγέημένης πλειοψηφίας, διαλύεται ἡ Βουλὴ ἐντὸς δεκαημέρου ἀπὸ ταύτης, προκηρυσσομένης ἐκλογῆς πρὸς ἀνάδειξιν νέας Βουλῆς. Τὸ σχετικὸν διάταγμα ὑπογράφεται ὑπὸ μόνου τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τούτου μὴ ὑπάρχοντος ὑπὸ τοῦ ἀναπληρούντος αὐτὸν Προέδρου τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐκ τῶν νέων ἐκλογῶν ἀναδεικνυόμενη Βουλὴ, εὐθὺς μετά τὴν συγκρότησιν αὐτῆς εἰς σῶμα, προβαίνει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας εἰς τὴν ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς μνησθείσης πλειοψηφίας, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς πενθήμερου, ἐκλέγεται δὲ Προέδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ τῆς πλειοψηφίας ταύτης, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἄπαξ ἔτι, μετὰ πενθήμερον καὶ μεταξὺ τῶν δύο πλειοψηφούντων προσώπων, θεωρεῖται δὲ ἐκλεγεῖς ὡς Προέδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ σχετικῶς πλειοψηφήσας.

5. Ἐάν ἡ Βουλὴ εἰναι ἀποῦσα συγκαλεῖται αὕτη ἐκτάκτως πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 4 δριζόμενα.

Ἐάν ἡ Βουλὴ, ἔχῃ διαλυθῆ καθ' οἰονδήποτε τρόπον, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Προέδρου ἀναβάλλεται μέχρι συγκροτήσεως εἰς σῶμα τῆς νέας Βουλῆς καὶ ἐντὸς εἴκοσι τὸ βραδύτερον ήμερῶν ἀπὸ ταύτης, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 καὶ 4 δριζόμενα, τηρουμένων καὶ τῶν ὀρισμῶν τῆς παραγράφου I τοῦ ἀρθρου 34.

6. Ἐφ' ὅσον ἡ κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους δριζόμενη διαδικασία ἐκλογῆς νέου Προέδρου δὲν ἥθελε περιτωθῆ ἐγκαίρως, διατελῶν Προέδρος τῆς Δημοκρατίας συνεχίζει τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας του, μέχρις ἀναδείξεως νέου Προέδρου.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις

«Προέδρος τῆς Δημοκρατίας παραιτούμενος, πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας του, δὲν δινεται νὰ μετάσχῃ εἰς τὴν ἐπακολουθούσαν, συνεπείᾳ τῆς παραιτήσεώς του, ἐκλογὴν».

“Αρθρον 33.

1. Ὁ ἐκλεγόμενος Προέδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἀσκησιν

τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου, εἰς πάσας δέ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἑκλογῆς αὐτοῦ.

2. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δίδει ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὸν ἀκόλουθον ὄρκον πρὶν ἡ ἀναλάβῃ τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του:

«Ομνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νῦν φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, νὰ μεριμνῶ διὰ τὴν πιστήν τήρησιν αὐτῶν, νά ύπερασπίζω τὴν ἔθνικήν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Χώρας, νά προστατεύω τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

3. Νόμος δρίζει τὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας καταβλητέαν χορηγίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν διὰ τὴν ἕκτελεσιν τῶν καθηκόντων του ὁργανωμένων ὑπηρεσιῶν.

”Αρθρον 34.

1. Τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀποδημοῦντα ὑπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας, ἑκλείποντα, παραιτούμενον, ἐκπεσόντα ἡ κωλυόμενον ἐξ οἰουδήποτε λόγου νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἀναπληροὶ προσωρινῶς ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, μὴ ὑπαρχούσης δὲ ταύτης, ὁ Πρόεδρος τῆς τελευταίας Βουλῆς καὶ τούτου ἀρνουμένου ἡ μὴ ὑπάρχοντος ἡ Κυβέρνησις συλλογικῶς.

Κατά τὴν περιόδον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ Προέδρου δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἔξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 32 παρ. 4, ὡς καὶ αἱ διατάξεις περὶ παύσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ προσφυγῆς εἰς δημοψήφισμα κατά τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 37 παράγραφος 4 καὶ τοῦ ἄρθρου 44 παράγραφος 2.

2. Παρατεινομένης τῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, συγκαλεῖται ὑποχρεωτικῶς ἡ Βουλὴ καὶ ἂν αὕτη ἔχῃ διαλυθῆ, ὅπως ἀποφανθῇ διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀν συντρέχῃ περίπτωσις ἑκλογῆς νέου Προέδρου. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πάντως ἡ ἑκλογὴ νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ καθυστερήσῃ πέραν τῶν ἔξι συνολικῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λόγω ἀδυναμίας αὐτοῦ ἀναπληρώσεώς του.

Κεφάλαιον Δεύτερον

’Εξουσίαι καὶ εὐθύνη ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Προέδρου

”Αρθρον 35.

1. Οὐδεμία πράξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ισχύει, οὐδέ ἕκτελεῖται, ἀνευ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἀρμοδίου Ὅπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται ὑπεύθυνος, ὡς καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν περιπτώσει παύσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἀν ὁ Πρόεδρος δὲν προσυπογράφῃ τὸ οἰκεῖον διάταγμα, προσυπογράφεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ.

2. Κατ’ ἔξαίρεσιν δέν χρήζουν προσυπογραφῆς αἱ ἀκόλουθοι ἀποκλειστικῶς πράξεις:

- α) Ὁ διορισμὸς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.
- β) Ἡ σύγκλησις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 38 παράγραφος 3 ὁρίζομενα.
- γ) Ἡ σύγκλησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.
- δ) Ἡ ἀναπομπὴ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου κατὰ τὸ ἄρθρον 42 παράγραφος 3.
- ε) Αἱ ἐν ἄρθροις 32 παράγραφος 4, 37 παράγραφος 3, 41 παράγραφοι I καὶ 4 καὶ 44 παράγραφος 2 ἀναφερόμεναι ἀρμοδιότητες.
- στ) Διαγγέλματα ἐκδιδόμενα εἰς ὅλως ἐκτάκτους περιστάσεις κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 44.
- ζ) Ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας.

”Αρθρον 36.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τηρουμένων ὀπωσδήποτε τῶν ὀρισμῶν τοῦ ἄρθρου 35 παράγραφος I, ἐκπροσωπεῖ διεθνῶς τὸ Κράτος, κηρύττει πόλεμον, συνομολογεῖ συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὄργανοις ἢ ἐνώσεις, ἀνακοινώνει δὲ αὐτὰς εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τῶν ἀναγκαίων διασαφήσεων, ἅμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τὸ ἐπιτρέπουν.

2. Αἱ περὶ ἐμπορίας, ὡς καὶ αἱ περὶ φορολογίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὄργανοις ἢ ἐνώσεις, συνθῆκαι καὶ δσαι ἀλλαι περιέχουν παραχωρήσεις περὶ τῶν ὁποίων κατ’ ἀλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος δὲν δύναται νὰ δρισθῇ τι ἄνευ νόμου ἢ ἐπιβαρύνουν ἀτομικῶς τοὺς Ἐλληνας δὲν ἔχουν ισχὺν ἀνευ τυπικοῦ νόμου κυροῦντος ταύτας.

3. Μυστικά ἄρθρα συνθήκης, οὐδέποτε δύναται νὰ ἀνατρέψουν τὰ φανερὰ.

4. Ἡ κύρωσις διεθνῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφοι 2 καὶ 4.

”Αρθρον 37.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει τὸν Πρωθυπουργὸν, ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ αὐτοῦ διορίζει καὶ παύει τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς Υφυπουργούς.

2. Πρωθυπουργὸς διορίζεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διαθέτοντος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἔδρων κόμματος. ”Αν τὸ κόμμα δὲν ἔχῃ ἀρχηγὸν, ἢ ἂν ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ δὲν ἔξελέγῃ βουλευτὴς ἢ δὲν ὑπάρχῃ ἐκπρόσωπος, ὁ διορισμὸς ἐνεργεῖται μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος τοῦ κόμματος ἀνάδειξιν ἀρχηγοῦ αὐτῆς, πραγματοποιούμενην τὸ βραδύτερον ἐντὸς πεντημέρου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἀνακοινώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τῆς ἐν τῇ Βουλῇ δυνάμεως τῶν κομμάτων.

3. Εὰν οὐδὲν κόμμα διαθέτῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἔδρων, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παρέχει ἐντολὴν διερευνητικὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σχετικῶς πλειοψηφοῦντος κόμματος πρὸς διακρίβωσιν τῆς δυνατότητος σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπόλαυσονσῆς τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ παραγράφῳ ὁρίζομενα.

4. Μὴ ἐπιτυγχανομένου τούτου, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἀναθέσῃ νέαν διερευνητικὴν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ δευτέρου εἰς κοινοβουλευτικὴν δύναμιν κόμματος ἢ νὰ διορίσῃ Πρωθυπουργὸν, μετὰ

γνώμην τοῦ Συμβουλίου Δημοκρατίας, μέλος ο ἡ μὴ τῆς Βουλῆς, δυνάμενον κατὰ τὴν κρίσιν του νὰ τύχῃ ψήφου ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Εἰς τὸν οὕτω προκριθέντα Πρωθυπουργὸν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παράσχῃ καὶ τὸ δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς πρὸς διεξαγωγὴν ἐκλογῶν.

"Αρθρον 38.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τῶν καθηκόντων του τὸν Πρωθυπουργὸν παραιτούμενον, ὡς καὶ ἂν ή Κυβερνητικὸς ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 84 ὁρίζομενα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἐντολὴ σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀνατίθεται εἰς μέλος τῆς Βουλῆς ὑποχρεούμενον ὅπως ζητήσῃ ψήφον ἐμπιστοσύνης κατὰ τὸ ἄρθρον 84, η εἰς μέλος ο ἡ μὴ τῆς Βουλῆς πρὸς ἅμεσον διάλυσιν αὐτῆς καὶ ἐνέργειαν ἐκλογῶν.

2. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ πάψῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐφαρμοζομένου περαιτέρου τοῦ β' ἔδαφίου τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις δύναται νὰ συγκαλῇ παρ' αὐτῷ τὸ "Υπουργικὸν συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του.

"Αρθρον 39.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικᾶς προβλεπομένας περιπτώσεις, συγκαλεῖ πάρ' αὐτῷ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας. Όμοιώς συγκαλεῖ τοῦτο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην σοβαράν κατὰ τὴν κρίσιν του ἔθνικήν περίστασιν.

2. Τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατὰ δημοκρατικὸν τρόπων ἐκλεγέντων καὶ διατελεσάντων Προεδρῶν τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, τοῦ Αρχηγοῦ τῆς Ἀξιωματικῆς ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπολιτεύσεως, ὡς καὶ τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Βουλῆς Πρωθυπουργῶν ἡ διατελεσάντων Πρωθυπουργῶν εἰς Κυβέρνησιν τυχοῦσαν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

"Αρθρον 40.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συγκαλεῖ τακτικῶς τὴν Βουλὴν ἀπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 64 παράγραφος 1 ὁρίζομενα καὶ ἐκτάκτως ὁσάκις κρίνῃ τοῦτο εὐλογὸν, κηρύσσει δὲ αὐτοπροσώπως η διά τοῦ Πρωθυπουργοῦ τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λήξιν ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

2. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπαξ μόνον δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας τῆς βουλευτικῆς συνόδου εἴτε ἀναβάλλων τὴν ἔναρξιν εἴτε διακόπτων τὴν ἔξακολούθησιν αὐτῶν.

3. Η ἀναστολὴ τῶν ἐργασιῶν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῶν τριάκοντα ἡμέρων, οὐδὲ νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὴν αὐτὴν βουλευτικὴν σύνοδον, ἀνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς.

"Αρθρον 41.

1. Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐὰν αὐτῇ εὑρίσκεται ἐν προφανεῖ

δυσαρμονία πρὸς τὸ λαϊκὸν αἰσθῆμα ή ἐὰν ή σύνθεσις αὐτῆς δὲν ἔξασφαλίζῃ κυβερνητικὴν σταθερότητα.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, προτάσει τῆς τυχόντης ψήφου ἐμπιστοσύνης Κυβερνήσεως πρὸς ἀνανέωσιν τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἔξαιρετικῆς σημασίας ἐθνικῶν θέμα.

3. Τὸ περὶ διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον ἐν τῇ περιπτώσει τῆς προηγουμένης παραγράφου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, πρέπει νὰ διαλαμβάνῃ συγχρόνως τὴν προκήρυξιν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τὴν σύγκλησιν νέας Βουλῆς ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

4. Βουλὴ ἔκλεγεται μετὰ διάλυσιν τῆς προηγουμένης δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἕτοις ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἔξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς καταγηφίσεως παρ' αὐτῆς δύο Κυβερνήσεων. Πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διατάγματος ὁ Πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ζητεῖ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας. Ἀποκλείεται ή διάλυσις τῆς Βουλῆς δῖς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

5. Η Βουλὴ διαλύεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 32 παράγραφος 4.

”Αρθρον 42.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῖ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς ὑπὸ τῆς ψηφισθέντας νόμους ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἐντὸς τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Βουλὴν ψηφισθὲν ὑπὸ αὐτῆς νομοσχέδιον, ἐκθέτων καὶ τοὺς λόγους τῆς μὴ κυρώσεως.

3. Πρότασις νόμου ἡ νομοσχέδιον ἀναπεμψθὲν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Βουλὴν εἰσάγεται εἰς τὴν Ὄλομέλειαν αὐτῆς, ἐὰν δὲ ἐπιψηφισθῇ καὶ αὐθίς διὰ ἀπόλυτου πλειοψηφίας τοῦ διὸν ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 76 παράγραφος 2, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῖ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοῦτο ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ.

”Αρθρον 43.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν οὐδὲ νὰ ἔξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

2. Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἐπιτρέπεται ή ἐκδοσις κανονιστῶν διαταγμάτων βάσει εἰδίκης ἔξουσιοδοτήσεως νόμου καὶ ἐντὸς τῶν δρίων ταύτης. Ἔξουσιοδότησις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν πράξεων ὑπὸ ἑτέρων δργάνων τῆς διοικήσεως ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ ρυθμίσεως εἰδίκωτέρων θεμάτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος η τεχνικοῦ η λεπτομερειακοῦ χαρακτῆρος.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει δργανωτικὰ διατάγματα πρὸς ρύθμισιν τῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀποκλειστικῶν διάρθρωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων δργανισμῶν ἀναγομένων θεμάτων, ἀποκλεισμένης τῆς δι’ αὐτῶν αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ως καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς βαθμολογικῆς διαρθρώσεως τούτου. Τὰ δργανωτικὰ ταύτα διατάγματα ἐκδίδονται μετὰ γνώμην ἀνωτάτου συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τουλάχιστον τῶν μελῶν του ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ως νόμος δρίζει.

4. Διὰ νόμων ψηφιζομένων ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας τῆς Βουλῆς δύναται νὰ παρέχεται ἔξουσιοδότης πρὸς ἔκδοσιν κανονιστικῶν διαταγμάτων διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν εἰς αὐτούς ἐν γενικῷ πλαισίῳ καθοριζομένων θεμάτων. Διὰ τῶν νόμων τούτων χαράσσονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς ἀκολουθητέας ρυθμίσεως καὶ τίθενται χρονικά ὅρια διὰ τὴν χρήσιν τῆς ἔξουσιοδότησεως.

5. Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 72 παράγραφος 1 θέματα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὁλομελείας τῆς Βουλῆς δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἔξουσιοδότησεως.

”Αρθρον 44.

1. Εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις ἔξαιρετικῶς ἐπειγούσης, καὶ ἀπροβλέπτου άναγκης, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, προτάσει τοῦ Ὅπουργικοῦ Συμβουλίου, δύναται νὰ ἐκδίδῃ πρᾶξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου. Αὗται ὑποβάλλονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς κύρωσιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 72 παράγραφος 1, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἢ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς εἰς σύνοδον. Ἐάν δὲν ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν ἢ δέν ἐγκριθοῦν ὑπ’ αὐτῆς ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς των, ἀποβάλλονται ἐφ’ ἔξῆς τὴν ἴσχυν των.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται διὰ διατάγματος νὰ προκηρύσσῃ τὴν διεξαγωγὴν δημοψηφίσματος ἐπί κρισίμων ἔθνικῶν θεμάτων.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς δλῶς ἔξαιρετικάς περιστάσεις ἀπευθύνει διαγγέλματα, δημοσιεύμενα διὰ τῆς Ἔφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

”Αρθρον 45.

”Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀρχεῖ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς Χώρας, τὴν διοίκησιν τῶν ὄποιών ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνησις, ὡς νόμος ὅριζει. Ἀπονέμει δὲ τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτὰς, ὡς νόμος ὅριζει.

”Αρθρον 46.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει κατὰ νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὅριζομένων ἔξαιρέσεων.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπονέμει τὰ κεκανονισμένα παράσημα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ αὐτῶν νόμου.

”Αρθρον 47.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως, προτάσει τοῦ Ὅπουργοῦ Δικαιοσύνης καὶ μετὰ γνώμην συμβουλίου συγκροτούμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ δικαστῶν, χαρίζει, μετατρέπει ἢ μετριάζει τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγιγνωσκομένας ποινάς, ὡς καὶ νὰ αἴρῃ τὰς πάσης φύσεως κατὰ νόμον συνεπείας καταγνωσθεῖσῶν καὶ ἐκτιθεῖσῶν ποινῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμῃ χάριν εἰς Ὅπουργὸν καταδικασθέντα κατὰ τὸ ἄρθρον 86.

3. Ἄμνηστία παρέχεται μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδούμενου προτάσει τοῦ Ὅπουργικοῦ Συμβουλίου.

4. Ἄμνηστία ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων οὐδὲ διὰ νόμου παρέχεται.

"Αρθρον 48.

1.' Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐν περιπτώσει πολέμου ή ἐπιστρατεύσεως ἔνεκεν ἔξωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐν περιπτώσει δὲ σοβαρᾶς διαταραχῆς η̄ ἐκδήλου ἀπειλῆς κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἔξ ἔσωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δύναται νὰ ἀναστείλῃ καθ' ἄπασαν τὴν Ἐπικράτειαν η̄ τμῆμα αὐτῆς, τὴν ἵσχυν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11 παράγρ. I ἔως καὶ 4, 12, 14, 19, 22, 23, 96 παράγραφος 4 καὶ 97 ἡ τινῶν ἔξ αὐτῶν, νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸν ἐκάστοτε ἵσχυοντα νόμον περὶ καταστάσεως πολιορκίας καὶ νὰ συστήσῃ ἔξαιρετικὰ δικαστήρια. Ο νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του.

2.' Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Προεδρικοῦ διατάγματος, ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις νὰ λαμβάνῃ προσέτι καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικῆς η̄ διοικητικῆς φύσεως μέτρα, πρὸς ἀντιμετώπισην τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ταχυτέραν ἀποκατάστασιν τῆς λειτουργίας τῶν συνταγματικῶν θεμάτων.

3.' Η ἵσχυς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον I ἐκδιδομένου προεδρικοῦ διατάγματος, ἂν τοῦτο δὲν ἀνακληθῇ δι' ὅμοιου διατάγματος ἐνωρίτερον, αἱρεται αὐτοδικαίως, ἐν περιπτώσει μὲν πολέμου ἀπὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δὲ ἀλλῇ περιπτώσει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως του, ἐκτὸς ἔὰν η̄ ἵσχυς αὐτοῦ παραταθῇ καὶ πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἀδειαν τῆς Βουλῆς. Η σχετικὴ ἀπόφασις αὐτῆς λαμβάνεται διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 67.

4.' Εάν η̄ ἐκδοσίς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον I προεδρικοῦ διατάγματος γίνηται ἐν ἀπούσιᾳ τῆς Βουλῆς, αὐτὴ συγκαλεῖταις καὶ ἂν ἔτι ἔληξεν η̄ περίοδος αὐτῆς η̄ διαλύθη, μέχρι πέρατος τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προθεσμίας, ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἵσχυος τοῦ ὧς ἄνω διατάγματος.

5.' Απὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον I προεδρικοῦ διατάγματος καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του ἵσχυει αὐτοδικαίως η̄ κατὰ τὸ ἄρθρον 62 βουλευτικὴ ἀσυλία καὶ ἂν ἔτι διελύθη η̄ Βουλὴ η̄ ἔληξεν η̄ περίοδος αὐτῆς.

Κεφάλαιον Τρίτον

Ειδικαὶ εὐθῦναι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

"Αρθρον 49.

1.' Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν εὐθὺνεται ὁπωσδήποτε διὰ πράξεις ἐνεργηθείσας κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του, εἰ μὴ μόνον δῑ ἐσχάτην προδοσίαν η̄ ἐκ προθέσεως παραβίασιν τοῦ Συντάγματος. Διὰ πράξεις μὴ σχετιζόμενας πρὸς τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων του η̄ δίωξις ἀναστέλλεται μέχρι λήξεως τῆς προεδρικῆς θητείας.

2. Η πρότασις περί κατηγορίας καὶ παραπομπῆς εἰς δίκην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς τρίτου τούλαχιστον τῶν μελῶν αὐτῆς, γίνεται δὲ ἀποδεκτή δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς.

3. Εάν ἡ πρότασις γίνη ἀποδεκτή, δι' Προέδρου τῆς Δημοκρατίας παραπέμπεται εἰς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 86 δικαστήριον, τῶν περὶ τούτων διατάξεων ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως καὶ ἐν προκειμένῳ.

4. Απὸ τῆς παραπομπῆς του δι' Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀπέχει τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ἀναπληρούμενος κατὰ τά ἐν ἄρθρῳ 34 ὁριζόμενα, ἀναλαμβάνει δὲ ἐκ νέου ταῦτα, ἐφ' ὅσον δεν εξηντληθῇ η θητεία του ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ἀπαλλακτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 86 δικαστηρίου.

5. Νόμος ψηφιζόμενος ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς ρυθμίζει τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος ἄρθρου.

"Ἄρθρον 50.

'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν ἔχει ἀλλας ἀρμοδιότητας, εἰ μὴ ὅσας ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ αἱ πρὸς αὐτὸ συνάδοντες νόμοι.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΒΟΥΛΗ

Κεφάλαιον Πρῶτον

'Ανάδειξις καὶ συγκρότησις τῆς Βουλῆς

"Ἄρθρον 51.

1. Οἱ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν καθορίζεται διὰ νόμου, δὲν δύναται ὅμως νὰ είναι κατώτερος τῶν διακοσίων, οὐδὲ ἀνώτερος τῶν τριακοσίων.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ "Ἐθνος".

3. Οἱ βουλευταὶ ἔκλεγονται δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τῶν ἔχοντων τὸ δικαίωμα τοῦ ἔκλεγεν πολιτῶν, ὡς νόμος δρίζει. Ο νόμος δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἔκλεγεν, εἰ μὴ μόνον λόγω μὴ συμπληρώσεως κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας ἢ λόγω ἀνικανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν ἢ συνεπείᾳ ἀμετακλήτου ποινικῆς καταδίκης δι' ὥρισμένα ἐγκλήματα.

4. Αἱ βουλευτικαὶ ἔκλογαι διενεργοῦνται ταύτοχρόνως καθ' ἀπασαν τὴν Ἐπικράτειαν.

Νόμος δύναται νὰ ὀρίζῃ τὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἔκλογικου δικαιώματος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας εὑρίσκομένων ἔκλογέων.

5. Η ἀσκησὶς τοῦ ἔκλογικου δικαιώματος, είναι ὑποχρεωτικὴ. Νόμος δρίζει ἐκάστοτε τὰς ἔξαιρέσεις καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις.

”Αρθρον 52.

’ Ή ἐλευθέρα καὶ ἀνόθευτος ἐκδήλωσις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν πάντων τῶν λειτουργῶν τῆς Πολιτείας, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ διασφαλίζουν ταύτην εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Διὰ νόμου δρίζονται αἱ ποινικαὶ κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης.

”Αρθρον 53.

1. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τέσσαρα συναπτὰ ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. ”Αμα τῇ λῆξει τῆς βουλευτικῆς περιόδου διατάσσεται, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου, ή διενέργεια γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ημερῶν καὶ ή σύγκλησις τῆς νέας Βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον, ἐντὸς ἑτέρων τριάκοντα ημερῶν ἀπὸ τούτων.

2. Βουλευτικὴ ἔδρα, κενωθεῖσα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου, δὲν πληροῦνται διὶ ἀναπληρωματικῆς ἐκλογῆς, ὅταν τοιάντη ἀπαιτεῖται κατὰ νόμου, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν κενῶν ἐδρῶν δὲν ὑπερβαίνῃ τὸ πέμπτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Εἰς περίπτωσιν πολέμου παρατείνεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἡ βουλευτικὴ περιόδος. Εἳν ἔχῃ διαλυθῆ η Βουλὴ, ἀναστέλλεται η διενέργεια ἐκλογῶν μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου, ἀνακαλούμενης μέχρι ταύτης αὐτοδικαίως τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.

”Αρθρον 54.

1. Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καὶ αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι δρίζονται διὰ νόμου.

2. Οἱ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἑκάστης ἐκλογικῆς περιφερείας δρίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νομίμου πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας, ὡς οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς.

3. Μέρος τῆς Βουλῆς, οὐχὶ μείζον τοῦ ἐνός εἰκοστοῦ τοῦ δλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δύναται νὰ ἐκλέγεται ἐνιαίως καθ' ἄπασαν τὴν Ἐπικράτειαν, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν συνολικὴν ἐν τῇ Ἐπικράτεια ἐκλογικὴν δύναμιν ἐκάστου κόμματος, ὡς νόμος δρίζει.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Κωλύματα καὶ ἀσυμβίβαστα τῶν Βουλευτῶν

”Αρθρον 55.

1. ”Οπως ἐκλεγῇ τις βουλευτὴς ἀπαιτεῖται νὰ είναι ”Ελλην πολίτης, νὰ ἔχῃ τὴν νόμιμον ἱκανότητα τοῦ ἐκλέγειν καὶ συμπεπληρωμένον τὸ εἰκοστόν πέμπτον ἔτος τῆς ληικίας του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς.

2. Βουλευτὴς, στερηθεὶς τινός τῶν ἀνωτέρω προσόντων, ἐκπίπτει αὐτοδικαίως τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.

”Αρθρον 56.

1. ”Εμμισθοὶ δημόσιοι λειτουργοί καὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι ὁργανισμῶν

τοπικής αύτοδιοικήσεως η ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων καὶ διοικηταὶ η πρόεδροι διοικητικῶν συμβουλίων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου η δημοσίων η δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων, συμβολαιογράφοι, φύλακες μεταγραφῶν καὶ ύποθηκῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν υποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ, ἐὰν δὲν παρατηθοῦν πρὸ τῆς ἀνακηρυξέως των ὡς υποψηφίων. Ἡ παραίτησις συντελεῖται διὰ μόνης τῆς ἐγγράφου υποβολῆς αὐτῆς. Ἀποκλείεται η ἐπάνοδος τῶν παραπομένων στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐνεργὸν υπηρεσίαν, ἀπαγορεύεται δὲ η ἐπάνοδος την παραπομένων πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ λειτουργῶν πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς παραίτησεως.

2. Τῶν περιορισμῶν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἔξαιροῦνται οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἀκαδημευτικῶν ἰδρυμάτων. Νόμος ὁρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀναπληρώσεως αὐτῶν, ἀναστελομένης τῆς ἀσκήσεως τῶν πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ καθηγητοῦ ἀρμοδιοτήτων, τοῦ ἐκλεγέντος, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ἐμμισθοί δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀξιωματικοὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι νομικῶν ἐν γένει προσώπων δημοσίου δικαίου, διοικηταὶ καὶ ὑπάλληλοι δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων η κοινοφελῶν ἰδρυμάτων, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν υποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ εἰς οἰνδήποτε ἐκλογικήν περιφέρειαν, εἰς τὴν δρόποιαν υπέρετησαν πλέον τοῦ τριμῆνου, κατὰ τὴν πρὸ τῶν ἐκλογῶν τριετίαν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς ὑπάγονται καὶ οἱ διατελέσαντες γενικοὶ γραμματεῖς ὑπουργείων κατὰ τὸ τελευταῖον ἐξάμηνον τῆς τετραετοῦς βουλευτικῆς περιόδου. Δὲν υπάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς οἱ υποψήφιοι βουλευταὶ τῆς Ἔπικρατείας καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τῶν κεντρικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

4. Πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ στρατιωτικοὶ ἐν γένει, ἔχοντες ἀνειλημμένην κατὰ νόμον, υποχρέωσιν παραμονῆς ἐν τῇ ύπηρεσίᾳ ἐπὶ ώρισμένον χρόνον, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν υποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταὶ, διαρκοῦντος τοῦ χρόνου τῆς υποχρεώσεως αὐτῶν.

”Αρθρον 57.

1. Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα η τὴν ἰδιότητα μέλους τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, διοικητοῦ, γενικοῦ διευθυντοῦ η τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, η ὑπάλληλου ἐμπορικῆς ἑταιρείας, η ἐπιχειρήσεως ἀπολαυσούσης, εἰδικῶν προνομίων ἡ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως η τυχούσης παραχωρήσεως δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

2. Βουλευταὶ, ἐμπιπτοντες εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, διφείλουν ἐντὸς δκτώ ἡμερῶν, ἀφ' ης καταστῆ δριστική η ἐκλογὴν, νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξύ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ώς ἄνω ἔργων. Ἐν παραλείψει τοιαύτης ἐμπροθέσμου δηλώσεως, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ.

3. Βουλευταὶ, ἀποδεχόμενοι οἰνδήποτε τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ η τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἀναφερομένων καθηγόντων η ἔργων, χαρακτηρίζομένων ώς ἀποτελούντων κώλυμα διὰ τὴν υποψηφιότητα βουλευτοῦ, η ώς ἀσυμβίβαστων διὰ τὸ βουλευτικὸν ἀξιώματα, ἐκπίπτουν αὐτοδικαίως τούτου.

4. Οἱ βουλευταὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναλαμβάνουν προμηθείας, μελέτας, η τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τοῦ Κράτους, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, η ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, η δημοσίων, η δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνοικιάσεις δημοσίων η δημοτικῶν φόρων, οὐδὲ νὰ μισθώνουν

άκινητα άνήκοντα εἰς τὰ ἄνω ἀναφερόμενα πρόσωπα, η νὰ δέχωνται πάσης μορφῆς παραχωρήσεις ἐπὶ τῶν ἀκίνητων αὐτῶν. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου συνεπάγεται ἐκπτωσιν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ἀκυρότητα τῶν πράξεων. Αἱ πράξεις αὐται εἰναι ἄκυροι καὶ δταν γινωνται ὑπὸ ἐμπορικῶν ἔταιριων η ἐπιχειρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἔργα διευθυντοῦ η διοικητικοῦ η νομικοῦ συμβούλου ἐκτελεῖ βουλευτής, η μετέχει τούτων ὡς ὁμόρρυθμος η ἐτερόρρυθμος ἐταῖρος.

5. Εἰδικὸς νόμος ὁρίζει τὸν τρόπον συνεχίσεως η ἐκχωρήσεως η διαλύσεως συμβάσεων ἐκτελέσεως τῶν ἔργων καὶ μελετῶν περὶ όν η παράγραφος 4, ἀνειλημένων ὑπὸ βουλευτοῦ πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

”Αρθρον 58.

”Η ἐξέλιξις καὶ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν δόπιων ἔγειρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικὰς παραβάσεις περὶ τὴν ἐνέργειαν τούτων, εἴτε εἰς ἔλειψιν τῶν νομίμων προσόντων, ἀνατίθεται εἰς τό κατ’ ἄρθρον 100 Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν Βουλευτῶν.

”Αρθρον 59.

1. Οἱ βουλευταὶ, πρὸ τῆς ἀνάληψεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὅμινουν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν τὸν ἀκόλουθον ὅρκον:

“Ομνύω εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ομοουσίου καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὑπακοήν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐκπληρῶ εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά μου”.

2. ”Αλλόθρησκοι η ἐτερόδοξοι βουλευταὶ δίνουν τὸν αὐτὸν ὅρκον κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἴδιας αὐτῶν θρησκείας, η τοῦ ιδίου αὐτῶν δόγματος.

3. ”Ανακηρυσσόμενοι βουλευταὶ ἀπούσης τῆς Βουλῆς δίδουν τὸν ὅρκον ἐνώπιον τοῦ λειτουργοῦντος Τμήματος αὐτῆς.

”Αρθρον 60.

1. Οἱ βουλευταὶ ἔχουν ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ συνείδησιν γνώμης καὶ ψήφου.

2. ”Η ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἰναι δικαίωμα τοῦ βουλευτοῦ, συντελεῖται δὲ ἀμα τῇ ὑποβολῇ ἐγγράφου δηλώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν.

”Αρθρον 61.

1. ”Ο βουλευτής δὲν καταδιώκεται, οὐδ’ ὁ πωσδήποτε ἔξετάζεται, ἔνεκα γνώμης η ψήφου δοθείσης παρ’ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων.

2. ”Ο βουλευτής διώκεται μόνον διὰ συκοφαντικήν δυσφήμησιν κατὰ νό-

μον, μετ' ἄδειαν τῆς Βουλῆς. Ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐκδίκασιν εἶναι τὸ Ἐφετεῖον.
· Ἡ ἄδεια θεωρεῖται ως ὁριστικῶς μὴ παρασχεθεῖσα, ἐάν ή Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ
ἐντὸς τεσσαράκοντα πέντε ήμερῶν ἀπὸ τῆς περιέλευσεως τῆς ἐγκλήσεως εἰς
τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς. Ἐν ἀρνήσει χορηγήσεως τῆς ἀδείας ἡ παρελθού-
σης ἀπάρτου τῆς προθεσμίας ἡ πρᾶξις θεωρεῖται ἀνέγκλητος.
· Ἡ παράγραφος αὕτη ἔχει ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς βουλευτικῆς
περιόδου.

3. Ὁ βουλευτής δέν ὑποχρεοῦται εἰς μαρτυρίαν περὶ πληροφοριῶν
περιελθουσῶν εἰς αὐτὸν ἡ παρασχθεῖσῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν
καθηκόντων του, οὔτε περὶ τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν
τὰς πληροφορίας ἡ εἰς τὰ ὅποια οὔτος παρέσχε ταύτας.

”Αρθρον 62.

Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, βουλευτής δέν διώκεται, οὐδὲ
συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, οὐδὲ ἄλλως πως περιορίζεται, ἄνευ ἀδείας τοῦ
Σώματος. Ὄμοιώς, δέν διώκεται βουλευτής τῆς διαλύθεισης Βουλῆς διὰ
πολιτικά ἐγκλήματα, ἀπὸ τῆς διαλύσεως ταύτης μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῶν
βουλευτῶν τῆς νέας Βουλῆς.

· Ἡ ἄδεια θεωρεῖται μὴ παρασχεθεῖσα, ἐάν ή Βουλὴ, δέν ἀποφανθῇ ἐντὸς
τριμήνου ἀπὸ τῆς διαβιβάσεως τῆς αἰτήσεως διώξεως τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν
Πρόεδρον αὐτῆς.

· Ἡ τριμήνος προθεσμία ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διακοπῶν
τῆς Βουλῆς.

· Αδεια δέν ἀπαιτεῖται διὰ τὰ ἐπ' αὐτοφόρω κακουργήματα.

”Αρθρον 63.

1. Οἱ βουλευταὶ δικαιοῦνται ἐκ τοῦ Δημοσίου ἀποζημιώσεως καὶ
δαπανῶν, διὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ λειτουργιμάτος των, τὸ ὑψος δὲ ἀμφοτέρων
καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀπολαμβάνουν συγκοινωνιακής, ταχυδρομικής καὶ
τηλεφωνικής ἀτελείας, ἡ ἔκτασις τῆς ὁποίας καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τῆς
Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

3. Ἐν ἀδικαιολογήτῳ ἀπουσίᾳ βουλευτοῦ ἐπὶ πλείονας τῶν πέντε
συνεδριάσεων κατὰ μῆνα, κρατεῖται ὑποχρεωτικῶς τὸ τριακοστὸν τῆς
μηνιαίας ἀποζημιώσεως, δι' ἐκάστην ἀπουσίαν.

Κεφάλαιον Τέταρτον

· Οργάνωσις καὶ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

”Αρθρον 64.

1. Ἡ Βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ' ἔτος τὴν πρώτην Δευτέραν τοῦ
μηνὸς Ὁκτωβρίου εἰς τακτικήν σύνοδον διὰ τὰ ἑτήσια ἔργα αὐτῆς, ἐκτός ἐάν
Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὴν συγκαλέσῃ ἐνωρίτερον, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ
40.

2. Ἡ διάρκεια τῆς τακτικῆς συνόδου δέν δύναται νὰ είναι βραχυτέρα τῶν
πέντε μηνῶν, μὴ συνυπολογιζόμενου τοῦ χρόνου τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 40
ἀναστολῆς.

΄ Η τακτική σύνοδος παρατείνεται ύποχρεωτικῶς μέχρι τῆς ἐγκρίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 79, ἢ τῆς ψηφισεως τοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ δάρθρον, εἰδικοῦ νόμου.

΄ Αρθρον 65.

1. Ή Βουλὴ ὥριζει τὸν τρόπον τῆς ἐλευθέρας καὶ δημοκρατικῆς λειτουργίας αὐτῆς διὰ Κανονισμοῦ, ψηφιζόμενου ἐν Ολομελεῖα κατὰ τὸ ἄρθρον 76 καὶ δημοσιευμένου διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, παραγγελίᾳ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

2. Ή Βουλὴ ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸν Προέδρον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Προεδρείου, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δριζόμενα.

3. Ο Πρόεδρος καὶ οἱ Ἀντιπρόεδροι ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστης βουλευτικῆς περιοδοῦ.

΄ Η διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διανυομένην πρώτην σύνοδον τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐκλέγεντων Προέδρου καὶ Ἀντιπροέδρων.

΄ Η Βουλὴ προτάσει πεντήκοντα βουλευτῶν δύναται νὰ ἐκφράσῃ μομφὴν εἰς βάρος τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἢ μέλους τοῦ Προεδρείου, συνεπαγομένην τὴν λῆξιν τῆς θητείας αὐτοῦ.

4. Ο Πρόεδρος τῆς Βουλῆς διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ Σώματος, μεριμνᾷ διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἀκωλύτου διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν του, διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθέρας γνώμης καὶ ἐκφράσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, δυνάμενος νὰ λάβῃ καὶ πειθαρχικὰ μέτρα κατὰ παντὸς παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὁ παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δριζόμενα.

5. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ συσταθῇ παρὰ τῇ Βουλῇ ἐπιστημονικὴ ὑπηρεσία πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῆς ἔργου.

6. Ο Κανονισμὸς καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Προέδρου καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ προσωπικὸν αὐτῆς. Αἱ πράξεις τοῦ Προέδρου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βουλῆς, ὑπόκεινται εἰς προσφυγὴν ἡ αἴτησιν ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

΄ Αρθρον 66.

1. Ή Βουλὴ συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ δύναται ὅμως νὰ διασκεφθῇ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, κατ’ αἵτησιν τῆς Κυβερνήσεως ἢ δέκα πέντε βουλευτῶν, ἐάν τοῦτο ἀποφασισθῇ ἐν μυστικῇ συνεδριάσει, κατὰ πλειοψηφίαν. Μετὰ ταῦτα ἀποφασίζει ἐάν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει.

2. Οἱ Ὑπουργοὶ καὶ Ὑφυπουργοὶ ἔχουν ἐλευθέραν εἰσοδον εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ ἀκούονται δσάκις ζητήσουν τὸν λόγον.

3. Ή Βουλὴ καὶ αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δύνανται νὰ αἰτήσωνται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρμοδίου ἐπὶ συζητουμένων ὑπὸ αὐτῶν θεμάτων Ὑπουργοῦ, ἢ Ὑφυπουργοῦ.

Αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δικαιούνται νὰ καλοῦν, διὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, οἰονδήποτε δημόσιον λειτουργὸν θεωροῦν χρήσιμον διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν.

"Αρθρον 67.

‘Η Βουλὴ δέν δύναται ν’ ἀποφασίσῃ ἄνευ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν, ἣτις ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ εἰναι μικροτέρα τοῦ ἐνὸς τετάρτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία, μετὰ δὲ ἰσοψηφίαν, ἡ πρότασις ἀπορρίπτεται.

"Αρθρον 68.

1. Ἡ Βουλὴ συνιστᾶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης τακτικῆς συνόδου κοινοβουλευτικάς ἐπιτροπάς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ἔξετασιν τῶν ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καὶ τὰ Τμήματα αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ συνιστᾶ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἔξεταστικάς ἐπιτροπάς, δι’ ἀποφάσεως τῆς λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο πέμπτων τοῦ συνόδου τῶν βουλευτῶν, προτάσει τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Πρὸς σύστασιν ἔξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἔξωτερικήν πολιτικήν καὶ τὴν ἑθνικήν ἄμυναν, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς Βουλῆς λαμβανομένη διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Τὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἐπιτροπῶν τούτων καθορίζονται ύπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

3. Αἱ κοινοβουλευτικαὶ καὶ ἔξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 Τμήματα τῆς Βουλῆς συνιστῶνται κατ’ ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν κομμάτων, τῶν ὄμαδων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων, ως ὁ Κανονισμός δρίζει.

"Αρθρον 69.

Οὐδεὶς ἐμφανίζεται αὐτόκλητος ἐνώπιον τῆς Βουλῆς διὰ νὰ ἀναφέρῃ τι προφορικῶς ἡ ἔγγραφως. Αἱ ἀναφοραὶ παρουσιάζονται διὰ τινος βουλευτοῦ, ἡ παραδίδονται εἰς τὸν Πρόεδρον. ‘Η Βουλὴ ἔχει δικαίωμα ν’ ἀποστέλλῃ τὰς ἀπευθυνομένας πρὸς αὐτὴν ἀναφοράς εἰς τὸν Ὑπουργούν καὶ Ὑφυπουργούν, οἱ όποιοι οὐ ποχρεοῦνται νὰ δίδουν διευκρινήσεις, δσάκις ζητηθοῦν.

"Αρθρον 70.

1. Ἡ Βουλὴ ἀσκεῖ τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς ἐν Ὀλομελείᾳ.

2. Ο Κανονισμός τῆς Βουλῆς προβλέπει τὴν ἄσκησιν τοῦ δι’ αὐτοῦ καθοριζομένου νομοθετικοῦ ἔργου καὶ εἰς Τμήματα οὐχὶ πλείονα τῶν δύο, ύπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 72 περιορισμούς. ‘Η σύστασις καὶ ἡ λειτουργία τῶν Τμημάτων ἀποφασίζεται ἑκάστοτε ύπὸ τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης συνόδου, διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δρίζεται, ἐπίσης, ἡ μεταξὺ τῶν Τμημάτων κατανομὴ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν κατὰ ύπουργεία.

4. Εφ’ ὅσον δὲν δρίζεται ἄλλως, αἱ περὶ Βουλῆς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ισχύουν καὶ διὰ τὴν Ὀλομελείαν καὶ τὴν διὰ τὴν κατὰ Τμήματα λειτουργίαν αὐτῆς.

5. Πρὸς λὴψιν ἀπόφασεως τῶν Τμημάτων ἡ ἀπαιτούμενη πλειοψηφία δὲν δύναται νὰ εἰναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν τῶν Τμημάτων.

6. Ο κοινοβουλευτικός έλεγχος άσκείται ύπό της Βουλής έν 'Ολομελεία δις τούλαχιστον της έβδομάδος, ώς δ Κανονισμός της Βουλής όριζει.

"Αρθρον 71.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς, ἔξαιρέσει τῶν νομοθετικῶν ἀρμοδιότητος τῆς Ολομελείας κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 72 δριζόμενα, ἐπιτελεῖται ύπὸ Τμήματος αὐτῆς; συγκροτουμένου καὶ λειτουργοῦντος κατὰ τὰ ἐν ἄρθροις 68 παράγραφος 3 καὶ 70 δριζόμενα.

Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ προβλεφθῇ ἡ ἐπεξεργασία τῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων ύπὸ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ Τμήματος.

"Αρθρον 72.

1. Ἐν 'Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὁ Κανονισμὸς αὐτῆς, νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, περὶ τῶν ἐν ἄρθροις 3, 13, 27, 28 καὶ 36 παράγραφος 1 θεμάτων, περὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, περὶ παροχῆς νομοθετικῆς ἔξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφος 4, περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, περὶ καταστάσεως πολιορκίας, περὶ τῆς χορηγίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ περὶ τῆς αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 77, ώς καὶ παντὸς ἐτέρου θέματος, ἀναγομένου εἰς τὴν 'Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς, κατὰ εἰδικῆν προβλεψιν τοῦ Συντάγματος, ἢ διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ δόπιον ἀπαιτεῖται εἰδικῆ πλειοψηφία.

Ἐν 'Ολομελείᾳ τῆς Βουλῆς ψηφίζεται ἐπίσης ὁ προϋπόλογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ τῆς Βουλῆς.

2. Ἡ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον συζήτησις καὶ ψήφισις πάντων τῶν λοιπῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων, δύναται νὰ ἀνατεθῇ εἰς Τμῆμα τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 70 δριζόμενα.

3. Τὸ ἐπιλαμβάνομεν τῆς ψηφίσεως νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου Τμῆμα ἀποφαίνεται δριστικῶς περὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ, δικαιούμενον νὰ παραπέμψῃ οἰανδήποτε περὶ αὐτῆς ἀμφιστήτησιν εἰς τὴν 'Ολομέλειαν τῆς Βουλῆς, δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀποφάσις τῆς 'Ολομέλειας δεσμεύει τὰ Τμήματα.

4. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ εἰσάγῃ πρὸς συζήτησιν καὶ ψήφισιν νομοσχέδιον μειζονος σημασίας ἀντί τῶν Τμημάτων εἰς τὴν 'Ολομέλειαν.

5. Ἡ 'Ολομέλεια τῆς Βουλῆς δύναται νὰ ζητήσῃ δι' ἀποφάσεως αὐτῆς λαμβανομένης δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δόλου βουλευτῶν, τὴν παρ' αὐτῆς συζήτησιν καὶ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον ψήφισιν ἐκκρεμοῦς ἐνώπιον Τμήματος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

Νομοθετική λειτουργία της Βουλῆς.

"Αρθρον 73.

1. Τὸ δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν.

2. Νομοσχέδια, ἀναφερόμενα ὥπωσδήποτε εἰς τὴν ἀπονομὴν συντάξεως καὶ τὰς προϋποθέσεις ταύτης, ὑποβάλλονται μόνον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, προκειμένου δὲ περὶ συντάξεων βαρυνούσων τὸν προϋπολιγισμὸν ὅργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἡ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου, δικαίου, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ νομοσχέδια περὶ συντάξεων πρέπει νὰ είναι εἰδικά, μὴ ἐπιτρεπομένης ἐπὶ τὴν ἡμέραν ἀκυρότητος τῆς ἀναγραφῆς διατάξεων περὶ συντάξεων εἰς νόμους σκοποῦντας τὴν ρύθμισιν ἄλλων θεμάτων.

3. Οὐδεμίᾳ πρότασις νόμου ἡ τροπολογία ἡ προσθήκη εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἔναν προέρχεται ἐκ τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον συνεπάγεται εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου, τῶν ὅργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἡ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δαπάνας ἡ ἐλάττωσιν ἐσόδων, τὴς περιουσίας αὐτῶν, πρὸς μισθοδοσίαν ἡ σύνταξιν, ἡ ἐν γένει ὄφελος προσδπου.

4. Εἰναι δῶμας παραδεκτὴ τροπολογία ἡ προσθήκη ὑποβαλλομένη ὑπὸ ἀρχηγοῦ κόμματος ἡ ἐκπροσώπου ὄμάδος κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 τοῦ ἀρθρου 74 ὀριζόμενα, προκειμένου περὶ νομοσχεδίων ἀναφερομένων εἰς τὴν ὅργανωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ὅργανισμῶν δημοσίου ἐνδιαφέροντος, εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ὅργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, τῶν ὑπαλλήλων ὅργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἡ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ δημοσίων ἐν γένει ἐπιχειρήσεων.

5. Νομοσχέδιον δι' οὐ ἐπιβάλλονται τοπικοὶ ἐιδικοὶ φόροι, ἡ οίασδήποτε φύσεως βάρον ὑπέρ ὅργανισμῶν, ἡ νομικῶν προσώπων δημοσίου ἡ ἴδιωτικοῦ δικαίου, δέον νὰ προσυπογράφεται καὶ ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν.

"Αρθρον 74.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου συνοδεύεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, πρὸ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν, Ὁλομέλειαν ἡ Τμῆματα, δύναται νὰ παραπεμφθῇ πρὸς νομοτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 5 τοῦ ἀρθρου 65 ἐπιστημονικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, ὡς ὁ Κανονισμὸς δρίζει.

2. Τὰ εἰς τὴν Βουλὴν κατατιθέμενα νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων παραπέμπονται εἰς τὴν οἰκείαν κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν. Ὑποβληθείστης τῆς ἐκθέσως, ἡ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας πρὸς ὑποβολὴν ταύτης, εἰσάγονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς συζήτησιν μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἔκτοτε ἡμερῶν, πλὴν ἀν' ἔχουν χαρακτηρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ὡς ἐπείγοντος χαρακτῆρος. Ἡ συζήτησις ἀρχεται μετὰ προφορικῆς εἰσήγησιν τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τῶν εἰσηγητῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

3. Τροπολογίαι βουλευτῶν ἐπὶ νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὁλομελείας ἡ τῶν Τμημάτων τῆς Βουλῆς δὲν εἰσάγονται

πρός συζήτησιν, έάν δὲν ύποβληθοῦν μέχρι καὶ τῆς προτεραίας τῆς ήμέρας τῆς ένάρξεως τῆς συζητήσεως, ἐκτὸς έάν εἰς τὴν συζήτησιν αὐτῶν συγκατατίθεται καὶ ἡ Κυβέρνησις.

4. Δέν εἰσάγεται πρός συζήτησιν νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου ἀποσκοπούσα εἰς τὴν τροποποίησιν διατάξεως νόμου, έάν δὲν ἔχῃ καταχωρισθῆ εἰς μὲν τὴν αἵτιολογικὴν ἕκθεσιν ὀλόκληρον τὸ κείμενον τῆς τροποποιουμένης διατάξεως, εἰς δὲ τὸ κείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως, ὀλόκληρος ἢ νέα διάταξις, ὡς διαμορφοῦται διὰ τῆς τροποποιήσεως.

5. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, περιέχουσα διατάξεις ἀσχέτους πρός τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῶν, δὲν εἰσάγονται πρός συζήτησιν.

Οὐδεμίᾳ προσθήκη ἢ τροπολογία εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἃν δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως.

Ἐν ἀμφισβητήσει ἀποφαίνεται ἡ Βουλὴ.

6. "Απαξ τοῦ μηνὸς, εἰς προσδιοριστέαν ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ἡμέραν, ἐγγράφονται εἰς τὴν ἡμερήσιαν διάταξιν κατὰ προτεραιότητα καὶ συζητοῦνται ἐκκρεμεῖς προτάσεις νόμων.

"Αρθρον 75.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου, συνεπαγόμενα ἐπιβάρυντιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὲν ὑποβάλλεται ὑπὸ 'Υπουργῶν, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, έάν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἕκθεσεως τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους, καθοριζούσης τὴν δαπάνην, ἐφ' ὅσον δὲ ὑποβάλλεται ὑπὸ βουλευτῶν, διαβιβάζεται πρὸς πάσης συζητήσεως εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμενον νὰ ὑποβάλῃ σχετικήνεκθεσιν ἐντὸς δέκαν πέντε ἡμερῶν. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ πρότασις νόμου εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν καὶ ἄνευ ἕκθεσεως.

2. Τὸ αὐτὸ ἴσχυει καὶ διὰ τὰς τροπολογίας, ἐφ' ὅσον ζητηθῇ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων 'Υπουργῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Γενικὸν Λογιστήριον ὑποχρεούνται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἕκθεσιν του ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Μόνον παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ συζήτησις χωρεῖ καὶ ἄνευ ἕκθεσεως.

3. Νομοσχέδιον συνεπαγόμενον δαπάνην ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν έάν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ εἰδικῆς ἕκθεσεως περὶ τοῦ τρόπου καλύψεως των, ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου 'Υπουργοῦ καὶ τοῦ 'Υπουργοῦ Οἰκονομικῶν.

"Αρθρον 76.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου εἰσαγομένη ἐνώπιον τῆς 'Ολομελείας η τῶν Τμημάτων συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἐφ' ἀπαξ, κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον.

2. Κατ' ἔξαίρεσιν νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὑπὸ τῆς 'Ολομελείας τῆς Βουλῆς δις καὶ εἰς δύο διαφόρους συνεδριάσεις ἀπέχουσας ἀλλήλων δύο τούλαχιστον ἡμέρας, κατ' ἀρχὴν μὲν καὶ κατ' ἄρθρον κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, κατ' ἄρθρον δὲ καὶ εἰς τὸ σύνολον κατὰ τὴν δευτέρην, έάν ζητηθῇ τοῦτο μέχρι τῆς ένάρξεως τῆς κατ' ἀρχὴν συζητήσεως, ὑπὸ του ἐνὸς τρίτου τοῦ δόου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Εάν κατὰ τὴν συζήτησιν ἐγένοντο δεκταὶ τροπολογίαι, ή ψήφισις τοῦ συνόλου ἀναβάλλεται ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον ἀπὸ τῆς διανομῆς τοῦ τροποποιηθέντος νομοσχεδίου η προτάσεως νόμου.

4. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς

Κυβερνήσεως ώς κατεπείγον, είσάγεται πρός ψήφισμα μετά περιορισμένην συζήτησιν, εις ήν μετέχουν, πλήν τῶν οἰκείων εἰσηγητῶν, ὁ Πρωθυπουργός ή ὁ ἄρμόδιος Ὅπουργός, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων καὶ ἀνά εἰς ἐκπρόσωπος τούτων. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς δύναται νὰ περιορισθῇ η διάρκεια τῶν ὀμιλιῶν καὶ ὁ χρόνος συζήτησεως.

5. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ ζητήσῃ ὅπως νομοσχέδιον ἡ πρότασις νόμου ἴδιαιτέρας σημασίας η ἐπειγόντος χαρακτήρος, συζήτηθῇ εἰς ὥρισμένον ἀριθμὸν συνεδριάσεων, οὐχὶ μείζονα τῶν τριών. Ἡ Βουλὴ δύναται νὰ παρατείνῃ τὴν συζήτησιν ἐπὶ δύο εἰσέτι συνεδριάσεις, προτάσει τοῦ ἐνδὸς δεκάτου τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς καθορίζεται ἡ διάρκεια ἑκάστης ὀμιλίας.

6. Ἡ ἐπιψήφισις δικαστικῶν ἡ διοικητικῶν κωδίκων, συνταχθέντων ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ δόποια συνεστήθησαν δὶ’ εἰδικῶν νόμων, δύναται νὰ γίνῃ ἐν Ὁλομελείᾳ τῆς Βουλῆς δὶ’ ἴδιαιτέρου νόμου, κυροῦντος ἐν δῷφι τούτους.

7. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δύναται νὰ γίνῃ κωδικοποίησις ὑφισταμένων διατάξεων δὶ’ ἄπλης ταξινομήσεως αὐτῶν ἡ ἐν δῷφι ἐπαναφορὰ καταργηθέντων νόμων, πλὴν τῶν φορολογικῶν.

8. Νομοσχέδιον ἡ πρότασις νόμου, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας τῆς Βουλῆς η Τμήματος αὐτῆς, δὲν εἰσάγεται ἐκ νέου εἰς τὴν αὐτὴν σύνοδον, οὐδὲ εἰς τὸ μετά τὴν λῆξιν αὐτῆς λειτουργοῦν Τμῆμα.

”Αρθρον 77.

1. Ἡ αὐθεντικὴ ἔρμηνεία τῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν νομοθετικὴν λειτουργίαν.

2. Νόμος μὴ πράγματι ἔρμηνευτικὸς ἔχει ίσχὺν μόνον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ.

Κεφάλαιον ”Εκτον

Φορολογία καὶ δημοσιονομικὴ διαχείρησις

”Αρθρον 78.

1. Οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδὲ εἰσπράττεται ἀνευ τυπικοῦ νόμου, καθορίζοντος τὸ ὑποκείμενον τῆς φορολογίας καὶ τὸ εἰσόδημα, τὸ εἰδός τῆς περιουσίας, τὰς δαπάνας καὶ τὰς συναλλαγὰς η τὰς κατηγορίας τούτων, εἰς τὰς δοιάς ἀναφέρεται ὁ φόρος.

2. Φόρος ἡ ἄλλο οἰονδήποτε οἰκονομικὸν βάρος δὲν δῆναται νὰ ἐπιβληθῇ διὰ νόμου ἀναδρομικῆς ίσχύος, ἐκτεινομένης πέραν τοῦ προηγουμένου τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου οἰκονομικοῦ ἔτους.

3. Ἐξαιρετικῶς ἐπὶ ἐπιβολῆς η αὐξήσεως εἰσαγωγικοῦ η ἐξαγωγικοῦ δασμοῦ η φόρου καταναλώσεως, ἐπιτρέπεται η εἰσπραξία αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταθέσεως εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ περὶ αὐτῶν νομοσχέδιον ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου ἐντὸς τῆς κατὰ τὸ ἀρθρον 42 παράγρ. I προθεσμίας, πάντως δὲ τὸ βραδύτερον ἐντὸς δέκα ήμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς συνόδου.

4. Τὸ ἀντικείμενον τῆς φορολογίας, ὁ φορολογικὸς συντελεστής, αἱ ἀπὸ τῆς φορολογίας ἀπαλλαγαὶ η ἐξαιρέσεις καὶ η ἀπονομὴ συντάξεων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

Δεν άντικειται εις την άπαγόρευσιν ό καθορισμός διά νόμου τοῦ τρόπου βέβαιωσεως τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους και τῶν δημοσίων ἐν γένει ὄργανισμῶν εἰς τὴν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων προκαλουμένην αὐτόματον ὑπερτιμήσιν τῆς παρακειμένης ἰδιωτικῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας.

5. Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ κατ' ἔξουσιοδότησιν νόμων ἡ πλαισίων ἐπιβολὴ ἔξισωτικῶν ἡ ἀντισταθμιστικῶν είσφορῶν ἡ δασμῶν, ὡς και ἡ ληψίς οἰκονομικῶν μέτρων ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς Χώρας, πρὸς οἰκονομικοὺς ὄργανισμούς ἡ μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς συναλλαγματικῆς θέσεως τῆς Χώρας.

"Αρθρον 79.

1. Ἡ Βουλὴ ψηφίζει κατὰ τὴν τακτικὴν ἐτησίαν σύνοδον αὐτῆς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων και τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

2. Πάντα τὰ ἔσοδα και τὰ ἐξόδα τοῦ Κράτους πρέπει ν' ἀναγράφωνται εἰς τὸν ἐτησίον προϋπολογισμὸν και τὸν ἀπολογισμὸν.

3. Ο προϋπολογισμὸς εἰσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπουργοῦ ἔνα τουλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ψηφίζεται δὲ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ὄριζόμενα, διὰ τοῦ ὅποιού και διασφαλίζεται τὸ δικαίωμα ἐκφράσεως τῶν ἀντιλήψεων ὅλων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικῶν μερίδων.

4. Εἳν καθίσταται ἀνέφικτος δι' οίνοδήποτε λόγον ἡ διοίκησις τῶν ἐσόδων και ἐξόδων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνεργεῖται αὐτῇ βάσει εἰδικοῦ ἐκάστοτε νόμου.

5. Εἳν δὲν καθίσταται δυνατή, λόγῳ λήξεως τῆς περιόδου τῆς Βουλῆς, ἡ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἡ τοῦ κατὰ τὴν προηγούμενην παράγραφον εἰδικοῦ νόμου, παρατείνεται ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἡ ἴσχυς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ λήξαντος ἡ λήγοντος οἰκονομικοῦ ἔτους, διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ σύνταξις προϋπολογισ-οῦ διετοῦς χρήσεως.

7. Ἐντὸς ἔτους τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους κατατίθεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁ ἀπολογισμός, ὡς και ὁ γενικός ἴσολογισμός τοῦ Κράτους, οἱ ὅποιοι ἔξετάζονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν και κυροῦνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὄριζόμενα.

8. Τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς και κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς Ολομελείας τῆς Βουλῆς, ὡς νόμος δρίζει.

"Αρθρον 80.

1. Μισθός, σύνταξις, χορηγία ἡ ἀμοιβὴ οὕτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, οὕτε παρέχεται ἀνευ δργανικοῦ ἡ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου.

2. Νόμος δρίζει τὰ τῆς κοπῆς ἡ ἐκδόσεως νομίσματος.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρώτον

Συγκρότησις καὶ ἀποστολὴ τῆς Κυβερνήσεως

"Αρθρον 81.

1. Τὴν Κυβέρνησιν ἀποτελεῖ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, συγκείμενον ἐκ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν Ὑπουργῶν. Διὰ νόμου δρίζονται τὰ τῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Διὰ διατάγματος, προκαλούμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, δύνανται νὰ διορισθοῦν εἰς ἡ πλείονες ἐκ τῶν Ὑπουργῶν Ἀντιπρόεδροι τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Νόμος ρυθμίζει τὴν θέσιν τῶν ἀναπληρωτῶν καὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου Ὑπουργῶν, τῶν Ὑφυπουργῶν, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ τῶν μονίμων ὑπηρεσιακῶν Ὑφυπουργῶν.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἢ Ὑφυπουργός, ἐὰν δὲν συγκεντρώνῃ τὰ κατὰ τὸ ἀρθρο 55 δριζόμενα διὰ τὸν βουλευτὴν προσόντα.

3. Οἰαδήποτε ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ὑφυπουργῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων τῶν.

4. Νόμος δύναται νὰ καθιερώνῃ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ Ὑφυπουργοῦ καὶ πρὸς ἔτερα ἔργα.

5. Ἐν ἐλλείψει Ἀντιπροέδρου ὁ Πρωθυπουργός, δσάκις παρίσταται ἀνάγκη, δρίζει ἐκ τῶν Ὑπουργῶν προσωρινὸν ἀναπληρωτὴν του.

"Αρθρον 82.

1. Η Κυβέρνησις καθορίζει καὶ κατευθύνει τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Χώρας, συμφώνως πρὸς τοὺς δρισμοὺς τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων.

2. Ο Πρωθυπουργός ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργειας αὐτῆς καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς Κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν νόμων.

"Αρθρον 83.

1. Ἔκαστος τῶν Ὑπουργῶν ἀσκεῖ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζόμενας ἀρμοδιότητας. Οἱ ἄνευ χαρτοφυλακίου Ὑπουργοὶ ἀσκοῦν δσας ἀρμοδιότητας ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς ὁ Πρωθυπουργός δι' ἀποφάσεως του.

2. Οἱ Ὑφυπουργοὶ ἀσκοῦν τὰς διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ οἰκείου Ὑπουργοῦ ἀνατιθεμένας εἰς αὐτοὺς ἀρμοδιότητας.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Σχέσεις Βουλῆς καὶ Κυβερνήσεως

”Αρθρον 84.

1. Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς ὁρκωμοσίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καὶ δύναται νὰ πράττῃ τοῦτο ὅποτεδήποτε ἄλλοτε. Ἐάν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως ἔχουν διακοπῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, καλεῖται αὐτὴ ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ὥπως ἀποφανθῇ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐμπιστοσύνης.

2. Ἡ Βουλὴ δύναται δι’ ἀποφάσεως τῆς νὰ ἀποσύρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἡ μέλος αὐτῆς. Πρότασις περὶ δυσπιστίας δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ, εἰ μὴ μετὰ πάροδον ἔξαμηνου ἀπὸ τῆς παρά τῆς Βουλῆς ἀπορρίψεως προτάσεως δυσπιστίας.

Ἡ πρότασις δυσπιστίας πρέπει νὰ είναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἔκτου τούλαχιστον τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ περιλαμβάνῃ σαφῶς τὰ θέματα ἐπὶ τῶν δοπιών θὰ διεξαχθῇ ἡ συζήτησις.

3. Κατ’ ἔξαριθμον δύναται νὰ ὑποβληθῇ πρότασις περὶ δυσπιστίας καὶ πρὸ τῆς παρόδου ἔξαμηνου, ἔάν είναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Ἡ συζήτησις ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἡ δυσπιστίας ἄρχεται μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς σχετικῆς προτάσεως, πλὴν ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἐπὶ προτάσεως δυσπιστίας, ζητήσῃ τὴν ἀμεσον ἔναρξιν, δὲν δύναται δὲ νὰ παραταθῇ πέραν τῶν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς.

5. Ἡ ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἡ δυσπιστίας ψηφοφορίᾳ διεξάγεται εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς συζήτησεως, δύναται δῆμος νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ τεσταράκοντα δικτῶ ὕστερα, ἔάν ζητήσῃ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις.

6. Πρότασις περὶ ἐμπιστοσύνης δὲν δύναται νὰ γίνη δεκτῇ, ἀν δὲν ἐγκριθῇ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων βουλευτῶν, ἡ ὁποία δῆμος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ είναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ δόλου ἀριθμοῦ αὐτῶν. Πρότασις περὶ δυσπιστίας γίνεται δεκτῇ μόνον ἂν ἐγκριθῇ παρά τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ δόλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

7. Κατὰ τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω προτάσεων ψηφίζουν οἱ Ὅμιλοι καὶ Ὅμιλοι μέλη τῆς Βουλῆς.

”Αρθρον 85.

Τὰ μέλη τοῦ Ὅμιλού Συμβουλίου, ὡς καὶ οἱ Ὅμιλοι είναι συλλογικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὴν γενικήν πολιτικήν τῆς Κυβερνήσεως, ἔκαστος δὲ ἔξι αὐτῶν διὰ τὰς πράξεις ἡ παραλείψεις τῆς ἀρμοδιότητός του, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν περὶ εὐθύνης Ὅμιλού της νόμων. Οὐδέποτε ἔγγραφος ἡ προφορική ἐντολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τοὺς Ὅμιλούς καὶ Ὅμιλούς τῆς εὐθύνης των.

”Αρθρον 86.

1. Ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορῇ τοὺς διατελοῦντας ἡ διατελέσαντας μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς Ὅμιλούς της, κατὰ τοὺς περὶ εὐθύνης Ὅμιλού της νόμους, ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τούτῳ Δικαστηρίου, τὸ δόπιον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου συγκροτεῖται

έκ δώδεκα δικαστῶν, κληρουμένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἔξι ἀπάντων τῶν πρὸ τῆς κατηγορίας διωρισμένων Ἀρεοπαγιτῶν καὶ Προέδρων Ἐφετῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρίζόμενα.

2. Δίωξις, ἀνάκρισις ἡ προανάκρισις κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 1 προσώπων διὰ πράξεις ἡ παραλείψεις τέλεσθείσας ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων των, δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ προηγουμένης περὶ τούτου ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς.

Ἐάν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν διοικητικῆς ἐξετάσεως προκύψουν στοιχεῖα δυνάμενα νὰ θεμελιώσουν εὐθύνην μέλους Κυβερνήσεως ἡ Ὅψη πουργοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εὐθύνης Ὅψη πουργῶν, οἱ ἐνεργήσαντες αὐτὴν διαβιβάζουν ταῦτα μετὰ τὸ πέρας τῆς διοικητικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως εἰς τὴν Βουλὴν.

Μόνη ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναστέλλῃ τὴν ποινικὴν δίωξιν.

3. Μὴ περατωθείσης τῆς διαδικασίας ἐπὶ προτάσεως κατὰ Ὅψη πουργοῦ ἡ Ὅψη πουργοῦ δι' οἰονδήποτε λόγον, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ τῆς παραγραφῆς, ἡ Βουλὴ δύναται, αἰτήσει τοῦ κατηγορηθέντος, δι' ἀποφάσεώς της νὰ συστήσῃ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ βουλευτῶν καὶ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, πρὸς ἔλεγχον τῆς κατηγορίας, ως δικαιονομός δρίζει.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Δικαστικοὶ λειτουργοὶ καὶ ὑπάλληλοι

"Αρθρον 87

1. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστηρίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστικῶν ἀπολαύσοντων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας.

2. Οἱ δικασταὶ κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν καθηκόντων τῶν ὑπόκεινται μόνον εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει ὑποχρεοῦνται νὰ συμμφορύνται πρὸς διατάξεις τιθεμένας κατὰ κατάλυσιν τοῦ Συντάγματος.

3. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν τακτικῶν δικαστῶν ἐνεργεῖται ὑπὸ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν δικαστῶν, ως καὶ ὑπὸ τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν Ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν δὲ εἰσαγγελέων ὑπὸ ἀρεοπαγιτῶν καὶ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν εἰσαγγελέων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρίζομενα.

"Αρθρον 88.

1. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ διορίζονται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῇ βάσει νόμου δρίζοντος τὰ προσόντα καὶ τὴν διαδικασίαν ἐπιλογῆς των, εἶναι δὲ ἰσόβιοι.

2. Αἱ ἀπόδοσαι τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν εἰναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ λειτούργημα αὐτῶν. Τὰ τῆς βαθμολογικῆς καὶ μισθολογικῆς ἐξελίξεως, ως καὶ

τὰ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, καθορίζονται δι’ εἰδικῶν νόμων.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἑκαπαιδευτική καὶ δοκιμαστική περίοδος τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν πρὸ τοῦ, ὡς τακτικῶν, διορισμοῦ των, διαρκείας μέχρι τριῶν ἑτῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δύνανται οὗτοι νὰ ἀσκοῦν καὶ καθήκοντα τακτικοῦ δικαστοῦ, ὡς νόμος δρίζει.

4. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δύνανται νὰ παυθοῦν μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἔνεκα ποιικῆς καταδίκης ἢ ἔνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπλημάτου, ἢ νόσου ἢ ἀναπτηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ’ ὅτι τρόπον δρίζει καὶ τηρουμένων τῶν διατάξεων τῶν παραγράφων 2 καὶ 3 τοῦ ἄρθρου 93.

5. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐφέτου ἡ ἀντεισαγγελέων ἐφετῶν καὶ τούτοις ἀντιστοίχων ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἄμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔξικοστου πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας των, πάντες δὲ οἱ ἐπὶ ἀνωτέρῳ τῶν ὡς ἄνω βαθμῶν, ἢ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων, ἀποχωροῦν ὑποχρεωτικῶς τῆς ὑπηρεσίας ἄμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔξικοστου ἔβδομου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὡς ἡμέρα συμπληρώσεως τοῦ ὡς ἄνω ὁρίου θεωρεῖται ἡ 30ή Ιουνίου τοῦ ἔτους τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ δικαστικοῦ λειτουργοῦ.

6. Μετάταξις δικαστικῶν λειτουργῶν ἀπαγορεύεται. Κατ’ ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται μετάταξις τακτικῶν δικαστῶν πλήρωσιν θέσεων ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ μέχρι τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, ὡς καὶ μεταξὺ παρέδρων παρὰ πρωδίκαις καὶ παρέδρων παρ’ εἰσαγγελίαις, τῇ αἰτήσει τῶν μετατασσομένων, ὡς νόμος δρίζει.

7. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπόμενα δικαστήρια ἢ συμβούλια, εἰς ἃ μετέχουν μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Αρείου Πάγου, προεδρεύει ὁ ἐκ τῶν μελῶν τούτων ἀρχαιότερος εἰς τὸν βαθμόν.

Ἐρμηνευτική δήλωσις:

Κατὰ τὴν ἀλληῇ ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 88 ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς εἰς θέσεις παρέδρων καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου κατὰ τὰ διὰ νόμου ὄριζόμενα.

”Αρθρον 89.

1. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς ἡ παροχὴ πάσης ἀλλης ἐμμίσθου ὑπηρεσίας, ὡς καὶ ἡ ἀσκησὶς οἰουδήποτε ἐπαγγέλματος.

2. Κατ’ ἔξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἡ ἐκλογὴ δικαστικῶν λειτουργῶν ὡς μελῶν τῆς Ἀκαδημίας ἢ ὡς καθηγητῶν ὥψηγητων ἀνωτάτων σχολῶν, ὡς καὶ ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς εἰδικούς διοικητικά δικαστήρια καὶ εἰς συμβούλια ἢ ἐπιτροπάς, πλὴν τῶν διοικητικῶν συμβουλίων ἐπιχειρήσεων καὶ ἐμπορικῶν ἔταιρων.

3. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάθεσις εἰς δικαστικοὺς λειτουργοὺς διοικητικῶν καθηκόντων, εἴτε παραλλήλως πρὸς τὴν ἀσκησιν τῶν κυρίων αὐτῶν καθηκόντων εἴτε ἀποκλειστικῶς, ἐπὶ ωρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὡς νόμος δρίζει.

4. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

5. Ἐπιτρέπεται ἡ συγκρότησις ἐνώσεως δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

”Αρθρον 90.

1. Αἱ προαγωγαὶ, τοποθετήσεις, μεταθέσεις ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις

τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐνεργοῦνται διά προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδόμενου μετά προηγουμένην ἀπόφασιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο συγκροτεῖται ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου καὶ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ὅριομένων διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἔχοντων διετῇ τούλαχιστον ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῷ, ως νόμος δρίζει. Τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης μετέχει καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ δὲ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου παρ' αὐτῷ Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας.

2. Διὰ τὰς κρίσεις πρὸς προαγωγὴν εἰς τὰς θέσεις τῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, ἀρεοπαγιτῶν, ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, προέδρων ἑφετῶν, εἰσαγγελέων ἑφετῶν καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸ κατὰ τὴν παράγραφον I συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ ηὔξημένην σύνθετιν, ως νόμος δρίζει. Η διάταξις τοῦ τελυταίου ἐδαφίου τῆς παραγράφου I ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ ἐν προκειμένῳ.

3. Αν δὲ Ὅπουργός διαφωνῇ πρὸς τὴν κρίσιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβούλιου, δύναται νὰ παραπέμψῃ τὸ κριθὲν ζήτημα εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ως νόμος δρίζει. Δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὴν ὀλομέλειαν ἔχει καὶ ὁ παραλειφθεὶς δικαστικὸς λειτουργός, ὑπὸ τὰς ἐν τῷ νόμῳ δριζομένας προύποθέσεις.

4. Αἱ ἄποφασίες ὃλομελείας ἐπὶ τοῦ παραπεμφθέντος αὐτῇ ζητήματος, ως καὶ αἱ ἀποφάσεις ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβούλιου, πρὸς τὰς ὅποιας δὲν διεφώνησεν δὲ Ὅπουργός, εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι τὸν.

5. Αἱ προαγωγαὶ εἰς τὰς θέσεις τοῦ Προέδρου καὶ τῶν ἀντιπροέδρων τοῦ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ Ὅπουργικοῦ Συμβουλίου, κατ' ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἀντιστοίχου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ως νόμος δρίζει.

Η προαγωγὴ εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνεργεῖται δι τὸν βαθμοῦ ὁμοίου διατάγματος, κατ' ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἀντεισαγγελέων.

6. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀποφάσεις ἡ πράξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας.

”Αρθρον 91.

1. Ἡ πειθαρχικὴ ἔξουσία ἐπὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρεοπαγίτου ἡ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀνωτέρου, ἡ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων ἀσκεῖται ὑπὸ ἀνωτάτου πειθαρχικοῦ συμβουλίου, ως νόμος δρίζει.

Τὴν πειθαρχικὴν ἄγωγὴν ἐγείρει δὲ Ὅπουργός Δικαιοσύνης.

2. Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβούλιον Ἐπικρατείας, ως Προέδρου αὐτοῦ, ἐκ δύο ἀντιπροέδρων ἡ συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, δύο ἀντιπροέδρων τοῦ Ἀρείου Πάγου ἡ ἀρεοπαγιτῶν, δύο ἐπὶ τῶν ἀντιπροέδρων ἡ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ως μελῶν. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ὁρίζονται διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἔχοντων τριετῇ τούλαχιστον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ οἰκείον ἀνώτατον δικαστήριον ἡ εἰς νομικὴν σχολὴν, ἀποκλείονται δὲ ἐκάστοτε τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπὶ ἐνεργείας μέλους, εἰσαγγελέως ἡ ἐπιτρόπου τοῦ ὄποιού καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ

τὸ Συμβουλίον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ πειθαρχικῆς διάξεως κατὰ μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου προεδρεύει ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Ἡ πειθαρχικὴ ἔξουσία ἐπὶ τῶν λοιπῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἀσκεῖται εἰς πρῶτον καὶ εἰς δεύτερον βαθμὸν ὑπὸ συμβουλίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν διὰ κληρώσεως, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὄριζόμενα. Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἐγείρει καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

4. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου πειθαρχικαὶ ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

"Αρθρον 92.

1. Οἱ ὑπάλληλοι τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελῶν εἰναι μόνιμοι. Οὗτοι δύναται νά παυθοῦν μόνον δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἔνεκα ποινικῆς καταδίκης, ἢ δι' ἀποφάσεως δικαστικού συμβουλίου ἔνεκα βαρέος πειθαρχικού παραπτώματος, νόσου, ἢ ἀναπτηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ' ὃν τρόπον νόμος ὄριζε.

2. Τὰ προσόντα τῶν ὑπαλλήλων τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελῶν, ὡς καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, ὄριζονται διὰ νόμου.

3. Αἱ προαγωγαὶ, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐνεργοῦνται μετά σύμφωνον γνώμην δικαστικῶν συμβουλίων, ἡ πειθαρχικὴ δὲ ἐπ' αὐτῶν ἔξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ἱεραρχικῶν προϊσταμένων αὐτῶν δικαστῶν ἢ εἰσαγγελέων ἢ ἐπιτρόπων, ὡς καὶ ὑπὸ δικαστικῶν συμβουλίων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὄριζόμενα.

Κατὰ τῶν περὶ προαγωγῆς, ὡς καὶ τῶν πειθαρχικῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστικῶν συμβουλίων, ἐπιτρέπεται προσφυγὴ, ὡς νόμος ὄριζει.

4. Οἱ συμβολαιογράφοι, οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν κτηματολογικῶν γραφείων εἰναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν.

5. Οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ ἄμισθοι φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεωτικῶς ἀμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἔβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἄμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένου ὄριου.

Κεφάλαιον Δεύτερον

"Οργάνωσις καὶ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων

"Αρθρον 93.

1. Τὰ δικαστήρια διακρίνονται εἰς διοικητικά, πολιτικὰ καὶ ποινικά, ὅργανονται δὲ δι' εἰδικῶν νόμων.

2. Αἱ συνεδριάσεις παντὸς δικαστηρίου εἰναι δημόσιαι, ἐκτὸς ἐὰν δι' ἀποφάσεως τούτου κριθῇ ὅτι ἡ δημοσιότης πρόκειται νά εἰναι ἐπιβλαβῆς εἰς τὰ χρηστὰ ἥθη ἢ ὅτι συντρέχουν εἰδίκοι λόγοι πρός προστασίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν διαδίκων.

3. Πάσος δικαστική ἀπόφασις πρέπει νὰ είναι εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατω-
μένως ἡ τιολογημένη, ἀπαγγέλλεται δὲ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Ἡ γνώμη τῆς
μειοψηφίας δημοσιεύεται ὑποχρεωτικῶς. Νόμος ὅριζει τὰ τῆς εἰς τὰ πρακτικά
καταχωρίσεως ἐνδεχομένης μειοψηφίας καὶ τοὺς ὄρους καὶ τὰς προϋποθέσεις
δημοσιότητος ταύτης.

4. Τὰ δικαστήρια ὑποχρεοῦνται ὅπως μὴ ἐφαρμόζουν νόμον, τὸ
περιεχόμενον τοῦ ὄποιου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα.

”Αρθρον 94.

1. Ἡ ἐκδίκασις τῶν διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας ἀνήκει εἰς τὰ ὑφιστά-
μενα τακτικά διοικητικά δικαστήρια. Ἐκ τῶν ὧς ἄνω διαφορῶν αἱ μὴ ὑπαχθεῖ-
σαι εἰσέτι εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα, δέον νὰ ὑπαχθοῦν ὑποχρεωτικῶς εἰς
τὴν δικαιοδοσίαν ἀτῶν, ἐντὸς πέντε ἑτοῖς ἀπὸ τῆς ἴσχυος τοῦ παρόντος, τῆς
προθεσμίας ταύτης δυναμένης νὰ παρατείνεται διὰ νόμου.

2. Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὰ τακτικά διοικητικά δικαστήρια καὶ τῶν
λοιπῶν οὐσιαστικῶν διοικητικῶν διαφορῶν, εἴτε ἐν τῷ συνόλῳ εἴτε κατὰ
κατηγορίας, αὐταὶ ἔξακολούθουν νὰ ὑπάγωνται εἰς τὰ πολιτικά δικαστήρια,
πλὴν ἐκείνων διὰ τὰς ὁποίας εἰδικοὶ νόμοι συνέστησαν εἰδικά διοικητικά
δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα τηροῦνται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἔως 4 τοῦ
ἄρθρου 93.

3. Εἰς τὰ πολιτικά δικαστήρια ὑπάγονται πᾶσαι αἱ ἰδιωτικαὶ διαφοραὶ, ὡς
καὶ αἱ διὰ νόμου ἀνατιθέμενοι εἰς ταῦτα ὑποθέσεις ἐκουσίας δικαιοδοσίας.

4. Εἰς τὰ πολιτικά διοικητικά δικαστήρια δύναται νὰ ἀνατεθῇ καὶ πᾶσα
ἄλλη ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένη διοικητικῆς φύσεως ἀρμοδιότης.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις:

Ως τακτικά διοικητικά δικαστήρια νοοῦνται μόνον τὰ συσταθέντα διὰ τοῦ νομοθετικοῦ
διατάγματος 3845/1958 τακτικά φορολογικά δικαστήρια.

”Αρθρον 95.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀνήκουν ίδιως:
α) Ἡ κατ’ αἴτησιν ἀκύρωσις τῶν ἐκτελεστῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν
ἀρχῶν, δι’ ὑπέρβασιν ἔξουσίας ἡ παράβασιν νόμου.

β) Ἡ κατ’ αἴτησιν ἀναίρεσις τῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων τῶν διοικητικῶν
δικαστηρίων, δι’ ὑπέρβασιν ἔξουσίας, ἡ παράβασιν νόμου.

γ) Ἡ ἐκδίκασις τῶν κατά τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους ὑποβαλλομένων εἰς
τὸ αὐτὸ διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας.

δ) Ἡ ἐπεξεργασία πάντων τῶν κανονιστικοῦ χαρακτῆρος διαταγμάτων.

2. Κατὰ τὴν ἀσκησιν τῶν ὑπὸ στοιχ. δ’ τῆς προηγουμένης παραγράφου
ἀρμοδιοτήτων δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2
καὶ 3.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ ὑπαχθῇ ἡ ἐκδίκασις κατηγορῶν ὑποθέσεων τῆς
ἀκυρωτικῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας εἰς ἄλλου βαθμοῦ
διοικητικά τακτικά δικαστήρια, ἐπιφυλασσομένης πάντως τῆς εἰς τελευταῖον
βαθμὸν ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

4. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ρυθμίζονται καὶ
ἀσκοῦνται ὡς εἰδικώτερον νόμος ὅριζει.

5. Ἡ διοικησις ἔχει ὑποχρέωσιν συμμορφώσεως πρὸς τὰς ἀκυρωτικὰς

ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἡ παράβασις τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης δημιουργεῖ εὐθύνην διὰ πᾶν ὑπαίτιον ὅργανον, ως νόμος δρίζει.

"Αρθρον 96.

1. Εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια ἀνήκει ὁ κολασμὸς τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἡ λῆψις πάντων τῶν κατὰ τοὺς ποινικοὺς νόμους μέτρων.

2. Δύναται διὰ νόμου: α) νὰ ἀνατεθῇ καὶ εἰς τὰς ἀρχάς ἀσκούσας ἀστυνομικά καθήκοντα ἡ ἐκδίκασις ἀστυνομικῶν παραβάσεων τιμωρουμένων διὰ προστίμου, β) νὰ ἀνατεθῇ εἰς ἀρχάς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας ἡ ἐκδίκασις τῶν περὶ τοὺς ἀγροὺς πταισμάτων καὶ τῶν ἔξι αὐτῶν ἀπορρεουσῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αἱ ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις ὑπόκεινται εἰς ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου τακτικοῦ δικαστηρίου, ἔχουσαν ἀναστατικήν δόναμιν.

3. Εἰδικοὶ νόμοι δρίζουν τὰ περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων, ἐφ' ὧν ἐπιτρέπεται νὰ μὴ ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 93 παράγραφος 2 καὶ 97. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων δύνανται νὰ ἀπαγγέλωνται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν.

4. Εἰδικοὶ νόμοι δρίζουν:

α) Τὰ περὶ στρατοδικείων, ναυτοδικείων καὶ ἀεροδικείων εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν δροίων δὲν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν ἰδιῶται.

β) Τὰ περὶ δικαστηρίου λειῶν.

5. Τὰ ὑπὸ στοιχείον α' τῆς προηγουμένης παραγράφου δικαστήρια συγκροτοῦνται κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ μελῶν τοῦ δικαστικοῦ σώματος τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, περιβαλλομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 87 παρ. 1 τοῦ παρόντος ἐγγυήσεων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας. Διὰ τὰς συνεδριάσεις καὶ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ἐφαρμοδόζονται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἔως 4 τοῦ ἄρθρου 93. Τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς παρούσης παραγράφου, ως καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῆς ισχύος αὐτῶν, δρίζονται διὰ νόμου.

"Αρθρον 97.

1. Τὰ κακουργήματα καὶ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα δικάζονται ὑπὸ μικτῶν δρκοτῶν δικαστηρίων, συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν καὶ ἐνόρκων, ως νόμος δρίζει. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τούτων ὑπόκεινται εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου δρίζομενα ἔνδικα μέσα.

2. Κακουργήματα καὶ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ὑπαχθέντα μέχρι τῆς ισχύος τοῦ παρόντος διὰ συντακτικῶν πράξεων, ψηφισμάτων καὶ εἰδικῶν νόμων, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐφετείων, ἐξακολουθοῦν νὰ δικάζωνται ὑπὸ αὐτῶν, ἐφ' ὅσον νόμος δὲν ὑπαγάγῃ ταῦτα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν μικτῶν δρκωτῶν δικαστηρίων.

Διὰ νόμου δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν αὐτῶν ἐφετείων καὶ ἔτερα κακουργήματα.

3. Τὰ διὰ τοῦ τύπου διαπραττόμενα ἐγκλήματα παντὸς βαθμοῦ ὑπάγονται εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια, ως νόμος δρίζει.

"Αρθρον 98.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἀνήκουν ίδιως:
α) Ὁ ἐλεγχος τῶν δαπανῶν τοῦ κράτους ως καὶ τῶν δι' εἰδικῶν νόμων

εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ ὑπαγομένων ἐκάστοτε δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἀλλών νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

β) Ἡ ἔκθεσις πρὸς τὴν Βουλὴν ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ίσολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

γ) Ἡ γνωμοδότησις ἐπὶ τῶν νόμων περὶ συντάξεων ἡ ἀναγνωρίσεως ὑπηρεσίας διὰ τὴν παροχὴν δικαιώματος συντάξεως κατὰ τὸ ἄρθρον 73 παράγραφος 2, ὡς καὶ ἐπὶ παντὸς ἑτέρου θέματος δριζομένου ὑπὸ τοῦ νόμου.

δ) Ὁ ἔλεγχος τῶν λογαριασμῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ τῶν ἐδαφίων α' δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

ε) Ἡ ἔκδικασις ἐνδίκων μέσων ἐπὶ διαφορῶν ἐξ ἀπονομῆς συντάξεων, ως καὶ ἐκ τοῦ ἔλεγχου τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει.

στ) Ἡ ἔκδικασις ὑποθέσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν εὐθύνην τῶν δημοσίων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἡ ἀμελείας ἐπελθοῦσαν εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς τοὺς ἀνάτερους δργανισμούς καὶ νομικά πρόσωπα ζημιαν.

2. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ρυθμίζονται καὶ ἀσκοῦνται, ώς νόμος δρίζει.

Κατὰ τὰς ὑπὸ στοιχεῖα α' ἔως δ' περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου δὲν ἔφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παραγράφῳ 1 ὑποθέσεων, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

"Ἀρθρον 99.

1. Αγωγαὶ κακοδικίας κατὰ δικαστικῶν λειτουργῶν δικάζονται, ώς νόμος δρίζει, ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, συγκροτουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Πρόεδρον αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἐνὸς συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας, ἐνὸς ἀρεοπαγίτου, ἐνὸς συμβούλου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας καὶ δύο δικηγόρων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου τῶν δικηγόρων, ώς μελῶν, δριζομένων διὰ κληρώσεως.

2. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἔξαιρεται ἐκάστοτε τὸ ἀνήκοντον εἰς τὸ σῶμα ἢ τὸν κλάδον τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ ἐνεργείας ἡ παραλείψεως λειτουργῶν τοῦ δποίου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ δικαστήριον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀγωγῆς κατοικίας καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ λειτουργῶν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, τοῦ ὡς ἄνω εἰδικοῦ δικαστηρίου προεδρεύει διὰ τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς κακοδικίας οὐδεμίᾳ ἀπαιτεῖται ἀδεια.

"Ἀρθρον 100.

1. Συνιστᾶται Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον εἰς τὸ ὅποιον ὑπάγονται:

α) Ἡ ἔκδικασις ἐνστάσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 58.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος, ἐνεργουμένου κατὰ τὸ ἄρθρον 44 παράγραφος 2.

γ) Ἡ κρίσις περὶ τῶν ἀσυμβιβάστων ἢ τῆς ἐκπτώσεως βουλευτοῦ κατὰ τὰ ἄρθρα 55 παράγραφος 2 καὶ 57.

δ) Ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἢ μεταξὺ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν τακτικῶν

διοικητικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἐνδός καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἔτερου ή τέλος μεταξὺ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων.

ε) Ἡ δόρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ οὐσιαστικῆς ἀντισυνταγματικότητος ή τῆς ἐννοίας διατάξεων τυπικοῦ νόμου, ἐὰν ἔξεδόθησαν περὶ αὐτῶν ἀντίθετοι ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου ή τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

στ) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ως γενικῶς παραδεδεγμένων, κατὰ τὴν παράγραφον 1 τοῦ ἀρθροῦ 28.

2. Τὸ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον δικαστήριον συγκροτεῖται ἐκ τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἐκ τεσσάρων συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἐκ τεσσάρων ἀρεσπαγιτῶν, δριζομένων ἀνὰ διετίαν διὰ κληρώσεως, ως μελῶν. Τοῦ δικαστηρίου τούτου προεδρεύει ὁ ἀρχαιότερος τῶν Προέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ή τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Εἰς τὰς περιπτώσεις δ' καὶ ε' τῆς προηγουμένης παραγράφου μετέχουν τῆς συνθέσεως τοῦ δικαστηρίου καὶ δύο τακτικοὶ καθηγηταὶ νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, δριζόμενοι διὰ κληρώσεως.

3. Ἡ δργάνωσις καὶ λειτουργία τοῦ δικαστηρίου, τὰ τοῦ δρισμοῦ, ἀναπληρώσεως καὶ ἐπικουρίας τῶν μελῶν αὐτοῦ, ως καὶ τὰ τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ διαδικασίας δρίζονται δι' εἰδικοῦ νόμου.

4. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου είναι ἀμετάκλητοι.

Διάταξις νόμου κηρυσσομένη ως ἀντισυνταγματική είναι ἀνίσχυρος ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως ή ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως δριζόμενου χρόνου.

ΤΜΗΜΑ ΣΤ'

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

· Οργάνωσις τῆς διοικήσεως

· Αρθρον 101.

1. Ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους δργανοῦται κατὰ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα.

2. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας διαμορφοῦται βάσει τῶν γεωικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν συνθηκῶν.

3. Τὰ περιφερειακὰ κρατικὰ δργανα ἔχουν γενικὴν ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ὑπόθεσεων τῆς περιφερείας των, αἱ δὲ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι, πλὴν εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων, τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν, τὸν συντονισμὸν καὶ τὸν ἐλεγχον τῶν περιφερειακῶν δργάνων, ως νόμος δρίζει.

Αρθρον 102.

1. Ή διοίκησις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τοὺς δργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τῶν δόποιων τὴν πρώτην βαθμίδα ἀποτελοῦν οἱ δῆμοι καὶ αἱ κοινότητες. Αἱ λοιπαὶ βαθμίδες δρίζονται διὰ νόμου.

2. Οἱ δργανισμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἀπολαύουν διοικητικῆς αὐτοτελείας. Αἱ ἄρχαι αὐτῶν ἐκλέγονται διὰ καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπωνται ἀναγκαστικοὶ η̄ ἐκούσιοι σύνδεσμοι δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἔκτελεσιν ἔργων η̄ παροχὴν ὑπηρεσιῶν, διοικούμενοι ὑπὸ συμβουλίου ἔξι αἱρετῶν ἀντιπροσώπων ἐκάστου δῆμου η̄ κοινότητος, λαμβανομένων κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ τούτων.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ η̄ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως δευτέρας βαθμίδος συμμετοχὴ αἱρετῶν ἀντιπροσώπων τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ πνευματικῶν δργανώσεων καὶ τῆς κρατικῆς διοικήσεως μέχρι τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν.

5. Τὸ Κράτος ἀσκεῖ ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν δργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, μὴ ἐμποδίζουσαν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν δρᾶσιν αὐτῶν. Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ ἀργίας καὶ ἀπολύσεως ἐκ τοῦ ἀξιώματος τῶν αἱρετῶν δργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἔξαιρέσει τῶν περιπτώσεων τῶν συνεπαγομένων αὐτοδικαίων ἔκπτωσιν, ἀπαγγέλονται μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμην συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν.

6. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πόρων, πρὸς ἐκπλήρωσιν, τῆς ἀποστολῆς τῶν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Νόμος δρίζει τὰ τῆς ἀποδόσεως καὶ κατανομῆς μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω δργανισμῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καθοριζομένων καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσπραττομένων φόρων η̄ τελῶν.

Κεφάλαιον Δεύτερον

‘Υπηρεσιακὴ κατάστασις τῶν δργάνων τῆς διοικήσεως

Αρθρον 103

1. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ ὑπηρετοῦν τὸν λαὸν, δφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατριδα. Τὰ προσόντα καὶ ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῇ ὑπάλληλος εἰς μὴ νενομοθετημένην δργανικὴν θέσιν. ‘Έξαιρέσεις δύναται νὰ προβλέπωνται ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου πρὸς κάλυψιν ἀπροβλέπτων καὶ ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου δι’ ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, ἐπὶ σχέσει ιδιωτικοῦ δικαίου.

3. ‘Οργανικαὶ θέσεις εἰδικοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὡς καὶ τεχνικοῦ η̄ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, δύναται νὰ πληροῦνται διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου ἐπὶ σχέσει ιδιωτικοῦ δικαίου. Νόμος δρίζει τὸν δρους τῆς προσλήψεως, ὡς καὶ τὰς εἰδικωτέρας ἐγγυήσεις, ὑφ’ ἃς τελεῖ τὸ προσλαμβανόμενον προσωπικὸν.

4. Οι κατέχοντες δργανικάς θέσεις δημόσιοι ύπαλληλοι είναι μόνιμοι, έφ' ὅσον ύψιστανται αἱ θέσεις αὐται. Οὗτοι ἔξελίσσονται μισθολογικῶς κατὰ τοὺς δρους τοῦ νόμου, πλὴν δὲ τῶν περιπτώσεων τῆς ἀποχωρήσεως λόγῳ δρίου ἡλικίας καὶ τῆς παύσεως συνεπείᾳ δικαστικῆς ἀποφάσεως, δὲν δύνανται νὰ μετατεθοῦν ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ νὰ ὑποβιβασθοῦν ἢ δύνανται νὰ μετατεθοῦν ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ νὰ ὑποβιβασθοῦν ἢ παυθοῦν ἄνευ ἀποφάσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ τούλαχιστον ἐκ μονίμων δημόσιων ὑπαλλήλων.

Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν συμβουλίων τούτων χωρεῖ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς νόμος δρίζει.

5. Τῆς μονιμότητος δύνανται νὰ ἔξαιρούνται, διὰ νόμου, ἀνώτατοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῶν ἐκτὸς τῆς ὑπαλλήλικῆς ἱεραρχίας θέσεων, οἱ ἀπ' εὐθείας διοριζόμενοι ἐπὶ πρεσβευτικῷ βαθμῷ, οἱ ὑπάλληλοι τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν γραφείων τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῶν Ὑπουργῶν καὶ Ὑφυπουργῶν.

6. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Βουλῆς, διεπομένων εἰς δόλοκλήρου κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ λοιπῶν νομικῶν προσώπων δημόσιου δικαίου.

"Αρθρον 104.

1. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ ύπαλληλων δύνανται νὰ διορισθῇ εἰς ἑτέραν θέσιν δημόσιας ὑπηρεσίας ἢ δργανισμοῦ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἑτέρου νομικοῦ προσώπου δημόσιου δικαίου ἢ δημόσιας ἐπιχειρήσεως ἢ δργανισμοῦ κοινῆς ὀφελείας. Κατ' ἔξαίρεσιν δύνανται νὰ ἐπιτραπῇ διορισμὸς καὶ εἰς δευτέραν θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει ειδικοῦ νόμου, τηρουμένων τῶν διατάξεων τῆς ἐπομένης παραγράφου.

2. Αἱ πάσης φύσεως πρόσθετοι ἀποδοχαὶ ἢ ἀπολαυσὶ τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον ὑπαλλήλων δὲν δύνανται νὰ είναι κατὰ μῆνα ἀνώτεραι τοῦ συνόλου τῶν ἀποδοχῶν τῆς δργανικῆς αὐτῶν θέσεως.

3. Οὐδεμία προηγουμένη ἄδεια ἀπαιτεῖται πρός εἰσαγωγὴν εἰς δίκην δημόσιων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ὑπαλλήλων δργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἢ ἀλλων νομικῶν προσώπων δημόσιου δικαίου.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθεστώς τοῦ "Αγίου" Όρους

"Αρθρον 105.

1. Ἡ χερσόνησος τοῦ "Αθω ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βίγλας καὶ ἔξῃς, ἀποτελοῦσα τὴν περιοχὴν τοῦ "Αγίου" Όρους, είναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον τούτου προνομιακὸν καθεστώς αὐτοδιοικητὸν τμῆμα τοῦ Ἐλληνικοῦ Κράτους, τοῦ δροὶον ἡ κυριαρχία παραμένει ἀθικτὸς ἐπ' αὐτοῦ. Ἐξ ἀπόψεως πνευματικῆς τὸ "Αγιον" Όρος διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἀμεσὸν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. "Ολοὶ οἱ μονάζοντες εἰς αὐτὸν ἀποκτοῦν, ἄνευ ἀλλῆς διατυπώσεως, τὴν ἐλληνικὴν θιαγένειαν. ἅμα τῇ προσλήψει αὐτῶν ὡς δοκίμων ἢ μοναχῶν.

2. Τὸ "Αγιον" ὄρος διοικεῖται, κατὰ τὸ καθεστώς αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν εἴκοσιν Ἱερῶν Μονῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι κατανεμημένη δλόκληρος ἡ χερσόνησος τοῦ "Αθώ, τὸ ἔδαφος τῆς ὁποίας εἶναι ἀναπαλλοτρίωτον.

"Ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἀσκεῖται δὶ' ἀντιπροσώπων τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἀποτελούντων τὴν Ἱεράν Κοινότητα. Οὐδεμίᾳ ἀπολύτως ἐπιτρέπεται μεταβολὴ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μονῶν τοῦ Ἀγίου ὄρους, οὐδὲ τῆς Ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ὑποτελῆ των ἔξαρτήματα. Ἀπαγορεύεται ἡ ἐν αὐτῷ ἐγκαταβίωσις ἐτεροδόξων ἢ σχισματικῶν.

3. Ὁ λεπτομερῆς καθορισμὸς τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ἀγίου ὄρους, τὸ ὄποιον, συμπράττοντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, συντάσσουν μὲν καὶ ψηφίζουν αἱ εἰκοσιν Ἱεραὶ Μοναὶ, ἐπικυρώνουν δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

4. Ἡ ἀκριβῆς τήρησις τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων τελεῖ, ὡς πρὸς μὲν τὸ πνευματικὸν μέρος, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς πρὸς δὲ τὸ διοικητικὸν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους, εἰς τὸ ὄποιον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφάλειας.

5. Αἱ ἀνωτέρω φένδυσίαι τοῦ Κράτους ἀσκοῦνται διὰ διοικητοῦ, τοῦ ὄποιού τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθορίζονται διὰ νόμου.

Διὰ νόμου ἐπίσης καθορίζονται ἡ ὑπὸ τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀσκούμενη δικαστικὴ ἔξουσία, ὡς καὶ τὰ τελωνειακὰ καὶ φορολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἀγίου ὄρους.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΕΙΔΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

"Ἀρθρον 106.

1. Πρὸς ἐδραίωσιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ προστασίαν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, τὸ Κράτος προγραμματίζει καὶ συντονίζει τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα ἐν τῇ Χώρᾳ, ἐπιδιώκον τὴν ἔξασφάλισιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ὅλων τῶν τομέων τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας. Λαμβάνει τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ πλούτου ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν ὑπογείων ἡ ὑποθαλασσίων κοιτασμάτων καὶ πρὸς προώθησιν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγὴν ίδια τῆς οἰκονομίας τῶν δρεινῶν, νησιωτικῶν καὶ παραμεθορίων περιοχῶν.

2. Ἡ ιδιωτικὴ οἰκονομικὴ πρωτοβουλία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναπτύ-

σεται εις βάρος της έλευθερίας και της άνθρωπίνης αξιοπρεπίας, η έπι βλάβη της έθνικής οίκονομίας.

3. Επιτυλασσομένης της υπό του άρθρου 107 παρεχομένης προστασίας, ώς πρός την έπανεξαγωγήν κεφαλαίων έξωτερικού, δύναται διὰ νόμου νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς έξαγορᾶς ἐπιχειρήσεων η ἀναγκαστικής εἰς ταύτας συμμετοχῆς τοῦ Κράτους η ἄλλων δημοσίων φορέων, ἐφ' ὅσον αὐται κέκτηνται χαρακτήρα μονοπωλίου η ἔχουν ζωτικήν σημασίαν διὰ τὴν διοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ έθνικον πλούτου η ἔχουν ως κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

4. Τὸ τίμημα τῆς έξαγορᾶς η τὸ ἀντάλλαγμα τῆς ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους η ἄλλων δημοσίων φορέων, καθορίζεται ἀπαραίτητος δικαστικῶς, πρέπει δὲ νὰ είναι πλήρες, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς έξαγοραζομένης ἐπιχειρήσεως, η τῆς εἰς ταύτην συμμετοχῆς.

5. Μέτοχος, ἐταῖρος η κύριος τῆς ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας δ ἔλεγχος περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος η εἰς ὑ' αὐτὸν ἔλεγχόμενον φορέα συνεπείᾳ ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς κατὰ τὴν παράγραφον 3, δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν έξαγορὰν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπιχειρήσην, ως νόμος δρίζει.

6. Νόμος δύναται νὰ δρίσῃ τὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δαπάνην τοῦ Δημοσίου τῶν ὀφελουμένων ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὀφελείας η γενικώτερα σημασίας διὰ τὴν οίκονομικήν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας.

Ἐρμηνευτικὴ δήλωσις:

Εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 4 ἀξίαν δὲν περιλαμβάνεται η διφειλομένη εἰς τὸν μονοπωλιακὸν, τυχὸν, χαρακτήρα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Άρθρον 107.

1. Η πρὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1967 ηδημένης τυπικῆς ισχύος νομοθεσία προστασίας κεφαλαίων έξωτερικού, διατηρεῖ τὴν ἣν ἐκέκτητο ηδημένην τυπικὴν ισχὺν, ἐφαρμοζομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεῆς εἰσαγομένων κεφαλαίων.

Τὴν αὐτὴν ισχὺν κέκτηνται καὶ αἱ διατάξεις τῶν κεφαλαίων Α' ἔως καὶ Δ' τοῦ τμήματος Α' τοῦ ὑ' ἀριθμού 27/75 νόμου «περὶ φορολογίας πλοίων, ἐπιβολῆς εἰσφορᾶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἐγκαταστάσεως ἄλλοδαπῶν ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων».

2. Νόμος, ἐφ' ἀπαξ ἐκδιδόμενος, ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ισχύος τοῦ παρόντος, δρίζει τοὺς δρους καὶ τὴν διαδικασίαν ἀναθεωρήσεως η λύσεως τοῦ κατ' ἐφαρμογῆν τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 2687/1953, ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1967 μέχρις 23 Ιουλίου 1974 ἐκδοθεισῶν ὑφ' οἰονδήποτε τύπον ἐγκριτικῶν διοικητικῶν πράξεων η συναφθεισῶν συμβάσεων περὶ ἐπενδύσεων κεφαλαίων έξωτερικού, ξειρέσει τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὴν νηολόγησιν πλοίων ὑπὸ ἐλληνικῆν σημαίαν.

Άρθρον 108.

Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀποδήμου ἐλληνισμοῦ καὶ τὴν διατήρησιν τῶν δεσμῶν του μὲ τὴν μητέρα Πατριδία. Ἐπίσης μεριμνᾷ διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνικήν καὶ ἐπαγγελματικήν προαγωγὴν τῶν ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας ἐργαζομένων Ἐλλήνων.

1. Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ μεταβολὴ τοῦ περιεχομένου η̄ τῶν ὅρων διαθήκης, κωδικέλλου η̄ δωρεᾶς κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου η̄ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ.

2. Εξαιρετικῶς ἐπιτρέπεται ἡ ἐπωφελεστέρα ἀξιοποίησις η̄ διάθεσις τοῦ καταλειφθέντος η̄ δωρηθέντος ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ η̄ ἀλλού κοινωφελοῦς σκοποῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ η̄ τοῦ διαθέτον καθοριζομένην περιοχὴν η̄ εἰς τὴν εὑρυτέραν ταύτης περιφέρειαν δταν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως βεβαιοῦται δτι η̄ θέλησις τοῦ διαθέτον η̄ τοῦ δωρητοῦ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἔξ οίουδηποτε λόγου, καθ’ ὀδοκληρίαν η̄ κατὰ τὸ μεῖζον τοῦ περιεχομένου ταύτης, ως καὶ ἂν δύναται νὰ ίκανοποιηθῇ πληρέστερον διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ως νόμος δρίζει.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος ὑπόκεινται εἰς ἀναθεώρησιν, ἔξαιρέ-σει τῶν καθοριζούσῶν τὴν βάσιν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος ως Προε-δρευομένης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ως καὶ τῶν τοιούτων τῶν ἄρ-θρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 καὶ 7, 5 παράγραφοι 1 καὶ 3, 13 παρά-γραφος 1 καὶ 26.

2. Η ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος διαπιστοῦται δι’ ἀπο-φάσεως τῆς Βουλῆς, λαμβανομένης κατόπιν προτάσεως πεντήκοντα τούλά-χιστον βουλευτῶν, διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς, εἰς δύο ψηφιοφορίας ἀφισταμένας ἀλλήλων κατὰ ἔνα τούλά-χιστον μῆνα. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καθορίζονται εἰδικῶς αἱ ἀναθεω-ρητέαι διατάξεις.

3. Ἐποφασίσθείσης τῆς ἀναθεωρήσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς, η̄ ἐπομένη Βου-λὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων δια-τάξεων, δι’ ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

4. Ἐάν πρότασις περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔτυχε τῆς πλειο-ψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὴν παράγρα-φον 2 πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τούτων, η̄ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς δύναται νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατά-ξεων διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

5. Πᾶσα ψηφιζομένη ἀναθεώρησις τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος δη-μοσιεύεται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς δέκα ήμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τίθεται δὲ ἐν Ισχύι δι’ εἰδικοῦ ταύ-της ψηφίσματος.

6. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος πρὸ τῆς παρόδου πενταετίας ἀπὸ τῆς περατώσεως τῆς προηγουμένης.

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

"Αρθρον 111.

1. Πᾶσα διάταξις νόμου ή διοικητικῆς πράξεως κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἀντικειμένη εἰς τὸ Σύνταγμα, καταργεῖται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος αὐτοῦ.

2. Συντακτικαὶ πράξεις, ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τῆς 24ης Ἰουλίου 1974 μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὡς καὶ ψηφίσματα ταύτης, ἔξακολουθοῦν νά ίσχύουν καὶ κατὰ τὰς ἀνατιθέμένας πρὸς τὸ Σύνταγμα διατάξεις αὐτῶν, ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποίησεως ή καταργήσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ίσχύος τοῦ Συντάγματος καταργεῖται η διάταξις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς 3ης συντακτικῆς πράξεως ἀπὸ 3-9-1974, ὡς πρὸς τὸ δριον ἥλικιας ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ίδρυμάτων.

3. Διατηροῦνται ἐν ίσχυ: α) τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 700 τῆς 9/9 Ὁκτωβρίου 1974 προεδρικοῦ διατάγματος «περὶ μερικῆς ἐπαναφορᾶς τῶν ίσχυον τῶν ἄρθρων 5, 6, 8, 10, 12, 14, 95 καὶ 97 τοῦ Συντάγματος καὶ ἄρσεως τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ β) τὸ ν.δ. ὑπ' ἀριθ. 167 τῆς 16/16 Νοεμβρίου 1974 «περὶ χορηγήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου», ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποίησεως η καταργήσεως αὐτῶν.

4. Τὸ ψήφισμα τῆς 16/29 Ἀπριλίου 1952 διατηρεῖται ἐν ίσχυ ἐπὶ ἔξι μῆνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος τοῦ παρόντος. Ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης ἐπιτέρεται η διὰ νόμου τροποποίησις, συμπλήρωσις η κατάργησις τῶν παραγράφων 1 τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος ἀναφερομένων συντακτικῶν πράξεων καὶ ψηφισμάτων η η διατήρησίς τινων ἐκ τούτων, ἐν δλῷ η ἐν μέρει καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν δτὶ αἱ τροποποιούμεναι συμπληρούμεναι η διατηρούμεναι ἐν ίσχυ ἀιτάξεις δὲν δύναται νὰ είναι ἀντίθετο πρὸς τὸ παρὸν Σύνταγμα.

5. "Ἐλληνες στερηθέντες, μέχρι τῆς ἐνάρξεως ίσχύος τοῦ παρόντος, καθ' οἰονδήποτε τρόπον τῆς ιθαγενείας τῶν, ἀνακτοῦν ταύτην κατόπιν κρίσεως ὑπὸ εἰδίκων ἐπιτροπῶν ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος δρίζει.

6. Διατηρεῖται ἐν ίσχυ η διάταξις τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ ν.δ. 3370/1955 «περὶ κυρώσεως τοῦ Κώδικος Ἑλληνικῆς Ιθαγενείας» μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεώς της.

"Αρθρον 112.

1. Ἐπὶ θεμάτων, πρὸς ρύθμισιν τῶν δποίων προβλέπεται ρητῶς ὑπὸ διατάξεων τοῦ παρόντος Συντάγματος η ἔκδοσις νόμου, οἱ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς κανονιστικοῦ χαρακτῆρος, ἔξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἔξακολουθοῦν νά ίσχύουν μέχρι τῆς ἔκδόσεως τοῦ κατὰ περίπτωσιν νόμου.

2. Αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 109 παράγραφος 2 καὶ 79 παράγραφος 8 τίτων εἰδικῶς προβλεπομένου νόμου, ἔκδιδομένου τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους

τοῦ ἔτους 1976. Μέχρις ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 109 προβλεπομένου νόμου ἔξακολουθεῖ ἐφαρμοζομένη ἡ κατὰ τὴν ἐναρξίν ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφισταμένη συνταγματική καὶ νομοθετική ρύθμισις.

3. Κατὰ τὴν ἐννοιαν τῆς ἀπὸ 5 Ὁκτωβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως, διατηρουμένης ἐν ἴσχψι, ἡ ἀναστολὴ ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων τῶν καθηγητῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ὡς βουλευτῶν, καθ' ὅλην τὴν παροῦσαν βουλευτικὴν περίοδον δὲν ἐκτείνεται εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἔρευναν, συγγραφικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀπασχόλησιν εἰς τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ σπουδαστήρια τῶν οἰκείων σχολῶν, ἀποκλειομένης τῆς συμμετοχῆς τούτων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολῶν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδακτικοῦ ἐν γένει πρωταπίκου ἡ τὴν ἐξέτασιν τῶν σπουδαστῶν.

4. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 16 περὶ τῶν ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως θὰ δλοκληρωθῇ ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

”Αρθρον 113.

Ο Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα ψηφίσματα καὶ οἱ νόμοι περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Βουλῆς, ἔξακολουθοῦν ἰσχύοντες μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἔξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς ὅρισμά του Συντάγματος.

Προκειμένου περὶ τῆς λειτουργίας τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 τοῦ Συντάγματος Τμημάτων τῆς Βουλῆς ἔχουν συμπληρωματικὴν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις τοῦ τελευταίου Κανονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Εἰδικῆς Νομοθετικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τῆς Ιησ. Ιανουαρίου 1952, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 3 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Α' ψηφίσματος τῆς 24-12-1974 εἰδίκωτερον δριζόμενα. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νέου Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, η Ἐπιτροπὴ τοῦ ἄρθρου 71 τοῦ Συντάγματος συγκροτεῖται ἐξ ἐξήκοντα τακτικῶν μελῶν καὶ τριάκοντα ἀναπληρωματικῶν, ἐπιλεγομένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἐξ ὅλων τῶν κομμάτων καὶ ὅμαδων καὶ κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἐγειρομένης ἀμφισβήτησεως μέχρι τῆς δημοσιεύσεως νέου Κανονισμοῦ περὶ τῶν ἐφαρμοστέων ἐκάστοτε διατάξεων ἀποφαίνεται ἡ Όλομέλεια τὸ Τμῆμα τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ὅποιου προεκλήθη τὸ ζῆτημα.

”Αρθρον 114.

1. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρώτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δέον νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος εἰς εἰδικήν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, προσκαλούμένης πρὸ πέντε τούλαχιστον ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, τηρουμένων ἀναλόγως τῶν ὅρισμῶν τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς περὶ ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

Ο ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δόσεως τοῦ ὅρκου του, ἐντὸς πέντε τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

Ο κατὰ τὸ ἄρθρον 49 παράγραφος 5 νόμος περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας θεμάτων ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1975.

Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 33 νόμου τὰ ἐν αὐτῇ θέματα διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν ἀφορώσαν εἰς τὸν προσωρινὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας.

2. Από της ένάρξεως της ισχύος τοῦ Συντάγματος καὶ μέχρι τῆς ύπο δριστικοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀνάληψεως τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, δ προσωρινὸς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀσκεῖ τὰς διὰ τοῦ Συντάγματος ἀναγνωρίζομένας εἰς τὸν Προέδρον τῆς Δημοκρατίας ἀρμοδιότητας, ὑπὸ τούς ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Β' ἀπὸ 24-12-1974 ψηφίσματος τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς περιορισμούς.

”Αρθρον 115.

1. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν ἄρθρῳ 86 παράγραφος 1 προβλεπομένου νόμου, ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ κείμεναι διατάξεις περὶ διώξεως ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 49 παράγραφος 1 καὶ 85 πράξεων καὶ παραλειψεων.

2. Ο ἐν ἄρθρῳ 100 προβλεπόμενος νόμος δέον νὰ ἐκδοθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ισχύος τοῦ Συντάγματος. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τούτου ἀπὸ τῆς ένάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ συνιστωμένου Ἀνωτάτου Εἰδικοῦ Δικαστηρίου:

α) Αἱ ἀμφισβητήσεις, περὶ ὧν ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 55 καὶ τὸ ἄρθρον 57 ἐπιλύονται δι’ ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς κατὰ τὰς ἐπὶ προσωπικῶν θεμάτων διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς.

β) Ο ἐλεγχός τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος ἐνεργουμένου κατ’ ἄρθρον 44 παράγραφος 2 ὡς καὶ ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων βουλευτικῶν ἐκλογῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 58 ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ κατ’ ἄρθρον 73 τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος Εἰδικοῦ Δικαστηρίου, ἐφαρμοζομένης τῆς διαδικασίας τῶν ἄρθρων 116 ἐπομ. τοῦ Π.Δ. 650/1974.

γ) Ἡ ἀρσίς τῶν ἐν ἄρθρῳ 100 παράγραφος 1 ἐδάφ. δ' συγκρούσεων ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 65 τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος, Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων, διατηρουμένων προσωρινῶς ἐν ισχύι καὶ τῶν νόμων περὶτῆς δργανώσεως, λιτουργίας καὶ διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τούτου.

3. Μέχρι τῆς ένάρξεως ισχύος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 99 προβλεπομένου νόμου, αἱ ἀγωγαὶ κακοδικίας ἐκδικάζονται κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 110 τοῦ Συντάγματος τῆς 1 Ἰανουαρίου 1952 δριζόμενα ὑπὸ τοῦ προβλεπομένου δι’ αὐτοῦ δικαστηρίου καὶ κατὰ τὴν ἐν ισχύι διαδικασίαν κατὰ τὸν χρόνο. δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Συντάγματος.

4. Μέχρι τῆς ένάρξεως ισχύος τοῦ νόμου τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 87 ὡς καὶ μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 90 παράγραφοι 1 καὶ 2 καὶ 91 προβλεπομένων δικαστικῶν καὶ πειθαρχικῶν συμβουλίων, ἔξακολουθοῦν ισχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ισχύος τοῦ Συντάγματος ὑφίσταμεναι σχετικαὶ διατάξεις. Οἱ περὶ τῶν ὡς ἄνω θεμάτων νόμοι δέον δπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ισχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος.

5. Μέχρι τῆς ένάρξεως ισχύος τῶν ἐν ἄρθρῳ 92 ἀναφερομένων νόμων, ἔξακολουθοῦν ισχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ισχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος ὑφίσταμεναι διατάξεις. Οἱ νόμοι οὗτοι δέον δπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ισχύος τοῦ παρόντος.

6. Ο ἐν ἄρθρῳ 57 παράγραφος 5 εἰδικὸς νόμος δέον νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς ἔξαμηνου ἀπὸ τῆς ένάρξεως ισχύος τοῦ Συντάγματος.

"Αρθρον 116

1. Ύφισταμεναι διατάξεις άντιβαίνουσαι εις τὸ ἄρθρον 4 παράγραφος 2 παραμένουν ἐν ίσχυί μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεως των, τὸ βραδύτερον δὲ μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1982.

2. Αποκλίσεις ἐκ τῶν δρισμῶν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 4 ἐπιτρέπονται μόνον δι' ἀποχρώντας λόγους εἰς τὰς εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου δριζομένας περιπτώσεις.

3. Κανονιστικαὶ ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις, ὡς καὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων ἢ διαιτητικῶν ἀποφάσεων περὶ ρυθμίσεως ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας, ἀντιβαίνουσαι εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 παράγραφος 1 ἑξακολουθοῖν ίσχύουσαι μέχρι τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, συντελουμένης τὸ βραδύτερον ἔντος τριετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος τοῦ παρόντος.

"Αρθρον 117.

1. Οἱ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος τῆς Ιῆς Ἰανουαρίου 1952 ἐκδοθέντες μέχρι τῆς 21.4.67 νόμοι θεωροῦνται ως μὴ ἀντικείμενοι εἰς τὸ παρὸν Σύνταγμα καὶ διατηροῦνται ἐν ίσχυΐ.

2. Ἐπιτρέπεται κατὰ παρέκκλισιν τοῦ ἄρθρου 17 νομοθετικὴ ρύθμισις καὶ διάλυσις ὑφισταμένων εἰσέται ἀγροληψιῶν καὶ ἔτερων ἐδαφικῶν βαρῶν, ἢ ἔξαγορὰ τῆς ψιλῆς κυριότητος ὑπὸ ἐμφυτευτῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων, ὡς καὶ ἡ κατάργησις καὶ ρύθμισις ἰδιορύθμων ἐμπραγμάτων σχέσεων.

3. Δημόσια ἢ ἴδιωτικά δάση ἢ δασικαὶ ἐκτάσεις καταστραφεῖσαι ἢ καταστρεφόμεναι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλως πως ἀποψιλωθεῖσαι ἢ ἀποψιλούμεναι, δὲν ἀποβάλλουν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὸν ὅν ἐκέκτητο πρὸ τῆς καταστροφῆς των χαρακτήρα καὶ κηρύσσονται ὑποχρεωτικῶς ἀναδαστούσαι, ἀποκλειομένης τῆς διαθέσεως τούτων δι' ἔτερον προορισμὸν.

4. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις δασῶν ἢ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνηκουσῶν εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα ἴδιωτικοῦ ἢ δημοσίου δικαίου, ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 17 δριζόμενα, διὰ λόγους δημοσίας ὥφελείας, διατηρουμένης πάντως ἀμεταβλήτου τῆς μορφῆς αὐτῶν ὡς δασικῆς.

5. Αἱ μέχρι τῆς προσαρμογῆς τῶν κειμένων περὶ ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων νόμων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος κηρυχθεῖσαι ἢ κηρυχθησόμεναι ἀναγκαστικαὶ ἀπαλλοτριώσεις διέπονται ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς κηρυξέως τῶν ἵσχυοντων διατάξεων.

6. Εἰ παράγραφοι 3 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 24 ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῆς ίσχύος τῶν ἐν αὐταῖς προβλεπομένων νόμων ἀναγνωριζομένων ἢ ἀναμορφουμένων οἰκιστικῶν περιοχῶν.

"Αρθρον 118.

1. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ίσχύος τοῦ Συντάγματος οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ προέδρου ἢ εἰσαγγελέως ἐφετῶν καὶ ἀνωτέρων, ἡ τούτοις ἀντιστοίχου, ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας, ὡς μέχρι τοῦδε, ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἐβδομηκοῦ οὐ ἔτους τῆς ἡλικίας των, τοῦ δρίου τούτου μειουμένου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1977 κατὰ ἓν ἔτος ἐτήσιως μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους.

2. Ἀνώτατοι δικαστικοὶ λειτουργοὶ, μὴ τελοῦντες ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ίσχύος τῆς ἀπὸ 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως «περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ εὑρυθμίας ἐν τῇ Δικαιοσύνῃ» ὑποβι-

βασθέντες δὲ βάσει ταύτης, λόγῳ τοῦ χρόνου πραγματοποιήσεως τῆς προαιγνῆς αὐτῶν, καθ' ὃν δὲ ἡ σκῆνὴ ἡ κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τῆς αὐτῆς συντακτικῆς πράξεως πειθαρχική δίωξις, παραπέμπονται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ισχύος τοῦ Συντάγματος εἰς τὸ Ανώτατον Πειθαρχικόν Συμβούλιον.

Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικόν Συμβούλιον ἀποφαίνεται ἂν αἱ συνθῆκαι τῆς προαιγνῆς ἐμείωσαν τὸ κύρος καὶ τὴν ἴδιαζουσαν ὑπηρεσιακὴν θέσιν τοῦ προαιγνῆντος, ἀποφαίνεται δὲ δριστικῶς περὶ τῆς ἀνακτήσεως ἡ μὴ τοῦ αὐτομάτως ἀπολεσθέντος βαθμοῦ καὶ τῶν πρὸς τὸν βαθμὸν συναπτομένων δικαιωμάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἀπολήψεως ἀναδρομικῶς διαφορᾶς ἀποδοχῶν ἡ συντάξεως.

‘Η ἀπόφασις ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς παραπομῆς.

Οἱ ἐν ζωῇ κατὰ βαθμὸν στενώτεροι συγγενεῖς τοῦ ὑποβιβασθέντος καὶ ἀποβιώσαντος δικαστικοῦ δύνανται νὰ ἀσκήσουν ὅλα τὰ εἰς τοὺς δικαζομένους ἀναγνωρίζομενα δικαιώματα ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου.

3. Μέχρις ἐκδόσεως τοῦ καθ’ ἄρθρον 101 παρ. 3 νόμου, ἔξακολουθοῦν ἐφαρμοζόμεναι αἱ περὶ κατανομῆς ἀρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν ισχύουσαι διατάξεις. Αἱ διατάξεις αὗται δύνανται νὰ τροποποιοῦνται διὰ μεταφορᾶς εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων ἐκ τῶν κεντρικῶν εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας.

“Αρθρον 119.

1. Διὰ νόμου δύνανται νὰ ἀρθῇ τὸ καθ’ οίονδή ποτε τρόπον ισχῦσαν ἀπαράδεκτον τῆς ἀσκήσεως αἰτήσεως ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων ἐκδοθεισῶν ἀπὸ 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι τῆς 23ης Ιουλίου 1974 εἴτε είλην ἀσκῆθη τοιαύτη αἰτησις εἴτε μὴ, ἀποκλειομένης πάντως τῆς ἀναδρομικῆς χορηγήσεως ἀποδοχῶν εἰς τυχὸν δικαιωθησομένους ἐκ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου.

2. Οἱ δυνάμει νόμου αὐτοδικαίως ἀποκαθιστάμενοι εἰς ἡς δημοσίας θέσεις ἐκέκτηντο στρατιωτικοὶ ἡ δημοσίου ὑπάλληλοι, ἐφ’ ὅσον ἡδη ἀπέκτησαν τὴν ἰδιότητα τοῦ βουλευτοῦ, δύνανται ἐντὸς ὀκταημέρου προθεσμίας νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς δημοσίας αὐτῶν θέσεως.

ΤΜΗΜΑ Δ'

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

“Αρθρον 120.

1. Τὸ παρὸν Σύνταγμα, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἐλλήνων, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως διὰ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τίθεται δὲ εἰς ισχὺν ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης Ιουνίου 1975.

2. Ο σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸν νόμους

καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη
ὑποχρέωσιν πάντων τῶν Ἑλλήνων.

3. 'Ο καθ' οἰονδήποτε τρόπον σφετερισμὸς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ
τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν ἔξουσιῶν διώκεται ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῆς
νομίμου ἔξουσίας, ἀφ' ἣς ἄρχεται καὶ ἡ παραγραφὴ τοῦ ἐγκλήματος.

4. Η τήρησις τοῦ Συντάγματος ἐπαφίεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν
Ἑλλήνων, δικαιουμένων καὶ ύποχρεουμένων εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀντίστα-
σιν κατὰ οἰονδήποτε ἐπιχειροῦντος τὴν βιαίαν κατάλυσιν αὐτοῦ.

Ο ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

(ΟΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΟΠΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ)

‘Ημεις οἱ λαοὶ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἀποφασισμένοι,

“Οπως σώσωμεν τὰς ἐπερχομένας γενεάς ἀπὸ τὴν μάστιγα τοῦ πολέμου, δό όποιος εἰς τὸ διάστημα τῆς ζωῆς τῆς παρούσης γενεᾶς δις ἐπεσώρευσε συμφροάς καὶ θλῖψιν εἰς τὴν ἀνθρώπητα,

“Οπως διασφαλίσωμεν ἐκ νέου τὴν πίστην εἰς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ἴστορητα τῶν δικαιωμάτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῶν ἔθνων, μεγάλων καὶ μικρῶν,

“Οπως θεμελιώσωμεν ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὄποιους ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, αἱ ὄποιαι ἀπορρέουν ἐκ τῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων πηγῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δύνανται νὰ τηρηθοῦν, καὶ

“Οπως ἀννψώσωμεν τὴν κοινωνικήν πρόοδον καὶ βελτιώσωμεν τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς ἐντὸς μεγαλυτέρας ἐλευθερίας,

Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον

Νὰ ἐπιδεικνύωμεν ἀνεκτικότητα καὶ νὰ διαβιοῦμεν δῆλοι οἱ λαοὶ ἐν εἰρήνῃ ὥς καλὸς γείτονες.

Νὰ ἔνωσωμεν τὰς δυνάμεις μας πρὸς διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς διεθνοῦς εἰρήνης.

Νὰ δημιουργήσωμεν καὶ νὰ ἔξασφαλίσωμεν μεθόδους, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἔνοπλος βία νὰ μὴ χρησιμοποιήται παρὰ μόνον πρὸς τὸ κοινὸ συμφέρον καὶ

Νὰ χρησιμοποιῶμεν διεθνῆ μηχανισμὸν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου ὅλων τῶν λαῶν.

‘Απεφασίσαμεν νὰ ἔνωσωμεν τὰς προσπαθείας μας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν.

Οἱ νομίμως ἔξουσιοδοτημένοι ἀντιπρόσωποι τῶν Κυβερνήσεων, συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου, συνεφώνησαν ἐπὶ τοῦ Χάρτου τούτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ δι’ αὐτοῦ ἰδρύουν Διεθνῆ Ὀργανισμὸν, δό όποιος θὰ είναι γνωστὸς ως «Ἡνωμένα Ἐθνη».

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

“Αρθρον Ιον

Σκοπὸς τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν είναι:

I) Ἡ διατήρησις τῆς διεθνοῦς εἰρήνης καὶ ἀσφαλείας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θὰ λαμβάνωνται ἀποτελεσματικὰ συλλογικὰ μέτρα διὰ τὴν πρόληψιν καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλητικῶν ἢ ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τῆς εἰρήνης. Τὰ μέτρα ταῦτα θὰ λαμβάνωνται συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης

καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου διὰ νὰ προλαμβάνεται καὶ νὰ διευθετῆται κάθε ἐνέργεια στρεφομένη ἐναντίον τῆς εἰρήνης.

2) Ἡ ἀνάπτυξις φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν, βάσει τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμού καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἴσοτητος τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν.

3) Ἡ διεθνῆς συνεργασία πρὸς ἐπίλυσιν διεθνῶν προβλημάτων οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, ἐκπόλιτιστικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς φύσεως καὶ ἡ προαγωγὴ τοῦ σεβασμού τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἔλεγχων ἀνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως φυλῆς, φύλλου, γλώσσης ἢ θρησκείας.

4) Ἡ ἐναρμόνισις τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἐθνῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κοινῶν τούτων σκοπῶν.

”Αρθρον 2ον

’Ο ’Οργανισμός καὶ τὰ Μέλη του ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν θὰ ἐνεργοῦν συμφώνως πρὸς τὰς ἀκολούθους ἀρχὰς:

1)’Ο ’Οργανισμός στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κυριάρχου ἴσοτητος δλῶν τῶν Μελῶν του.

2) Πάντα τὰ Μέλη, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἔξασφαλισθοῦν εἰς αὐτὰ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ἴδιότητος αὐτῶν ὡς Μελῶν, ὁφείλουν νά ἐκτληροῦν καλῇ τῇ πίστει τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ἀναλαμβανομένας ύπ’ αὐτῶν βάσει τοῦ παρόντος Χάρτου.

3) Πάντα τὰ Μέλη ὁφείλουν νά διακανονίζουν τὰς διεθνεῖς αὐτῶν διαφοράς μὲ ειρηνικά μέσα διὰ νὰ μή διαταράσσεται ἡ διεθνῆς εἰρήνη, ἀσφάλεια καὶ δικαιοσύνη.

4) Πάντα τὰ Μέλη θὰ ἀπέχουν πάσης ἀπειλῆς ἢ βίας κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας οἰουδήποτε Κράτους.

5) Πάντα τὰ Μέλη θὰ περέχουν εἰς τὰ ’Ηνωμένα ”Ἐθνη πᾶσαν συνδρομήν εἰς οἰανδήποτε ἐνέργειαν, ἀπολαμβανομένην ύπ’ αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὸν Χάρτην τούτον, καὶ θὰ ἀπέχουν τῆς παροχῆς συνδρομῆς εἰς οἰουδήποτε Κράτος, ἐναντίον τοῦ δόπιον λαμβάνουν προληπτικά ἢ κατασταλτικά μέτρα τὰ Ηνωμένα ”Ἐθνη.

6)’Ο ’Οργανισμός θὰ ἔξασφαλίσῃ νὰ ἐνεργοῦν καὶ τὰ Κράτη μή Μέλη συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος, ἐφ’ ὅσον τοῦτο θά είναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

A' ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

	Σελίς
§ 1. 'Η γέννηση και ή μορφή του Κράτους	5
'Η πατριαρχική οίκογένεια — 'Η φυλή — Τό κράτος	6
§ 2. Κράτος και έθνος	8
§ 3. Στοιχεία του κράτους: λαός, χώρα, δξουσία	9
§ 4. 'Από πού άπορρέει ή έξουσία του κράτους	10
§ 5. Περιορισμοί της παντοδυναμίας του κράτους	10
§ 6. Προορισμός του κράτους	11

B' ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ

§ 7. Είδη πολιτευμάτων	12
Μοναρχία — 'Ολιγαρχία — Δημοκρατία	12

G' ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

1. Μοναρχία — άπόλυτη και συνταγματική μοναρχία	13
2. Δημοκρατία, βασιλευόμενη — προεδρική	13
3. 'Ολοκληρωτικά Καθεστώτα	15
α) Δικτατορία	15
β) Τό φασιστικό πολίτευμα	15
γ) Τό σοβιετικό πολίτευμα	15
δ) Πολίτευμα της Κίνας	16
ε) Λαϊκές δημοκρατίες	18
§ 8. Πλεονεκτήματα του δημοκρατικού πολιτεύματος	18
§ 9 Σύνταγμα	19
§ 10. Κράτος και 'Εκκλησία	20
	21

D'. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

1. Δημοκρατία (1821 — 1832)	24
2. 'Απόλυτη μοναρχία (1833 — 1834)	25
3. Συνταγματική βασιλεία (1844 — 1862)	25
4. Βασιλευόμενη δημοκρατία (1864 — 1924)	25

5. Προεδρική δημοκρατία (1924 — 1935)	26
6. 'Η παλινόρθωση (1935)	27
Δικτατορία — πόλεμος (1936 — 1945). Σύνταγμα 1952	27
Δικτατορία 1967. 'Αποκατάσταση 1974	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ II

Η ΛΑΪΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ

§ 11. Λαϊκή κυριαρχία	30
§ 12. Καθολική ψηφοφορία	31
§ 13. 'Η ψήφος τῶν γυναικῶν	32
α)'Η ιστορία τοῦ γυναικείου κινήματος	32
β)'Η γυναικεία ψήφος στήν 'Ελλάδα	32
γ) Καταργοῦνται καί ἄλλες ἀνισότητες	33

ΤΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

§ 14. 'Αντιπροσωπευτικό σύστημα	34
§ 15. Τά πολιτικά κόμματα	34
1. Είδη κομμάτων	35
2. Σημασία τῶν κομμάτων	35
3. Καταγωγή κομμάτων	35
4. Διεθνή κόμματα	36
§ 16. Τά κόμματα στήν 'Ελλάδα	36
§ 17. Κοινοβουλευτική κυβέρνηση	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Α' ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	41
--	----

Β'. ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

1. Τί είναι οί ατομικές έλευθερίες	43
2. 'Ιστορία καὶ σημερινή ἔξέλιξη τῶν ατομικῶν έλευθεριῶν	45
3. Οἱ ατομικές έλευθερίες στήν 'Ελλάδα	47
§ 18. Σωματική έλευθερία	48
1.'Η προσωπική ἀσφάλεια	48

2. 'Η ασφάλεια τοῦ ἀτόμου ἀπό αὐθαίρετη καταδίωξη	50
3. Τό ἀσυλο τῆς κατοικίας	50
§ 19. 'Ελευθερία τῆς σκέψης	51
1. Τό ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν	51
§ 20. 'Ελευθερία τῆς θρησκείας	51
2. 'Η ἐλευθερία τῆς παιδείας	52
3. 'Ἐλευθερία τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης	54
4. Δικαιώμα τοῦ πολίτη νὰ ἀναφέρεται στίς κρατικές ἀρχές	54
§ 21. 'Ελευθερία τοῦ τύπου	55
§ 22. Πότε ἀναστέλλονται οἱ συνταγματικές ἐλευθερίες	58
§ 23. Προστασία τῆς ιδιοκτησίας	61

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ — ΣΩΜΑΤΕΙΑ — ΣΥΝΔΙΚΑΤΑ — ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

§ 24. Οἱ συναθροίσεις	64
§ 25. Τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι	65
Τί είναι σωματεῖο	66
§ 26. 'Επαγγελματικά σωματεῖα	68
1. 'Εργατικές δργανώσεις — Συνδικάτα	69
2. 'Εργοδοτικές δργανώσεις	71
3. 'Ενώσεις δημοσίων ύπαλληλων	71
§ 27. Συνεταιρισμοί	72
1. Γενικά	72
2. Είδη συνεταιρισμῶν στήν 'Ελλάδα	73
3. Οἱ συνεταιρισμοί στήν 'Ελλάδα	74
4. Αὐτόνομοι δργανισμοί	74
5. 'Αστικοί συνεταιρισμοί	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΑΤΟΜΑ — ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ — ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

§ 28. 'Υποχρεώσεις τῆς πολιτείας	
1. Σεβασμός τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου	76
2. Τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου	76

Β'. ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ

§ 29. Προστασία τῆς οἰκογένειας	77
1. Γενικά	77

2.	Πολύτεκνοι	79
3.	Μητρότητα — Παιδική ήλικια	79
§ 30.	Προστασία άναπήρων	80
1.	Ανάπτροι και θύματα πολέμων	80
2.	Προστασία ύγειας	81
3.	Προστασία ήλικιωμένων	82
Γ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ		
§ 31.	Τί είναι τά κοινωνικά δικαιώματα	83
1.	Τό δικαίωμα τής έργασίας	84
2.	Η πλήρης άπασχόληση	85
3.	Τό δικαίωμα τῶν μισθωτῶν νά έχουν γνώμη γιά τούς δρους έργασίας	85
4.	Ίση πληρωμή γιά ίση έργασία άνδρων και γυναικῶν	86
5.	Τό δικαίωμα γιά κοινωνική άσφαλιση	87
6.	Τό δικαίωμα γιά έβδομαδιαία άνάπτωση και έτήσια άδεια	88
Δ'. ΚΟΙΝΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ		
§ 32.	Προστασία περιβάλλοντος	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V		
ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ		
§ 33.	Οι τρεις έξουσίες και τά δργανά τους	92
§ 34.	Η Βουλή	93
§ 35.	Έκλογεις και Έκλογές	95
§ 36.	Έκλογικά συστήματα	98
§ 37.	Νόμοι και νομοθετικά διατάγματα	99
§ 38.	Έφημερίδα τής Κυβερνήσεως — Αρίθμηση τῶν νόμων	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI		
ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ		
§ 39.	Σημασία τής έκτελεστικής έξουσίας στό σημερινό κράτος	104
§ 40.	Ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας	106
1.	Ανεύθυνο τοῦ Προέδρου	106
2.	Συμβούλιο τής Δημοκρατίας	107
3.	Τακτικά καθήκοντα τοῦ Προέδρου	108
4.	Έκτακτα καθήκοντα τοῦ Προέδρου	110
a)	Κήρυξη πολέμου	110
b)	Κήρυξη Στρατιωτικοῦ Νόμου	111
§ 41.	Διατάγματα και Αστυνομικές Διατάξεις	113
§ 42.	Κυβέρνηση και Υπουργοί	114
1.	Πρωθυπουργός	115

2. 'Υπουργικό Συμβούλιο	116
3. 'Υπουργική εύθυνη α) ποινική,	117
β) άστική, γ) πολιτική	118

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 43. Οι δημόσιοι ύπαλληλοι	
1. Μονιμότητα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων	119
2. 'Υπαλληλική σχέση	120
3. Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν δημοσίων ύπαλλήλων	120
4. Σώματα ἀσφαλείας	120
5. "Αμυνα τοῦ πολίτη σὲ περίπτωση αὐθαίρεσίας τῶν κρατικῶν δργά- νων	121
§ 44. Διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους	
1. Διαίρεση τῆς διοίκησης τοῦ Κράτους	122
2. Διοικητική διαίρεση τοῦ κράτους σὲ περιφέρειες	124
3. Διοικητικά συστήματα	125

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

§ 45. 'Ορισμός καὶ ἀξία τῆς	
1. Τί εἶναι τοπική αὐτοδιοίκηση	126
2. 'Η αὐτοδιοίκηση, ἡ ἀξία καὶ ἡ θιτική σημασία τῆς	127
3. 'Η ιστορία τῶν δήμων στήν 'Ελλάδα	128
§ 46. 'Η τοπική αὐτοδιοίκηση σήμερα	
1. Κοινότητες	129
α) Διοίκηση τῆς κοινότητας	129
β) Κοινοτικές ἐκλογές	130
γ) Κοινοτικό συμβούλιο	130
δ) Πρόεδρος κοινότητας	131
ε) Πόροι κοινότητας	131
στ)Νομαρχιακός ἔλεγχος	132
ζ) Σύνδεσμος κοινοτήτων	132
2. Δήμοι	
α) Δημοτικό συμβούλιο	133
β) 'Ο δήμαρχος	134
γ) Δημαρχιακή Ἐπιτροπή	135
δ) Δημοτικοί ύπαλληλοι	136
ε) Δημοτικά ἀγαθοεργά ίδρυματα	136
στ)Δημοτικές ἐπιχειρήσεις	136
3. Αὐτοδιοίκηση δεύτερου βαθμοῦ	137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

§ 47.	"Εννομη τάξη	138
	1. Είδη δικαστηρίων	139
	2. Έγγυήσεις γιά την άπονομή της δικαιοσύνης	
§ 48.	Πολιτικά δικαστήρια	141
	1. Ειρηνοδικείο	141
	2. Πρωτοδικείο τριμελές	141
	3. Πρωτοδικείο μονομελές	142
	4. Εφετείο	142
	5. Εκτέλεση δικαστικῶν ἀποφάσεων	142
	6. "Ο "Αρειος Πάγος	143
	7. Διαιτησία	143
§ 49.	Ποινικά δικαστήρια	143
	1. Πταισματοδικείο	143
	2. Πλημμελειοδικείο	143
	3. Κακουργιοδικείο	144
	4. Εισαγγελέας	144
	5. Μηνύσεις	145
	6. Διαδικασία	147
§ 50.	Ειδικά δικαστήρια	147
§ 51.	Διοικητικά δικαστήρια	147
	1. Τό Συμβούλιο της Επικρατείας	148
	2. Τό Έλεγκτικό Συνέδριο	149
	3. Τά φορολογικά δικαστήρια	
	4. Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο	149

ΚΕΦΑΛΑΙΟ X
Η ΑΜΥΝΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

§ 52.	Οι ένοπλες δυνάμεις	151
	1. Ο στρατός	151
	2. Οργάνωση των ένόπλων δυνάμεων	153
§ 53.	Οι άξιωματικοί	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI
Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΆΛΛΑ ΚΡΑΤΗ

§ 54.	Διεθνές δίκαιο, δημόσιο και ιδιωτικό	156
§ 55.	Διπλωματική ύπηρεσία	159
§ 56.	Διεθνεῖς δργανώσεις	160
	1. ΟΗΕ	161
	2. Άλλοι διεθνεῖς δργανισμοί	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧII

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 57. Οι ανάγκες τοῦ Κράτους	165
§ 58. Ἡ ἐξέλιξη τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας	166
§ 59. Τὰ Ἑλληνικὰ δημόσια οἰκονομικά	167
Κρατικός Προϋπολογισμός	167

A' ΤΑ ΕΣΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

§ 60. Φόροι	169
1. Τί είναι φόρος	169
2. Ἀμεσοὶ καὶ ἔμμεσοι φόροι	170
§ 61. Φορολογικές ύπηρεσίες	171
§ 62. Τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἀμέσων φόρων	172
1. Ἀμεσοὶ φόροι	172
2. Πᾶς εἰσπράττονται οἱ ἀμεσοὶ φόροι	173
3. Ἐμμεσοὶ φόροι	174
4. Μονοπώλια	176
5. Τέλη χαρτοσήμου	176
6. Ἀλλα τακτικά ἔσοδα τοῦ κράτους	177
7. Δάνεια	178

B' ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

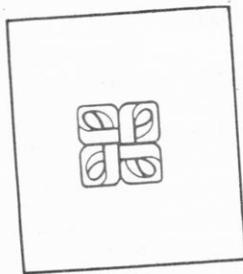
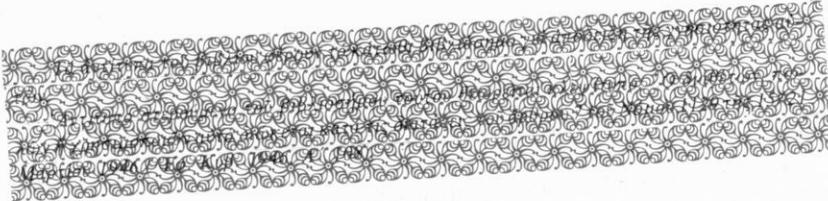
1. Ποιές είναι οἱ ανάγκες τοῦ δημοσίου	179
2. Προϋπολογισμός ἔξόδων	182
3. Προϋπολογισμός ἐπενδύσεων	183

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος

Ο Καταστατικός Χάρτης τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν (Οἱ κυριώτερες διατάξεις) 185

Στό ἔξωφυλλο: Χάλκινη δικαστική ψῆφος πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναίοι. Δικαστές τότε ήταν οἱ ἴδιοι οἱ πολίτες. (Μουσεῖο Στοᾶς Ἀττάλου).

024000019678

ΕΚΔΟΣΗ Γ' 1977 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 75.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 2842/16-4-77

Στοιχειοθεσία-Έκτύπωση: «ΑΦΟΙ ΙΩΑΝΝΙΔΗ» διάδ. 'Αθ. Ιωαννίδης Ο.Ε.

Βιβλιοδεσία: «ΑΘ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ και ΥΙΟΣ Ο.Ε.».

Φηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής